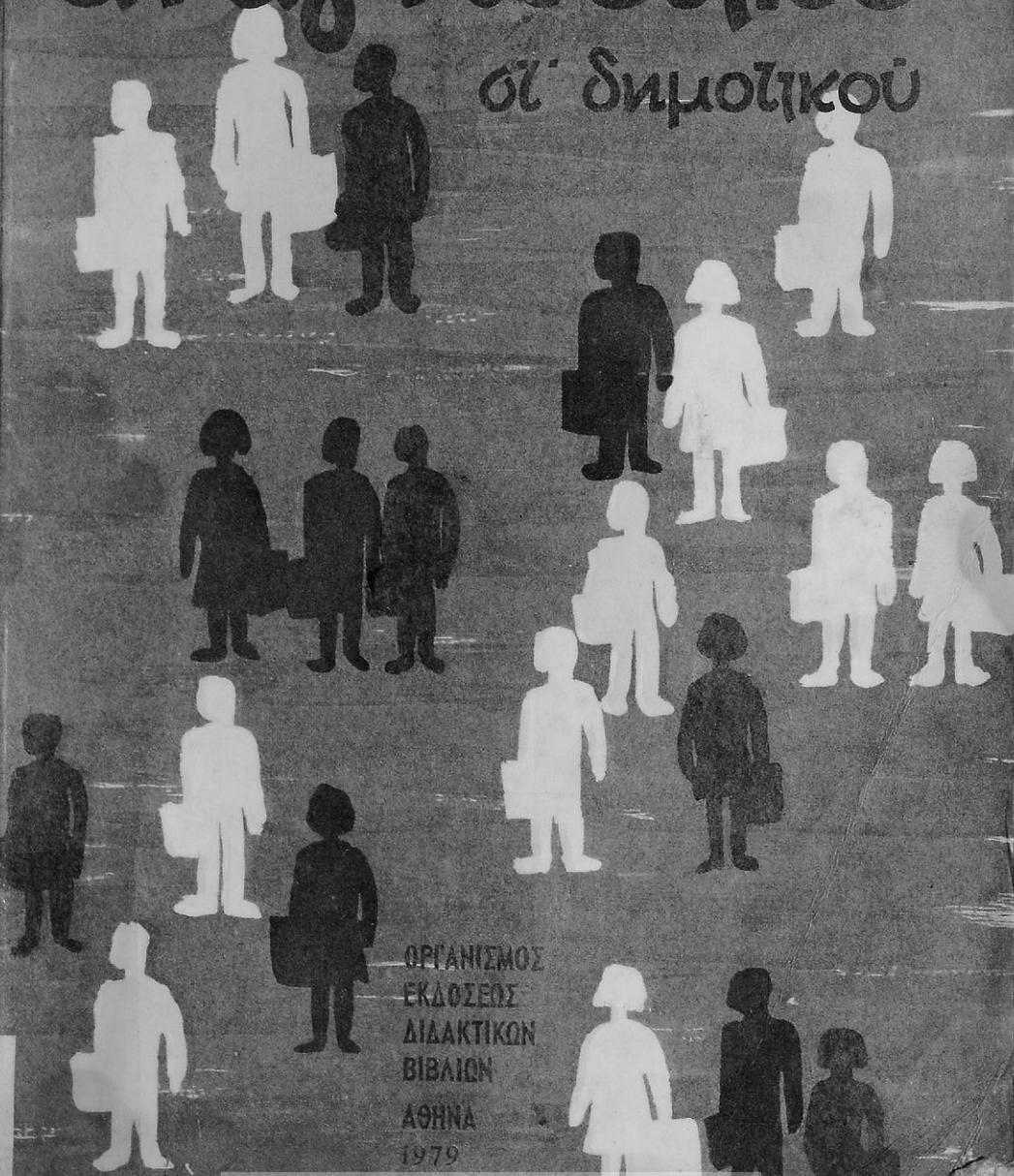

‘ΑΝΤΙΓΥΜΝΑΣΤΙΚΟ

σε διμούρικου

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ
ΕΚΔΟΣΕΩΣ
ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ
ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ
1979

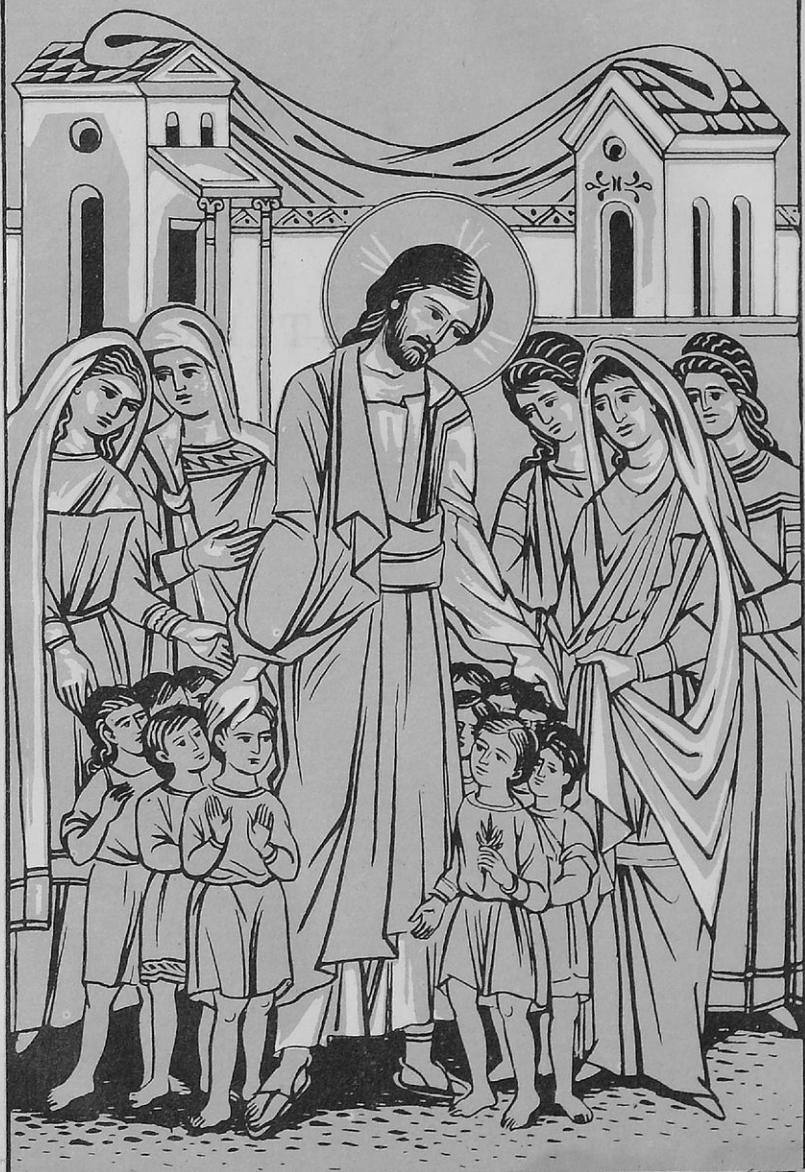
M
J
W

ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟ

18166

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΕΥΛΟΓΕΙ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ

Ε. ΦΩΤΙΑΔΗ, Η. ΜΗΝΙΑΤΗ, Γ. ΜΕΓΑ, Δ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗ,
Θ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΥ, Π. ΝΙΡΒΑΝΑ, Δ. ΖΗΣΗ,
Δ. ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, Ι. ΣΥΚΩΚΗ, Κ. ΠΑΣΑΓΙΑΝΝΗ,
Π. ΔΗΜΗΤΡΑΤΟΥ, Α. ΣΤΡΑΤΗΓΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟ ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ 1979

ΜΕΡΟΣ
ΠΡΩΤΟ

1. ΠΑΕΙ ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ

Πάει τό καλοκαίρι κι ἡ καλοκαιριά.
Νέφη σηκωθήκαν καί τόν ἵσκιο τους
στά πελάγη ρίχνουν, ρίχγουν στή στεριά.

Φθινοπώρου πνεῦμα θλιβερά περνᾶ.
Μυστικό στά δέντρα πνέει ψιθύρισμα
καί τά φύλλ' ἀνάρια πέφτουν τά στερνά.

Στεναγμός, νομίζεις, χύνεται σιγά
μές ἀπό τήν πλάση καί τά πλάσματα
γιά τό καλοκαίρι, που 'ψυγε γοργά.

Μύρεται* τό κύμα στήν ἀκρογιαλιά
καί πρός ἄλλο κλίμα γῆς θερμότερης
βιαστικά μισεύουν τώρα τά πουλιά.

Μοναχό στά βράχια, στό γιαλό κοντά,
κελαδεῖ τό λάλο πετροκότσυφο
κι εύθυμο ἀπό πέρα σέ γκρεμνό πετᾶ.

"Ερημο τό κύμα κι ἔρμη ἡ λαγκαδιά
καί ψηλά συρμένες τώρα κείτονται
οι γοργές βαρκοῦλες μές στήν ἀμμουδιά.

Πάει τό καλοκαίρι κι ἡ καλοκαιριά.
Μαῦρα νέφη τώρα σηκωθήκανε
καί ψυχρό τά διώχνει φύσημα βοριᾶ.

*Αριστομένης Προβελέγμιος

2. ΣΤΟΙΒΕΣ, Ο ΑΓΕΡΑΣ ...

Στοῦβες ὁ ἀγέρας κι ἀγκαλιές
ρίχνει τά φύλλα ἀπ' τίς φτελιές ...
Σερτόύς, ἀνάριους δέν ἀκούς,
ἄλλο ἀπ' τούς κούφιους των ἀχούς
ἀνάμεσα στίς μυτερές
φραγές* καὶ στίς δεντροσειρές.

- Μιλιά στά τρίστρατα· ἐρημιά.
Ψυχή στό δρόμο μας καμιά.
Κι εἶναι τά δέντρα τά στητά
σάν πέτρινα, πελεκητά,
κι εἶναι τά σπίτια σφαλιστά.
— Κράτα τό χέρι μου σφιχτά.

- Στόν κάμπο, στή στερνή ἀντηλιά,
τρέμουν τ' ἀταίριαστα πουλιά.
Παιδιά, πού παίζουν, στή στεριά,
πετάνε πέτρες στά νερά
κι ἡ γριούλα σέρνει βιαστική
τήν κατσικούλα ἀπ' τή βοσκή.
— Κυματιστές βουνογραμμές,
ἀντίο, κι αὐγοῦλες, κι ἐκδρομές!
Τώρα ούδέ κάν μεσοστρατίς
δέν εἶναι νά ξεκουραστεῖς·
οἱ πέτρες, μές στήν ἔξοχή,
ἔχουν μουσκέψει ἀπ' τή βροχή.

Φυσάει στίς λεῦκες, στίς φτελιές.
Γυμνώνει ἀγέρας τίς φωλιές.

Τέλλος Ἀγρας

3. ATTIKO ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ

‘Ο ούρανός σήμερα εἶναι ἀσυννέφιαστος, ὄλογάλανος. Ο
ἥλιος λάμπει καὶ θερμαίνει σάν καλοκαιρινός.

Κοιτάζοντας ἔξω ἀπό τό ἀνοιχτό παράθυρο, θά μποροῦ-
σα νά γελαστῶ καὶ νά νομίσω πώς ὁ ἥμεροδείκτης τρελά-
θηκε. Καί οἱ φωνές, πού ἀκούω ἀπό τό δρόμο, μέ πείθουν
πάλι, πώς εἶναι Όκτωβριος. “Ενας ἀπ’ ἐδῶ φωνάζει:

— Κάστανα! κάστανα ζεστά!

Καί ἄλλος ἀπ’ ἐκεῖ:

— Κούμαρα! κούμαρα!

“Επειτα εἶναι ἡ μυρωδιά τοῦ σπιτιοῦ. Σήμερα μυρίζει
ναφθαλίνη. Καταλαβαίνετε γιατί. ”Έχουν βγεῖ ἀπό τίς ντου-
λάπες καὶ ἀπό τά μπαοῦλα τά χειμωνιάτικα ροῦχα καὶ εἶναι
ἄπλωμένα ἐδῶ κι ἐκεῖ νά ξεζαρώσουν καὶ νά ξεμυρίσουν:
μάλλινα κοστούμια, ἐπανωφόρια, βαριά σκεπάσματα,

φανέλες, χαλιά, μπερντέδες, ή πανοπλία, πού θά φορέσουν οι άνθρωποι και τό σπίτι, γιά νά πολεμήσουν μέ τόν άγριο χειμώνα, πού έφτασε.

"Όχι! 'Ο ήμεροδείκτης μου δ καημένος δέν τρελάθηκε. Μόνο δ ούρανός έχει σήμερα τίς ίδιοτροπίες του. Και, ἀντί νά φορεῖ και αυτός ή νά έτοιμαζει τά χειμωνιάτικά του, τά φθινοπωρινά του τουλάχιστον, παρουσιάζεται ψιλοντυμένος μέ τά γαλάζια του.

Μά ἀλήθεια τόση τρέλα έχει σήμερα δ ούρανός; Πῶς τόν ἀφήνει δ γερο-χειμώνας; Πῶς δέν τοῦ θυμίζει, πώς θά κρυώσει μέ τά λινά;

Βγαίνω στό παράθυρο, γιά νά δῶ καλύτερα. "Α, ζχι! "Ο, τι γίνεται στό σπίτι, γίνεται και στόν ούρανό: σύννεφα, ἀτμοί, δμίχλες, νάτα ἀπλωμένα ἐκεῖ κάτω στούς μακρινούς δρίζοντες. Λές πώς μόλις βγῆκαν και αύτά ἀπ' τά ούράνια μπαοῦλα και κρεμάστηκαν στίς ἄκρες, γιά νά ξεζαρώσουν και νά ξεμυρίσουν ἀπό τή ναφθαλίνη. Και αύριο μεθαύριο δ. ούρανός θέλοντας και μή θά τά φορέσει και τό γαλάζιο του φόρεμα θά σκεπαστεῖ και δ λαμπρός ζλιος θά κρυφτεῖ.

'Ωστόσο, τό θέαμα εἶναι ώραιο. Κανείς δέν μπορεῖ ν' ἀρνηθεῖ πώς ή φθινοπωρινή φύση παρουσιάζει ἔνα σωρό δμορφιές. Τό φῶς κάνει χίλια τρελά παιγνίδια μ' ἐκεῖνα τά μακρινά σύννεφα, τούς ἀτμούς, τίς δμίχλες. Τά χρωματίζει μέ τρόπο, πού θά έφερνε σ' ἀπελπισία ὅποιονδήποτε ζωγράφο. Και τά βουνά ὀλόγυρα τί ζωηρά χρώματα, πού παίρνουν! Και τά δέντρα μέ τά κίτρινα ή κοκκινωπά φύλλα, πόσο ἀλλιώτικα φαίνονται! Καὶ ή χλόη ἀκόμα ή πράσινη μέ πόσα χρυσάφια έχει στολιστεῖ! Και τό χῶμα, τό σχεδόν ἀσπρο χῶμα τοῦ καλοκαιριοῦ, πῶς ἔγινε βαθύτερο, ζωηρότερο!

Και ὅλο τό τοπίο, πόλη μαζί κι ἔξοχή, πώς φαίνεται σάν καθαρισμένο, σάν ξανανιωμένο! Γιατί και τό φθινό πω-

ρ ο γιά μιά στιγμή παρουσιάζει τό ξανάνιωμα τῆς ἀνοίξης.
Μέ τή διαφορά, πώς αύτό εἶναι σταθερό, ἀληθινό, ἐνῶ ἐκεῖνο
τοῦ φθινοπώρου εἶναι ἀπατηλό, ψεύτικο.

Τό φθινόπωρο εἶναι λιγάκι ύπουλο. Προσποιεῖται τό
καλοκαίρι, ἀλλά στό βάθος εἶναι πάντα χειμώνας. Ἰδιοτρο-
πίες σάν τίς σημερινές τ' οὐρανοῦ, πού βγῆκε μέ τά λινά του,
εἶναι πολύ ἐπικίνδυνες.

«Διάπλασις τῶν παίδων»

Γρηγόριος Ξενόπουλος

ΑΠΟ ΤΗ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΖΩΗ

4. Α·Γ· - ΔΗΜΗΤΡΗΣ

Στό χωριό μας, πού δέν είναι κι όμορφότερο στήν πλάση,
μᾶς ἀφῆσαν οἱ γονιοί μας μιά γερόντισσα ἐκκλησιά.
Δέν τῆς ἔχουμε φτιαγμένο μαρμαρένιο είκονοστάσι·
τά καντήλια της δέν είναι κρυσταλλένια καὶ χρυσά.

Φτωχικά ντυμένους ἔχει καὶ τοὺς γέρους της παπάδες·
ταπεινοί κι οἱ δυό της ψάλτες είναι πάντα ἐργατικοί.
Στά μανάλια της μεγάλες δέν ἀνάβουμε λαμπάδες·
στόν ἀφέντη 'Αι - Δημήτρη τό μικρό κεράκι ἀρκεῖ!

Κι ὅμως στό μικρό της χῶρο, πού ὅλους καὶ ὅλους δέ μᾶς
πιάνει,
τοῦ Θεοῦ τό μεγαλεῖο τό αἰσθανόμαστε τρανό!
Πουθενά πιό μυρωμένο δέν καπνίζει τό λιβάνι,
πουθενά τό καντηλάκι δέ σπιθάει πιό φωτεινό.

Τήν καλή μας ἐκκλησούλα! "Ολοι μας ἔκει στή μέση
χριστιανοί στήν κολυμπήθρα γίναμε κλαψαριστά.
Θά γελάσουμε μιά μέρα καὶ γαμπροί στήν ἵδια θέση,
θά σωπάσουμε μιάν ἄλλη μέ τά μάτια μας κλειστά...

"Πρωινό ξεκίνημα"

Γεώργιος 'Αθάνας

5. ΧΡΟΝΙΑΡΕΣ ΜΕΡΕΣ

Καί θά 'ρθοῦν χρονιάρες μέρες: τά Χριστούγεννα,
μέ τ' ἀφρόπλαστα χριστόψωμά τους, πρῶτα,
καὶ τ' 'Αι - Βασιλειοῦ, μέ τῶν παιδιῶν τά κάλαντα,
καὶ μέ τῶν νερῶν τ' ἀγιάσματα, τά Φῶτα.

Κι ՞սτερα τά πάθη τοῦ Χριστοῦ κι ՞Ανάσταση,
πού δλόχαρο χωριό θά τή γιορτάσει,
τῶν βουνῶν βροντοξυπνώντας τούς ἀντίλαλους,
σπέρνοντας λαμπάδων φέγγισμα στά δάση.

Καί μέ τά λαμπριάτικα καλοκαιριάσματα
στήνοντας χορό στά δλόχανθα χαμομήλια,
θ' ἀνεμίζουν κάτω ἀπό μηλιᾶς χιονόκλαδα
κόκκινες ποδιές καί κίτρινα μαντίλια.

Γεώργιος Δροσίνης

6. ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ ΣΤΟ ΜΕΤΩΠΟ

Προφυλακές 'Ολύτσικα* Ήπείρου, 24 Δεκεμβρίου 1912.

Ξαστεριά· κλαράκι δέν κουνιέται. Τό φεγγάρι φωτίζει καθαρά, κατακάθαρα τά βουνά τῆς Μανωλιάσσας καί τοῦ 'Ολύτσικα, πού τέτοια ώρα μᾶς φαίνονται διπλά στόν οὐγκό καί στό ύψος. Μπορεῖ κανείς νά διακρίνει τίς προφυλακές μας ἐπάνω σ' αὐτά, σειρές ἀπό φαντάρους ριγμένους τόν ἔνα δίπλα στόν ἄλλο, νά ζεκουράζονται στήν ἀστροφεγγιά, πού εἶναι γι' αὐτούς πολύτιμη· γιατί δέν ἀφήνει τούς 'Αρβανίτες νά μεταχειριστοῦν ἔναν ἀπό τούς φοβερούς, τρόπους πού ξέρουν, τόν αἰφνιδιασμό, γιά νά φτάσουν τή γραμμή καί νά τούς ἐπιτεθοῦν. Θ' ἀναπαυτοῦν ἀπόψε.

Ποῦ καί ποῦ, κανένας ἀπό τούς στρατιῶτες μας πετιέται ξαφνικά καί δῶσ' του πάνω κάτω νά ζεστάνει λίγο τό παγωμένο του κορμό.

Τό δυνατό κρύο μᾶς περονιάζει τά κόκαλα καί κάνει τή μέση μας καί τίς πλάτες νά πονοῦν.

— Μιά βραδιά εἶναι κι αὐτή καί θά περάσει, βρέ παιδιά· ὅλοι ύποφέρουν σήμερα γιά τήν πατρίδα· ὅλα θά περάσουν, εἴπα. Οὕτε κουβέντα πιά.

Γύριζα καί δέν μποροῦσα νά βγάλω ἀπό τό μυαλό μου

πώς ή βραδιά ἐκείνη ἦταν χριστουγεννιάτικη. 'Από τούς στρατιώτες μου κανένας δέν τό εἶχε σκεφτεῖ.

"Ημουν νευρικός και προσπαθοῦσα νά συνηθίσω τόν έαυτό μου στή συγκίνηση πού θά δοκίμαζα μέ τή χαρά τῶν στρατιωτῶν μου γιά κάτι ἔκτακτο πού τούς προετούμαζα γιά τή βραδιά αυτή.

Βρισκόμουν ἀπέξω ἀπό τό καλυβάκι μας, ὅταν ἀκουσα τό στρατιώτη, πού ἔγραψε ἔνα γράμμα, νά ρωτᾷ πόσες τού μηνός εἴχαμε. «Ρώτα τόν κύρ λοχία», τοῦ εἶπε ἔνας.

— Εἴκοσι τέσσερις, τοῦ φώναξα, κι ἀποτραβήχτηκα βιαστικός.

— Βρέ παιδιά, εἴκοσι τέσσερις! Χριστούγεννα σήμερα και δέν τό σκεφτήκαμε... Γιά σκεφτεῖτε, βρέ παιδιά...

"Εφτασαν στ' αὐτιά μου τά λόγια αυτά ἀπό δέκα στόματα.

Εἶχα ἀρκετά τραβηγχτεῖ ἀπό τό φυλάκιο, ὅταν εἶδα τούς φαντάρους μου ἔναν ἔναν νά βγαίνουν ἀπό τό καλυβάκι και νά μέ πλησιάζουν· σέ λίγο ἦταν ὅλοι γύρω μου.

— Ακούς, Χριστούγεννα, κύρ λοχία, και νά μήν τό καταλάβουμε καθόλου!... Πῶς θά τήν περάσουν τή σημερινή μέρα τά καημένα τά σπίτια μας... "Αχ! δόλια μάνα!

Καὶ κοίταζαν δένας τόν ἄλλον κι ὅλοι μαζί ἐμένα. Τί ζητοῦσαν ἀπό μένα; κι ἐγώ εἶχα σπίτι και μάνα· ή ἀλήθεια εἶναι ὅτι ἐγώ ἡμουν δέ μόνος ἀνώτερός τους ἔκει.

"Ημαστε ὅλοι περισσότερο περήφανοι, γιατί μιά τέτοια μέρα τόσο ύποφέραμε· ήμουν ἀκόμη πιό εύτυχισμένος ἐγώ, γιατί περίμενα ἔπειτα ἀπό λίγο κάτι νά παρουσιάσω στούς στρατιώτες μου, πού ἀπό μέρες τώρα ζοῦσαν μόνο μέ ψωμί, κι αὐτό σάν ἀντίδωρο.

Σέ λίγο ἔνας ἔνας τραβήχτηκαν πάλι στό καλυβάκι κι ἐμεινα μόνος.

Χριστούγεννα! Πῶς περηνούσαμε ἄλλες χρονιές μέ τὸν πατέρα, τή μητέρα καί τ' ἀδερφάκια μας! Ἀπό νωρίς ψώνια καί ψώνια. Τά μικρά τί χαρές! Γέμιζε τό σπίτι ἀπό γέλια κι ἀπαιτήσεις.

- Μαμά, τό βράδυ νά μέ σηκώσεις νά πάω στήν ἐκκλησία.
- Καλά, κοιμήσου τώρα, ἀν θέλεις νά σηκωθεῖς.

Πῶς πεταγόμαστε τή νύχτα ἀπό τὸν ὑπνο, ὅταν ἀκούγαμε τό γλυκό, χαρμόσυνο ἥχο τῆς καμπάνας. Στό δρόμο, ἐκεῖνο τό βράδυ, κανένας φόβος· ἔνας ἔνας, νέοι, γέροι, γριές, παιδιά, χωμένοι στά παλτά τους, τραβοῦσαν γιά τήν ἐκκλησία· ἀλήθεια, πῶς μᾶς ἄρεσε κι ἐμᾶς τῶν παιδιῶν ἡ ἐκκλησία ἐκεῖνο τό βράδυ· καί τήν ἀλλη μέρα τί χαρά! Χριστόψωμα, γαλοπούλες, φροῦτα· παντοῦ γιορτάσιμα ροῦχα, στά σπίτια, στούς δρόμους παντοῦ. Οὕτε σχολεῖο ἐκεῖνες τίς ἡμέρες, οὕτε τίποτε.

Καί τώρα, ἐπάνω στόν Ὁλύτσικα ἔχουμε τό κανόνι γιά καμπάνα καί τό ὑπαιθρο γιά ἐκκλησία· κάτι εἴμαστε κι ἐμεῖς τώρα. Πολλές φορές ὁ στρατηγός θά σκέφτηκε: «κι ἀπό κεῦ καλά εἴμαστε ἀσφαλισμένοι». κι οἱ στρατιῶτες ἐπάνω στή Μανωλιάσα, πού τούς φυλάγαμε τά πλευρά, πάντα πιό ἡσυχα θά κοιμόνταν, ὅταν μᾶς ἔνιωθαν πλάι τους.

Τί τιμή ἀλήθεια!

Καλά ἦταν τά περασμένα Χριστούγεννα, μά τά τωρινά εἶναι ἐκεῖνα πού δέ θά ξεχάσουμε ποτέ. Οἱ στρατιῶτες μου κοιμοῦνται· τί ὅνειρα νά βλέπουν; ἀσφαλῶς οἱ περισσότεροι θά εἶναι στά σπίτια τους, μερικοί καί στήν ἐκκλησία τοῦ χωριοῦ τους...

Βήματα ἀπό τό μογοπάτι, πού εἶχα προσδιορίσει γιά τήν ἐπιστροφή τοῦ Δεναξᾶ καί τοῦ Πράγια, μ' ἐκαμαν νά τρέξω πρός τά ἐκεῖ.

— Καλῶς ὅρισες, Δεναξᾶ· τί γίνεται, βρέ παιδί; ποῦ εῖναι
ὁ Πράγιας;

— Γειά σου, κύρ λοχία· χρόνια πολλά· μέ τό καλό στά σπί-
τια μας, καί τοῦ λόγου σου μέ μακρύ σπαθί.

Μέ μακρύ σπαθί· ὥστε τό καταλάβαιναν οἱ στρατιῶτες
μου, ὅτι κάτι μποροῦσε νά βγει καί γιά μένα ἀπό τή νίκη,
σκέψητηκα.

— Ο Πράγιας, κύρ λοχία, ἔξακολούθησε ὁ Δεναξᾶς, ψήνει
τό κρέας κάτω στή ρεματιά· σέ μιά ὥρα θά εῖναι ἔτοιμο· ἔξι
ὸκάδες χοιρινό πρώτης γραμμῆς· ἔχουμε κι ἀλάτι καί πιπέρι·
ἔνα παγούρι κονιάκ, τρία κουτιά λουκούμια καί δυό ψωμιά
χωριάτικα φίνα*· μοῦ εἶπε ὁ ὑποσιτιστής πώς θά μᾶς στεί-
λουν καί χριστόψωμα· μά αὐτά, νά σου πᾶ, κύρ λοχία, δέν τά
περιμένω· εἶδα νά δουλεύουν δυό τρεῖς στούς φούρονους ἀπό
κείνους, πού δέν ἔλεγχαν καλημέρα σέ φούρναρη στήν πατρίδα.

— "Αφησε τά σακίδια, Δεναξᾶ, ἀπέξω ἀπό τό καλύβι καί
πήγαινε, παιδί μου, νά βοηθήσεις τόν Πράγια.

"Εφυγε, κι ἐγώ τράβηξα στό καλύβι. Τούς βρῆκα ὄλους
νά κοιμοῦνται.

— "Ε, παιδιά, σηκωθεῖτε, τούς εἶπα ἐπιτακτικά· δέ σεβά-
στηκα κείνη τή στιγμή τόν ὕπνο τους.

Ξαφνιασμένοι πετάχτηκαν ὄλοι ἐπάνω κι ἀπλωσαν τά
χέρια στά τουφέκια.

— Τί εῖναι; τί τρέχει, κύρ λοχία; Εἶχαν συνηθίσει τόσον
καιρό σέ τέτοια ξυπνήματα.

— Καθίστε κάτω, τούς εἶπα· ἀφῆστε τά ὅπλα· δέν εῖναι
τίποτε· κάτι ήθελα νά σᾶς πᾶ.

Κάθισαν ὁ ἔνας δίπλα στόν ἄλλον, τακτοποιώντας τούς
μανδύες καί τίς παλάσκες τους, πού τόσον καιρό τώρα ἔγιναν
ἀναπόσπαστες ἀπό τήν τουαλέτα τοῦ ὕπνου τους.

— Ακοῦστε, παιδιά, νά σᾶς πᾶ. Τέτοια μέρα καί ὥρα

— ήταν περασμένα μεσάνυχτα — οι καμπάνες στά χωριά και στίς πόλεις χτυποῦν, κι οί χριστιανοί πᾶνε στήν ἐκκλησία νά γιορτάσουν τή γέννηση τοῦ Χριστοῦ μας και νά τοῦ ζητήσουν τήν εὐλογία του. Κι ἐμεῖς ἐδῶ πάνω πού εἴμαστε, δέν πάφαμε νά εἴμαστε χριστιανοί κι ἔχουμε ἀκόμη περισσότερη ἀνάγκη ἀπό τή βοήθειά του. Γι' αὐτό κι ἐγώ σᾶς ξύπνησα νά κάνουμε τήν προσευχή μας και νά ποῦμε κανένα χριστουγεννιάτικο τροπάριο· ἐγώ ξέρω μερικά κι ἂν ξέρει και κανένας ἀπό σᾶς, τό λέει· δέν ἔκανα καλά, παιδιά;

— Καλά ἔκανες, κύρι λοχία.

Γονάτισα και γονάτισαν κι οί στρατιώτες μου· ἔκανα τό σταυρό μου, τόν ἔκαναν κι αὐτοί μέ τό κεφάλι κάτω.

— «Χριστός γεννᾶται, δοξάσατε...».

Ακούστηκε σιγανή, ραγισμένη ἀπό τή συγκίνηση ἡ φωνή μου· μερικοί στρατιώτες μου σταυροκοπιοῦνται διαρκῶς κι ἄλλοι σταματοῦν γιά λίγο, γιά νά ξαναρχίσουν πάλι· ὅλοι μουρμουρίζουν και βοηθοῦν. Τά δάκρυά μας κατρακυλοῦν στίς ἀπλυτες γενειάδες μας· ἡ συγκίνηση μᾶς παράλυε τά σαγόνια και μᾶς ἔκοβε τή φωνή στό λαρύγγι.

Δέν ξέρω πῶς τελείωσε ἐκεῖνο τό τροπάρι· ἔνας στρατιώτης ἀρχίζει τώρα δυνατότερα:

— «Ἡ Παρθένος σήμερον τὸν Υπερούσιον τίκτει...».

Βοηθοῦμε ὅλοι και κρατοῦμε τό ἵσο· ἡ πρώτη συγκίνηση πέρασε και ἡ ψαλμωδία μας τώρα ἀκούεται πιό ἀρμονική· δυό στρατιώτες μου κρυφομιλοῦν και παίρνοντας τά τουφέκια τους ἑτοιμάζονται νά βγοῦν· τούς κοίταξα στά μάτια.

— Νά ρθουν κι ἐκεῖνοι οί καημένοι ν' ἀκούσουν λίγη λειτουργία, μοῦ εἶπαν και ὑπονοοῦσαν τούς διπλοσκοπούς. Κι ἔφυγαν.

Τά λόγια αὐτά μέ συγκίνησαν τόσο πολύ, πού νόμισα γιά

μιά στιγμή πώς θά σταματήσει ή καρδιά μου. Τό στήθος μου στένευε, τά μάτια μου έτρεχαν, τό σῶμα μου έτρεμε.

Λειτουργία! Πραγματική λειτουργία ἀπ' ἀνθρώπους πού εἶχε ἔξαγνίσει ὁ πόλεμος καί πού τήν καρδιά τους πλημμύριζαν τά πιό εύγενικά αἰσθήματα. Ἡταν πραγματική προσευχή ἐκείνη.

— «Η γέννησίς σου, Χριστέ, ὁ Θεὸς ἡμῶν» φάλλαμε τώρα. Τή στιγμή ἐκείνη οἱ διπλοσκοποί, πού τούς ἄλλαξαν οἱ ἄλλοι δυό πού βγῆκαν πρωτύτερα, πρόβαλαν τό κεφάλι τους στό καλύβι. Ἔκαναν τό σταυρό τους καί γονάτισαν κι αὐτοί.

Δέν ξέραμε τίποτε ἄλλο νά ποῦμε κι ἡ λειτουργία τελείωσε.

Οἱ στρατιῶτες μου σταυροκοπιόνταν ἀκόμη, ὅταν γύρισα μέ τό σακίδιο, πού εἶχε ἀφῆσει ἔξω ἀπό τό καλύβι ὁ Δεναξᾶς· ἄνοιξα ἔνα κουτί λουκούμια καί τό πρότεινα στούς στρατιῶτες μου νά πάρουν ἀπό ἔνα τό πήραν· τούς ἔδωσα καί τό παγούρι μέ τό κονιάκ.

— Πιέτε λιγάκι, παιδιά, νά ζεσταθεῖτε καί νά εὐχηθεῖτε γιά τή σημερινή μέρα.

“Ηπιαν ὅλοι καί τελευταῖος ἐγώ· τρέμαμε ὅλοι. Μερικοί δέν μπορούσαμε ούτε νά εὐχηθοῦμε· σηκώναμε μόνο τό παγούρι στήν ύγεια τῶν ἄλλων, χωρίς νά μιλοῦμε καθόλου.

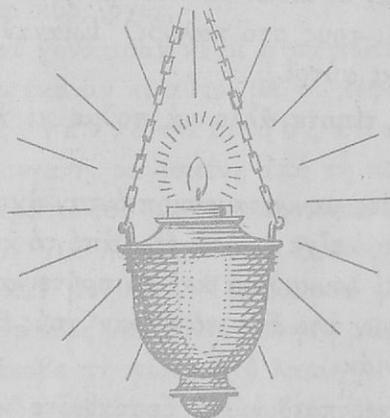
Νά κι ὁ Δεναξᾶς μέ τόν Πράγια μέ τό ψημένο κρέας τεμαχισμένο σ' ἔνα ἀντίσκηνο· οἱ στρατιῶτες τά χασαν.

— “Α! κύρ λοχία, ποιός τό περίμενε! Κι ἔνιωθα τά χέρια τους νά μοῦ χαιδεύουν τά γένια, τά μαλλιά, τίς πλάτες, τά χέρια· ἡ εύγνωμοσύνη τους γιά τή μικρή μου φροντίδα γι' αὐτούς μιά τέτοια μέρα ξέσπασε στά χάδια ἐκεῖνα. Πόσο ἥμουν εὐχαριστημένος γιά τή δική τους εὐχαρίστηση.

—'Εμπρός, παιδιά· τρώτε κι ό Θεός νά δώσει τό Πάσχα νά τό κάνουμε στά σπίτια μας νικητές.

'Η ἀλήθεια εἶναι πώς ὅλοι φαχουλεύαμε, χωρίς νά τρώει κανείς. 'Η συγκίνηση μᾶς εἶχε κόψει τελείως τήν ὄρεξη.

"Οποτε τά θυμήθηκα τά Χριστούγεννα ἐκεῖνα, ποτέ δέν μπόρεσα νά συγκρατήσω τήν καρδιά μου νά μήν τρέμει και τά μάτια μου νά μήν τρέχουν..."

7. ΝΥΧΤΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΗ

Τήν ἄνια νύχτα τή χριστουγεννιάτικη
λυγοῦν τά πόδια
καί προσκυνοῦν γονατιστά στή φάτνη τους
τ' ἀδολα βόδια.

Καί ο ζευγολάτης ξάγρυπνος θωρώντας τα
σταυροκοπιέται
καί λέει μέ πίστη ἀπ' τῆς ψυχῆς τ' ἀπόβαθα:
«Χριστός γεννιέται!».

Τήν ἄγια νύχτα τή χριστουγεννιάτικη
κάποιοι ποιμένες
ξυπνοῦν ἀπό φωνές ὕμνων μεσούρανες
στή γῆ σταλμένες.

Κι ἀκούοντας τά «ώσαννά» ἀπ' ἀγγέλων στόματα
στό σκόρπιο ἀέρα,
τά διαλαλοῦν σέ χειμαδιά ἡλιοφώτιστα
μέ τή φλογέρα.

Τήν ἄγια νύχτα τή χριστουγεννιάτικη
— ποιός δέν τό ξέρει; —
τῶν μάγων κάθε χρόνο τά μεσάνυχτα
λάμπει τό ἀστέρι.

Γεώργιος Δροσίνης

8. Ο ΠΛΟΥΤΟΣ ΚΑΙ Η ΕΥΤΥΧΙΑ

Γιαγιά, ἀλήθεια ἀπόψε ἀνοίγει δὲ οὐρανός;

— Ναι, παιδάκι μου, γιατί ξημερώνουν τ' ἄγια Θεοφάνια. Καὶ ὅποιος ἀγρυπνήσει καὶ προφτάσει σ' ἐκείνη τήν ἀπόκρυφη ὥρα...

— Τό ξέρω, γιαγιά μου, τό ξέρω! μπορεῖ νά ζητήσει ὅ,τι θέλει ἀπ' τό Θεό καὶ τοῦ γίνεται.

— Ναι, μά φτάνει νά ζητήσει ἔνα πράμα μονάχα.

Τό παιδάκι ἀποφάσισε ν' ἀγρυπνήσει. Κοντά στήν κάμαρά του, ἥταν ἡ πόρτα, πού ἔβγαινε στό λιακωτό. Χωρίς νά τό ἴδει κανείς, κουκουλώθηκε μέ τό παπλωματάκι του, πῆρε τό προσκεφαλάκι του καὶ πῆγε νά ξαπλωθεῖ ἐκεῖ ἔξω. Δέν εἶχε φόβο κανέναν· δὲ παπάς εἶχε βγεῖ ἐκείνη τήν ἡμέρα μέ τήν ἄγιαστούρα του κι εἶχε διώξει ὅλους τούς καλικάντζαρους, πού περπατοῦσαν στή χώρα κι ἔπαιρναν τά παιδιά. Στή χειμωνιάτικη νύχτα τό ζέσταινε τό πάπλωμα καὶ ἡ ἐλπίδα.

“Ηταν ἀργά... Σκοτάδι καὶ σιωπή ἀπλωνόταν κάτω σ' ὅλη τήν κοιμισμένη πόλη. Ἐδῶ κι ἐκεῖ μονάχα τρεμόκαιγε κανένα φανάρι, σάν μάτι νυσταγμένο, καὶ τ' ἄγιασμένα νερά τῆς λίμνης ἐκεῖ πέρα λαμπύριζαν στήν ἀστροφεγγιά. Ἀπέραντος θόλος σάν ἀπό μαῦρο βελοῦδο, καρφωμένο μέ διαμαντένια καρφιά, τό σκέπαζε δὲ οὐρανός. Καὶ τόν κοίταζε μέ ἀγήσυχα μάτια τό παιδάκι καὶ περίμενε ἥσυχα ν' ἀνοίξει. “Ο, τι ζητοῦσε τότε θά γινόταν — μά φτάνει νά ζητοῦσε ἔνα μονάχα — καὶ τό παιδάκι εἶχε τό σκοπό του...

Οι ὥρες περνοῦσαν ^{υποτιθέμενος} τσι καὶ οἱ πετεινοί, ζωντανά ρολόγια, τίς ἔλεγαν μέ τή βραχνή τους φωνή δὲ ἔνας στόν ἄλλο.

“Ηρθε ὡστόσο καὶ ἦ ἀπόκρυφη ὥρα, πού ἀνοίξε δὲ οὐρανός. Μές στή μαυρίλα πρόβαλε ἀξαφνα μιά λάμψη ζωηρή, πού ἔσβησε δλα τ' ἀστέρια. “Ενα φῶς γλυκό χύθηκε τότε στή

χτίση καί τ' ἀγιασμένα νερά τῆς λίμνης ἔκει πέρα ἔλαμψαν σάν ἀναμμένα.

Στό θέαμα αὐτό τό παιδάκι τά σάστισε. Τοῦ φάνηκε σάν νά εῖδε ἄγγέλους νά πετοῦν ἔκει ψηλά μές στό φωτεινό ἄνοιγμα καί ἔναν δόλοχρυσο ποταμό νά τρέχει, τόν ούρανο, καθώς λένε, 'Ιορδάνη... Στή σαστιμάρα του λησμόνησε τί εἶχε νά ζητήσει κι ἐβλεπε βουβό...'

Μονάχα τήν τελευταία στιγμή, πού συνῆρθε λιγάκι, πρόφτασε νά πεῖ ἔνα λόγο. Καί σβηγόταν πιά ἡ θεία λάμψη σάν ἀκούστηκε στόν ἀέρα τῆς νύχτας ἡ ψιλή φωνούλα τοῦ παιδιοῦ:

— Πλοῦτο!

Γύρισε τρέμοντας στό κρεβατάκι του. Σκεπάστηκε ἀπό τό κεφάλι καί προσπάθησε νά κοιμηθεῖ. Μά τόν ἀφησε γιαί πολλή ὥρα ἀγρυπνο ἀπό τό ἔνα μέρος τό ἐκπληκτικό θέαμα, πού βασάνιζε ἀκόμα τά μάτια του, ἀπό τ' ἄλλο μιά ἀνήσυχη σκέψη, πού βασάνιζε τό μυαλό του... Τί λαμπρό καί ἀπίστευτο θαῦμα! Νά τόν ἀκουσε τάχα δ Θεός; Πρόφτασε νά μιλήσει σέ κατάλληλη στιγμή; "Αχ, καί θ' ἀποκτοῦσε τόν πλοῦτο, ἔνα πράμα, πού ζήτησε μέ τήν καρδιά του τό φτωχό παιδάκι;

Σάν ἀποκοιμήθηκε κατά τό πρώι, εἶδ' ἔνα παράξενο ὄνειρο· ἔνα ὄνειρο τόσο ζωηρό, πού ἀκόμα καί τώρα δέν ξέρει ἄν κοιμόταν πραγματικά ἡ ἄν ἀγρυπνούσε μέ πυρετό.

Τοῦ φάνηκε πώς μπῆκε ἄξαφνα στήν κάμαρά του ἔνας ἄνθρωπος. Ἡταν νέος, παιδί μαλιστα ἀμούσταχο. Τό πρόσωπό του ἔλαμπε ἀπ' τήν ὁμορφιά καί ἡ φορεσιά του ἀπ' τήν πολυτέλεια. Ἀπό πάνω ὡς κάτω ἦταν πνιγμένος στό χρυσάφι, στό μετάξι, στά πετράδια. "Ενα σύννεφο κάτασπρο ὑποστήριζε τά πόδια του. Στά χέρια του κρατοῦσε ἔνα χρυσό ραβδί. Εἶχε φτερούγια σάν τό χιόνι καί χαμόγελο γλυκό.

— Νά με! Τί μέ θέλεις; εἶπε μέ τρυφερή φωνή.

— "Αγγελος... ψιθύρισε τό παιδάκι τρομαγμένο.

— Δέν είμαι άγγελος, άποκρίθηκε ό νέος· είμαι ό Πλοῦτος, που ζήτησες απόψε. 'Εκεῖνος, που όδηγε τά βήματά μου, είδε τή φωτιά της καρδιᾶς σου καί μ' ἔστειλε. Μιά στιγμή πρωτύτερα άν πρόφταινες νά πεῖς τ' ὄνομά μου, θά 'ρχόμουν νά σέ φορτωθῶ ἀνερώτητα. Μά τώρα που άργησες νά μιλήσεις κι ἔγινε ζήτημα άν ἔπρεπε νά σου γίνει ἡ χάρη ἡ ὄχι, ἀποφασίστηκε νά ἔρθω μονάχα νά σέ ξαναρωτήσω... καί δ, τι μου πεῖς θά κάμω. 'Επιμένεις ἀκόμα στό λόγο σου; 'Εμένα ζητεῖς κι ἐπιθυμεῖς πραγματικά, ἀφοῦ ξέρεις ὅτι μονάχα ἔνα πράμα ἔχεις τό δικαίωμα νά ζητήσεις; "Αν εἶναι ἔτσι, νά μου τό πεῖς καί μένω μαζί σου γιά πάντα.

Τό παιδάκι πήρε θάρρος, βγῆκε περισσότερο ἀπ' τό σκέπασμά του καί εἶπε:

— Σένα θέλω, Πλοῦτε μου· σέ θέλω νά μείνεις πάντα μαζί μου! Είδα ὅτι ὅλη ἡ εύτυχία βρίσκεται πάντα μ' ἐσένα, καί ἀπό πολύν καιρό σύ εἶσαι τ' ὄνειρό μου.

— Βλέπω ὅτι μ' ἀγαπᾶς πραγματικά καί θά ἤθελα νά μείνω μαζί σου... 'Αλήθεια! Τί ὅμορφη ζωή που θά περνοῦμε! Παντοῦ ό κόσμος θά σκύφτει στό διάβα μας, σάν θά πηγαίνουμε συντροφιασμένοι. Θά κατοικοῦμε σέ παλάτια ὀλομάρμαρα, θά κοιμούμαστε σέ διάλογο χρεβάτι, θά σκεπαζόμαστε μέσεντόνια μεταξωτά.

— Τό γυαλιστερό ἀτλάζι,* καί τό χνουδωτό βελοῦδο θά μᾶς τριγυρίζουν παντοῦ, στό πάτωμα, στούς τοίχους στό ταβάνι, στά καθίσματα, παντοῦ, ὅπου θ' ἀκουμπᾶ τό κορμί ἡ θ' ἀναπαύεται τό βλέμμα. Θά φοροῦμε λαμπρά φορέματα καί στολίδια. Θά ἔχουμε δούλους καί δούλες καί γνώριμους πολλούς.

— Βαλσαμωμένος θά εἶναι ό ἀέρας, που θ' ἀναπνέουμε ἀπό τ' ἄνθη καί τά μυρωδικά. Τό τραπέζι μας θά λάμπει στό χρυσάφι καί στό κρύσταλλο. Θά βγαίνουμε στόν περίπατο μέ

άμαξια καταστόλιστα· θά πηγαίνουμε στά θέατρα, στούς χορούς, στά ιπποδρόμια, πάντα στήν καλύτερη θέση.

— Θά ταξιδεύουμε μέχαθε ἀνεστή τό καλοκαίρι καί τό χειμώνα. Θά ἔχουμε μέσα σέ μιά κάμαρα, ζεστή σάν φωλιά, ἔνα ντουλάπι λουστραρισμένο, μέ πολλά κλειδιά, γεμάτο χρυσά φλουριά τόσα, πού νά μποροῦμε νά ίκανοποιοῦμε κάθε ἐπιθυμία, πού ήθελε μᾶς γεννηθεῖ...

— "Α! Τί καλά! φώναξε τό παιδάκι καί τό γέλιο δέ θά λείπει ἀπ' τά χείλη μας καί ἡ χαρά ἀπ' τήν καρδιά μας. Κάθισε, Πλοῦτε μου. Θέλω νά είμαι μαζί σου δοξασμένος καί εύτυχισμένος.

‘Ο νέος ἔχασε μέ μιᾶς τό γέλιο του, ἀκούμπησε ἀπάνω στό ραβδί του καί εἶπε λυπημένα.

— Αύτό είναι ίσα ίσα, πού θέλω νά σου πῶ... 'Εγώ δέν μπορῶ νά σου ἐγγυηθῶ ὅτι δέ θά λείπει ἀπό τά χείλη σου τό γέλιο καί ἀπ' τήν καρδιά σου ἡ χαρά... "Α, ὅχι, ὅχι!..

— Μά γιατί;

— Γιατί;.. Δέ σέ ἄφησε λοιπόν ἡ ἀγάπη, πού μοῦ ἔχεις, νά τό σκεφτεῖς ποτέ;... Καί τί μπορῶ τάχα νά σου κάμω ἐγώ, δταν θά ἔρχεται δ πόνος καί ἡ θλίψη;... Ποιός ξέρει ἂν δέ θά μέ θέλεις γιά νά πληρώσεις πάντα γιατρούς καί γιατρικά; Ποιός σου εἶπε πώς μαζί μου δέ θά δοκιμάσεις ποτέ ἀγωνίες καί βάσανα;

— Ποιός σου εἶπε πώς δέ θά σέ πληγώσει δ θάνατος σ' ὅ, τι ἔχεις πιό ἀγαπημένο καί πολύτιμο στόν κόσμο;... Ποιός σου εἶπε ἂν μ' ἐμένα θά βρεῖς τήν ἀληθινή ἀγάπη, τήν ἀδερφική φιλία ἔκεινη, πού θέλεις, καί τί θά σου χρησιμέψω, σάν θά σέ μαχαιρώνει ἡ ἀχαριστία, ἡ κακία, τό ψέμα, δ φθόνος, ἡ ἐπιβούλη;

— Ποιός σου ὑποσχέθηκε ὅτι μαζί μου θά ἀπολάψεις τίς χαρές τῆς καλῆς καρδιᾶς, τοῦ φωτισμένου μυαλοῦ, τῆς καθα-

ρῆς συνειδήσεως; Ποιός σέ βεβαίωσε ότι στό σπίτι σου θά
βασιλεύει ή τιμή, ή ἀγάπη, ή χαρά, ή ἀρμονία;.. "Α, πόσο
στάθηκες, παιδάκι μου, ἀπατημένο! Γύρεψες ἀπό μένα ἐκεῖνο,
πού ἔπρεπε νά γυρέψεις ἀπό τήν Εύτυχία.

—'Από τήν Εύτυχία... Ψιθύρισε τό παιδάκι μέ ἀπελπι-
σμένη φωνή.

— Μάλιστα, ἀπό τήν Εύτυχία. Καί πῶς; δέν ξέρεις; Εἴν'
ἔνα κοριτσάκι μικρό αὐτή ή Εύτυχία, ὅμορφο, γελαστό, μέ
κάτασπρη ἀπλή φορεσιά σάν τό χιόνι. Φιλία σταθερή μαζί¹
της δέν ἔχουμε· γιατί μ' ἀφήνει τίς περισσότερες φορές καί
πηγαίνει μέ τή φτώχεια, ὅπως κι ἐγώ καμιά φορά μέ τή
δυστυχία.

— Τί τά θέλεις, παιδί μου! Αὐτή εἶναι δῶρο ἀληθινό κι ἀπό-
λαυση! Τήν ἀκολουθεῖ σάν σωματοφυλακή ἔνα πλῆθος παι-
δάκια μέ γέλια καί φωνές, πού γεμίζουν τόν ἀέρα. Αὐτή μο-
ναχή εἶναι ίκανή, ὅταν σέ πάρει καί σένα στήν ἀκολουθία της,
νά σέ κάμει νά μή λείπει ἀπ' τά χείλη σου τό γέλιο καί ἀπ'
τήν καρδιά σου ή χαρά· ἀδιάφορο ἄν θά κατοικεῖτε στήν καλύ-
βα ή στό παλάτι, ἄν θά φορεῖτε χρυσά ή κουρέλια.

— Πλοῦτε μου, καλέ μου φίλε, συχώρεσέ με δέν τό σκέ-
φτηκα. "Εκαμά λάθος. Τήν Εύτυχία ἔπρεπε νά ζητήσω, τήν
εύτυχία ζητοῦσα, τήν εύτυχία ζητῶ. "Ένα πράμα μονάχα,
βλέπεις, μοῦ εἶναι συχωρεμένο νά ἔχω, καί ἄλλο καλύτερο
ἀπ' τήν εύτυχία δέν ύπάρχει..."Αχ, οὕτε σύ, καλέ μου Πλοῦ-
τε! Τό βλέπω, τώρα τό νιώθω.

— Θέλεις λοιπόν τήν Εύτυχία. Καλά, ἐγώ φεύγω. Καί φεύ-
γω, ἄκουσε, ὅχι γιατί δέ μέ θέλεις, ἄλλα γιατί δέν πρόφτασες
νά μέ ζητήσεις στήν κατάλληλη ὥρα. Τυχερός πού στάθηκες!
'Αλλιώτικα δέ θά ἔφευγα ἀπό κοντά σου καί θά ηταν περιττή
κάθησε σου μετάνοια... Γειά σου· εἶπε ό Πλοῦτος καί γίνηκε
ἄφαντος.

Τό παιδάκι δόξασε τό Θεό. "Ετσι εἶχε καιρό πάλι τοῦ χρόνου, πιό φωτισμένο καί πιό ἡσυχο, ν' ἀγρυπνήσει τήν ἴδια νύχτα καί νά ζητήσει ἀπ' τόν οὐρανό, τήν εύτυχία, μονάχα τήν εύτυχία.

Γρηγ. Ξενόπουλος

9. Η ΚΑΘΑΡΗ ΔΕΥΤΕΡΑ

"Ημουν τότε παιδί ὅχι πλειότερο ἀπό ὄχτω χρονῶν καὶ μαθήτευα στόν παπ'-Αντριᾶ.

Κοιμόμοιν κι ὅταν ξύπνησα εἶχα μέσα μου ὅλο τό θλιβερό συναίσθημα, ὅτι εἶχε ξημερώσει ἡ τρομερή Καθαρή Δευτέρα μέ τή Μεγάλη Σαρακοστή καί μέ τό σκολειό. Κι ἔπρεπε νά περάσουν πενήντα μέρες ἀκέριες αὐστηρή Σαρακοστή μέ φασούλια, ρεβίθια, κουκιά, φακή καί λαχανικά, καί νά νηστεύουμε καί τό λάδι τά τετραδοπαράσκευα¹ Ή Αὔγα, γάλα, τυρί, βούτυρο, ψάρι, καί προπάντων τό κρέας δέν ἔπρεπε ούτε νά τ' ἀναφέρουμε μέ τό στόμα μας, γιατί κι αὐτό λογιζόταν ἀμαρτία! Κι ὅταν ἀκόμα τό 'φερνε δ λόγος, γιά νά δονοματίσει κανένας τό γάλα, τό βούτυρο, τό τυρί, τό ψάρι ἢ — Θεός φυλάξοι! — τό κρέας, ἔπρεπε νά συνοδεύει τήν ἀπαγορευμένη λέξη μέ τήν ἔκφραση «μακριά ἀπό τή σαρακοστή κι ἀπό μᾶς». π.χ.: Ζυγιάσαμε τό τυρί — μακριά ἀπό τή σαρακοστή κι ἀπό μᾶς — καί βγῆκε δέκα ὀκάδες.

Μιά μεγάλη λύπη εἶχε γραπωμένη* τήν παιδική μου καρδιά καί δέν μποροῦσα νά τιναχτῶ πέρα ἀπό τά στρώματά μου καί τά σκεπάσματά μου, τρέφοντας κάποια πλάνα ἐλπίδα, ὅτι μποροῦσε νά μήν ἦταν ἀλήθεια ὅτι εἶχε ξημερώσει ἡ

ἀνεπιθύμητη Καθαρή Δευτέρα κι ὅτι κάποιο δυσάρεστο ὄνειρο γέννησε τήν ἴδεα της.

’Αλλ’ ἥρθα λίγο λίγο στόν ἑαυτό μου, πείστηκα ὅτι δέν ἦταν ψέμα κι ὅτι ἀληθινά ἔκεινο τό φῶς κι ἔκεινες οἱ ἀργυρόχρυσες ἀχτίνες πόμπαιναν ἀπό τὶς χαραμάδες τῶν κλεισμένων παραθυριῶν τοῦ δωματίου μου ἦταν τῆς Καθαρῆς Δευτέρας. Θυμήθηκα περίλυπος ὅτι τήν περασμένη βραδιά εἶχαμε τυρινή ἀποκριά. Θυμήθηκα ὅτι εἶχαμε φάει κουλιάστρα, αὐγά τηγανισμένα, τυρί, δύμορφοφκιασμένη αὐγοτυρόπιτα, ψάρια, χέλια, θυμήθηκα ὅτι ӯστερα ἀπό τό δεῖπνο εἶχαμε τραγουδήσει καί χορέψει...

”Ολα αὐτά τ’ ἀναθυμήματα περνοῦσαν ἀπό τή φαντασία μου σάν εἰκόνες φωτόλουστες, χαρωπές, ὅμορφες, γεμάτες

τέρψη καί εύθυμία, ή μιά πίσω ἀπό τήν ἄλλη, σάν κύμα πού διαδέχεται τό κύμα, ἀλλ' ή Καθαρή Δευτέρα, γριά ψηλή, σεμνή, ἀσπροντυμένη καί κατακάθαρη, σκυθρωπή, μ' αὐστηρό πρόσωπο καί κάτασπρο φακιόλι*, παρουσιάστηκε στή στιγμή μπροστά μου καί μόσβησε ὅλες ἐκεῖνες τίς ὅμορφες τερπνές εἰκόνες καί μέ φοβέριζε μ' ἔνα μακρύ ραβδί πού κρατοῦσε στά χέρια της, ἀπαράλλαχτη, ὅπως μοῦ τήν εἶχε παραστήσει ή μάνα μου ἄλλες χρονιές, ὅταν ἥθελα νά φάγω πίτα ἀνήμερα.

Πεινῶ, μάνα! Εἶπα τῆς μάνας μου πού συγύριζε τό μαγειρεύοντα.

— "Ανοιξε τήν ἄρκλα*", μοῦ εἶπε, καί πάρε ψωμάκι καί φάε!

— Δέν ἔχεις τίποτε προσφάγι; τή ρώτησα μέ δακρυσμένα μάτια.

— Σήμερα, παιδί μου, προσφάγι; μοῦ ἀπολογήθηκε ἐκείνη, σάν νά παραξενεύοταν πού τῆς ζητοῦσα προσφάγι. Προσφάγι τρήμερο μέρα;

— Αλλά δέν τρῶν σήμερα τίποτε ἄλλο ἔξόν ἀπό ψωμί ξερό; τήν ξαναρώτησα ἀπελπισμένα.

— Τίποτε, τίποτε! μοῦ ἀπολογήθηκε αὐτή ἀποφασιστικά.

Κανένα σύκο; καμιά σταφίδα, νά φάω γιά προσφάγι;

— Σύκο, σταφίδα; τί λές, μοναχέ μ' κι ἀκριβέ μ'! Σήμερα τρήμερο, Καθαροδευτέρα, σύκα καί σταφίδα; Μόνο τήν Τετάρτη, ψυτερα ἀπό δυό μέρες, κάνει νά φᾶμε σύκα καί σταφίδες. Σήμερα κι αὔριο καλά καλά δέν κάνει νά φᾶμε ούτε ψωμί! 'Αλλά ἐστας τά παιδιά σᾶς τό σχωρνάει ὁ Θεός ἂν φᾶτε ψωμί, ἀλλά μονάχα ψωμί καί νερό, καί τίποτε, τίποτε ἄλλο!

— Πῶς νά κάνω, τῆς εἶπα, πού ἔγω θέλω καί προσφάγι; Ελιές δέν κάνει νά φάω;

— Μπά! μπά! μπά! ξεφώνισε. Φτύσε γρήγορα μή μαγαρί-

σεις τό στόμα σου καί μέ τ' ἀνάβαλμά τους μόνο! Τό λάδι δέ βγαίνει ἀπό τίς ἐλιές;

Κι ἀναφέροντας τίς λέξεις «λάδι» κι «ἐλιές», ἔφτυσε, γιά νά ξεπλύνει τό στόμα της νά μή μαγαρίσει.

— Πώς νά κάνω τῆς ξανάειπα, που δέν μπορῶ νά φάω χωρίς προσφάγι;

Κι αύτή κάνοντας πώς θυμήθηκε κάτι, μοῦ εἶπε γιά νά μέ ξεφορτωθεῖ:

— Αν θέλεις καλά καί σώνει προσφάγι, νά πᾶς στήν πλαγιά νά βρεῖς περδικαῦγα στίς περδικοφωλιές νά φᾶς.

Κι ἀναφέροντας τά περδικαῦγα ξανάφτυσε.

— Καί τρῶν περδικαῦγα μάνα; τή ρώτησα σάν νά μήν τό πίστευα.

— Τρῶν, μοῦ εἶπε. "Οσα περδικαῦγα (ξανάφτυσε πάλε) βρεῖς, νά μοῦ τά φέρεις νά σου τά ψήσω νά τά φᾶς.

— Δέν τά θέλω ψημένα. Τά θέλω τηγανισμένα.

— Μόνο ψημένα κάνει, γιατί τά τηγανισμένα θέλουν κι ἀρτυμή... βούτυρο. — Φτού! Φτού! Μέ κόλασες, γιέ μου, σήμερα!

— Ας εἶναι καί ψημένα... εἶπα μέ χριστιανική συγκατάβαση. 'Αλλ' εἶναι νόστιμα τά περδικαῦγα σάν τά κοτίσια;

— Καί καλύτερα ἀκόμα.

— Δέ μοῦ τό 'λεγες λοιπόν ἀπό τό πρωί, ἀλλά μ' ἀφηνες νά τυραννιέμαι;

Καί λέγοντας αύτά, ρούπησα* σάν ἐλάφι ἔξω ἀπό τόν αὐλόγυρο.

Στήν ἀρχή σκέφτηκα νά πάω στήν πλαγιά μόνος μου. 'Αλλά δέν μοῦ 'ρχόταν καλά. "Ηθελα συντροφιά. "Ηθελα νά 'χω μαζί μου καί τόν ἀχώριστο φίλο μου τό Γιάννη! Σιμώνω στόν αὐλόγυρό του καί τοῦ φωνάζω:

— Γιάννη! Γιάννη!

— "Ορσε! μοῦ ἀπολογήθηκε ἐκεῖνος μ' ἐνα κόμματο ψωμί στό χέρι.

— "Ελα γρήγορα! τοῦ εἶπα σοβαρά.

— Τί μέ θέλεις; ρώτησε.

— "Ελα γρήγορα πού σου λέω. Τοῦ πρόσταξα.

Βγῆκε ὁ Γιάννης στό δρόμο, δαγκώνοντας ξέναρδα τό ξερό ψωμοκόμματο, σάν νά ήταν ζυμωμένο μ' ἄγκαθια.

— Τί μέ θέλεις; Μοῦ ξανάειπε βγαίνοντας.

— "Αφησε τό ψωμί, τοῦ εἶπα σοβαρά, κι ἀιντε μας νά πᾶμε πλαγινά γιά περδικαῦγα!

— Τί νά κάνουμε τά περδικαῦγα; μέ ρώτησε ἀπορώντας ἐκεῖνος.

— Τί νά τά κάνουμε; τοῦ εἶπα... Νά τά φάμε!

— Καί τρῶν αύγα τώρα τό μεγαλοσαράκοστο; μέ ρώτησε δισταχτικά πάλι ἐκεῖνος.

— Δέν τρῶν κοτίσια αύγα, τοῦ εἶπα. Μοῦ τό εἶπε ή μάνα μου!

'Η μάνα μου ήταν ή πιό πολύξερη τοῦ χωριοῦ μας καὶ πολλῶν ἄλλων χωριῶν τριγύρω μας, κι ἂς μήν ήξερε οὔτε τήν ἀλφαβήτα... "Ολα τ' ἄλλα τά ξερε καλύτερα ἀπό κάθε ἄλλη γυναίκα, κι ἀπ' τούς πλειότερους ἀντρες ἀκόμα..." Ήξερε τίς γιορτές, ποιές εἶναι βαριές καὶ ποιές εἶναι ἀλαφριές, καθώς καὶ ποιές κάνουν καὶ τά γαϊδούρια σκόλη. "Ηξερε νά ζυγιάζει, ήξερε τίς δρύμες*, πότε ἀρχίζουν καὶ πότε τελειώνουν. "Ηξερε πότε εἶναι χάση πότε εἶναι πιάση τοῦ φεγγαριοῦ. "Ηξερε πότε ηταν δισεχτιά κι εἶχε ὁ Φλεβάρης εἴκοσι ἐννιά μέρες καὶ πότε εἴκοσι δύτω. "Ηξερε ποιά τετραδοπαρασκευή ἀρταίνονται καὶ ποιά σαρακοστεύουν. "Ηξερε πότε ἀνοίγει τό Τριώδι καὶ πότε εἶναι Μεγάλη Πασκαλιά, λογαριάζοντας τή γιόμωση τοῦ φεγγαριοῦ, καὶ ποιοί μῆνες ἔχουν τριάντα καὶ ποιοί τριάντα μιά. "Ηξερε, τέλος πάντων, πολλά κι ἄμα

άκουσε δ φίλος μου δ Γιάννης ότι τό είχε είπει ή μάνα μου
ότι τρῶν περδικαῦγα τήν Καθαροδευτέρα, θυμήθηκε ότι τοῦ
τό είχε είπει κι ή μάνα του τό πρωί, ἀλλά δέν τό πίστεψε, νο-
μίζοντας ότι τόν γελοῦσε. Πέταξε λοιπόν ἀμέσως τό ψωμο-
κόμματο ἀπό τά χέρια του στίς κότες πόβισκαν στή χλόη γύ-
ρα μας, κι ἔτρεξε μαζί μου γιά περδικαῦγα.

¶Πήραμε ἵσια τά πλάγια, πότε ἐγώ μπροστά κι αὐτός
πίσω, καί πότε πίσω ἐγώ καί μπροστά αὐτός. Ἐδῶ νά βροῦμε
περδικοφωλιές μέ περδικαῦγα, ἐκεῖ νά βροῦμε, τρέξε δεξιά,
τρέξε ζερβιά, τρέξε ἵσια ἀπάνω καί τρέξε ἵσια κάτω, μέσα
στά βράχια καί στούς γκρεμούς, στίς γοῦβες καί στίς σπη-
λιές, στά κράκουρα* καί στίς νεροσυρμές, παντοῦ στούς γνώ-
ριμους τόπους τοῦ χωριοῦ μας, βγάλαμε ἀλεποῦδες ἀπό τίς
τρύπες τους, λαγούς ἀπό τίς σμοῦλες* τους, προντίσαμε* γε-
ράκια ἀπό τά προσήλια τους, περδίκια ἀπό τίς βοσκές τους,
ἀλλά περδικοφωλιές καί περδικαῦγα πουθενά!

Ψάξαμε ὅλη τήν ἡμέρα, χωρίς νά βροῦμε τίποτε! Μήπως
μᾶς είχαν γελάσει οί μάνες μάς; Ἀλλά γιατί νά μᾶς γελά-
σουν; Προπάντων ἡ μάνα δέ λέει ποτέ ϕέματα, κι οί ὄρμή-
νειες πού μόδινε συχνά ἥταν «Μήν κλέψεις, μή φονέψεις, μήν
ψευτομαρτυρήσεις!».

Γυρίζοντας, γυρίζοντας ὅλη τήν ἡμέρα, ϕάχνοντας ἐδῶ
κι ἐκεῖ, βρεθήκαμε βασίλεμα ἥλιου σέ μιά βαθιά λακκιά, πού
είχαμε ἔνα φοβερό ἀνήφορο νά κάνουμε, γιά ν' ἀνεβοῦμε στό
χωριό. Ἀλλά τά ποδάρια μας ἥταν κομμένα ἀπό τήν κούρα-
ση κι ἀπό τήν πείνα. Καί τί πείνα! Πείνα μέ δόντια, πού ρο-
φοῦσε τά σπλάχνα μας. Γιά ἔνα κομμάτι ψωμί, ὅχι σταρίσιο,
ἀλλά κι ἀραποσίτικο, ἀλλά καί καλαμποκίσιο, ἀλλά καί κε-
χρίσιο ἀκόμα ἔδινα δέν ξέρω τί. Προσφάγι; Τυρί, αὐγά, γάλα,
ψάρια, κρέας... δέν περνοῦσαν καθόλου τότε ἀπό τό νοῦ μας.
Ψωμί! Ψωμί νά λέγονταν κι ἀς ἥταν ὅ,τι! Πῶς νά βγάλουμε

ὅμως τόν ἀνήφορο καί νά φτάσουμε στό χωριό τό γληγορότερο, γιά νά φάμε; Ἰδού τό μέγα ζήτημα! Δοκιμάσαμε ν' ἀνηφορέσουμε, ἀλλά τά ποδάρια μας ἔκαναν πρός τά πίσω κι ὅχι πρός τά ἐμπρός. Ἐτσι, θέλοντας καί μή, ἀποφασίσαμε νά μείνουμε μέσα στή λακκιά, ἑνα τέταρτο τῆς ὥρας μακριά ἀπ' τό χωριό. Τί νά κάναμε; Νά φωνάξαμε ἀπ' ἐκεῖ μέσα; Θά ἦταν στά χαμένα... Δέθα μποροῦσε νά μᾶς ἀκούσει κανείς, γιατί ἐρχόταν σάν ἀπίκουπα* τό χωριό, κι οἱ πιστικοί πού μποροῦσαν νά 'ναι ἐκεῖ γύρα, εἶχαν συμμαζευτεῖ μέ τήν ὥρα τους στό χωριό. Δέ συλλογιόμαστε τήν κακομοιριά μας, πού κιντυνεύαμε νά κοιμηθοῦμε ἔξω Φλεβάρη μήνα, ἀλλ' εἴχαμε καί τή συλλογή τοῦ δασκάλου μας τοῦ φοιβεροῦ καί τρομεροῦ παπ'-Αντριᾶ, πού θά μᾶς ρήμαξε στίς βεργιές, ἀν τύχαινε νά 'ρθει ἐκεῖνο τό βράδυ στό χωριό καί δέ μᾶς ἔβρισκε ἐκεῖ. Θά τό θεωροῦσε αὐτό μεγάλη ἀταξία. Μήν μπορώντας ὅμως νά κάνουμε ἄλλο τίποτε, μαζευτήκαμε σέ μιάν ἀπόγωνη σμούλα νά περάσουμε ἐκεῖ τή νύχτα! Ὁ' Αν εἴχαμε σπίρτα ἢ πυριοβολικιά*, μποροῦσαμε ν' ἀνάψουμε φωτιά, ἀλλά ποῦ σπίρτα! Αρχίσαμε νά κρυώνουμε. Δοκιμάζω νά ψάξω τίς τσέπες μου μήπως βρῶ κανένα σπίρτο. \Θ

Μένα σπίρτο ἔσωζε δυό ζωές ἐκείνη τή βραδιά! Ψάχνω ψάχνω... Δόξα τῷ Θεῷ! Βρίσκω δύο τρία σπίρτα! X MA
— Σπίρτα, Γιάννη! Φωνάζω, καί στή στιγμή κατορθώσαμε κουτσά κουτσά νά μάσουμε στά σκοτεινά μερικά φύλλα καί ξερόκλαδα κι ἀνάψαμε φωτιά! Δόξα σοι δ μεγαλοδύναμος πού μᾶς λεημονήθηκε! Καί θά ζεσταίνόμαστε καί τά ίσκιώματα καί κάθε λογῆς δαιμονικά δέ θά 'χαν ἀνάκρα νά μᾶς ζυγώσουν! "Αν εἴχαμε καί κανένα κόρματι θυμίαμα ἢ καί κανένα σπυρί ἀλάτι, θά ἦταν ἀκόμα καλύτερα γιά τά δαιμονικά, τίς νεράιδες καί τίς ξωτικιές, ἀλλά δέν εἴχαμε. 'Η φωτιά μᾶς φάνηκε σάν καλός σύντροφος. Πήραμε θάρρος κι ἀρχί-

μεσοχώρι, ἔτρεξε ὅλο τό χωριό μ' ἀναμμένα δαδιά, καί μᾶς
ρωτοῦσαν μέ περιέργεια πῶς εἶχαμε χαθεῖ. Ἀλλά οἱ πλειό-
τεροι εἶχαν τήν ἴδεα ὅτι μᾶς εἶχαν πάρει ξωτικιές ή νεράιδες
καί μᾶς ἀφηκαν, γιατί ἡμαστε μικρά ἀκόμα. Μέσα σ' ἐκείνη
τήν ἀναμπομπούλα*, ἔνιωσα ὅτι μ' εἶχε ἀρπάξει κάποιος
στήν ἀγκαλιά του, κι ἔχασα ἀπό κάτω μου τὸν γάιδαρο πού
μέ κουβαλοῦσε. Ἡταν ἡ μάνα μου, πού μέ φιλοῦσε κλαίγον-
τας καί ρωτώντας.

- Τί μόγινες σήμερα, μονάχριβέ μου;
- Εἶχαμε πάει γιά περδικαῦγα μέ τό Γιάννη.
- Χαλασιά μου καί φουρτούνα μου, παιδάκι μου, τί πῆγα
νά σου κάμω σήμερα ἡ στρίγλα ἐγώ!

Εἶχαμε μπεῖ πιά στήν αὐλή τοῦ σπιτιοῦ μας.

- Ψωμί! Ψωμί! φώναξα μ' ἀδυνατισμένη φωνή.
- Ψωμί, μωρή. Φώναξε κι ἡ μάνα μου στήν ἀδερφή μου.
Ψωμί γρήγορα, γιατί μᾶς λιγώθηκε τό παιδί ἀπό τήν πείνα!

Καί πρίν μποῦμε ἀκόμα στό σπίτι, μοῦ παρουσίασε ἐναν
κόμματο ψωμί ἡ ἀδερφή μου.

“Αρχισα νά τό καταπίνω. Νόμιζα πώς ἡταν ζυμωμένο μέ
μέλι. Τόσο γλυκό μοῦ φαινόταν!

“Οταν ἄνοιξα τά μάτια, πού μοῦ τά 'χει κλεισμένα ἡ πεί-
να, εἶπα στή μάνα μου.

- Μάνα!... μέ μέλι τό 'χεις ζυμωμένο σήμερα τό ψωμί;
- Οχι, παιδί μου...

— Τότε γιατί εἶναι ἔτσι γλυκό;

— Ετσι εἶναι, μοναχέ μου κι ἀκριβέ μου, τό ψωμί τῆς Καθα-
ρῆς Δευτέρας, γιά ἐκείνους πού δέν τρῶνε καθόλου ὅλη τήν
ἡμέρα...

Καί μ' ὅλα ταῦτα ἐγώ εἶχα τήν ἴδεα ὅτι μοῦ τό 'χει ζυμώσει
μέ μέλι τό ψωμί ἐκείνο ἡ μάνα μου, γιά νά μέ ίκανοποιήσει γιά
τό γέλιο τῶν περδικαύγων, πού μοῦ εἶχε κάνει ἐκείνο τό πρωΐ.

Χρ. Χριστοβασίλης

10. ΡΟΥΜΕΛΗ

Τή μάνα μου τή Ρούμελη ν' ἀγνάντευα τό λαχταρῶ...

Ψηλά πού μέ νανούριζε, καημένο Καρπενήσι !

Τρανά πλατάνια ξεδιψοῦν στίς βρύσες μέ τό κρύο νερό,

Σαρακατσάνα ροβολάει καί πάει γιά νά γεμίσει.

Μέ κρουσταλλένια σφυριχτά σέ λόγγους φεύγουν σκοτεινούς
κοτσύφια καί βοσκόπουλα μέ τά λαμπρά τά μάτια,
νερά βροντοῦνε στόν γκρεμό καί πᾶνε πρός τούς ούρανούς
ΐσια κι όρθιά σάν τήν ψυχή της Ρούμελης τά ἐλάτια.

Κάμπε 'Αττικέ, μέ πλάνεψες κι ἐγώ γιά τίς κορφές πονῶ
καί γιά τραχιές ἀνηφοριές σηκώνω τό κεφάλι...

Φυλακωμένη πέρδικα, πού κλαίει γι' ἀλαργινό βουνό,
δέρνει ἡ ψυχή μου στό κλουβί τά νύχια της κοράλλι.

Ζαγαρίας Παπαντωνίου

11. ΑΝΑΣΤΑΣΗ *M*

— Παππού! є, παππού! φώναξε ὁ Νάσος, σπρώχνοντάς του μέ τό πόδι του.

— Τί εἶναι;

— "Α, σήκω νά δοῦμε τήν 'Ανάσταση.

Σάν βγῆκαν ἔξω ἀπό τήν καλύβα τους, ἀκουγαν σέ δλη τήν κοιλάδα καὶ γύρω ἀπό τίς ράχες φωνές. "Ολοι οι βλάχοι τῆς περιφέρειας ἐκείνης ἥταν στό πόδι, στολισμένοι, καὶ μέ κεριά στά χέρια περίμεναν τήν 'Ανάσταση.

Εἶχε πιά πλησιάσει ἡ ὥρα. 'Ο αὐγερινός φεγγοβολώντας ἀνέβαινε ψηλά. Οι βλάχοι μέ τίς γυναῖκες τους καὶ τά παιδιά τους ἥταν ἔτοιμοι ἔξω ἀπό τίς καλύβες τους. Οι χωρικοί ἀπό τά γύρω χωριά εἶχαν ἀνεβεῖ στά ὑψώματα. Νέοι ζωηροί, γέροντες λευκόμαλλοι, παιδιά, γυναῖκες νέες καὶ γριές, ὅλοι εἶχαν καρφώσει τά μάτια τους στό ἀνατολικό μέρος τοῦ δρίζοντα. "Ηξεραν πώς ἀπό κεῖ ὑψωνόταν μιά ράχη, ἀπ' ὅπου θά φαινόταν ὁ παπάς μέ τή λαμπάδα στά χέρια, κηρύσ-

σοντας στούς πιστούς τήν 'Ανάσταση τοῦ Χριστοῦ. Οἱ μεγάλες πυρές λαμπάδιζαν ψηλά κι ἔριχναν κοκκινωπές ἀκτίνες στά πρόσωπα καὶ στά καθαρά ἐνδύματα.

‘Η καρδιά ὅλων βροντοχτυποῦσε ἀνυπόμονη, ὅσο πλησίαζε ἡ μεγάλη καὶ ιερή στιγμή. Κάθε ἀστρο, πού παρουσιάζοταν ἀπό τήν ράχη, τό ἔπαιρναν γιά τή λαμπάδα τοῦ παπᾶ καὶ φώναζαν ἀναπηδώντας μέχρα:

— Νά το, φάνηκε!

— “Αμ ποῦ ἀκόμα!

— Θ’ ἀσπρίσει τό μάτι σου, γιά νά τό δεῖς.

Καί πείραζε ὁ ἔνας τόν ἄλλον καὶ διηγόταν ιστορίες, καὶ οἱ γεροντότεροι παραμύθια, γιά νά περάσει ὁ καιρός.

— Νά το, νά το! Ἔκεινο εἶναι! φώναξε κάποιος χαρούμενος.

Πραγματικά, φάνηκε φῶς λαμπάδας πού τρεμόσβηνε στοῦ ἀνέμου τήν πνοή. Ἔσκιζε τό σκοτάδι κι ἔριχνε παρήγορη λάμψη γύρω.

Οἱ βλάχοι ὅλοι καὶ οἱ χωρικοί ἀπ’ ὅλα τά γύρω μέρη κάρφωσαν πρός τά ἐκεῖ τά μάτια τους καὶ τέντωσαν τήν ἀκοή τους.

— Χριστός ἀνέστη, παιδιά!...

‘Η φωνή ἀκούστηκε ἀπό τήν ράχη δυνατή. Ἔφτασε σάν κύματα στίς καρδιές τῶν ἀπλοϊκῶν ἐκείνων ἀνθρώπων καὶ ἔχυσε ἐπάνω τους γλυκύτητα καὶ συγκίνηση.

— Χριστός ἀνέστη, παιδιά!...

‘Η φωνή ἀκούστηκε τώρα πιό δυνατή. Οἱ βλάχοι καὶ οἱ χωρικοί ἔσκυψαν τήν κεφαλή καὶ ἔκαμαν τό σταυρό τους. “Ολη ἐκείνη ἡ μεγάλη κοιλάδα ἔμοιαζε τήν ὥρα ἐκείνη σάν ἔνας μεγάλος ναός, ὅπου δοξαζόταν τό μεγαλεῖο τοῦ Θεοῦ.

— Χριστός ἀνέστη, παιδιά!...

‘Η φωνή ἀντήχησε γιά τρίτη φορά. Μαζί μέ τό φῶς τῆς λαμπάδας φάνηκε καὶ μιά ἄλλη λάμψη καὶ ἀμέσως ἀκούστηκε

ό βαθύς βρόντος πυροβόλου. Καί εύθις μέ τόν πρῶτο πυροβολισμό ἄλλοι πολλοί μαζί πυροβολισμοί σφύριζαν στίς ράχες, τά λαγκάδια, τά δέντρα, τίς καλύβες, τά πρόβατα καί τά μαντριά. Οἱ βλάχοι μέ τρελό ἐνθουσιασμό ἔδιναν ὁ ἔνας στόν ἄλλον τήν εὐχάριστη εἰδηση τῆς Ἀναστάσεως.

— Χριστός ἀνέστη, ἀδέρφια!...

— Ἀληθῶς ἀνέστη!... ἀληθῶς ἀνέστη!...

— Ζεῖ καὶ βασιλεύει!... ζεῖ καὶ βασιλεύει!...

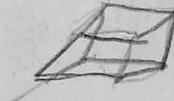
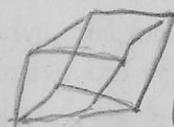
Πολυάριθμα μικρά φῶτα πλανιόνταν παντοῦ. Τά βλαχόπουλα ἔτρεχαν πρόθυμα νά μεταφέρουν στούς ἄλλους τό ἄγιο φῶς πού ἔλαβαν ἀπό τή λαμπάδα τοῦ παπᾶ.

ΔΣέ λίγο ὅλες οἱ ράχες φεγγοβολοῦσαν ἐδῶ κι ἐκεῖ μέσα στό σκοτάδι σάν πολυάριθμα διαμάντια. Ἀπό κάθε καλύβα τά καριοφύλια καὶ οἱ ἀσημοπιστόλες ἀστραφταν καὶ βροντοῦσαν. Τά πρόβατα στά μαντριά βέλαζαν καὶ πηδοῦσαν φοβισμένα ἀπό τούς κρότους, οἱ σκύλοι ἀλυχτοῦσαν καὶ τά ἀλογα χρεμέτιζαν.

¶ Η ράχη, πού πάνω τής φάνηκε τό πρῶτο φῶς τῆς Ἀναστάσεως, ἦταν τώρα κατάφωτη. Εἴκοσι ως είκοσι πέντε βλάχοι, ἀσκεπεῖς, μέ τή λαμπάδα ἀναμμένη στά χέρια, γονάτιζαν γύρω στόν παπά. Καί ὁ παπάς ὅρθιος, κινώντας τή λαμπάδα του πάνω καὶ κάτω, δεξιά καὶ ἀριστερά, ἔψαλε τό «Χριστός ἀνέστη».

Ανδρέας Κυρκαβίτσας

M

12. Η ΗΜΕΡΑ ΤΗΣ ΛΑΜΠΡΗΣ

πολεμούνται την πεταλούδα

Καθαρότατον ἥλιο ἐπρομηνοῦσε
 τῆς αὐγῆς τό δροσάτο ὑστερο ἀστέρι
 σύγνεφο, καταχυιά, δέν ἀπερνοῦσε
 τ' οὐρανοῦ σέ κανένα ἀπό τά μέρη·
 καὶ ἀπό κεῖ κινημένο ἀργοφυσοῦσε
 τόσο γλυκό στό πρόσωπο τ' ἀέρι
 πού λές καί λέει μές στῆς καρδιᾶς τά φύλλα
 γλυκιά ἡ ζωή κι ὁ θάνατος μαυρίλα.

Χριστός ἀνέστη! Νέοι, γέροι καὶ κόρες,
 ὄλοι, μικροί, μεγάλοι ἔτοιμα στεῖτε·
 μέσα στίς ἐκκλησιές τές δαφνοφόρες
 μέ τό φῶς τῆς χαρᾶς συμμαζωχτεῖτε·
 ἀνοίξετε ἀγκαλιές εἰρηνοφόρες
 δύμπροστά στούς 'Αγίους, καὶ φιληθεῖτε·
 φιληθεῖτε γλυκά χείλη μέ χείλη
 πέστε Χριστός ἀνέστη, ἔχθροί καὶ φίλοι.

Δάφνες εἰς κάθε πλάκα ἔχουν οἱ τάφοι,
 καὶ βρέφη ὠραῖα στήν ἀγκαλιά οἱ μανάδες·

γλυκόφωνα, κοιτώντας τές ζωγραφισμένες
είκόνες, ψάλλουνε οι ϕαλτάδες.

λάμπει τό ἀσήμι, λάμπει τό χρυσάφι
ἀπό τό φῶς πού χύνουνε οι λαμπάδες·
κάθε πρόσωπο λάμπει ἀπ' τ' ἀγιοκέρι,
ὅπού κρατοῦνε οι χριστιανοί στό χέρι.

Διον. Σολωμός

13. ΤΟ ΣΤΑΥΡΟΝΗΣΙ

· ('Η ίστορία πού ἀγαποῦσε δι παππούς)

Ο παππούς αὐτό δέν τό θυμάται. "Οσο κι ἂν νομίζουμε πώς ὅλα τά ἔχει ἵδει κι ὅλα τά ἔχει γνωρίσει, τό Σταυρονήσι δέν τό φτασε, δέν πάτησε κεῖ μέ τό πόδι του, δέν εἶδε μέ τά μάτια του πῶς ἥταν τό λιμανάκι του, τά καΐκια του, μήτε κι ἡ πόρτα τῆς ἐκκλησιᾶς του.

Ναί, μά δι παππούς εἶχε κι αὐτός, λέει, κάποτε γιαγιά, πού ἐκείνη τό εἶχε ἵδει μέ τά μάτια της τό Σταυρονήσι κι ὅσα τοῦ ἔλεγε ἥταν ἀληθινά κι ὅχι παραμύθια.

Αὐτό κάποτε ἔγινε. Μά πᾶνε τόσα χρόνια, ὥστε ἔμεινε πιά μοναχά στή θύμηση τῶν πιό γέρων κι οι πιό νέοι τύχαινε νά μήν ἔχουν ἀκούσει σχεδόν ποτέ γιά τό δύμορφο ἔκεινο νησάκι. Μά τό πράμα ἔγινε πάλι πολύ γνωστό, ἀπό τό βράδυ ἔκεινο, πού ἔνα καΐκι τοῦ χωριοῦ μας γύρισε στό λιμάνι τσακισμένο ἀπό τή φουρτούνα. Οι ψαράδες ἥταν σάν τρελοί. Μάζεψαν ὅπως ὅπως τά ψάρια, ἔδεσαν τό παλαμάρι στή ρίζα ἐνός δέντρου κοντά στ' ἀκρογιάλι κι ἔτρεξαν μουσκεμένοι καί τσακισμένοι στό καφενεδάκι νά ζεσταθοῦν, νά πάρουν ἀναπνοή καί νά πούν, νά πούν ὅπου θά βρισκαν, ὅτι εἶχαν ἴδει. "Ο, τι εἶχαν ἴδει!...

Μά πως νά τό ποιῦν αύτό; Θά τούς περνοῦσαν γιά τρελούς, Θεέ μου, νά τό λεγαν σοβαρά, ότι μέσα στή φουρτούνα πού πάλευαν, γιά νά φέρουν τό κατκι στό λιμάνι, είχαν ίδεη, Θεέ μου, ένα μικρό σιδερένιο σκοῦρο σταυρό, νά προβάλλει ἀνάμεσα σέ δυό πελώρια κύματα. Στεκόταν ἐκεῖ ἀκίνητος κι ἀπείραγος μέσα στά ίδια βουνά, σάν νά ήταν καρφωμένος γερά μ' ένα πελώριο καρφί στό βυθό τῆς θάλασσας!

Εἶπαν πώς ἔτσι τούς φάνηκε. Μά βέβαια δέ γίνεται νά γελάστηκαν κι οι τρεῖς. Ζύγωσαν ὅσο μπόρεσαν, ξαναεῖδαν ἄλλη μιά στιγμή τόν ἀσάλευτο σταυρό (σάν σιδερένιος, σάν σκουριασμένος!) νά στέκει σ' ένα βαθούλωμα τῶν νερῶν κι ὑστερα νά σκεπάζεται πάλι ἀπ' ένα κύμα.

‘Ο πιό νέος ἀπ' τούς τρεῖς εἶπε νά τό χτυπήσουν μέ τό κουπί, νά ίδοιν ἀν ήταν «πράμα ἀληθινό». Μά τέτοιες ὕρες, πού τά πανιά πήγαιναν νά σκιστοῦν, ποιός είχε τό κουράγιο γιά παρόμοιες δοκιμές; Σταυροκοπήθηκαν καί τράβηξαν τό δρόμο τους. Θές ήταν θάμα, θές ό καιρός, ή φουρτούνα λιγόστεψε κι ἔσωσαν νά ρθοῦν στό λιμανάκι. Μά, Θεέ μου, ή ψυχή τους ήταν βγαλμένη πιά, τό μυαλό τους είχε θολώσει: τί γύρευε ό σταυρός αύτός, ό ἀληθινός, ό ὅρθιος, ό καρφωμένος μέσα στά κύματα;

Τό εἶπαν, ναί, ὅσο πιό καθαρά μπόρεσαν. Μαζεύτηκαν οι ἄλλοι γύρω τους καί τούς κοίταζαν, δύσπιστοι. “Ἐνας εἶπε: —Ἐχω ίδεη ἐγώ σταυρούς καί σταυρουδάκια, ἐπάνω στίς φουρτούνες, ἄλλο τίποτε! Κάνετε δουλειά σας! Αύτά γίνονται!

— Ναί, πρόσθεσε ἄλλος, ἐπάνω στήν τρομάρα του κανείς... Καί γέλασε μέ κέφι.

Πῶς νά τό παραδεχτοῦν τώρα ότι αύτό ὅλο ήταν ἀπό τήν τρομάρα τους; “Ω, ναί, μποροῦσε νά σαλέψει ό νοῦς τοῦ ἀνθρώπου!

Ναί, μά ό γερο-Μαθιός ήταν έκει κι ἀκουγε μέ τό ναργιλέ στό χέρι. Τά ζαρωμένα μάτια του κοίταζαν κι ἀκουγαν μαζί. Τέλος τούς φώναξε καί τούς μάζεψε ὅλους τριγύρω του:

— Ν' ἀκούσω, εἶπε, τί ἔτρεξε;

Τοῦ τά διηγήθηκαν πάλι μέ τό νί καί μέ τό σίγμα. Ναί, μά αὐτός τά εἶχε ἀκούσει ὅλα ἀπό πρίν κι εἶχε ἔτοιμο τό τί θά λεγε:

— Οὔτε νεραϊδικό, οὔτε τρομάρα, οὔτε τίποτε ἀπ' αὐτά! εἶπε σιγά σιγά μέ τά τρεμάμενα χείλη του, σάν νά μασούλιζε τίς λέξεις του. Τρεῖς φορές τόν ἔχω ίδει ἐγώ τό σταυρό τῆς χάρης Της! 'Ακοῦτε, τρεῖς φορές, χωριστά τήν καθεμιά! Εἶναι ή Παναγιά, ή ἐκκλησία τοῦ Σταυρού ησιοῦ!

— "Α, τό Σταυρονήσι, ἔκαμαν μερικοί καί σήκωσαν τά μάτια τους.

Ναί, τό θυμόνταν τώρα. Κι αύτοί κάποτε εἶχαν ἀκούσει νά λένε γιά ἔνα νησάκι, πού ἀπό πολλά χρόνια εἶχε βουλιάξει μέσα στό πέλαγος ξαφνικά ξαφνικά μαζί μέ ὅλους τούς νησιώτες, μέ ὅλα τά σπίτια, μέ ὅλη τή ζωή του. Ναί, τό 'ξεραν τό Σταυρονήσι, μά ήταν μιά ίστορία μισοσβησμένη μέσα στά σύννεφα τῶν περασμένων χρόνων, ήταν σάν θνειρο καί σάν παραμύθι. Καί τώρα πού τ' ἀκουγαν σάν κάτι κοντινό καί πραγματικό, ἀνοιγαν τόσα τά μάτια τους, σάν νά 'βλεπαν ξαφ-

ένα παραμύθι νά ζωντανεύει, σάν μιά σκιά νά παίρνει σάρκα καί κόκαλα.

— Τό Σταυρονήσι! εἶπε κάποιος γέρος. Μά εἶναι σωστή αὐτή ή ίστορία; Τήν ἔχω ἀκούσει παιδάκι.

'Ο γερο-Μαθιός παραμέρισε τό τσιμπούκι τοῦ ναργιλέ ἀπό τό στόμα του καί πήρε ἔνα ψφος, μά ἔνα ψφος! Πόση καταφρόνια, πόση συγκρατημένη ὁργή καί πόσο οἶκτο ἔδειξαν ἀλήθεια αὐτές οι ἄκρες τῶν χειλιών του, πού χαμήλωσαν

είρωνικά μαζί μέ τά μουστάκια του! Τά φουντωτά όσπρα φρύδια του μαζεύτηκαν κι ἔσμιξαν.

— Ποιά ιστορία; ἔκαμε θυμωμένα. 'Εδῶ δέ λέμε ιστορίες! 'Εδῶ εἴμ' ἐγώ καί τά παιδιά ἀπό δῶ, πού εἰδαμε μέ τά μάτια μας τό σταυρό. 'Εδῶ εἶν' ἀκόμα στό νησί φαμίλιες σταυρονησιώτικες. Νά, ὁ παππούς του Γιάννη του Κάπολη, ἦταν Σταυρονησιώτης. Κι ἀκόμα κάμποσες φαμίλιες βαστοῦν ἀπό κεῖ. Εἶναι αὐτοί πού 'μειναν.

— Πού 'μειναν; Πῶς ἔμειναν;

— "Ε, αὐτά πρέπει νά 'χει καιρό κανείς νά τά λέει. Τώρα, ἐδῶ δά, τί νά πεῖ κανείς;

'Ο γέρος ἔκανε τά νάζια του. Μά δέν μπόρεσε καί πολύ νά κρατήσει μέσα του τήν ιστορία του:

~~Απ'~~ ὅλο τό νησί, ἔμεινε μιά καραβιά. Μιά καραβιά, τό λέει ὁ λόγος· δηλαδή τρεῖς ἀνθρώποι, τρεῖς ψαράδες. Τό βουλιαγμα ἔγινε, ὡσπου νά κλείσεις τό μάτι σου. Μιά βουή, μιά βροντή, ἀνοιξε ἡ θάλασσα καί τό κατάπιε τό νησί. Ήρθε ὡς ἐδῶ ὁ σεισμός κι ὁ τρανταγμός. Μιά λουρίδα ἀπ' τ' ἀκρογιάλι μας βουλιαζε καί χάθηκε. 'Η θάλασσα ἥρθε κοντά στά σπίτια. Εἰδατε τό σπίτι του γιατροῦ, πού εἶναι τό μισό μέσα στά νερά καί τό 'χει μολώσει, γιά νά μήν τό φάει ἡ θάλασσα; 'Από τότε εἶναι, ἀπό τά χρόνια του παπποῦ του~~ο~~ Οι Σταυρονησιώτες οἱ μαῦροι δέν εἶπαν ούτε νερό. "Απατοι! Λένε πώς εἶδαν ἀπό δῶ τό νησάκι νά βουλιάζει καί τελευταῖα ἀπ' ὅλα, τό καμπαναριό, τό σταυρό τῆς Παναγιᾶς του νησιοῦ, νά στέκει λίγο, πρίν βουλιάζει καί χαθεῖ: ἀπαράλλαχτα σάν τήν ὄχρη του καταρτιοῦ, ὅταν βουλιάζει ἔνα καράβι! Λένε πώς τό εἶδαν. Ποιός τό ξέρει; "Ετσι λένε...

— Κι ὁ Κάπολης! εἶπε κάποιος.

— 'Ο Κάπολης, ἄ, καί ὁ Κάπολης — θά σᾶς πῶ: "Ενα καťκι ἔλειπε ἀπό τό νησί. Γύρισε τήν ἄλλη μέρα. Ψάχνουν νά βροῦν

τό νησί, — πουθενά νησί. Ὡταν ὁ γέρος ὁ Κάπολης, ὁ γιός του καὶ τ' ἀνίψι του. «Μωρέ, χάσαμε τά νερά μας ἀπόψε!» εἶπε ὁ γέρος. Κοίταξαν, ἔψαξαν, πουθενά τό Σταυρονήσι!

— Μνήσθητί μου, Κύριε! εἶπε κάποιος νέος καὶ γέλασε. Αὐτό εἶναι ἀπό τά παράξενα!

‘Ο γερο-Μαθιώς τόν κοίταξε μέ περιφρόνηση:

— “Εχεις ἀκούσει ἐσύ πολλά τέτοια παράξενα;

Κι ἔξακολούθησε μέ ἀφοσίωση:

— Δέν ἥξεραν τί νά ποῦν. Πῶς μπορεῖ νά εἶχαν χάσει τά νερά τους; Μπροστά τους ὁ Μύτικας, πίσω τους ἡ Σαντορίνη, δεξιά ὁ Στραβόκαβος, ἀριστερά ἐμεῖς. “Ολα σωστά, ὅλα στή θέση τους. Μόνο τό νησί τους, τό νησάκι τους, δέν ἥταν στή θέση του... Καταστάλαξαν κι αὐτοί στό λιμάνι μας. ‘Ο γέρος πέθανε ἀπό τόν καημό του — μικρός καημός; — σέ λίγον καιρό. Τ' ἀνίψι του μπαρκάρισε γιά τήν Αμέρικα, κι ἔμεινε ὁ γιός του, ὁ μακαρίτης ὁ πατέρας νά ποῦμε τοῦ γερο-Γιάννη τοῦ Κάπολη.

— Καί πότε εἶδες τοῦ λόγου σου τό σταυρό;

— Τό σταυρό τόν εἶδα τρεῖς φορές, τήν καθεμιά χωριστά. Καί τίς τρεῖς μέ φουρτούνα. Φάνηκε ὀλάκερος καὶ κάτι ἀπ' τό καμπαναριό...

— Φάνηκε καὶ τό καμπαναριό, μπαρμπα-Μαθιέ;

— “Ε, ναί, φάνηκε, τό λέει ὁ λόγος. Δηλαδή φάνηκε ἐνα τόσο δά, ἡ κορφή του. Μά ὁ σταυρός ὀλάκερος. Τό παιδί πού εἶχα μαζί μου — ὁ συγχωρεμένος ὁ Σταυρής — μοῦ εἶπε πώς εἶδε κι ἐνα χέρι πλάι στό σταυρό νά κάνει νοήματα, — ἀπαράλλαχτα σάν νά ταν γαντζωμένος ἐνας ναύτης στό κατάρτι καὶ νά ζήταγε βοήθεια. ”Ε, αὐτά ἥταν φαντασίες. Έκεινοῦ τό μυαλό του παράπαιρε καμιά φορά. “Ολο μέ τ' ἀερικά παιδευόταν.

— Αὐτό ν' ἀκούγεται! ’Ακοῦς ἐκεῖ χέρι! Σιγά σιγά μή μᾶς

πεῖς πώς βρυκολάκιασαν οι Σταυρονησιῶτες!

— "Οποιος δέν τό κούνησε βῆμα ἀπό τήν καλύβα τοῦ πατέρα του, δέν πιστεύει πώς ὑπάρχει καί παραέξω κόσμος, ἔκαμε πειραγμένος ὁ γέρος. Βρυκολάκιασαν — καί γιατί; Πρώτη φορά δηλαδή τ' ἀκοῦς αὐτό; Σάν νά μήν εἶναι γεμάτος ὁ κόσμος ἀπό τέτοια!... Λοιπόν, ἐνθέλετε νά μάθετε, ἐκεῖ κάτω κάτι γίνεται! 'Εγώ δέν ξέρω παραπάνω, θά πῶ μόνο ὅσα ἔγιναν. Δέν τ' ἀκούσατε ποτέ σας, πώς κάποιος σφουγγαράς πῆρε τήν ἀπόφαση καί βούτηξε μέ τό σκάφαντρο, γιά νά ἰδεῖ τό Σταυρονήσι μέ τά ἴδια του τά μάτια; Δέν εἶχε καλά καλά κατεβεῖ, πού τράβηξε πολλές φορές τό σκοινί: «'Ανεβάστε με γρήγορα!». Γύρισαν τή ρόδα βιαστικά, τόν ἀνέβασαν, τόν ἔγδυσαν. Ἡταν ὅλος κίτρινος καί μπλάβιος. Τά μάτια του τόσα, σάν νά εἶχαν ἀντικρίσει τήν πιό κρύα τρομάρα τοῦ κόσμου. Τό στόμα του τρομαγμένο, σάν νά θελε νά βγάλει μιά φωνή τρελοῦ. Κι ὅλα, ὅλα ἔδειχναν πώς κάτι εἶχε ἰδεῖ πού τοῦ 'κοψε ἀμέσως τήν πνοή του καί τοῦ ἔσπασε τήν καρδιά. Ξεψύχησε χωρίς νά πεῖ νερό. Παρθένα μου, τί νά εἶδε;

Τί νά εἶδε; "Ολοι τόν κοίταζαν. "Ισως συλλογίζονταν χίλια δυό πράματα, μά κανείς δέ μιλοῦσε. "Ολοι ἔβλεπαν τό πνιγμένο χωριουδάκι μέ τά σπιτάκια του. τά βουλιαγμένα, μισοπνιγμένα στή θαλάσσια βλάστηση, μέσα στά φύκια καί τά κοράλλια. "Αξαφνα ἔνα κοράλλι νά προβάλει φυτρωμένο ἀπό τό παράθυρο ἐνός καλυβόσπιστου, σάν λουλούδι στό περβάζι. Μιά πόρτα σφαλισμένη μέ φύκια. Κι ἐδῶ κι ἐκεῖ νά διαβαίνουν ἀργά καί σιωπηλά μεγάλα φάρια, ἔνας μεγάλος κάβουρας νά διστάζει νά προβάλει ἀπό τήν πέτρα του, κι ἵσως, ποιός ξέρει, ἀνάμεσα στά θαλάσσια δέντρα καί στούς θάμνους, νά πλέει ξαπλωμένο ἔνα κορμί ἀνθρώπου. Χριστός καί Παναγιά!

Κάποιος σηκώθηκε:

— "Ωχ μπαρμπα-Μαθιέ, όρεξη είχες άπόψε νά μάς μαραζώσεις; Κατέβηκες έσύ; είδες; έπιασες; — "Ε, δέν τ' άκουω έγώ αύτά! Σταυρούς και σταυρουδάκια βλέπει κανείς δσα θέλει. Κι άπάνω στήν τρομάρα σου βλέπεις κι όλακερο βόδι, έκει που δέν είναι παρά άέρας σκέτος. Κι δταν έχεις και τήν ίδέα...

"Εξω σφύριζαν οι άνεμοι και στέναζε ή θάλασσα. Οι τρεις ψαράδες τά είχαν χαμένα πιά. Έκεινος που είχε σηκωθεῖ τους χτύπησε στόν ώμο κι είπε:

— "Ε, τί καθόσαστε κι άκουτε; 'Αφηστε τον τό γέρο! Στόν καιρό του γίνονταν και τέτοια κι άλλιώτικα. Σήμερα δέ γίνονται αύτά. Σήμερα είναι μονάχα ό, τι είδες κι ό, τι έπιασες. Τ' άλλα είναι παραμύθια της γιαγιάς μου. Ξύπνησε ό κόσμος, μπαρμπα-Μαθιέ..."

* * *

Α. Ο παππούς αύτάρ ήξερε όλα όλα. Μέ τά μάτια του δέν είδε. Μά είχε, λέει, κι αύτός κάποτε γιαγιά, κι αύτή τό είχε ίδει μέ τά μάτια της τό Σταυρονήσι. ... Αύτή μάλιστα δρκιζόταν ότι μιά νύχτα που λυσσούσαν οι άνεμοι κι ή θάλασσα βροντούσε σάν μύριοι κεραυνοί, είχε άκουσει άπό τό μέρος τού Σταυρονησιού μακρινά χτυπήματα καμπάνας.

Ντάν-ντάν... Ντάν-ντάν...

Μιχ. Σταυρόπουλος

14. ΠΑΡΑΜΥΘΙ

Α ανεργώς ζήτεις ο

Μιά φορά κι ἔναν καιρό,
μᾶς λέει τό παραμύθι,
βουτηχτής μές στοῦ γιαλοῦ
τά βάθη ἀλησμονήθη.

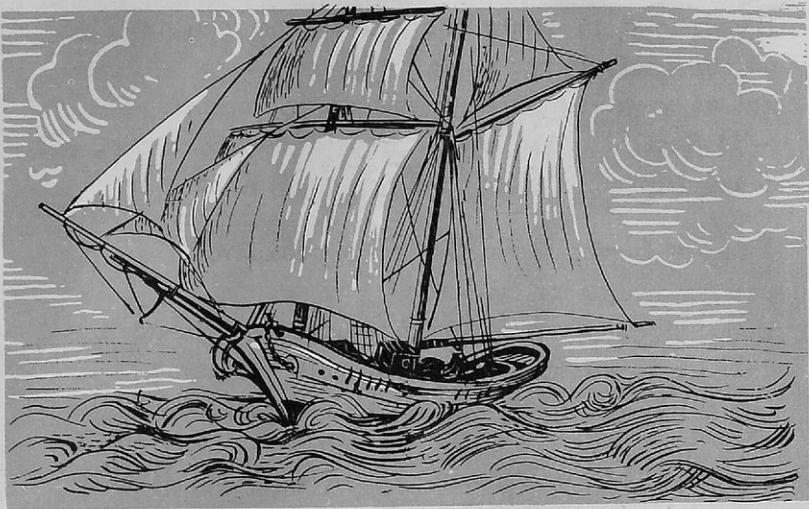
Στό βυθόν ἀπάντησε
μιά πολιτεία μεγάλη
κρύσταλλο τά σπίτια της,
τά δέντρα της κοράλλι.

Κι ἤτανε μές στό νερό
βουβή σάν πεθαμένη;
κι ἤταν μέσα θησαυροί
ἀπό καιρό θαμμένοι.

Κι εἶχε καί μιάν ἐκκλησιά
μέ τά καμπαναριά της;
κι εἶχε δρόμους, πού ποτέ
δέ γνώρισε διαβάτης.

Κι ὅταν ἔρθει ὁ βουτηχτής,
μᾶς λέει τό παραμύθι...
δέν ἀκοῦς, παιδάκι μου;
Αποκοιμήθη.

Zach. Παπαντωνίου

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ

15. ΖΕΙ Ο ΒΑΣΙΛΙΑΣ ΑΛΕΞΑΝΤΡΟΣ;

Μές στό πλατύ τό πέλαγο καράβι ταξιδεύει.

Τριγύρω νύχτα ἀπλώνεται

καί μέ τό ἀγέρι, πού ἐλαφρά τά κύματα χαϊδεύει,
τό μπρίκι τό ἀσπροφόρετο κουνιέται, ἀργοσαλεύει,
σάν νύφη, πού ὅλο καί λυγᾶ καί γλυκοκαμαρώνεται.

Μά ξάφνου, σάν νά κάρφωσε σ' ἀμμουδιαστό ἀκρογιάλι
τίς δυό του ἄγκυρες μαζί,

τό μπρίκι στέκει· καί μπροστά στήν πλώρη του προβάλλει

Γοργόνα θαλασσόβρεχτη μέ ἀγριωπό κεφάλι:

— 'Ο βασιλιάς 'Αλέξαντρος ἀπέθανε γιάζει;

Βροντολογᾶ τό στόμα της καὶ τά νερά ἀναδεύει
μέ τήν ψαρίσια της οὐρά,
καὶ τό γυναίκειο της αὐτί ἀπόκριση γυρεύει.
—'Ο βασιλιάς 'Αλέξαντρος στόν κόσμο βασιλεύει,
ὅ ναύτης ἀποκρίνεται· ζωή νά 'χεις, Κυρά!

'Αλίμονο ὃν τῆς ἔλεγε πώς εἶναι πεθαμένος
ἀπό τά χρόνια τά παλιά!...

Εὔθυς τήν ἵδια τή στιγμή ὁ ναύτης ὁ καημένος
μαζί μέ τό καράβι του θά βούλιαζε πνιγμένος,
καὶ ἡ Γοργόνα θ' ἄρχιζε νά κλαίει τό βασιλιά.

Μά τώρα, πού ἔμαθε πώς ζεῖ, τήν ὅψη της ἀλλάζει
καὶ μ' ὀμορφίες στολίζεται.

Γίνεται κόρη λυγερή; στά κύματα πλαγιάζει
μέ δυό ματάκια ὀλόγλυκα τριγύρω της κοιτάζει
κι ἀπ' τά ξανθά της τά μαλλιά τό πέλαγος φωτίζεται.

Τό μπρίκι πάλι ξεκινᾶ καὶ σιγαλαρμενίζει
στή θάλασσα τή γαλανή.

Καὶ ἡ Γοργόνα στόν ἀφρό σάν γλάρος φτερουγίζει,
λύρα κρατάει ὀλόχρυση καὶ παίζοντας ἄρχιζει
νά τραγουδεῖ στό πέλαγος μ' οὐράνια φωνή!

Γεώργιος Δροσίνης

16. Ο ΕΚΔΙΚΗΤΗΣ

— Είμαστε άντρες έμεις! "Ο, τι και νά είπεις, είμαστε άντρεις! εἶπε ό ύποναύληρος μέ τρανή ἐπισημότητα καθισμένος άνάμεσα στό πλήρωμα. "Ελληνες! σου λέει ό άλλος· δέν εῖναι παιίς γέλασε. "Έχουμε τά ἐλαττώματά μας, δέ λέω τ' ὅχι· πήραμε δρόμο στραβό σάν τό κακοκυβερνημένο πλεούμενο· μά δέν είμαστε και γιά πέταμα. Και νά είμαστε γιά πέταμα, δέ θά χαθοῦμε. Θέλουμε δέ θέλουμε, θά ζήσουμε. Θά ζήσουμε και θά θεριέψουμε και θά δοξαστοῦμε, ὥπως πρῶτα!

— Τό σιδερόξυλο, σιδερόξυλο εῖναι, δσο κι ἀν τό κουτσουρέψεις· δσο κι ἀν τοῦ μαδήσεις τήν κορφή, ἀν τοῦ ζεματίσεις τά φύλλα, ἀν τοῦ πριονίσεις τά κλαδιά. Ό λέοντας, λέοντας λέγεται, δσο κι ἀν τοῦ ψαλιδίσεις τή χαίτη, ἀν τοῦ κόψεις τήν

ούρα, ጋν τοῦ βγάλεις τά νύχια, ጋν τοῦ ξεριζώσεις τά δόντια.
Φτάνει τό βρύχημά του νά σέ ρίξει στά τάρταρα!

— Τό έχει τό σκαρί μας, ναί· τό θέλει ή φύση μας νά είμαστε πάντα μεγάλοι. "Οπου κι ἄν γυρίσεις, σέ στεριές καί θάλασσες, σέ νότο καί βοριά, σ' ἀνατολή καί δύση, θά τό ἵδεις γραμμένο. Καί γραμμένο ὅχι μέ ἀνθρώπινο κοντύλι, ἀλλά μέ τό ἵδιο χέρι, τό ἀόρατο καί παντοδύναμο, τοῦ Δημιουργοῦ. Είμαστε ἄντρες σοῦ λέω!"

— Νά, κοίταξ' ἐκεῖ· ἐκεῖ κάτω στήν 'Ανατολή. 'Εκεῖ βγαίνει ὁ ἥλιος· ὁ ἥλιος τοῦ γένους μας. "Οποιος δέν έχει μάτια, ἐκεῖνος δέ βλέπει τή χαραυγή, ἐθνική χαραυγή, πόθος καί καημός αἰώνων ὅλων, ὅχι κουραφέξαλα!"

— Κοίταξε γύρω μας. Θάλασσα φουρτουνιασμένη, ούρανός κατασκότεινος, στεριές σκουντουφλιασμένες, φορτωμένες δάκρυα καί φαρμάκι, πένθος ἀλυτο. Θεριά τά κύματα χτυποῦν τό καράβι μας. Λύσσα καί χολή μᾶς πολεμᾶ. Τό νερό ἀνήμερο δέρνει τή στεριά, τήν τρώει, τήν ξεσκίζει, τήν πετσοκόβει ἀπόνα, ὅσο νά τά κάνει ὅλα θάλασσα καί ν' ἀπλωθεῖ ἀχόρταγος ρούφουλας στόν παράνομο κόσμο.

— Μά γύρισε κατά τήν 'Ηρακλειά, στόν ύγρο κάμπο ἀνάμεσα. Καιρός διαμάντι, ἥλιος κατάχρυσος, νερό τρισάγιο. Τό μάτι τοῦ Θεοῦ ἐκεῖ μέσα. "Έχεις πονόματο; ἔλειψε τά ματόφυλλά σου ν' ἀγναντέψεις κόσμους. Εἶσαι κουφός; θ' ἀκούσεις ἀρμονίες. Βερέμης εἶσαι; Διγενής ἔγινες. 'Η κολυμπήθρα τοῦ Σιλωάμ ἐκεῖ βρίσκεται γιά μᾶς. Κολυμπήθρα σωματική, κολυμπήθρα ψυχική, ἐθνική πρῶτ' ἀπ' ὅλα. Εἶναι ἡ 'Αγια Τράπεζα, ἡ Τράπεζα τῆς 'Αγια-Σοφιᾶς, τό προσκυνητάρι τοῦ Γένους μας."

— Τήν ἀπαρτη Πόλη μας κατακτητῆ ποδάρι τήν ἐπάτησε, ποδάρι Βενετσάνου. Ἐννιακόσιων χρόνων ἔνδοξη ζωή τήν ἔσβησε αὐτός μ' ἔνα του σφιχταγκάλιασμα.

— Ο Λάσκαρης, φαρμακωμένης ώρας βασιλιάς, φεύγει μακριά συνεπαίροντας τοῦ ἔθνους τήν ἐλπίδα, τήν ἀθάνατη σπορά, πού θά γυρίσει πάλι μιά μέρα, θεριεμένος ἐκδικητής.

— Στενάζει ἡ Βασιλεύουσα, μοιρολογᾶ ἡ Σιών μας! Καί ὁ Δάνταλος· κωνὺρσεύει τά βαριά μας κειμήλια καὶ θέλει μέξένα καὶ ἀποτριχαστα στολίδια νά στολίσει τή λιμνογέννητη πατρίδα του.

— Γαλέρες φεύγουν καὶ γαλέρες ἔρχονται. Παίρνουν τόν πλοῦτο μας τόν ἀδαπάνητο, τή δόξα μας τήν ἀβασίλευτη, τή λάμψη, τή σοφία, τά ιερά μας.

— Η Βενετιά τά δέχεται περίχαρη, στολίζεται καὶ καμαρώνει. Ζώνεται τό σπαθί τοῦ Παλαιολόγου μας τό εὐλογημένο, πού ἔχει στό θηκάρι του τόν ούρανό μέ τ' ἀστρα, τή θάλασσα μέ τά καράβια, τή γῆ μέ τά κάστρα της, ίστορία χρυσόγλυφη τοῦ ἀπέραντου κράτους μας. Παίρνει τήν κολυμπήθρα τήν ιερή, πού τόσοι βαφτίστηκαν πορφυρογέννητοι γίγαντες. Μέ τίς χρυσόπορτες τοῦ ναοῦ μας στολίζει τόν "Αγιο Πέτρο της. Στήνει στούς πύργους της τό Ρολόγι, Ιανού μα τοῦ αόσμου, μέ τούς Μάγους πού καιέτοῦν ταπεινούς τοῦ Χριστοῦ μας τή Γέννηση. Στήνει στίς πλατείες της τ' ἄλιγα τ' ἀνεμοπόδαρα, ἀκράτητου λαοῦ συμβολική παράσταση.

— Γαλέρες φεύγουν καὶ γαλέρες ἔρχονται. Παίρνουν τά πλούτη μας, τή δόξα, τά ιερά μας. Άλλου τά πᾶνε στή Δύση νά δοξάσουν κι ἐκείνης τά χώματα.

— Η Αγιατράπεζα ὅμως δέν ἀκολουθεῖ. Η πλάκα ἡ πολύτιμη, πού τήν ἔστησε ὁ Ιουστινιανός στή μέση τοῦ ναοῦ, λαμπρό ζαφείρι στή χρυσή σφεντόνα του· ἡ πλάκα πού ἀκουσεί τόσα νικητήρια καὶ θυσίασαν ἀπάνω της τά ἀγιασμένα χέρια τοῦ Φωτίου, δέν πάει νά κλειστεῖ σκλάβα στά τείχη, κάτω

ἀπό τ' ἀρπακτικά χέρια τοῦ Ἰννοκέντιου. "Οχι δέν πάει. 'Εκεῖ θά μείνει στούς τόπους της τούς ιερούς, κοντά στή σεβαστή κοιτίδα της. Ὁστις ή καρίνα στά δυό και γλίστρησε ή 'Αγιατράπεζα μέσα στά νερά τοῦ Μαρμαρᾶ. 'Ο βοῦρκος ἔφυγε ἀπό κοντά της, ὅπως φεύγει ή ἀμαρτία τό Σταυρό, και ὁ χρυσός ἄμμος στρώθηκε, κλίνη πάναγνη, ἀπό κάτω της. Καὶ τοῦ Θεοῦ τό μάτι τοῦ δικαιοκρίτη και παντοδύναμου, στάθηκε ἀπάνω της προστατευτικό και ἄγρυπνο, ὅπως μάνας μάτι στήν κούνια τοῦ μονάκριβου παιδιοῦ της.

— Καὶ ἀπό τότε εἰν' ἔκει καιρός διαμάντι, ἥλιος κατάργυρος, νερό τρισάγιο. Μύρο ἀνεβαίνει ἀπό τό βυθό και ἀπλώνεται στό πρόσωπο τῆς θάλασσας περίγυρα και κάθεται χρίσμα σωματικό, χρίσμα ψυχικό, ἐθνικό πρῶτ' ἀπ' ὅλων! Οπως ἀπό τό ἄγιο Δισκοπότηρο βγαίνει ἀόρατη ή σωτηρία τοῦ χριστιανοῦ, ἀόρατη θά ἔβγει ἀπό μέσα ἔκει και ή δική μας ἀπολύτρωση. 'Η χαραυγή τοῦ Γένους μας ἔκει θ' ἀνατείλει. Ναί, ἔκει θά ἀνατείλει! Προβαίνει δόλοένα ή 'Αγιατράπεζα και βούλεται νά πιάσει τή στεριά. 'Αργά ή γρήγορα θά τήν πιάσει τή στεριά.

— Καὶ τότε σ' ὅλη τήν ἑλληνική γῆ ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη, ἀπό νότο σέ Βορία, ἀπ' ἀνατολή σέ δύση, ἥλιος θά πυρώσει τούς δούλους, καμπάνα θά σημάνει σέ κάθε μιναρέ και τά τζαμιά θά ἡχολογήσουν τή χριστιανική, τήν ἐθνική μας λειτουργία. Καὶ τότε πάλι ή χρυσόπορτα θά στολίσει 'Ελλήνων θριάμβους και τρόπαια.

— Τότε θά πάρουμε και τά κουρσεμένα πίσω. Τά πλούτη μας, τίς δόξεις, τά ιερά μας. Θά πάρουμε τό σπαθί τοῦ Κωνσταντίνου και τήν κολυμπήθρα τοῦ Πορφυρογέννητου τίς πόρτες τοῦ Ναοῦ μας, τό Ρολόγι τῶν Μάγων, τ' ἀλογα τ' ἀράθυμα.

— Καί ή Πόλη μας θά γίνει αἰώνων καύχημα καί στόλισμα τῆς Οἰκουμένης, ὅπως πρίν.

✓ Ναι! Θά ζήσουμε καί θά θεριέψουμε καί θά δοξαστοῦμε πάλι. Είμαστε ἀντρες ἐμεῖς! Είμαστε "Ελληνες!..."

✓ Καί όρθος τώρα ἔριξε τά μάτια φλογερά στίς σκοτεινές στεριές, σάν προφήτης τοῦ Ἰσραὴλ, ὑμνώντας τή γῆ τῆς ἐπαγγελίας ὁ ὑποναύκληρος. Καί δέν ηταν, ὅχι, ὁ ναύτης ὁ ταπεινός. Ἡταν ὁ ἑλληνισμός ὁλόκληρος μέ τήν ἀκλόνητη πίστη τῶν παραδόσεων καί τῶν θρύλων του. ✓

✓ *Ανδρος Καρκαβίτσας*

16
17 Η ΑΓΙΑ ΤΡΑΠΕΖΑ

αναφόρων

Τῆς Ἀγια-Σοφιᾶς τήν "Αγια Τράπεζα,
πρὶν οἱ Τοῦρκοι μποῦν καὶ τήν κουρσέψουν,
σέ καράβι οἱ χριστιανοί τή φόρτωσαν,
νά τήν ξενιτέψουν.

Τό καράβι μέ τήν "Αγια Τράπεζα
πλέοντας στ' ἀνοιχτά μεγάλα βάθη
ξάφνου, δίχως ξέρες, δίχως σίφουνα,
πνίγηκε κι ἔχαθη.

Τή μεριά, πού βούλιαξε ἡ "Αγια Τράπεζα,
δείχνει ἔνα θαυματουργό σημάδι.
Πάντα ἐκεῖ εἶν' ἡ θάλασσα ἀτρικύμιστη
κι ἔχει ἀπάνω λάδι.

Στάλες τοῦ λαδιοῦ τῆς "Αγιας Τράπεζας
τίς μαζεύουν σέ στεγνό μπαμπάκι,
καὶ τίς φέρνουν γιά τά μάτια τ' ἄρρωστα
ναῦτες ἀπ' τή Θράκη.

Στό βυθό πεσμένη ἡ "Αγια Τράπεζα
σέρνεται κυλιέται ἀγάλι, ἀγάλι,
κι ὅταν ξαναγίνει ἡ Πόλη ἐλεύθερη
Θά 'βγει στ' ἀκρογιάλι.

απειγ

Γεώργιος Δροσίνης

M 18. ΤΟ ΚΥΠΑΡΙΣΣΙ ΤΟΥ ΜΙΣΤΡΑ

Κοντά στό Μιστρά σ' ἔνα δροπέδιο, ὅπου κάτω φαίνεται ὅλη ἡ Σπάρτη, βρισκόταν πρίν μερικά χρόνια ἔνα ψηλό κυπαρίσσι τοῦ τόπου.

Τώρα δέν ύπάρχει πιά.

Κάποιος ἀναψε φωτιά ἐκεῖ κοντά, χωρίς νά σκεφτεῖ τό καημένο τό γέρικο τό δέντρο, καί οἱ σπίθες ἔπεσαν ἐπάνω του κι ἔπιασε φωτιά καί κάηκε.

Αύτό τό κυπαρίσσι φυτεύτηκε πολύ περίεργα.

"Οταν οἱ Τοῦρκοι ἦταν ἀκόμη στόν τόπο μας, ἔνας μεγάλος πασάς ἥρθε μιά μέρα σ' αὐτό τό μέρος νά πάρει τόν ἀέρα του. "Εδωσε διαταγή στούς δούλους του νά τοῦ ψήσουν ἔνα ἄρνι στή σούβλα καί κάθισε ἐκεῖ κι ἄρχισε νά τρώει.

Εἶχε μαζί του ἔνα νέο βοσκό, χριστιανό, που τόν ύπηρετοῦσε· καί καθώς τό παιδί στεκόταν ἐκεῖ πάνω καί κοίταζε αὐτό τό ἔκτακτο θέαμα, τούς κάμπους μέ τά δέντρα, τά τρεχούμενα νερά καί τά βουνά τριγύρω, ἀναστέναξε βαθιά.

'Ο πασάς τόν ἀκουσε καί ρώτησε:

— Τί ἔχεις, 'Ελληνόπουλο; γιατί ἀναστενάζεις ἔτσι;
— Καί πῶς νά μήν ἀναστενάζω ἔτσι, ἀφέντη;
— Τί σοῦ χάλασε τήν καρδιά;
— Καί πῶς νά μήν κλαίει ἡ καρδιά μου, ὅταν ξέρω πώς ὅλος αὐτός ὁ ὠραῖος τόπος καί αὐτά τά τρεχούμενα νερά καί τά βουνά ἦταν δικά μας μιά φορά; πώς ἐσεῖς καί οἱ πατέρες σας μᾶς τά πήρατε;

— "Ετσι τό ἥθελε ὁ 'Αλλάχ.

— Μά ὅχι γιά πάντα, εἶπε τό 'Ελληνόπουλο, γιατί οἱ γέροι μας λένε, καί, ὅπως μᾶς βλέπει ὁ Θεός, ἐγώ πάντα τρέφω τήν πεποίθηση πώς μέ τόν καιρό πάλι δικά μας θά εῖναι!

'Ο πασάς δργίστηκε.

— Βρέ ἀνόητε, φώναξε, τί κουταμάρες εἶν' αὐτές, πού λές;

Καὶ ἀρπάζοντας τή σούβλα πού εἶχε ψηθεῖ τ' ἄρνι, κα-
μένη καὶ μαύρη ὅπως ἦταν, τήν ἔμπηξε μέ δλη του τή δύναμη
στή γῆ.

— Νά! φώναξε. Τό βλέπεις αὐτό; λοιπόν ἀν αὐτό τό καμένο
ξερόκλαδο βγάλει κλαδιά καὶ φύλλα, τότε μπορεῖς νά τρέφεις
τήν ἐλπίδα ὅτι οἱ δικοί σου θά ξαναπάρουν αὐτόν τόπο!

Καὶ νά! Τήν ἄλλη μέρα ἡ σούβλα εἶχε ριζώσει καὶ βλά-
στησε καὶ μεγάλωσε, ἔγινε τό ψηλό κυπαρίσσι, πού ἦταν ἐκεῖ
γιά τόσα χρόνια ἀπό πάνω ἀπό τόν κάμπο τής Σπάρτης.

Κι αὐτό τό 'Ελληνόπουλο ἦταν ἔνας ἀπό κείνους πού πο-
λέμησαν, γιά νά ξαναπάρουν τόν τόπο μας· κι ὅταν ἦταν πάλι
ἐλεύθερη ἡ 'Ελλάδα, ἔφερνε τά παιδιά του καὶ τά παιδιά τῶν
παιδιῶν του κάτω ἀπό τό κυπαρίσσι καὶ τούς ἔλεγε πῶς φύ-
τρωσε.

MA

'Ιουλία Δραγούμη

(19) ΕΝΑΣ Α·Ι·ΤΟΣ ΠΕΡΗΦΑΝΟΣ

A

X

τ

βαλάρων

Ο "Ενας άιτός περήφανος, ένας άιτός λεβέντης
ἀπό τήν περηφάνια του κι ἀπό τή λεβεντιά του
δέν πάει στά κατώμερα νά καλοξεχειμάσει,
μόν' μένει ἀπάνω στά βουνά, ψηλά στά κορφοβούνια.
Κι ἔριξε χιόνια στά βουνά καί κρούσταλλα στούς κάμπους,
ἔμαργωσαν τά νύχια του κι ἐπέσαν τά φτερά του.
Κι ἀγνάντια βγῆκε κι ἔκατσε σ' ένα ψηλό λιθάρι
καί μέ τόν ἥλιο μάλωσε καί μέ τόν ἥλιο λέει:
— "Ηλιε, γιά δέ βαρεῖς κι ἐδῶ, σ' αὐτή τήν ἀποσκιούρα,
νά λιώσουνε τά κρούσταλλα, νά λιώσουνε τά χιόνια,
νά γίνει μι' ἄνοιξη καλή, νά γίνει καλοκαίρι,
νά ζεσταθοῦν τά νύχια μου, νά γιάνουν τά φτερά μου,
νά ῥθοῦνε τ' ἄλλα τά πιουλιά καί τ' ἄλλα μου τ' ἀδέρφια..."

A

X

Δημοτικό

20. ΓΡΑΙΚΟΣ, ΓΕΝΙΤΣΑΡΟΣ ΚΑΙ ΒΕΝΕΤΣΙΑΝΟΣ (Π α ρ á δ o σ η)

Ήταν περασμένα τά μεσάνυχτα. Φωνή καμιά! Κανένα ζωντανό δέν ἔβγαζε φωνή στά ρήμαγμένα μέρη. Καί ἀν κάπου κάπου κανένα τριζόνι ἔκανε πώς θ' ἀρχίσει τόν παραπονιάρικο σκοπό του, ώς κι αύτό σώπαινε ἀπό τό φόβο του.

Μακριά ἀκούστηκε κι ἔνα πετεινάρι νά λαλεῖ πίσω ἀπό κάτι χαλάσματα, μά καί αὐτοῦ ἡ φωνή τρομαγμένη πνίγηκε στό λαρύγγι του.

Οι Τοῦρκοι κλεισμένοι στό Κάστρο. Οι Βενετσιάνοι τριγυρίζουν σάν τ' ἀγρίμια στή χώρα. Οι Ἀθηναῖοι εἶναι τρυπωμένοι στά σπίτια τους. Βρισκόμαστε στά 1687.

Σβηστό ήταν τό καντήλι τῆς Ἀγίας Γλυκερίας στό Γαλάται, κοντά στήν Ἀθήνα. Κανείς δέν πηγαίνει νά προσκυνήσει. Καί μόνο τό κυπαρίσσι τῆς ἐκκλησιᾶς, πού τό φυσοῦσε ὁ ἀνεμος, πήγαινε καί ἐρχότανε, καί ὁ ἵσκιος του στόν τοῦχο ἔμοιαζε σάν καλόγερος τυλιγμένος στό ράσο του.

Τό ἀγιασμένο νερό κατρακυλοῦσε μουρμουρίζοντας τόν κατήφορο καί πότιζε ὅ,τι ἔβρισκε στό δρόμο του.

Νά, νά, καί ἀπό κάτω ἀπό τῆς ὅμορφης ἐκκλησιᾶς τό δρόμο κάποιος προβάλλει.

Φτάνει σέ κάτι χαλάσματα, βγάζει βαθύ ἀναστεναγμό, καί ἀκούει πέρα ἀπό τό βράχο τόν ἀντίλαλό του μόνο.

Ἐρχεται γύρω γύρω ἀπό τά χαλάσματα, κουνώντας λυπημένα τό κεφάλι του.

Ποιός ἄλλος ἀπό σένα, ἄμοιρε Ἀθηναῖε, θά μποροῦσε νά γυωρίσει τό σπίτι του;

Χαϊδεύει τό ἀγιόχλημα, πού εἶχε φυτεμένο· μέ τή δύστυχη τήν ἀδερφή του, σκύβει, παραμερίζει τίς πέτρες σάν κάτι νά γυρεύει. "Τστερα φεύγει μακριά ἀπό κεῖ. Πάει κατά τήν ἐκκλησιά, στέκεται, γονατίζει σ' ἔναν τάφο μπροστά καί φιλεῖ τό μάρμαρό του.

Χορτάριασε τοῦ γονιοῦ σου ὁ τάφος!

— Μά γιατί κλαῖς σάν μικρό παιδί; τάχα θά ζεῖς καί σύ αὔριο;

Τά ἀγριολούλουδα χύνουν γύρω τή μυρωδιά τους. Ξαπλώνεται στή γῆ, ἀκουμπᾶ τό κεφάλι του στόν τάφο, καί, κοιτάζοντας τόν οὐρανό, ρωτᾶ τί ἔφταιζε κι ἔμεινε ἔρημος καί μονάχος στόν κόσμο!

Ξάφνου ἀπό τά Τουρκοβούνια κάποιος ἄλλος προβάλλει. Οι νυχτερίδες τρελά φτερουγίζουν καί τρίζουν γύρω του. Κατεβαίνει μονοπάτι μονοπάτι, πηδᾶ ἔναν τούς βράχους καί κοιτάζει παντοῦ σάν κάτι νά ζητεῖ.

‘Η ἀγριεμένη ὅψη του φαίνεται πιό ἄγρια μέσα στό σκοτάδι. ’Αλιμονο σ’ ἐκεῖνον πού θά τόν βρεῖ στό δρόμο του! Μά ὅσο πλησιάζει στήν ἐκκλησιά κοντά, τόσο ἡμερώνει.

— Γιατί κιτρίνισες καί τρέμεις σάν κορίτσι, ἄγριε Γενίτσαρε;

Σέ λίγο βλέπει ἔνα μαῦρο πρόμα νά ἔρχεται ἀπό τό κάτω μέρος. Βαθύ σκοτάδι καί δέ διακρίνει τί νά είναι. Μά σέ μιά ξαφνική ἀστραπή βλέπει πώς ηταν ἄνθρωπος. Ὡταν Βενετσιάνος!

‘Ο Γενίτσαρος ἔγινε πάλι Γενίτσαρος, βγάζει τό χαντζάρι του καί χύνεται καταπάνω του. Μά νά, ὁ Βενετσιάνος δέ χωρατεύει. Πιάνει ὁ Γενίτσαρος μέ τό ἀριστερό τό χέρι τό δεξί τοῦ Βενετσιάνου, μά τήν ἴδια στιγμή πιάνει καί ὁ Βενετσιάνος μέ τό ἀριστερό του χέρι τό δεξί τοῦ Γενίτσαρου. Σκουντιοῦνται σάν τ’ ἀγρίμια καί μέ τά πολλά ἔρχονται κοντά στόν τάφο.

Πετιέται ὁ Ἀθηναῖος μέ τό σπαθί στό χέρι καί βρίσκεται μπροστά τους.

— Εμένα βοήθα, πατριώτη, φωνάζει ἑλληνικά ὁ Βενετσιάνος, νά σκοτώσουμε τόν Τούρκο!

— Κανένα δέ βοηθῶ! Ἐγώ καί τούς δυό τούς ξέρω γιά ἐχθρούς τῆς πατρίδας μου. Μά τραβηγχτεῖτε ἀπό δῶ! Δέ θ’ ἀφήσω νά χυθεῖ αἷμα ἄνθρωπινο στοῦ πατέρα μου, τοῦ γερο-Χωραφᾶ, τόν τάφο!

Γιατί μιά φωνή ἀπό δυό στόματα ἀκούγεται: «ἀδερφέ μου!»; Γιατί μεμιᾶς πέφτουν τ’ ἀρματα κάτω; Γιατί ἀνοίγονται τρεῖς ἀγκαλιές;

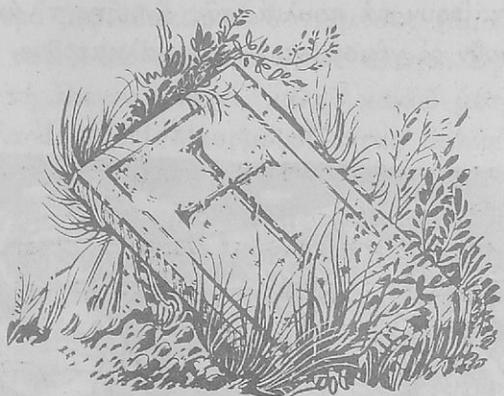
Ποιός τό λπιζε, ὁ πρῶτος, πού μικρό τόν πῆραν οἱ Γενίτσαροι, ὁ δεύτερος, πού παιδάκι τόν ξαγόρασαν οἱ Βενετσιάνοι, καί ὁ μικρός, πού τάχα στάθηκε πιό τυχερός, γιά πρώτη φορά νά σμίξουν, καί σάν ἐχθροί, στοῦ πατέρα τους τόν τάφο;

A
Κοντεύει νά ξημερώσει. Τά πουλάκια μέσα στά χαμόκλαδα τινάζουν τά φτερά τους, βγάζοντας χαρωπή λαλιά.

Τό νυχτοπούλι κρύφτηκε στά χαλάσματα, νά μήν τό βρει ή μέρα. Τ' ἀστρα τρεμοσβήνουν. Ἡ νυχτερίδα ἔγινε ἀφαντη.
Πόσο θά σάστιζε ό διαβάτης, ἂν περνώντας ἔβλεπε ἔνα Γραιικό, ἔνα Γενίτσαρο κι ἔνα Βενετσιάνο γονατισμένους σιμά σιμά, νά χύνουν μαύρο δάκρυ σ' ἔνα τάφου λιθάρι!

Δημ. Γ. Καμπούρογλου

M

21. ΤΟΥ ΚΛΕΦΤΗ ΤΟ ΚΙΒΟΥΡΙ

‘Ο ήλιος ἐβασίλευε κι ὁ Δῆμος παραγγέλνει:
Σύρτε, παιδιά μου, στό νερό, ψωμί νά φάτ’ ἀπόψε,
καί σύ Λαμπράχη μ’ ἀνιψιέ, ἔλα κάτσε κοντά μου,
νά σου χαρίσω τ’ ἄρματα, νά γένεις καπετάνος.

Παιδιά μου, μή μ’ ἀφήνετε στόν ἔρημο τόν τόπο·
γιά πάρτε με καί σύρτε με ψηλά στήν κρύα βρύση,
πού ’ναι τά δέντρα τά δασιά, τά πυκναραδιασμένα.
Κόψτε κλαδιά καί στρώστε μου καί βάλτε με νά κάτσω,
καί φέρτε τόν πνευματικό νά μέ ξομολογήσει,
γιά νά τοῦ πῶ τά κρίματα, ὅσα χω καμωμένα
δώδεκα χρόνια ἀρματολός, σαράντα χρόνια κλέφτης.

Καί βγάλτε τά χαντζάρια σας, φκιάστε μ’ ὡριό κιβούρι,
νά ’ναι πλατύ γιά τ’ ἄρματα, μακρύ γιά τό κοντάρι.
Καί στή δεξιά μου τή μεριά ν’ ἀφῆστε παραθύρι,
νά μπαίνει ὁ ήλιος τό πρωί καί τό δροσιό τό βράδυ,
νά μπαινοβγαίνουν τά πουλιά, τῆς ἀνοιξης τ’ ἀηδόνια,
καί νά περνοῦν οἱ γέμορφες, νά μέ καλημερᾶνε.

Δημοτικό

22. ΟΠΟΙΟΣ ΣΥΛΛΟΓΑΤΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΑ, ΣΥΛΛΟΓΑΤΑΙ ΚΑΛΑ (ΡΗΓΑΣ ΦΕΡΑΙΟΣ)

Φύσαγε γερό βοριαδάκι καί δ γιαμτσίκ (άμαξάς) σκέφτηκε πώς τό ταξίδι θά ταν καλό γιά τ' ἀλογα. Σφύριξε πώς ή ἄμαξα γιά τή Βιέννη φεύγει, καλοῦ κακοῦ μέτρησε τούς ἐπιβάτες. "Ολα ἐντάξει! Μουρμουρίζοντας παλιούς ρουμάνικους σκοπούς ἀνέβηκε στό ψηλό του κάθισμα, ἔπαιξε στάχερια του τά χαλινάρια, χάιδεψε μέ τό καμτσίκι τίς ράχες τῶν ἀλόγων κι ή ἄμαξα ὅρμησε γιά τή Βιέννη.

'Ο Ρήγας γυρίζει, κοιτάζει τό Βουκουρέστι πού χάνεται. Τό τζάμι ἔχει θαμπώσει κι ή πλατεία ἀχροφαίνεται. Τ' ἀγάπησε τό Βουκουρέστι. Τώρα πού τό ἀποχαιρετάει, τώρα, τό χει πιό ζωντανό μέσα του. 'Εδώ πρωτάκουσε γιά τή γαλλική ἐπανάσταση, ἐδώ γεννήθηκε μέσα του ή ἐλπίδα πώς ή Γαλλία θά βοηθήσει τόν τόπο του. Δραγουμάνος στό Γαλλικό

Προξενεῖο τῆς Βλαχιᾶς, εἶχε χρήσιμες γνωριμίες μέ πλούτους "Ελληνες τῆς Δύσεως. Ἡ ταξιδιωτική ἀμαξά κουνιέται, λικνίζεται ὁ Ρήγας. Σφίγγει ἐπάνω του τόν καφετί τζουμπέ πού τοῦ χάρισε ὁ Σοῦτσος. Ρίχνει μιά γούνα στά πόδια του, γυρίζει τίς φαρδιές του πλάτες στήν πολιτεία πού χάνεται. Στή Βιέννη τόν περιμένουν φίλοι, πού βρίσκονται στήν παλαιόστρα γιά τό ξεσήκωμα τοῦ Γένους.

Κάτω στήν πατρίδα τό φεγγάρι τό αύγουστιάτικο θά γλυκοφιλάει τή θάλασσα πού θά 'χει μελτέμι. Κάτω στήν πατρίδα οἱ μηλιές θά 'γαι φορτωμένες, οἱ ἀμυγδαλιές ὅλο καρπό, τά σύκα τά βασιλικά θά κρέμονται φουσκωμένα, οἱ μουριές θά 'ναι γεμάτες μοῦρα. Κάτω στήν πατρίδα εἶναι ἡ ὥρα πού ὁ Θεός εὐλογεῖ. Μά οἱ ἄνθρωποι δέν τή δέχονται αὐτήν τήν εὐλογία. Δέ γιομίζει τίς ἀποθῆκες του ὁ Γραικός. Δέν έτοιμάζει τά βαρέλια του γιά τό κρασί, γιά τό μοῦστο. Ραγιάς εἶναι, κι ὁ κάμπος, τό βουνό, τ' ἀμπέλι, τό μποστάνι, κάρπισαν γιά τόν ἀφέντη. Φαρδαίνουν τά στήθια τοῦ Ρήγα ἀπ' τόν ἀσήκωτο καημό. Θυμᾶται τά δυό στιχάκια πού 'χε γράψει στή Βιέννη:

«"Ως πότε παλικάρια
νά ζοῦμε στά στενά».

Χωρίς προσπάθεια καμιά, σάν νά 'ναι κομπολόι, σάν νά 'ναι ἀλυσίδα, ἡ μιά λέξη κολλάει, ζητάει, θαρρεῖ, τήν ἄλλη. Κι ἔρχονται σάν βουερό ποτάμι ἀπ' τήν καρδιά οἱ λέξεις καί, ξωρίς νά περάσουν ἀπό τό λογισμό, ξεχύνονται:

«Μονάχοι, σάν λιοντάρια
στές ράχες στά βουνά,
σπηλιές νά κατοικοῦμε,
νά βλέπουμε κλαδιά,

νά φεύγουμ' ἀπ' τόν κόσμο
γιά τήν πικρή σκλαβιά;
Καλύτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωή
παρά σαράντα χρόνια σκλαβιά καί φυλακή».

‘Απ’ τά ίδια του τά λόγια ἀνατρίχιασε δ Ρήγας. Βέβαια!
‘Ο θούριος! Θεέ μου, τόσο εἶναι ταραγμένος, τρέμει ἡ καρδιά,
τρέμουν τά χέρια. Μόνον δ λογισμός, σκληρό μονοκόδιματο
ἀγκωνάρι, συνεχίζει νά κολλάει κι ἄλλους στίχους πλάι στούς
προηγούμενους:

«Τί σ' ὠφελεῖ ἀν ζήσεις καί. εἶσαι. στή σκλαβιά;
Στοχάσου πώς σέ ψένουν καθ' ὥραν στή φωτιά».

Νιώθει πώς οί στίχοι του εἶναι ἀτέχνοι. Δέν εἶναι ποίημα
πού μπορεῖ ν' ἀντέξει στό κοίταγμα τοῦ μορφωμένου στό
γραφεῖο. Μά στήν πατρίδα δέν ὑπάρχουν γραφεῖα, κι οί μορ-
φωμένοι ἔφυγαν, πῆγαν στή Δύση. Στήν πατρίδα ὑπάρχει δέ
λαός, ἀπλές ψυχές, ἀδούλευτη γῆ· μόνο ἀλέτρι δ πόνος. Δέ
μᾶς νοιάζει γιά τούς διανοούμενους! ‘Ο λαός μᾶς νοιάζει.
Γι' αὐτόν εἶναι δ θούριος. Νά πολεμήσεις μέ τραγούδι, θέλει
δ Ρήγας, τόν τύραννο, πού δουλεύεις δλημερίς σέ δ, τι κι ἀν
σοῦ πεῖ κι αὐτός πασχίζει πάλι τό αἷμα σου νά πιεῖ...

Βιάζεται τώρα δ Ρήγας. Πιό γρήγορα λοιπόν, ἀλογα,
τρέξτε γιά τή Βιέννη! ‘Ενας λαός περιμένει νά ’ρθει ἡ ’Ανά-
σταση. Πιό γρήγορα, ἀλογα, τρέξτε! Μιά χώρα περιμένει νά
καρπίσει, νά θεριστεῖ ἀπ' αὐτόν πού κόπιασε, νά γλυκοφιλή-
σει τά χέρια τοῦ δουλευτῆ της, περιμένει ἡ γῆ. Γρήγορα, ἀ-
λογα, τρέξτε!

Πρέπει νά πολεμήσουμε γιά τήν ἄγια ὥρα πού θά ’ρθει
καί δέν μπορεῖ νά περιμένει πιά ἡ γῆ, ἡ χώρα, δ ραγιάς. Γρή-
γορα, ἀλογα, τρέξτε ν' ἀνταμώσετε τόν πόλεμο καί νά πεθά-
νετε στόν πόλεμο, γιατί...

«καλύτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωή,
παρά σαράντα χρόνια σκλαβιά καί φυλακή».

Γιατί ξέρει ο Ρήγας πώς τό τέλος θά έρθει καί θά εῖναι θάνατος τό τέλος. Μά δέν έχουμε ἄλλες ιδέες, παρά μονάχα ὅσες μποροῦμε νά υπογράψουμε μέ τό αἷμα μας. Καί ξέρει πώς ο θάνατος ο σωστός θάνατος δέν εῖναι, τέλος δέν εῖναι, μά ἀρχή εῖναι, εῖναι ἀνάσταση. 'Η ἄμαξα κυλάει καί κουβαλάει μαζί της τήν ἐλπίδα, τό ὅπλο τοῦ ραγιᾶ κουβαλάει μαζί της, τό θιούριο...»

'Η ταξιδιωτική ἄμαξα ἀφησε τήν πεδιάδα καί πῆρε τόν ἀνήφορο. Τά ἄλογα ἀγριομαχοῦν, ή καρότσα τριζοβολάει. Μέσα στήν καρότσα δέ βρίσκεται μόνο ἔνας ἀνήσυχος πατριώτης· ἔνας ἐπαναστάτης ταξιδεύει γιά τή Βιέννη. Καί μαζί, στόν ταξιδιωτικό σάκο, ταξιδεύει καί ή ἀναφορά τοῦ Αὐστριακοῦ Προξένου στό Βουκουρέστι:

«'Ενας κάποιος γραμματικός Ρήγας, ξεκίνησε ἀπό δῶ γιά τή Βιέννη...».

'Ο Ρήγας δέν ξέρει τίποτα ἀπ' αὐτήν τήν ἀναφορά. Κουκουλώνεται μέ τόν καφετί σκοῦφο, βολεύεται πιό ἀνετα στό πλαϊνό πλευρό καί ὀνειρεύεται. Καί εἶναι ὅλο φῶς καί ὁμορφιά τά ὄνειρά του... Σάν νά εἶχε ἐκεῖ, μπροστά του, τόσο καθαρά βλέπει, τό γράμμα τοῦ Κοραῆ, τοῦ σοφοῦ, πού τό εἶχε στείλει σέ φίλο κι ἔγινε γνωστό σ' ὅλους τούς πατριῶτες:

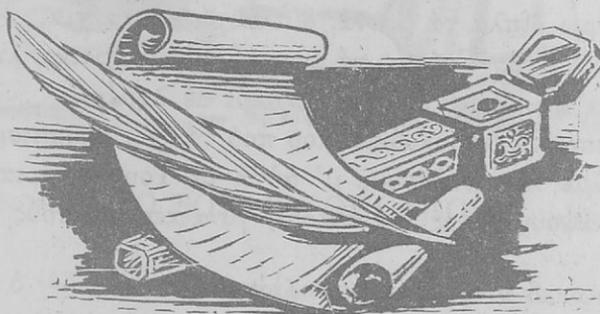
«Εἰς τόν παρόντα πόλεμον, φίλε μου, εἶδον πράγματα ὅντως ἔλληνικά. Μόνοι οι "Ἐλληνες ἔδειξαν εἰς τὸν κόσμον τοιαύτας τόλμας καί μόνοι οι Γάλλοι τάς μιμοῦνται σήμερον, πάρεξ Μαραθῶνα, Σαλαμῖνα, Ἀρτεμίσιον, Λεῦκτρα, Πλαταιάς...».

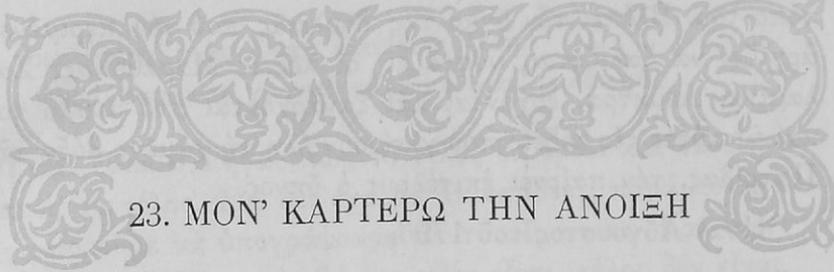
Νιώθει τέτοια εύτυχία ο Ρήγας γιατί οι Γάλλοι — οἱ τρανοί Γάλλοι — δέν κάνουν τίποτε ἄλλο, παρά νά μιμοῦνται τόν

τόπο του. Βλέπει τόν ὅγκο τῆς δουλειᾶς πού τόν περιμένει, ἀρχίζει νά ζαλίζεται, νυστάζει, οι λέξεις Μαραθώνας, Σαλαμίνα, Λευκτρα, ἔρχονται καί ξανάρχονται στό μυαλό του καί μ' αὐτές τίς λέξεις πού κλείνουν ὅλη τή χαμένη δόξα τῆς Πατρίδας, τόν παίρνει ἐπιτέλους ό ύπνος.

Ήταν Αύγουστος τοῦ 1796...

Γαλάτεια Γρηγοριάδου - Σουρελῆ

23. ΜΟΝ' ΚΑΡΤΕΡΩ ΤΗΝ ΑΝΟΙΞΗ

Θέλετε, δέντρα, ἀνθίσετε, θέλετε μαραθεῖτε,
στόν ἵσκιο σας δέν κάθομαι, μαϊδέ καί στό δροσιό σας,
μόν' καρτερῶ τήν ἄνοιξη τ' ὅμορφο καλοκαίρι,
ν' ἄνοιξει ὁ γαῦρος κ' ἡ ὁξιά, νά 'σκιώσουν τά λημέρια,
νά βγοῦν οἱ βλάχοι στά βουνά, νά βγοῦν οἱ βλαχοπούλες,
νά ζώσω τό σπαθάκι μου, νά πάρω τό ντουφέκι,
νά πάρω δίπλα τά βουνά, δίπλα τά καταράχια,
νά βγῶ στῆς Γούρας τά βουνά, στά κλέφτικα λημέρια,
γιά νά σουρίξω κλέφτικα λημέρι σέ λημέρι,
νά μάσω τά μπουλούκια μου πού τά χώ σκορπισμένα,
νά πᾶμε νά πατήσουμε μ' αὐτά τά Τουρκοχώρια,
νά κλάψουν μάνες γιά παιδιά, γυναῖκες γιά τούς ἄντρες.

Δημοτικό

24. ΤΟ ΣΟΥΓΛΙΩΤΟΠΟΥΛΟ

— "Αντρα, ό γιός μας πιά μεγάλωσε· τρέχει στά δεκαπέντε. Κι είναι ἀπρόφταστος. Διψάει στόν πόλεμο νά 'ρθει. Κάθε πρωί καὶ κάθε βράδυ μοῦ κλαίγεται τό παλικάρι μου. Μπροστά σου, ἀπό ντροπή, κρατιέται καὶ σωπαίνει. "Ομως κάθε φορά πού ξεκινᾶς, αὐτό σπαράζει. Καὶ πέφτει στήν ἀγκαλιά μου καὶ δέρνεται. Καὶ φοβερίζει νά κλέψει τό καριοφίλι τοῦ παπποῦ του, τ' ἄγγιχτο, κατά τό λόγο σου, ἀπ' τόν καιρό πού τόν ἔφαγε τό βόλι τό πικρό, κι ἐκεῖνον. Καὶ θά πάει μοναχός του νά κάμει μέ τούς Τούρκους πόλεμο. Κι ό φόβος ό δικιός σου μοναχά τονέ τρομάζει· ἀλλιῶς ποιός ξέρει τί θ' ἀποκοτοῦσε. Χάρη θά σοῦ τό γνωρίζω κι ἐγώ, κι αὐτός θά είναι ύποταγμένος σου, καὶ δέ θά σέ βαρύνει. Στή θέλησή σου θά

εῖναι πρόθυμος, σάν σκλάβος σου. "Ετσι μοναχά θά γλιτώσω
ἀπό τίς κλάψες του. Πάρ' τονε μαζί σου.

Α' Η μάνα, ή ἀμαζόνα, βλέπει τό γέρο της παρακαλεστικά.
Καί κάποτε διανεύει πονηρά τοῦ γιοῦ της. Αὐτός σκυρμένο
τό κεφάλι του κρατεῖ. Καί κρύβει τήν παρθενική τήν ταραχή¹
του ἀπ' τή ματιά τοῦ γέρου, πού αὔστηρά τονέ θωρεῖ καί δέ
μιλάει.

Καί τήν αὔγή τό παλικάρι τ' ἄγουρο, μέ τό τουφέκι τό
βαρύ στόν ὥμο, μέ τ' ἀλαφρό τό πάτημα, μέ τό χαρούμενο τό
καρδιοχύπι καί μέ τό φτερούγιασμα τοῦ νοῦ, ἀκολουθεῖ τό
γέρο τόν πολεμιστή καί τόν πολύπειρο. Κι ὁ πόλεμος ἀρχίζει. Ο
Καί τ' ἄγριο τό φαράγγι τόν ἀντιλαλεῖ. Α

'Ο γέρος τώρα δίνει ὅλο τό νοῦ του στό παιδί καί λησμονεῖ
τόν πόλεμο. Καί μιλεῖ στό παλικάρι τ' ἀπηχτο καί τ' ὅδηγάει.

—'Εδῶ, τοῦ λέει, πού σ' ἔφερα, δέ θέλω νά καμαρώσω τήν
παλικαριά σου. Δεῖξε την, ἀμα ἔρθει ή ὥρα σου. "Ομως ἀψύς
μοῦ φαίνεσαι. Τό αἷμα σου δέν κρύβεται· κρατάει ἀπό πηγή
τρελή — τώρα θ' ἀκοῦς! Νά τό κοτρόνι. Κρύβε τά ζερβά σου.

'Ο δεξιός ὁ ἄγκωνάς σου μήν ξεπροβάλλει! Τό τουφέκι ἔτσι
δέν τό κρατοῦν — νά, ἔτσι! Καί δέ δίνουν πρόσωπο γιομάτο
στό σημάδεμα. 'Ο 'Αρβανίτης ἔκει παραφυλάει. Καί σου
παίρνει καί τήν τρίχα σου — σκύψε ἀκόμα, παλαβέ. 'Αιτός
τό μάτι σου! 'Αγρίκησες; "Άδειο ἀκόμα τό τουφέκι σου;
Κι δρθός ὁ λύκος του; Χαρά στόν ὄχτρό σου ἀντίκρυ, πού σέ
σκιάζεται! "Έτοιμος; Τό νοῦ σου!

"Ομως τοῦ κάκου οἱ πατρικές οἱ συμβουλές! Παράφορο
τό Σουλιωτόπουλο, μέ τό πρῶτο κίνημά του, πρίν, ἀκόμα ρί-
ξει τήν τρίτη τουφεκιά, δείχνει τό πρόσωπο ἀσκεπο στόν 'Αρ-
βανίτη. Καί δέχεται τό βόλι στό μεσόφρυδο.

Πιάνης Βλαχογιάννης

25. Η ΦΥΓΗ

«Τ' ἄλογο! Τ' ἄλογο! 'Ομέρ Βριόνη!
Τό Σουύλι ἔχούμησε καί μᾶς πλακώνει.
Τ' ἄλογο! Τ' ἄλογο! 'Ακοῦς, σουρίζουν
ζεστά τά βόλια τους, μᾶς φοβερίζουν.

Γιά δές σάν δαίμονες μέ πελεκᾶνε!
Κάτου ἀπ' τό βράχο τους πῶς ροβολᾶνε!
Δές τά κεφάλια μας, δές τά κουφάρια,
κυλᾶνε ἀνάκατα σάν νά ν' λιθάρια.

.

Βριόνη, πρόφτασε ἀκόμη λίγο,
κι ἀπό τά νύχια τους δέ θά ξεφύγω.
Τ' ἄλογο!... Γνώρισα τή φουστανέλα
τοῦ ἐχθροῦ μου τ' ἄσπονδου Λάμπρου Τζαβέλα».

.

'Εμπρός του στέκεται καμαρωμένο,
μαῦρο σάν κόρακας, χρυσά ντυμένο,
ἄτι ἀξετίμητο, φλόγα, φωτιά,
καθάριο ἀράπικο, τό λέν Βοριά.

Χτυπάει τό πόδι σου, σκάφτει τό χῶμα,
δαγκάει τό σίδερο πού 'χει στό στόμα.
Ρουθούνια διάπλατα καί τεντωμένα
ἀχνίζουν κόκκινα σάν ματωμένα.

Ακούει τόν πόλεμο καί χλιμιντράει,
τ' αύτιά του τέντωσε, άγρια τηράει,
όλόρθη ἡ χαίτη του, ολόρθη ἡ ούρα,
λυγάει τό σῶμα του σάν τήν ὁχιά.

Σκώνεται λαίμαργο στά πισινά του,
λάμπουν τά νύχια του, τά πέταλά του.
Λές καί δέν ἄγγιζε κάτου στή γῆ...
Κρίμα πού τό θελαν γιά τή φυγή.

‘Ο Λάμπρος τό βλεπε κι ἀπό τή ζήλια
κρυφά ἀναστέναξε, δαγκάει τά χείλια:
«’Ατι περήφανο, νά σ’ εἶχα ἐγώ
μέσα στά Γιάννινα ήθελα μπῶ».

‘Ωστόσο δ ’Αλήπασας ἀπό τόν τρόμο
τή χαίτη του ἀρπαξε, πετάει στόν ὅμο...
Σάν βόλι γλήγορο, σάν ἀστραπή
τό ἀτι χάθηκε μέ τόν ’Αλή.

Φεύγουνε, φεύγουνε! Δίκαιη κατάρα!
Τούς ἔκυνήγαγε ἀχνή τρομάρα.
νύχτα κατάμαυρη καί συγνεφιά
γύρω τους στέκονται γιά συντροφιά.

Λόγγους περάσανε, χαντάκια μύρια,
αίματα στάζουνε τά φτερνιστήρια.
ἀφρούς σάν θάλασσα τ’ ἀλογο χύνει,
σκιάζεται δ ’Αλήπασας, καιρό δέ δίνει.

Καθώς διαβαίνουνε, τρίζει ἔνα ξύλο,
φυσάει ὁ ἄνεμος, πέφτει ἔνα φύλλο,
πουλάκι πέταξε, φεύγει ζαρκάδι,
νεράκι πού 'τρεχε μές στό λαγκάδι.

· · · · ·

Κι ἐκειός τά δάχτυλα σφίγγει στή σέλα,
τά μάτια του ρέβλεπαν παντοῦ Τζαβέλα.
Παντοῦ τοῦ φάίνονται πώς εἶν' κρυμμένα
σπαθιά πού λάμπανε ξεγυμνωμένα.

· · · · ·

(ἀπόσπασμα)

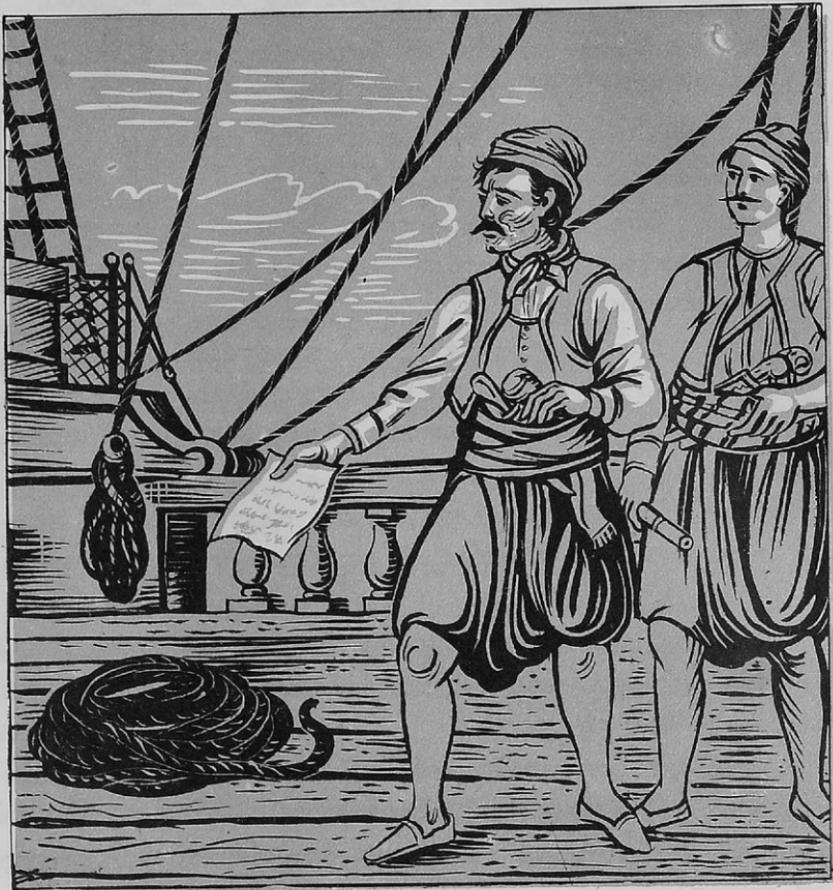
'Αριστοτέλης Βαλαωρίτης

26. Η ΔΕΣΠΩ

- Αχός βαρύς ἀκούεται, πολλά τουφέκια πέφτουν.
Μήνα σέ γάμο ρίχνονται, μήνα σέ χαροκόπι;
Ούδε σέ γάμο ρίχνονται, ούδε σέ χαροκόπι.
- Η Δέσπω κάνει πόλεμο μέ νύφες καί μ' ἀγγόνια.
Αρβανιτιά τήν πλάκωσε στοῦ Δημουλᾶ τόν πύργο.
— Γιώργαινα, ρίξε τ' ἄρματα, δέν εῖν' ἐδῶ τό Σούλι.
- Ἐδῶ εῖσαι σκλάβα τοῦ πασᾶ, σκλάβα τῶν Ἀρβανίτων.
— Τό Σούλι κι ἄν προσκύνησε, κι ἄν τούρκεψεν ἡ Κιάφα,
ἡ Δέσπω ἀφέντες Λιάπηδες δέν ἔκαμε, δέν κάνει.
- Δαυλί στό χέρι ἄρπαξε, κόρες καί νύφες κράζει:
— Σκλάβες Τουρκῶν μή ζήσουμε! παιδιά μ', μαζί μου ἐλάτε.
Καί τά φισέκια ἀνάψανε κι ὅλοι φωτιά γενῆκαν.

Δημοτικό

27. Η ΤΙΜΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΚΑΝΑΡΗ

περίειψα μετρών μογολορνα σηματο γρύβε

Ο Κανάρης εἶχε ἀποφασίσει νά πυρπολήσει τό φοβερό αἰγυπτιακό στόλο μέσα στό λιμάνι τῆς Ἀλεξάνδρειας. Τό τολμηρό σχέδιο δυστυχῶς δέν πέτυχε, καί οἱ "Ελληνες πυρπολητές σώθηκαν ώς ἐκ θαύματος κι ἐπέστρεψαν στήν Ἐλλάδα.

Πλοίαρχος ὅμως καί ναῦτες ἦταν σέ κακή κατάσταση, γιατί δέν εἶχαν οὔτε ψωμί οὔτε νερό.

Καί ἐνῶ ἔπλεαν μέ εύνοϊκό ὅνεμο, ἔνας ναύτης πού παρατηροῦσε πολλή ὥρα τό πέλαγος, εἶπε στόν Κανάρη:

— Καπετάν Κωσταντή, ἔνα καράβι ἀπό μακριά!

— Καλά, ἀποκρίνεται ἡσυχα ὁ Κανάρης.

Σέ μισή ὥρα, ὅταν τά δυό πλοια βρέθηκαν σέ μικρή ἀπόσταση, οἱ ναῦτες τοῦ Κανάρη διέκριναν ὅτι τό ξένο πλοῖο ἦταν μεγάλο αὐστριακό ίστιοφόρο.

— Ευπρός παιδιά τούς γάντζους! προστάζει ὁ Κανάρης.

Μερικοί ναῦτες πῆραν τά ὄπλα τους ἄλλοι κωπηλατοῦσαν. Σέ λίγο ἡ βάρκα τοῦ Κανάρη πλησίασε τό μεγαλόπρεπο πλοῖο.

Τότε ὁ Κανάρης μέ ἄλλους ναῦτες σκαρφαλώνει σ' αὐτό καί, κρατώντας τό πιστόλι, ἐμφανίζεται στόν Αὐστριακό πλοίαρχο.

— Τί θέλετε; ρωτάει κατατρομαγμένος ὁ πλοίαρχος.

— Θέλουμε ψωμί, νερό καί ὅ, τι ἄλλο ἔχει τό καράβι, γιατί πεθαίνουμε ἀπό τήν πείνα.

‘Ο πλοίαρχος προστάζει τούς ναῦτες του νά φέρουν ψωμί, νερό, τυρί κι ἔνα βαρέλι μέ παστά ψάρια.

‘Αφοῦ ὅλα αὐτά τά κατέβασαν στή βάρκα, ὁ Κανάρης λέει στόν πλοίαρχο:

— Δέν ἔχω χρήματα νά σέ πληρώσω τώρα· γράψε σ' ἔνα χαρτί πόσο ἀξίζουν καί φέρε το νά τό ὑπογράψω!

— Δέν κάνουν τίποτε, ἀποκρίνεται ὁ πλοίαρχος.

— Φέρε τό χαρτί καί γράψε δυό χιλιάδες γρόσια! εἶπε ἔντονα ὁ Κανάρης.

‘Αφοῦ ὑπόγραψε τό χαρτί, ὁ Κανάρης εἶπε:

— Τό ἔθνος μας θά σέ πληρώσει!

— Άλλα, τόλμησε ν' ἀποκριθεῖ ὁ πλοίαρχος, σεῖς δέν ἔχετε ἔθνος.

Τότε τά μάτια τοῦ Κανάρη ἀστράφτουν καὶ μέ ἀγανά-
κτηση λέει:

— "Αν δέν ἔχουμε ἔθνος, θά κάνουμε! Καί ἐννοοῦσε φυσικά ὁ
Κανάρης κράτος. Γιατί ἔθνος ὑπῆρχε. Διαφορετικά δέ θά
εἴχαμε τό Είκοσιένα καὶ τίς ἄλλες ἐπαναστάσεις.

Ἐπιτέλους, χωρίστηκαν καὶ ὁ Κανάρης ἔφτασε αἰσίως
στήν πατρίδα του. Πέρασαν ἀρκετά χρόνια. Ἡ Ἑλλάδα λευ-
τερώθηκε καὶ ὁ Κανάρης ἦταν ὑπουργός τῶν Ναυτικῶν. "Ε-
νάς ἀπό τοὺς πιό πιστούς συντρόφους του ἦταν πλοίαρχος
ἐμπορικοῦ πλοίου καὶ ταξίδευε στό Γαλάζι, γιά ν' ἀγοράσει
σιτάρι. Ἐκεῖ συνάντησε τόν Αὐστριακό πλοίαρχο, ὃ δόποιος
δέν τόν ἀναγνώρισε στήν ἀρχή. "Οταν ὁ Ἑλληνας πλοίαρχος
τοῦ θύμισε τίς λεπτομέρειες τῆς συναντήσεώς του στό πέ-
λαγος, ξανάφερε στήν μνήμη του τίς τόσο δυσάρεστες γι'
ἀντόν στιγμές. Ὁ "Ἑλληνας τόν παρακίνησε νά 'ρθεῖ στήν
Ἀθήνα, γιά νά πληρωθεῖ. Καί ὁ Αὐστριακός πλοίαρχος μετά
ἀπό πολλούς δισταγμούς δέχτηκε. Καί ὁ παλιός σύντροφος
τοῦ Κανάρη μέ τόν Αὐστριακό πλοίαρχο πῆγαν στό Ὑπουρ-
γεῖο τῶν Ναυτικῶν.

— "Εξοχότατε, λέγει ὁ Ἑλληνας πλοίαρχος, θυμᾶσαι πού
ὑπόγραψες ἀπόδειξη γιά δυό χιλιάδες γρόσια σ' ἔναν πλοίαρ-
χο κοντά στήν Ἀλεξάνδρεια;

‘Ο Κανάρης σκέφτηκε καὶ εἶπε:

— "Ε, ναί, θυμοῦμαι!

— Νά, λοιπόν, ὁ πλοίαρχος ἤρθε νά πάρει τά χρήματα.

Τότε ὁ Κανάρης ζήτησε τήν ἀπόδειξη, τήν εἶδε καὶ μέ
παράπονο πρός τόν Αὐστριακό γιά τήν παλιά δυσπιστία του
ὑπόγραψε ἔνταλμα καὶ ὁ πλοίαρχος πληρώθηκε.

(Διασκευή)

28. ΚΑΝΑΡΗΣ

"Ολη ἡ Βουλή τῶν προεστῶν, στό μόλιο συναγμένη,
εἶπε πώς ἔξω στή στεριά τούς Τούρκους θά προσμένει.

Τότε ἔβγαλα τό φέσι
καί νά μιλήσω θάρρεψα προβάλλοντας στή μέση:
— Τίποτα, ἀρχόντοι, δέ φελᾶ, μονάχα τό καράβι.

Σάν μ' ἀκούσε ἔνα ἀπ' τά τρανά καλπάκια μας, ἀνάβει καί
τό φαρμάκι χύνει:
— Ποιός εῖν' αὐτός, καί πῶς τόν λέν, πού συμβουλές μᾶς δίνει;

Νά, τά Ψαρά πῶς χάθηκαν! Κι ἐγώ φωτιά στό χέρι
πῆρα καί πέρα τράβηξα κατά τῆς Χιός τά μέρη,
κι εἶπα ἀπό κεῖ — δέ βάσταξα — μέ χείλια πικραμένα:
— Νά, πῶς μέ λέν ἐμένα!

Αλέξανδρος Πάλλης

«Ταμπουράς καί κόπανος»

29. Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΛΗ

(ἀπό τό Θεόδωρο Κολοκοτρώνη τό 1822)

Φύσα μαῖστρο δροσερέ κι ἀέρα τοῦ πελάγου,
νά πᾶς τά χαιρετίσματα στοῦ Δράμαλη τή μάνα.
Τῆς Ρούμελης οἱ μπέηδες, τοῦ Δράμαλη οἱ ἀγάδες
στό Δερβενάκι κείτονται στό χῶμα ξαπλωμένοι.
Στρῶμά χουνέ τή μαύρη γῆς, προσκέφαλο λιθάρια
καί γι' ἀπανωσκεπάσματα τοῦ φεγγαριοῦ τή λάμψη!
Κι ἔνα πουλάκι πέρασε καί τό συχνορωτᾶνε:
— Πουλί, πῶς πάει ὁ πόλεμος, τό κλέφτικο τουφέκι;
— Μπροστά πάει ὁ Νικηταρᾶς, πίσ' ὁ Κολοκοτρώνης,
καί παραπίσω οἱ "Ελληνες μέ τά σπαθιά στά χέρια!

Δημοτικό

30. ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ

Κολοκοτρώνα! Κολοκοτρώνα!

"Ετσι ἔλεγαν τά Τουρκάκια στά βάθη τῆς Ἀσίας καὶ τό αἷμα τους πάγωνε. Ή φαντασία τους τόν ἐπλαθε τεράστιο γίγαντα μέ τρία μάτια. Τό μεσιανό, πελώριο, πάνω ἀπό τή μύτη, στό μέτωπο. Τόν ἥθελαν τριχωτό σάν ἀρκούδα· μέ φοβερά δόντια κάπρου, γυριστά, κοφτερά σάν χαντζάρια..

Καὶ πῶς τόν φαντάστηκαν οἱ Εύρωπαιοι; Μεγαλοκέφαλο, τρομερό ἀτσίγγανο μ' ἀλλήθωρα μάτια.

Καί οἱ ἄλλοι πού τόν εῖδαν κοντά; Μυτερό σταχτόχρωμο
βράχο, ἀπ' αὐτούς πού εἶναι σπαρμένοι στό Αἰγαῖο, ἄγρια
μορφή, σκαμμένη ἀπό τόν καιρό, χαλάσμενη ἀπό τόν πόλεμο,
φαγωμένη ἀπό τήν ἀδιάκοπη ἀνησυχία, δμοια μέ βράχο πού
τόν δέρνουν τά κύματα. Κι ἔνας Γάλλος συνταγματάρχης,
πού ἥταν μαζί του στήν Τρίπολη σ' ὅλακερη τήν πολιορκία,
τοῦ κολλάει ἔνα μουστάκι πελώριο.

"Ενας νέος εἶχε φτάσει ἀπό τά βάθη τῆς Ἀνατολῆς, στά
1823, πρόσφυγας στήν Τρίπολη. Μέ φαντασία γεμάτη ἀπό
τά παραμύθια τῆς Ἀσίας γιά τόν Κολοκοτρώνη, ἔτρεξε, ἀμα
ἔφτασε, στό σπίτι του νά δεῖ τό ὑπεράνθρωπο τέρας. Βρῆκε
κόσμο πολύ ἐκεῖ πέρα. 'Ο Γέρος ἥταν μέ ἄλλους καπεταναίους
σ' ἔνα ἴσογειο δωμάτιο, ἀμέσως μετά τήν αὐλή. Λαός καί
ἔνοπλοι ἀκόλουθοι ἔφραζαν τήν πόρτα. 'Ο νέος δέν μποροῦσε
νά δεῖ τίποτα, ἔσπρωχνε καί σπρωχνόταν νά ἀνοίξει δρόμο.
'Ο Οίκονόμου, γραμματικός τοῦ ἀρχηγοῦ, τόν ἔβλεπε, τοῦ
κίνησε τήν περιέργεια.

- Ποῦ θές νά πᾶς; τόν ρώτησε. Τί γυρεύεις;
— Νά δῶ τόν Κολοκοτρώνη.

'Ο Οίκονόμου τόν βοήθησε νά φτάσει ὡς τή θύρα.
— Μά ποιός εἶναι; Ποιός;

Κοίταξε ὅλους τούς ἄλλους, ἔξω ἀπό τό Γέρο, καί ἄς
ἥταν ὄρθος. "Οταν τοῦ εἶπαν τέλος «αὐτός εἶναι», ἀπόμεινε
βουβός, σάν κάποιος πού βλέπει νά σωριάζεται ἐμπρός του
πύργος τετράψηλος. Δέν μποροῦσε νά ρθεῖ στά σύγκαλά του.
Σάν νά μήν ἥταν ἐκεῖ κανένας ἄλλος, εἶπε δυνατά μιλώντας
μέ τόν ἑαυτό του:

— Μπά! εἶναι σάν ὅλους τούς ἀνθρώπους. X

"Αν τό φυσικό μποροῦσε ποτέ νά δώσει τήν παραμικρή
ἰδέα τοῦ μεγαλείου τῆς ψυχῆς, νά ζωγραφίσει τήν ἀπροσμέ-

τρητη δύναμή της, αύτό δέν ήταν σίγουρα τό δικό του φυσικό. 'Ανάστημα μέτριο, κορμί κανονικό, συμμετρικό, λιγνό, σβέλτο, χωρίς τίποτε τό έξαιρετικό. 'Εμπρός σέ άλλους αλέφτες θά φαινόταν νάνος. 'Η μορφή του, σουρωμένη, ξεροψημένη, έδειχνε άκόμη πιό άδύνατη μέσα στά μακριά μαλλιά του, πιού κυμάτιζαν στούς όμους. Τό μέτωπό του, ψηλό καί στερεό, αύλακωναν δυό τρεῖς βαθιές ρυτίδες. 'Η μύτη του, κάπως χοντρή, μεγαλούτσικη, έλαφρά γυριστή. Δυό μεγάλες γραμμές, άπάνω άπό τό δασύ μουστάκι, κατέβαιναν άπό τήν άκρη τῶν ρουθουνιῶν κι ἔζωναν μ' ἕνα μισοφέγγαρο τό πλατύ, παχύ στόμα του. "Ένα δόντι καβαλίκευε λιγάκι τό κάτω χεῦλος, πιού δέν έσμιγε ἐντελῶς μέ τό άπάνω. Τό σαγόνι του ἀρχιζε μέ άδρή γραμμή, ἐσβηνε ὅμως πιό κάτω άπαλά. Δέν εἶχε μεγάλα μάτια. Κάτω άπό πυκνά φρύδια, μέσα στίς βαθιές κόχες τους, φαίνονταν μάλιστα μικρότερα πολύ άπό ὅσο ήταν πραγματικά. 'Η ἔκφρασή τους στεκόταν ὅλη στή ματιά του. "Ησυχη, ἄμεση, ἀτρομη, χωνόταν δλόισα, σάν μύτη ἀτσαλιοῦ, στό εἶναι τῶν ἄλλων! 'Ηταν κοντολογίς μορφή χαρακτηριστική, μά ὅχι φωναχτή· καί αὐστηρή, χωρίς νά εἶναι ἀγρια. Κάτι πιού θά μποροῦσε νά ξαφνιάσει στό τραχύ του πρόσωπο, δέν ήταν οὔτε μύτες, οὔτε στόματα, οὔτε μῆλα πεταγμένα καί βαθουλώματα, μά ἕνας ἀέρας γεμάτος χριστιανική ἐγκαρπτέρηση, βαθιά καλοσύνη καί ἀνθρωπιά, μιά γλύκα σάν ἀσκητής, πιού δέν ἥξερες τί γυρεύει σ' ἔναν πρωτο-αλέφτη πιού εἶχε σπείρει μέ ἀνοιχτά τά χέρια τόσες φορές τό θάνατο.

Εύκολο δέν ηταν νά διαβάσεις αύτήν τή μορφή. Κάτω άπό τήν ἐπιφανειακή ἀπλότητά της, ξεχώριζες τίς πιό σύνθετες καί ἀπροσδόκητες ἐνώσεις. "Εφτανε πολλές φορές ἕνας λόγος, γιά νά πάρει τό ἥσυχο μάτι του μιά ἔκφραση τρομερή, παγερή. Τό πρόσωπό του ἄλλαζε ἀπότομα. 'Ο ἀγγελικός ὀέρας

τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ τῆς ύποταγῆς, ἡ ἐγκαρδιότητα καὶ ἡ γλύκα ἔσβηναν στή στιγμή. Φώναζε σάν λιοντάρι. Καὶ ἀντιλαλούσαν τά φαράγγια τοῦ Μοριᾶ, σάν νά βροντοῦσε ἀπό ψηλά. Τό ίδιο καὶ στό ξέσπασμα τοῦ κεφιοῦ του. Μά ἕνας μονάχα θά μποροῦσε νά σταθεῖ πλάι του. 'Ο νικητής τῆς Ἀράχοβας. Μεγάλος στρατιώτης, γεννημένος στρατηγός, ὁ Καραϊσκάκης.

»'Αλλά θά στένευε κανένας πολύ παράξενα τή μορφή τοῦ Γέρου, ἀν τόν ἔπαιρνε σάν ἀπλή στρατιωτική ἀξία. 'Ο Ιμπραήμ μάλιστα ἔφτασε νά πεῖ, δτι ὁ Κολοκοτρώνης, ώς στρατιωτικός, δέν ἀξίζε δυό παράδεις! "Οχι σωστός, βέβαια, λόγος, ἀφοῦ καὶ αὐτός ὁ Γάλλος στρατηγός Ρεμπό, πού δέ χώνευε διόλου τόν Κολοκοτρώνη, τοῦ ἀναγνωρίζει τή «φυσική ἀντίληψη τοῦ πολέμου», μέ ἄλλα λόγια τό στρατηγικό μυαλό.

ΙΜά ὁ Κολοκοτρώνης δέν εἶναι μονάχα ὁ μεγάλος πολέμαρχος. Εἶναι κάτι πολύ πλατύτερο ἀπ' αὐτό. Εἶναι ὁ γνήσιος «ἄνθρωπος τοῦ Είκοσιένα». ΔΥΑ

ΜΔέν ύπάρχουν γιά τόν Κολοκοτρώνη ραγιάδες.

— "Ελληνες! φωνάζει στόν ἐλεύθερο λαό, πού θέλει νά ξεσηκώσει ὀλάκερο.

Βλαστάρι τοῦ Μοριᾶ, μιλεῖ σάν ἀρχηγός λαοῦ, πού δέ δέχτηκε ποτέ ζυγό. Εἶναι γεμάτος ἀπό τήν ἀνάμνηση καὶ τήν περηφάνια γιά τά παλιά ἑλληνικά τρόπαια. "Ερχεται νά ξαναδέσει τήν κομμένη παράδοση.

"Οταν πῆραν τό Ναύπλιο, πῆγε ὁ "Αγγλος πλοίαρχος" Αμιλτον καὶ τόν εἶδε. Τοῦ εἶπε δτι ἔπρεπε νά ζητήσουν οἱ "Ελληνες συμβιβασμό, καὶ ἡ 'Αγγλία νά μπει στή μέση.

— Αὐτό δέ γίνεται, εἶπε ξερά ὁ Κολοκοτρώνης. 'Ελευθερία ἡ θάνατος! 'Εμεῖς ποτέ συμβιβασμό δέν κάναμε μέ τό σουλτάνο. "Αλλους ἔκοψε, ἄλλους σκλάβωσε μέ τό σπαθί καὶ ἄλλους, καθώς ἐμεῖς, ζούσαμε ἐλεύθεροι ἀπό γενιά σέ γενιά. 'Ο

βασιλιάς μας σκοτώθηκε· καμιά συνθήκη δέν ἔκαμε. 'Η φρουρά του εἶχε παντοτινό πόλεμο μέ τούς Τούρκους, καί δυό κάστρα ἦταν ἀπαρτα.

— Ποιά εἶναι ἡ φρουρά του; Καί ποιά τά κάστρα;
— 'Η φρουρά τοῦ βασιλιᾶ μας εἶναι οἱ κλέφτες. Καί τά κάστρα μας, ἡ Μάνη, τό Σουλι καί τά βουνά.

'Οχτώ γενιές Κολοκοτρωναίων στάθηκαν μέ τό σπαθί στό χέρι κατά τῶν Τούρκων. 'Αβοήθητος, ἀφημένος τόσες φορές ἀπό τό πρῶτο φισέκι. Καί ὅμως φύσησε στούς "Ελληνες τήν ἀδάμαστη πνοή πού ψύχωνε τά δικά του στήθη. Τούς ἀπλούς γεωργούς ἀπό λαγούς, πού ἔτρεμαν τά ὅπλα καί ἀκουγαν «Τούρκοι» καί γίνονταν ἀφαντοι, σέ λίγες ἑβδομάδες μέσα τούς ἀνάδειξε ἥρωες, καί σέ λίγο ρωτοῦσαν:

— Ποῦ εἶναι οἱ Τούρκοι;

ΑΓΙΑ νά τούς κυνηγήσουν. Τούς ἔμαθε νά ἀγαπιοῦνται, νά πονοῦν ὁ ἔνας τόν ἄλλον, τόσο νά φυλάγονται, ὅσο καί ν' ἀψηφοῦν τά βόλια. Νά μάχονται ἐναντίον τοῦ ἵππικοῦ, νά ρίχνουν φρούρια δυνατά, νά συντρίβουν καί νά σκορπίζουν στρατιές· νά σέρνουν νικημένους τούς πασάδες, νά κερδίζουν μέ τό σπαθί τους ἄρματα βαρύτιμα καί μυριοπλουμισμένα.

Στά Δερβενάκια, στήν καταστροφή τοῦ Δράμαλη, ἔνας νέος χωριάτης μέ μιάν ἀγκλίτσα στεκόταν ἐμπρός του καί ξάζευε. Α

— Τί εἶσαι ἐσύ, "Ελληνα;
— Βοσκός.
— Καί γιατί δέν πᾶς νά πολεμήσεις;
— Δέν ἔχω ἄρματα.
— Καί ἡ ἀγκλίτσα εἶναι ὅπλο, "Ελληνα! Πήγαινε μ' αὐτή νά σκοτώσεις Τούρκους καί νά πάρεις τ' ἄρματά τους.

Γύρισε κάποτε σάν ἀστακός, τρόμαξε κι ὁ Ἰδιος νά τόν γνωρίσει. Τόν εἶχε ἀλλάξει σέ πολεμιστή μέσα σέ λίγες ὥρες.

Φύτεψε τήν ἀσάλευτη πίστη του βαθιά στούς ἄλλους. Καὶ στίς πιό δύσκολες ὕρες, ὅταν καὶ οἱ δυνατότεροι λύγιζαν σάν καλάμια, ἔφτανε νά χτυπήσει τή γῆ μέ τό σπαθί του, γιά νά βγάλει νέους πολεμιστές.

M
D
μαρτυρία

«Ο Γέρος τοῦ Μοριᾶ»

Σπύρος Μελᾶς (Διασκενή)

31. ΟΙ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΑΙΟΙ

Λάμπει ὁ ἥλιος στά βουνά, λάμπει καὶ στά λαγκάδια.
Ἐτσι λάμπει κι ἡ κλεφτουριά, οἱ Κολοκοτρωναῖοι,
πόχουν τ' ἀσήμια τά πολλά, τίς ἀσημένιες πάλες,
ὅπου δέν καταδέχονται τή γῆς νά τήν πατήσουν.
Καβάλα πᾶν στήν ἐκκλησιά, καβάλα προσκυνᾶνε,
καβάλα παίρν' ἀντίδερο ἀπ' τοῦ παπᾶ τό χέρι.
Ρίχνουν φλωριά στήν Παναγιά, φλωριά καὶ στούς ἄγίους
καὶ στόν ἀφέντη τό Χριστό τίς ἀσημένιες πάλες.

Δημοτικό

32. Η ΑΛΩΣΗ ΤΗΣ ΤΡΙΠΟΛΙΤΣΑΣ

Ακούω κούφια τά τουφέκια,
άκοντα σμίξιμο σπαθιῶν,
άκοντα ξύλα, άκοντα πελέκια
άκοντα τρίξιμο δοντιῶν.

"Ω! τί νύχτα ḥταν ἐκείνη,
πού τήν τρέμει δ λογισμός!

"Αλλος ύπνος δέν ἐγίνη
πάρεξ θάνατου πικρός.

Τῆς σκηνῆς ἡ ὥρα, ὁ τόπος,
οἱ κραυγές, ἡ ταραχή,
ὁ σκληρόψυχος ὁ τρόπος
τοῦ πολέμου, καὶ οἱ καπνοί,

καὶ οἱ βροντές, καὶ τό σκοτάδι,
ὅπού ἀντίσκοφτε ἡ φωτιά,
ἐπαράσταιναν τόν "Αδη,
πού ἀκαρτέρει τά σκυλιά.

Από τόν «"Τμνον εἰς τήν Ἐλευθερίαν»

Διονύσιος Σολωμός

III (33) Ο ΓΙΑΤΡΟΣ ΤΟΥ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ

Τό καλοκαίρι του 1823 ό πασάς τῆς Σκόρδας Μουσταής έλαβε διαταγή νά ύποτάξει τήν ἐπαναστατημένη Δυτική Ελλάδα. Κατεβαίνοντας λογάριαζε νά περάσει ἀπό τά "Αγραφα. Και γιά τοῦτο, μόλις ἔφτασε στή Λάρισα, ζήτησε νά ἔρθει ἐκεῖ ὁ Ἰδιος ὁ Καραϊσκάκης, ἀρματολός τότε τῶν Αγράφων, νά τόν προσκυνήσει.

Μά τό στρατηγικό μυαλό του Καραϊσκάκη κατάλαβε

άμεσως πώς έμπρος στή μεγάλη δύναμη πού ̄φερνε μαζί του ό Μουσταής, θά ήταν πολύ παράτολμο νά ἀντισταθεῖ κακείς σ' ἐκεῖνα τά μέρη. "Ετσι ό Καραϊσκάκης, ἀφοῦ ̄στειλε στό Μουσταή κοροϊδευτική ἀπάντηση, τραβήχτηκε ἀπό τά "Αγραφα μέ τό μικρό του στρατό. Τριακόσια παλικάρια περίπου ἀφησε στό Καρπενήσι μέ ἀρχηγό τό Μάρκο Μπότσαρη. Καί αὐτός μέ μερικούς ἄλλους τράβηξε γιά τόν Προυσό τῆς Εύρυτανίας. Τοῦ εἶχαν πεῖ νά πάει νά μείνει λίγον καιρό σέ δρεινό μέρος, γιατί τόν ̄τρωγαν οι ἀδιάκοπες θέρμες.

"Η ἑλονοσία τότε ἀκόμη δέν εἶχε γίνει γνωστή ώς ξεχωριστή ἀρρώστια. Καί ό Καραϊσκάκης δέν ἤξερε μέ τί τρόπο νά γιατρευτεῖ. "Ηταν ἄνθρωπος νευρικός καί στενόχωρος, ἡ ἴψη του πάντα στεγνή, μελαχρινή, μέ δυό μάτια σπιθοβόλα, τό ἀνάστημα κοντό καί τό σῶμα του ἀδύνατο. Τά δυό χρόνια πού ̄κανε νέος στά Γιάννενα μέσα στά σίδερα τῆς φυλακῆς τοῦ 'Αλήπασα, τοῦ εἶχαν βλάψει πολύ τήν υγεία.

Στό μοναστήρι τοῦ Προυσοῦ, ὅπου στάθμεψε ό Καραϊσκάκης μέ τά παλικάρια του, φάνηκε μιά μέρα ̄νας πλανόδιος γιατρός μέ βράκες, πού ̄λεγε πώς ἥρθε ἀπό τά νησιά. Γύριζε τά χωριά κηρούχνοντας πώς γιατρεύει κάθε πληγή καί ἀρρώστια, μά περισσότερο φαίνεται πώς φρόντιζε γιά τό πουγκί του. Παρουσιάστηκε στό Μῆτρο Σκυλοδῆμο, τό πρωτοπαλίκαρο τοῦ Καραϊσκάκη ἀπό τό Βάλτο. Τοῦ εἶπε τήν ἰδιότητά του καί ζήτησε νά δεῖ τόν καπετάνιο, πού ̄μαθε ἀπό τά κάτω χωριά πώς εἶναι ἀρρωστος βαριά.

"Ο Καραϊσκάκης στήν ἀρχή ἀρνήθηκε νά δεχτεῖ τό Φράγκο, ὅπως τόν εἶπαν στό στρατόπεδο. Μά ό γιατρός ἐπέμενε κι ̄λεγε τοῦ Σκυλοδήμου:

—"Ας μέ ἀφήσει ό Καπετάνιος νά τόν δῶ καί, ἂν δέν τόν γιατρέψω, ἃς μέ κόψει.

— Τί θέλεις, Φράγκο; τοῦ εἶπε μέ τραχύτητα ὁ Καραϊσκάκης, σάν τόν πρωτοαντίκρισε.

— Νά σέ γιατρέψω, στρατηγέ, καί θά τό δεῖς. Μά τί θά μου τάξεις;

— "Αν μέ γιατρέψεις, ἔχεις δυό χιλιάδες γρόσια, τοῦ ἀποκρίθηκε ἀπελπισμένος ἀπό τόν πυρετό του ὁ Καραϊσκάκης.

"Αρχισε λοιπόν ὁ γιατρός ἀπό τήν ἄλλη μέρα τά μαντζούνια. Τά κατάπινε θέλοντας καί μή ὁ Καραϊσκάκης, χωρίς νά βαρυγκομᾶ.

'Ο καιρός περνοῦσε. Τά γιατρικά ἔδιναν κι ἔπαιρναν, μά τοῦ ἀναβαν περισσότερο τόν πυρετό· ἡ κατάστασή του πήγαινε στό χειρότερο. Τοῦ Καραϊσκάκη τότε πέρασε ἀπό τό νοῦ ἡ ὑποψία μήπως ὁ Φράγκος ἥταν βαλτός νά τόν φαρμακώσει. Καί γιά νά δοκιμάσει τήν ιατρική του ἀξία καί νά μάθει ἔκεινο πού ἥθελε, σοφίστηκε τό ἀκόλουθο στρατήγημα.

Τήν ὥρα πού ὁ γιατρός θά πήγαινε νά τοῦ κάμει τήν τακτική του ἐπίσκεψη, διάταξε τό Σκυλοδῆμο νά πλαγιάσει στό κρεβάτι πλάι του. 'Ο Σκυλοδῆμος, πού ἥταν θηρίο μοναχό στή δύναμη καί στή γεροσύνη, πλάγιασε πλάι του καί σκεπάστηκε ὅλος μέ τήν ἴδια βελέντζα καί τήν ἴδια κάπα τοῦ ἀρχηγοῦ του Καραϊσκάκη. Καί ἔτσι δέ φαινόταν ὅτι καί οι δύο βρίσκονταν πεσμένοι στό ἵδιο στρῶμα.

'Ο γιατρός, καθώς μπῆκε στό κατάλυμα, ρώτησε τά νεώτερα τῆς ὑγείας τοῦ στρατηγοῦ. 'Ο Καραϊσκάκης ἔκανε τό μισοκακόμοιρο, λέγοντας πώς αἰσθάνεται τόν ἑαυτό του καλύτερα καί πώς αὐτό τό χρωστᾶ στά γιατρικά του.

Τότε ὁ γιατρός ζήτησε τό χέρι τοῦ ἀρρώστου, γιά νά ἀκούσει τό σφυγμό του. Μά τή στιγμή ἔκεινη ὁ Καραϊσκάκης ἔκαμε κρυφό νόημα στό σύντροφό του Σκυλοδῆμο. Καί ἔτσι αὐτός μισοπρόβαλε σιγά σιγά τό δικό του τό χέρι μέσα ἀπό τά σκεπάσματα. 'Ο γιατρός τό ἔπιασε καί μέ προσοχή

ἀρχισε νά σφυγμομετρᾶ τόν ἄρρωστο καί νά συλλογίζεται γιά κάμποση ὥρα. "Τσέρα, γυρίζοντας στόν Καραϊσκάκη, τοῦ εἶπε:

— Καλά, πολύ καλά πᾶμε, καπετάνιο μου. Μονάχα πώς ἀκούω ἀκόμη μεγάλη ἀδυναμία.

A Πετάχτηκε ὀλόρθος ὁ Καραϊσκάκης θυμωμένος.

— Πιάστε τον, δέστε τον καί δῶστε του πενήντα ραβδιές στά πισινά. Αὐτός ἔχει σκοπό νά μέ ξεκάμει, φώναξε στά παλικάρια του μέ δρμή.Q

Καί σιμώνοντας τό γιατρό:

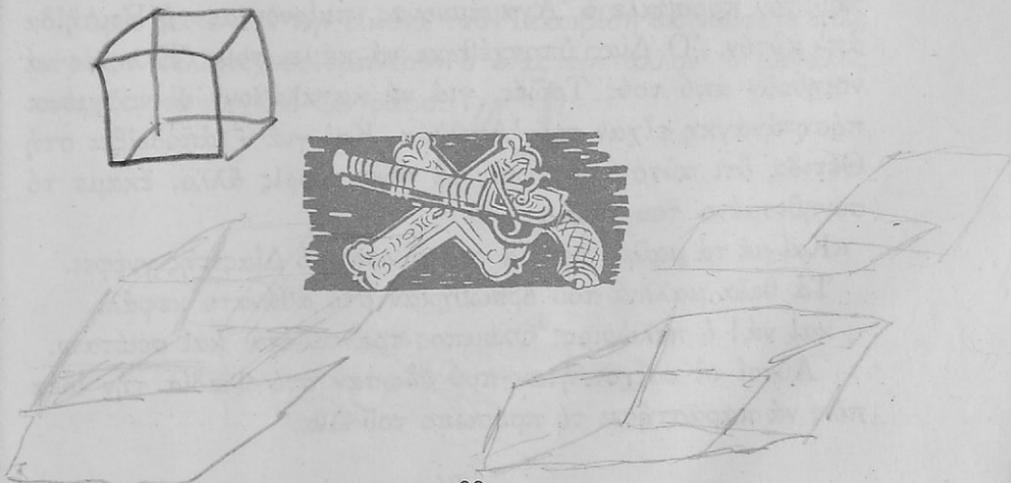
— Ποιός ἔχει ἀδυναμία; Αὐτός ἔχει ἀδυναμία — κι ἔδειξε τό θηρίο τό Σκυλοδῆμο — πού καβαλικεύει φοράδα τρέχοντας;

Τά παλικάρια τοῦ Καραϊσκάκη στή στιγμή ἔσυραν τό γιατρό μαλλιοκύβαρα καί τόν ἔβγαλαν ἔξω, δίνοντάς του ὅχι πενήντα, μά πολύ περισσότερες ραβδιές.

— "Ελα, ἔχε χάρη, τοῦ εἶπαν. Δέ σέ σκοτώνουμε, μά τό δειλινό νά μή σέ βρει ἐδῶ πέρα, A ✓

«'Ημερολόγιον τῆς Μεγ. 'Ελλάδος», 1926

Ρήγας Γκόλφης (διασκευή)

34. ΣΟΛΩΜΟΣ ΚΑΙ ΓΥΖΗΣ

Μέντοι Φειδίας ἔστησε μέσα στό ναό τῆς Ὀλυμπίας τό ἄγαλμά του, πού παρουσίαζε τό Δία σ' ἐπιβλητική μεγαλοπρέπεια. Τό χρυσελεφάντινο αὐτό ἄγαλμα οἱ ἀρχαῖοι τό λογάριαζαν μέσα στά «έφτά θαύματα» τοῦ κόσμου. Ὁ Δίας καθόταν σέ ψηλό θρόνο, κρατοῦσε στό ἕνα του χέρι τό σκῆπτρο καὶ τούς κεραυνούς, καὶ στό ἄλλο τή θεά Νίκη ἐπάνω σέ μικρή σφαίρα.

«Οποιος ἔβλεπε τό ἄγαλμα αὐτό, νόμιζε πραγματικά πώς εἶχε τόν ἵδιο τό θεό ἀντίκρυ του κι ἔνιαθε ἴερή συγκίνηση κι εὐλάβεια γά γεμίζει τήν ψυχή του. Οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγαν ὅτι ὁ Φειδίας πῆρε ἀπό τήν Ἰλιάδα τοῦ Ὄμηρου τήν ἰδέα πῶς νά κατασκευάσει τό ἄγαλμα αὐτό. Τόν φαντάστηκε ὅπως τόν περιγράφει ὁ "Ὀμηρος, ὅταν πῆγε ἡ θεά Θέτιδα, ἡ μητέρα τοῦ Ἀχιλλέα, καὶ τόν παρακαλοῦσε νά βοηθήσει τό γιό της, πού τόν πρόσβαλε ὁ Ἀγαμέμνονας, παίρνοντας τή Βρισηΐδα ἀπ' αὐτόν. Ὁ Δίας ὑποσχέθηκε νά κάμει τούς "Ελληνες νά νικηθοῦν ἀπό τούς Τρῷες, γιά νά καταλάβουν οἱ νικημένοι πόση ἀνάγκη εἶχαν τοῦ Ἀχιλλέα. Καὶ γιά ν' ἀποδείξει στή Θέτιδα ὅτι αὐτό πού εἶπε, θά γίνει χωρίς ἄλλο, ἔκαμε τό συνηθισμένο του νεῦμα:

«Καὶ μέ τά μαῦρα φρύδια του τό (ναί) ὁ Δίας τῆς γνέψει.

Τά θεῖα μαλλιά του ὀρθώθηκαν στό ἀθάνατο κεφάλι καὶ νά! ὁ πελώριος "Ὀλυμπος τραντάζεται καὶ σειέται».

Αὐτοί οἱ στίχοι ἦταν πού ἔδωσαν στό Φειδία τήν ἰδέα πῶς νά παραστήσει τό πρόσωπο τοῦ Δία.

Καί ὅπως ὁ μεγαλύτερος ἀρχαῖος "Ελληνας ποιητής μέτοικος στίχους του ἔδωσε τὴν ἐμπνευσην στό μεγαλύτερο τῆς ἀρχαιότητος ἐποχῆς καλλιτέχνη, ἔτσι ὁ μεγαλύτερος τῆς νεώτερης 'Ελλάδας ποιητής ἐμπνέει μέτοικος στίχους του τό μεγαλύτερο "Ελληνα ζωγράφο τῆς ἐποχῆς μας.

Ξέρετε τούς στίχους τοῦ Σολωμοῦ:

Ⓐ «Στῶν Ψαρῶν τὴν ὀλόμαυρη ράχη,
περπατώντας ἡ δόξα μονάχη
μελετᾶ τὰ λαμπρά παλικάρια
καὶ στήν κόμη στεφάνη φορεῖ
γινωμένο ἀπό λίγα χορτάρια,
πού 'χαν μείνει στήν ἔρημη γῆν.»

Α Αύτοί οι στίχοι ἔδωσαν τὴν ἰδέα καὶ ἔκαμε ὁ Ν. Γύζης τὴν ὥραιά του εἰκόνα: «ἡ Δόξα».

Οι τέσσερις πρῶτοι στίχοι τοῦ «Τύμνου στήν Ἐλευθερία» τοῦ Σολωμοῦ, τοῦ ἐθνικοῦ μας ὕμνου, ἐμπνέουν ἐναντίον ἄλλο ζωγράφο μας, τὸν Ἰακωβίδη, νά ζωγραφίσει ἄλλη ὥραιά εἰκόνα: τὴν Ἐλευθερία.

"Αμα δεῖτε καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ Ἰακωβίδη θά νιώσετε πῶς μεγάλοι καλλιτέχνες ἐμπνέουν ὁ ἐνας τὸν ἄλλον· ὁ μεγάλος ποιητής, τό μεγάλο ζωγράφο.»

35. Ο ΠΑΠΑΦΛΕΣΣΑΣ

Οι γενναῖοι, πού ἔμειναν καὶ πέθαναν στό Μανιάκι, γρήγορα εἶχαν καταλάβει ότι θά χάνονταν, γιατί εἶδαν πώς εἶχαν κυκλωθεῖ στενά ἀπό τούς Αἰγυπτίους. "Ομως τοῦ Παπαφλέσσα ή ἀπόφαση, καὶ πρὸ μποῦν στά ταμπούρια τους, ἥταν μιά καὶ μόνη: νά πολεμήσει καὶ νά σκοτωθεῖ.

Στόν ἀδερφό του ἔγραψε:

(Δέν εἶμαι σάν κι ἐσᾶς, πού τρέχετε ἀπό ράχη σέ ράχη, σάν νά εἶστε ὁ προφήτης Ἡλίας. Ἐγώ ὀρκίστηκα νά χύσω τό αἷμα μου γιά τήν ἀνάγκη τῆς πατρίδας, καὶ αὐτή εἶναι ἡ ὕρα. Εὔχομαι στό Θεό τό πρῶτο βόλι τοῦ Ἰμπραήμ νά μέ πάρει στό κεφάλι). D

Τό ἔβλεπε λοιπόν καὶ ὁ Ἰδιος καὶ οἱ ἄλλοι πώς ἡ μάχη αὐτή ἦταν χαμένη. "Ομως κανείς δέν τόλμησε νά μιλήσει γιά φυγή στόν Παπαφλέσσα. Τέλος ὁ Κεφάλας καὶ ὁ Παπαγιώργης πῆγαν κοντά του καὶ γλυκά τοῦ μίλησαν νά φύγουν.

—"Εχασα τίς ἐλπίδες μου ἀπό σένα! εἶπε στόν Κεφάλα ὁ Παπαφλέσσας 'Αλλιῶς σέ τιμοῦσα. Καὶ σύ, παπά, μοῦ τά ντρόπιασες, εἶπε στόν Παπαγιώργη, πιάνοντας τά γένια του. Δέν ξέρετε πώς, ἂμα βγεῖ ἀπό τό ταμπούρι του ὁ στρατιώτης ὁ ἀτακτος, πουθενά δέ θά σταθεῖ; Καὶ τότε πέντε 'Αραπάδες καβαλάρηδες θά μᾶς σφάξουν δόλους.

Τότε ὁ Βοϊδής ὁ Μαυρομιχάλης εἶπε:

— Πᾶμε στά ταμπούρια μας, κι ὅποιος μείνει, ἀς ἀκούει τῶν γυναικῶν τά μοιρολόγια. M

«Βίος Παπαφλέσσα»

Φώτιος Χρυσανθόπουλος (διασκευή)

M 36. ΠΩΣ ΣΩΘΗΚΕ Ο ΠΑΡΘΕΝΩΝΑΣ

"Οταν οι "Ελληνες ἄρπαξαν τά ὅπλα κι ἔκαμαν τήν Ἐπανάσταση, ἔτυχε ὁ φοβερός Ὁδυσσέας, ὁ γιός τοῦ Ἀνδρούτσου, νά πολιορκεῖ τήν Ἀκρόπολη τῶν Ἀθηνῶν, ὅπου ἦταν κλεισμένοι οἱ Τοῦρκοι.

'Ο πόλεμος στίς πολιορκίες προχωροῦσε ἀργά. Δέν ἦταν τότε γνωστά τά σημειρινά καταστρεπτικά μέσα. Καί δέν ἦταν σπάνιο κάπου νά βλέπεις τά ἐχθρικά χέρια σταυρωμένα καί ἀνεργα, γιατί ἔλειπαν πολεμοφόδια. Κάτι παρόμοιο θά συνέβαινε βέβαια καί τή μέρα, ὅπου ἔγινε τό ἀκόλουθο ἐπεισόδιο.

Ξύπνησαν τά παλικάρια τοῦ Ὁδυσσέα πρωί πρωί καί ρίχνοντας τυχαῖα τά μάτια στήν Ἀκρόπολη, ροδοκόκκινη ἀπό τό πρῶτο γλυκοχάραμα, εἶδαν κάτι παράξενο. Οι Τοῦρκοι, ἀνεβασμένοι ἀπάνω στόν Παρθενώνα, κατάστρεφαν τά ὥραια ἐκεῖνα μνημεῖα. Τόσο παράξενη καί ἀκατανόητη τούς φάνηκε τέτοια ἀνώφελη βαρβαρότητα, ὡστε ἔτρεξαν ἀμέσως καί εἰδοποίησαν τόν Ὁδυσσέα. 'Ο στρατηγός, ὅμα βεβαιώθηκε καί αὐτός μέ τά μάτια του, ἔστειλε τρία τέσσερα ἀπό τά παλικάρια του νά πλησιάσουν στήν Ἀκρόπολη καί νά ρωτήσουν τούς Τούρκους γιατί ἔδειχναν τέτοια ἀγριότητα στά μάρμαρα.

Πέταξαν μεμιᾶς οι γενναῖοι ἐκεῖνοι καί ὕστερα ἀπό λίγη ὥρα ἔφεραν στό στρατηγό τήν ἀπόκριση: ὅτι οι Τοῦρκοι, μήν ἔχοντας ἄλλο μολύβι νά χύσουν βόλια, βρῆκαν ὅτι μέσα στούς μαρμάρινους στύλους τοῦ Παρθενώνα ἦταν τό μέταλλο αὐτό. Τό μολύβι τοῦτο χρησίμευε, γιά νά συνδέει στερεά τά κιονόκρανα. Σκέφτηκαν λοιπόν ν' ἀφαιρέσουν τό μολύβι αὐτό, καταστρέφοντας τά μάρμαρα.

'Η ἀπόκριση αὐτή ἔφερε σέ μεγάλη ἀπελπισία τούς "Ελληνες. Καί, γιά νά σώσουν ἀπό τήν καταστροφή τά μνημεῖα

τοῦ μεγαλείου τους, ὅλοι μέ μιά φωνή ἀποφάσισαν" νά εἰδο-
ποιήσουν τούς Τούρκους ὅτι ἡταν ἔτοιμοι νά τούς προμηθέ-
ψουν ὅσο μολύβι τούς χρειαζόταν γιά τήν ὑπεράσπισή τους.

Ἐτσι κι ἔγινε. Οἱ "Ελληνες, δίνοντας στούς ἔχθρούς βό-
λια, γιά νά τούς σκοτώσουν, ἐξαγόρασαν μέ τό αἷμα τους τά
πολύτιμα ἔκεῖνα μάρμαρα. Πιατί τά μάρμαρα αὐτά ἡταν
προορισμένα νά ζήσουν, γιά νά δοῦν καί πάλι ἀναστημένο
γύρω τους τό δουλωμένο ἔθνος.

M

37. ΤΟ ΝΕΡΟ ΤΩΝ ΔΙΨΑΣΜΕΝΩΝ

"Ο γερο-ἀγωνιστής κοίταξε τό θολό νερό μέσα στό πο-
τήρι, ἀνεβοκατέβασε τά κάτασπρα, δασιά του φρύδια καί
κουνώντας τό κεφάλι του, εἶπε:

— Μωρέ ποῦ κατάντησε τό δόλιο Μεσολόγγι! Ούτε στόν
ικλεισμό» δέν πίναμε τέτοιο νερό...

‘Ο γερο-ἀγωνιστής εἶχε τήν ἀδυναμία καί τήν τέχνη ἀπό
κάθε κουβέντα μ' ἐνα πήδημα νά φτάνει στήν πολιορκία καί
στήν ἔξοδο, καί χρωστοῦσε μάλιστα χάρη σ' ἐμένα, πού παι-
δάκι τότε λαίμαργο γιά ιστορίες, ήμουν ὁ πιό καλόβολος
ἀκροατής του...

— Ούτε στόν ικλεισμό, παιδί μου, μά τοῦτο τό Σταυρό·
νά τόν κάμω καί νά βγεῖ ἡ ψυχή μου. Τόν καιρό πού ὁ Μπραϊ-
μης μᾶς ἔκοψε τό νερό, νόμιζε πώς θά παραδοθοῦμε τήν ἄλ-
λη μέρα ἡ θά σκάσουμε σάν τά ποντίκια· ἐμεῖς ὅμως ἀνοίξαμε
πηγάδια στόν 'Αι-Νικόλα, στίς τάπιες, ὅπου βλέπαμε χῶμα,
καί βγάλαμε νερό. Θά πεῖς κακό καί ψυχρό, ἀρμυρό, θολό,
βαρύ, μά ἔκεινο μᾶς ἔφτανε, γιά νά μήν κάνουμε τό χατίρι
τοῦ Μπραϊμη καί τοῦ Κιουταχῆ. Αύτοί μάθαιναν τί νερό πί-
ναμε κι ἀποροῦσαν πῶς ἀκόμη βαστοῦμε.

Μιά φορά κάναμε άνακωχή και μᾶς ἔστειλαν μέσα τρεῖς μπένδες, νά μᾶς προτείνουν νά παραδοθοῦμε. Πολλές φορές τό κάνανε αύτό. Τό περισσότερο όμως ήθελαν νά δοῦν τί νερό πίναμε, για νά καταλάβουν πόσο θά κρατήσουμε ἀκόμη.

‘Ο Θανάσης ό Ραζη-Κότσικας ήταν τότε πολιτάρχης αύτος εἶχε θηλυκό μυαλό και κατάλαβε τό σκοπό τους.

— Σταθεῖτε, λέει, και θά δεῖτε κι ἐμένα.

Κράζει τίς γυναῖκες, πού μᾶς ἔδιναν τά φισέκια και μᾶς ἔφερναν τό φαΐ, και τίς διατάζει νά βγάλουν νερό ἀπό τό καλύτερο πηγάδι, νά τό στραγγίξουν καλά και νά τό περάσουν πολλές φορές ἀπό πανί· και ἄμα λαγαρίσει καλά, νά γεμίσουν μ' αύτό ἔνα ἀσκί. Κράζει και τό Ντάγλα, πού ήταν ἔξυπνος και πιστός και τόν εἶχε στά σπίτι του ό πολιτάρχης, και τόν ὅρμηνεύει τί νά κάνει, σάν ἔρθουν οι μπένδες.

‘Ηρθαν οι μπέηδες καί πῆγαν στό σπίτι του Κότσικα.
Έκει πού εἶναι ἀκόμα τώρα τό Κοτσικάικο, τότε ἦταν χα-
μηλό τό ἐπάνω πάτωμα· τό εἶχαν χαλάσει οἱ μπόμπες καί
οἱ ἴδιοι οἱ νοικοκυραῖοι τό εἶχαν ἀπογκρεμίσει.

Χαιρέτισαν, ρώτησαν «πῶς τά περνοῦμε» καί ὕστερα
ῆρθαν στήν κουβέντα.

— Καπετάν Θανάση, τοῦ λένε, τί περιμένετε; δέ βλέπετε
πού εἶστε κλεισμένοι ἀπ’ ὅλες τίς μεριές; νά παραδοθεῖτε
τώρα καί κανείς δέ θά σᾶς κατηγορήσει. Οἱ πασάδες σᾶς χα-
ρίζουν τή ζωή καί τό βιό σας, νά ζήσουμε, ὅπως καί πρίν,
ἥσυχοι κι ἀγαπημένοι.

‘Ο Ραζη-Κότσικας τούς λέει:

— Καί νά θέλαμε, μπέηδες, νά παραδοθοῦμε, εἶναι ντροπή
μας τώρα, πού περιμένουμε ὥρα τήν ὥρα τόν καπετάν Μιαού-
λη καί μᾶς φέρνει τοῦ κόσμου τά καλά.

Ψέματα τούς ἔλεγε.

A Κάναμε κι ἄλλες κουβέντες καί κάποια ὥρα οἱ μπέηδες
ἔκαναν πώς δίψασαν καί ζήτησαν νερό.

X Ο πολιτάρχης πρόσταξε τόν Ντάγλα νά φέρει μέ τ’ ἀση-
μένιο τάσι. ‘Ο Ντάγλας, ὅπως ἦταν δασκαλεμένος, εἶχε δυό
ἀσκιά, ἔνα μέ τό καθαρό νερό πού εἶχαν λαγαρίσει οἱ γυναῖ-
κες, κι ἔνα μέ τό νερό πού πίναμε.

Ο Λύνει τό ἀσκί μέ τό θολό νερό καί γεμίζει τό τάσι.

— Βρέ, τοῦ λέει ὁ πολιτάρχης, ἀπό τό νερό πού ἔχουμε γιά
τά ζῶα μας δίνεις στούς μπέηδες;

Kαί δίνει μιά κλοτσιά στ’ ἀσκί καί χύνει δλο τό νερό A

‘Ο Ντάγλας λύνει τότε τό ἄλλο ἀσκί, γεμίζει τρία τάσια
μέ καθαρό νερό καί τά δίνει στούς μπέηδες.

‘Εκεῖνοι, σάν βγῆκαν γελασμένοι, χαιρετοῦν καί φεύγουν.
Πᾶνε στούς πασάδες καί λένε «τό καί τό, οἱ Μεσολογγίτες
ἔχουν καθαρό νερό κι ἐκεῖνο τό θολό τό χουνε γιά τά ζῶα

τους καί τό χύνουν ἀλύπητα». Οι πασάδες ἀπελπίστηκαν τότε πώς θά παραδοθούμε.

Τέτοιος ήταν ὁ πολιτάρχης μας.

Ἐσύ, παιδί μου, νά τά γράψεις αὐτά, σάν μεγαλώσεις, νά τά μάθεις ὁ κόσμος, νά δεῖ πῶς τό βαστάξαμε τό Μεσολόγγι.
— Θά τά γράψω, μπαρμπα-Γεωργούλα.

Καί νά πού ἔκτελῶ τήν ὑπόσχεσή μου, τώρα πού ἔγινα
κι ἐγώ μπαρμπ'-Αντώνης.

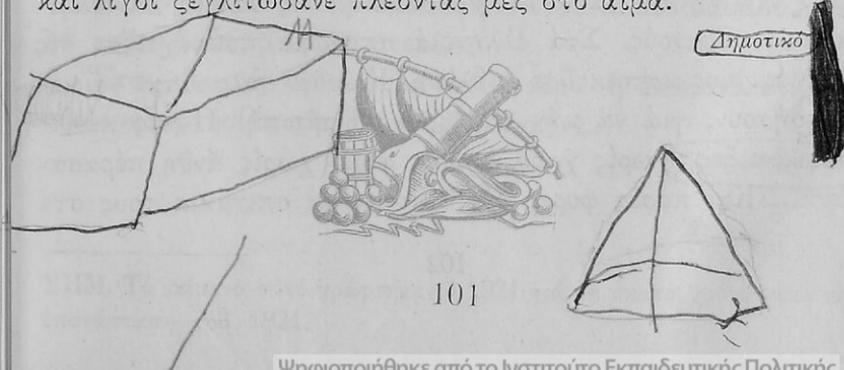
M

Αρτ. Τραυλαντώνης

38. ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ

Νά μουν πουλί νά πέταγα, νά πήγαινα τ' ἀψήλου,
ν' ἀγγάντευα τή Ρούμελη, τό ἔρμο Μεσολόγγι,
πῶς πολεμᾶ μέ τήν Τουρκιά, μέ τέσσερους πασάδες.
Πέφτουν κανόνια στή στεριά καί μπόμπες τοῦ πελάγου,
πέφτουν τά λιανοτούφεκα σάν ἄμμος, σάν χαλάζι,
Καί δ Μακρής τούς φώναξε καί δ Μακρής φωνάζει:
«Παιδιά, βαστάτε τ' ἄρματα καί τά βαριά τουφέκια,
καί τό μιντάτ* μᾶς ἔρχεται στεριά καί τοῦ πελάγου,
Καραϊσκάκης τῆς στεριᾶς κι Υδραῖοι τοῦ πελάγου».
Μήτε μιντάτι ἔφτασε, μήτε βοήθεια φτάνει.
Καί οἱ κλεισμένοι ξόρμησαν μέ τά σπαθιά στά χέρια
κι οἱ Τούρκοι τούς ἐσταύρωσαν καί τούς διαμοιράζουν.
Πῆραν κεφάλια ἀμέτρητα καί ζωντανούς ἀμέτρους
καί λίγοι ξεγλιτώσανε πλέοντας μέσι στό αἷμα.

(Δημοτικό)

M

39. ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΑΝΟΙΞΗ

Τά πρώτα χελιδόνια έμφανίστηκαν στή χτεσινή γιορτή μέ τό έπισημο μαῦρο ξένδυμα. "Αλλα άκολουθούσαν καί άλλα πετούσαν χαμηλά. Δέν μπορούσαν νά μήν πάρουν μέρος στόν έορτασμό τῆς έκατονταετηρίδας τῆς έθνικῆς μας ἀνεξαρτησίας. Γνωρίζουν τήν ιστορία. Γιατί πάλι αύτά, έδω κι έκατό χρόνια, μιά ώραία ἀνοιξιάτικη μέρα κελάηδησαν πρώτα τό τραγούδι τῆς έλευθερίας.

Τετρακόσιες ἀνοιξες ἔρχονταν κι ἔβρισκαν ἔρημη τήν έλληνική γῆ καί πετούσαν κάτω ἀπό τούς θολούς καί θλιμμένους οὐρανούς. Στά έλληνικά σπιτάκια πού ἔχτιζαν τίς φωλιές τους κατοικοῦσε ή θλίψη. Καί δέν τολμούσαν νά κελαηδήσουν, γιά νά μήν ταράξουν τή σιωπή. Πόσες πένθιμες ἀνοιξες, χωρίς χαρά, χωρίς φῶς, χωρίς ἀνθη πέρασκαν έπι... Καί πόσες φορές δέν ἔχτισαν τά σπιτάκια τους στι-

χαριάτια τῶν κλεισμένων ἀρχοντικῶν σπιτιῶν, στίς βουβές αὐλές, ψηλά στούς μαύρους καὶ χορταριασμένους τοίχους ἀπό τούς κόκκους καὶ τά μόρια μιᾶς σκλαβωμένης γῆς. Καὶ πόσες φορές δέν ἔφεραν στά μικρά τους γιὰ τροφή τό φίχουλο τοῦ μαύρου ψωμιοῦ, τοῦ ζυμωμένου μέ δάκρυα. Τοῦ ψωμιοῦ τῆς σκλαβιᾶς.

Τετρακόσιες ἑλληνικές ἄνοιξες πέρασαν ἔτσι. Καὶ καθεμιὰ ἀπ' αὐτές ἦταν φιλιόπωρο. Καὶ πηγαινοέρχονταν τά χελιδόνια χωρίς νά κελαηδοῦν, χωρίς νά τιτιβίζουν. Τετρακόσιοι Μάρτιοι.

Ἐπιτέλους ἥρθαν ἔνα Μάρτη καὶ βρῆκαν ἀέρα ἐλεύθερο, γῆ ἀνθισμένη, οὐρανούς ἔαρινούς καὶ γελαστούς. Τό παλιό ἀρχοντικό σπίτι εἶχε τά παράθυρα ἀνοιχτά. Καὶ τό φτωχικό καλύβι δέν ἦταν σκοτεινό. Καὶ ἄνοιξαν τό φτερό τους τότε, ἔνα φτερό σάν ξεγυμνωμένο σπαθί καὶ σπάθισαν τόν ἀέρα καὶ πέταξαν ἐλεύθερα μέσα σέ μιά ἐλεύθερη ἑλληνική ἄνοιξη. Καὶ ἀπό τότε, κάθε Μάρτη, κελαηδοῦν τό τραγούδι τῆς ἐλεύθερίας.

Χτές γιόρτασαν τήν ἐκατοστή ἐλεύθερη ἄνοιξη. Χαρούμενα πετοῦσαν πάνω ἀπό τήν ἀνθισμένη γῆ, μαζί μέ τά ἀεροπλάνα. Ό πλατύς ἑλληνικός ὄρίζοντας τά γέμιζε χαρά, πού τούς δυνάμωνε τά μικρά τους φτερά.

Κελαηδήματα, τιτιβίσματα, φωνίτσες ἐνθουσιασμοῦ, τρελά χτυπήματα μικρῶν φτερῶν.

Ἐτσι γιορτάστηκε ψηλά στόν ἀέρα ἡ ἐκατονταετηρίδα τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς ἑλληνικῆς ἄνοιξης.

Tίμος Μωραΐτηνς

ΣΗΜ. Τό κείμενο αὐτό γράφτηκε τό 1921 γιά τά ἐκατό χρόνια ἀπό τήν ἐπανάσταση τοῦ 1821.

40.

ΤΟ ΧΕΛΙΔΩΝΙ

Καλῶς μᾶς ἥρθες, ἀκακο πουλί χαριτωμένο,
καλῶς μᾶς ἥρθες, τοῦ Μαρτιοῦ πρωτόλουνβο*
λουλούδι !

Μέ πόση, νά ?ζερες, κρυφή λαχτάρα περιμένω
ν' ἀκούσω μές στά σύννεφα τό πρῶτο σου
τραγούδι !

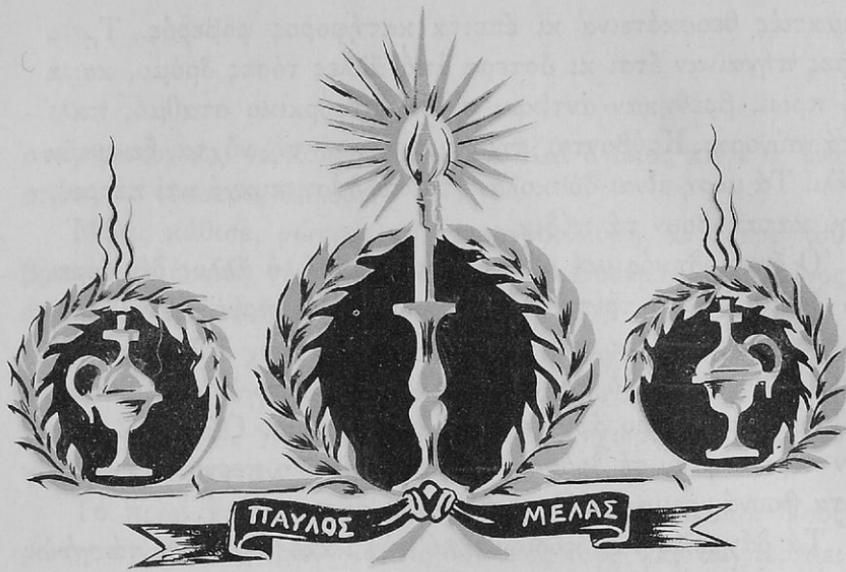
Τόσο συνήθισα ό φτωχός νά βλέπω κάθε μέρα
χαρές κι ἐλπίδες νά πετοῦν, νά πνίγονται στό
ρέμα

τοῦ χρόνου τ' ἀνυπότακτου, πού ἀκόμ' ἀκόμα
ψέμα

μοῦ φαίνετ' ὅτι σέ θωρᾶ νά σχίζεις τόν αἰθέρα
μέ τά σπαθάτα σου φτερά... Γλυκό μου χελιδόνι,
μᾶς ἔφερες καλοκαιριά..."Οψιμο θά 'ρθει χιόνι;...

«Βίος, καὶ ἔργα»

'Αριστοτέλης Βαλαωρίτης

41. Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΜΕΛΑ

Μιά μέρα, κοντά στά σύνορα, φορεσε τά ὅπλα τοῦ πολέμου καὶ πρώτη φορά φανερώθηκε καπετάνιος στά παλικάρια του ὁ Μίκης Ζέζας. Τούς κάλεσε καὶ τούς εἶπε λόγια ζεστά καὶ φωτεινά γιά τούς Μακεδόνες, πού ὑποφέρουν τόσα ἀπό τούς Βουλγάρους, καὶ γιά τό τί πρέπει νά κάμουν νά τούς σώσουν ἀπό τά βάσανα. Τούς ἔξήγησε καὶ πῶς θέλει νά φέρονται μαζί του καὶ ἀναμεταξύ τους.

Ἐνθουσιάστηκαν, πολλοί δάκρυσαν καὶ ὅλοι φώναξαν «Ζήτω».

Ἄμεσως πρόσταξε τόν ὄδηγό νά πάει μπροστά. Αὐτός τόν ἀκολούθησε καὶ οἱ ἄντρες ἔρχονταν ἀπό κοντά. Πῆγαν ἔτσι ὡς τή γραμμή κι ἐκεῖ περίμεναν τή νύχτα.

Ἄμα ἦρθε, ἔκαμψαν τό σταυρό τους καὶ πέρασαν τά σύνορα. Σκοτάδι φοβερό κι ἀνήφορος, δάση καὶ λαγκάδια καὶ

ρεματιές θεοσκότεινα κι ἔπειτα κατήφορος φοβερός. Τα
ῶρες πήγαιναν ἔτσι κι ὑστερά ἀπό ἄλλες τόσες δρόμο, κατά
τὸ πρωί, βρέθηκαν ἀντίκρι σ' ἕναν τούρκικο σταθμό, πάλι
στά σύνορα. Κρύβονται τὴν ἡμέρα καὶ τῇ νύχτᾳ ξεκινοῦν
πάλι. Τά μέρη εἶναι δύσκολα, γεμάτα δάση πυκνά καὶ πέτρες,
πού κατακόβουν τά πόδια.

Ο ἔνας ὁδηγός μιά μέρα φεύγει κρυφά, ὁ ἄλλος δέν ξέρει
τὸ δρόμο καὶ ὁ τρίτος εἶχε ἀρρωστήσει, πρίν ξεκινήσουν.
Απαντοῦν βλάχους καί, ἄλλους μέ τό καλό, ἄλλους μέ τό
κακό, τούς βάζει ὁ ἀρχηγός καὶ ὁδηγοῦν τὸ σῶμα. Βλέπει
πώς οἱ ἀντρες του ἀρχίζουν νά κουράζονται. Οὕτε μιά ὥρα
δέν περπάτησαν σέ δρόμο πατημένο καὶ ὅλο περνοῦσαν ἀπά-
τητα βουνά, ρεματιές, λαγκάδια καὶ δάση.

Τά δάχτυλα τῶν ποδιῶν ἀπό τὴν κακοτοπιά καὶ τά γό-
νατά τους φριχτά πονοῦσαν. Καὶ ὁ ὁδηγός δέν ήξερε οὔτε
κάν τό δημόσιο δρόμο πού πάει στή Σαμαρίνα.

Μερικοί ἀπό τή θέρμη μόλις μποροῦσαν ν' ἀκολουθή-
σοιν. "Ἐναν τόν ἀφησαν σ' ἐνός βλάχου στάνη νά γιατρευτεῖ.
Ψωμί καὶ γάλα καὶ κρέας μέ τή βία σχεδόν ἔπαιρναν ἀπό τίς
στάνες καὶ συχνά ἔμεναν χωρίς ψωμί. "Αλλοτε πάλι, ὥρες
πολλές, ἔμεναν δίχως νερό.

Κάποτε τούς ἔλεγε λίγα λόγια ὁ Παῦλος, πού τούς ἐγ-
κάρδιωναν πάντα. Μερικοί τοῦ ἀποκρίθηκαν μιά φορά πώς
τά βάσανά τους δέν τούς πειράζουν, μόνο συλλογίζονται
αὐτόν.

Τότε ὁ γερο-Ἀντρουλής γυρίζει καὶ λέει:

—Ο καπετάνιος μας, βρέ παιδιά, μπορεῖ νά μήν ἔχει τίς
δυνάμεις μας, μά ἔχει ψυχή... Αύτή τόν βαστάει...

Μιά βραδιά ἔφτασαν σ' ἕνα χωριό μουσκεμένοι ἀπό τή
βροχή καὶ κατακουρασμένοι ἀπό μακρύ καὶ δύσκολο δρόμο.
Ο ἀρχηγός μοίρασε τά παιδιά του σέ μερικά σπίτια, γιά νά

στεγνώσουν καί νά κοιμηθοῦν καλά. Καί ὁ ἴδιος πῆγε σ' ἔνα σπίτι μέ τέσσερις ἄλλους.

Μόλις κάθισε, ρώτησε τό σπιτονοικούρη, ἃν ἤξερε ποῦ βρισκόταν ἐκείνη τήν ἡμέρα δικαπετάν Εύθυμης, κι ἐκεῖνος ἀποκρίθηκε πώς ἦταν στό Ζέλοβο.

"Εφεραν δυό χωριανούς κι ἔγραψε διάρχηγός τό γράμμα στόν Εύθυμη, λέγοντάς του νά 'ρθεῖ ὅσα ἔξω ἀπό τή Σιάτιστα τήν ἄλλη μέρα, γιατί ν' ἀνταμωθοῦν. Οι χωρικοί πήραν τό γράμμα κι ἔφυγαν.

Τό πρωί ἥρθαν χωριάτες νά δοῦν τόν καπετάνιο. Τούς ρώτησε γιατί τό χωριό, γιατί τίς δουλειές τους καί ἃν περνάει στρατός ἀπό κεῖ. 'Αποκρίθηκαν πώς στρατός μένει σ' ἔνα ἄλλο χωριό μακρύτερα. "Επειτα παράγγειλε νά ἑτοιμάσουν ἔνα σφαχτό, νά τό μοιράσουν στά σπίτια πού ἔμεναν τά παιδιά. Στό δικό του τραπέζι κράτησε δυό προεστούς νά φάνε μαζί.

Τό ἀπόγιομα πῆγαν οι δυό αὐτοί χωριανοί νά μηνύσουν καί στούς ἄλλους νά 'ρθουν κι αὐτοί κατά τό βράδυ, νά τούς μιλήσει δικαπετάνιος.

"Αξαφνα μπαίνει ἡ σπιτονοικούρα καί λέει πώς μιά γριά εἶδε στρατό στό δρόμο ἀπό τό Κονομπλάτι.

—"Ε, θά περάσει, εἶπε δικαπετάνιος.

Σέ λίγο πάλι ἔρχεται ἡ γυναίκα καί λέει πώς δικαπετάς ζύγωσε στό χωριό. Σηκώθηκαν, πῆγαν στά παράθυρα καί εἶδαν στρατιώτες μέσα στό χωριό σκορπισμένους.

'Αμέσως διάρχηγός μηνάει στά καταλύματα νά εἶναι ἔτοιμοι, ἀλλά νά μήν κουνηθεῖ κανείς. "Επειτα ἀπό λίγα λεπτά ἔρχονται δυό γυναικες καί λένε πώς δικαπετάς τράβηξε κατά τόν ἀπάνω μαχαλά καί, ἃν θέλουν, νά φύγουν. "Ερχονται καί ἄλλες γυναικες σταλμένες ἀπό τά καταλύματα καί ρωτοῦν τί νά κάμουν, νά φύγουν ἢ νά πυροβολήσουν;

‘Ο ἀρχηγός τούς μήνυσε νά μήν πυροβολήσει κανείς, χωρίς νά διατάξει αὐτός, τίνοτε νά μήν κάμουν παρά νά μένουν στή θέση τους. ”Ερχονται πάλι γυναῖκες καὶ λένε πώς ὁ στρατός κατεβαίνει πρός τά κάτω.

‘Ο ἀρχηγός εἶχε πιάσει τό παράθυρο μ’ ἔνα χωριανό καὶ κοίταζε. Εἰδε μερικούς στρατιῶτες, πού πήγαιναν στό ἀντικρινό κατάλυμα. ”Αρχισαν οἱ στρατιῶτες νά χτυποῦν μέ τούς κόπανους στήν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ, ἀλλά καμιάν ἀπάντηση δέν ἔλαβαν.

”Αρχισαν νά χτυποῦν δυνατότερα, φωνάζοντας:
— Θά κάψουμε τό σπίτι!

Σηκώνει ὁ ἀρχηγός τό τουφέκι του καὶ πυροβολεῖ. ‘Ο χωριανός πού ἦταν κοντά του τραβάει κι αὐτός ἀρχίζουν καὶ ἀπό τό ἀντικρινό κατάλυμα νά πυροβολοῦν. Οἱ Τοῦρκοι σκόρπισαν. Πιάνουν ὅμως θέσεις καὶ πυροβολοῦν κι αὐτοί. Οἱ πυροβολισμοί κόπηκαν.

‘Ο ἀρχηγός μέ τούς δικούς του κατεβαίνει κάτω σταύλη τοῦ σπιτιοῦ καὶ μπαίνουν σ’ ἔνα μικρό στάβλο, γιατί ἀπάνω δέν ἦταν ἀσφαλισμένοι.

Στάθηκε στήν πόρτα καὶ βλέπει ἔνα στράτη πού ἔρχεται κατά τήν αὐλή. Τραβάει κι ὁ στρατιώτης πέφτει. ”Ἐνα ἀπό τά παλικάρια του βγαίνει καὶ παίρνει τό τουφέκι τοῦ σκοτωμένου.

”Αρχισε νά νυχτώνει. ‘Ο ἀρχηγός προσεχτικά βγαίνει ἔξω μέ δυο ἀπό τά παιδιά. Οἱ ἄλλοι μένουν μέσα, προσμένοντας.

’Ακούστηκε μιά τουφεκιά καὶ ὑστερα μιά φωνή.

— Μέ χτύπησαν, παιδιά!...

”Ερχόταν πίσω ὁ ἀρχηγός κατά τό στάβλο. Μπῆκε μέσα καὶ κάθισε σέ κάτι ἀχυρα. Φώναξε ἔναν ἀπό τούς συντρόφους του καὶ, βγάζοντας ἀπό τό λαιμό του τό σταυρό πού φοροῦσε, εἶπε:

— Νά τό δώσεις στή γυναίκα μου και τό τουφέκι στό γιό μου. Νά πεῖς ότι τό καθήκον μου τό έκαμα...

Ξεζώστηκε κι επεσαν λίρες από τό κεμέρι του, πού τό είχε τρυπήσει τό βόλι. Φάνηκαν αίματα, άρχισαν πόνοι κι ἔλεγε:

— Σκοτῶστε με, βρέ παιδιά, πῶς θά μ' ἀφήσετε στούς Τούρκους;

“Οσο περνοῦσε ἡ ὥρα, τόσο πονοῦσε δυνατότερα. “Οταν τόν συνέπαιρνε ὁ φοβερός ὁ πόνος, σχεδόν βογκοῦσε κι ἔλεγε:

— Πονῶ, σκοτῶστε με! Σκοτῶστε με!... Καί ἀλλοτε ὄνδρας τά παιδιά του.

‘Ο σύντροφος πού είχε ἔρθει κοντά του, εἶπε:

— Καπετάνιε, δέ σ' ἀφήνουμε στούς Τούρκους κι ἔσκυψε και τόν φίλησε στό στόμα. Τά χείλη του ἦταν ψυχρά. Καί πάλι τόν συνεπῆραν οι πόνοι δυνατοί, κι ἔλεγε ὅλο πιό σιγανά.

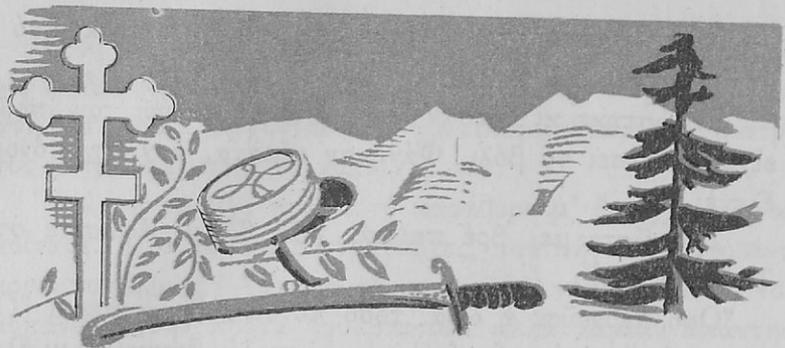
Δέν μποροῦσε πιά νά κουνηθεῖ ἀπό τή θέση του, οὔτε τά παιδιά του δέν ὄνδυμασε τώρα, ὥσπου δέν ἀκούστηκε πιά φωνή...

42. ΠΟΙΗΤΗΣ ΚΑΙ ΗΡΩΑΣ

Γιά πρώτη φορά ἡ οἰκογένεια τοῦ Γιώργου πήγαινε στήν Κέρκυρα. ‘Ο πατέρας του ἦταν ὑπάλληλος και τώρα τελευταῖα είχε μετατεθεῖ στό ὅμορφο νησί.

Περνώντας μιά μέρα ὁ Γιώργος μέ τόν πατέρα του ἀπό μιά πλατεία τῆς Κέρκυρας εἶδαν στημένη μιά μαρμάρινη προτομή. Παρίστανε ἔναν καλοδεμένο πενηντάρη, μ' ὥραν πρόσωπο, μέτωπο πλατύ, λίγα κατσαρά μαλλιά και μικρή γενειάδα.

‘Ο πατέρας τοῦ Γιώργου ἔβγαλε μέ σεβασμό τό καπέλο

του καὶ συλλογισμένος στάθηκε πολλή ὥρα μπροστά στήν εὐγενική μορφή, πού τ' ὄνομά της ἦταν σκαλισμένο στό μάρμαρο μέχρισά γράμματα:

ΛΟΡΕΝΤΣΟΣ ΜΑΒΙΛΗΣ

— Τί ἦταν ὁ Μαβίλης, μπαμπά, ρωτάει ὁ Γιώργος, ἀμα ἐξακολούθησαν τό δρόμο τους.

— Τό βράδυ, παιδί μου, πού θά 'ναι καὶ τ' ἄλλα παιδιά μαζεμένα, θά σου πῶ τήν ιστορία τοῦ Μαβίλη.

Κι ὅταν τό βράδυ, μετά τό φαγητό, ὅλη ἡ οἰκογένεια ἦταν μαζεμένη στό μεγάλο μπαλκόνι πού 'βλεπε στή Θάλασσα, ὁ πατέρας διηγήθηκε μέ βαθιά συγκίνηση τήν ιστορία τοῦ μεγάλου ποιητῆ καὶ μεγάλου πατριώτη.

— Ο παππούς τοῦ Μαβίλη, ἀρχισε νά λέει, δέν ἦταν "Ελληνας" ἦταν "Ισπανός. Εἶχε διοριστεῖ πρόξενος στήν Κέρκυρα τόν καιρό πού τήν κυβερνοῦσαν οἱ "Αγγλοι. Ο πατέρας τοῦ ποιητῆ πήρε "Ελληνίδα, ἀπό τήν οἰκογένεια τοῦ Καποδίστρια.

Ο ποιητής γεννήθηκε στά 1860 καὶ πήρε ἀνατροφή σωστοῦ "Ελληνόπουλου. Μορφώθηκε στά σχολεῖα τῆς Κέρκυρας κι ἔδειξε μεγάλη ἀγάπη στά γράμματα.

Στό Πανεπιστήμιο τῆς "Αθήνας ἔμεινε ἔνα χρόνο μονάχα. Δεκαεννιά χρονῶν ἔφυγε γιά τή Γερμανία, ὅπου ἔμεινε

δεκατέσσερα χρόνια. Έκεī γνωρίστηκε μέ πολλούς σοφούς,
έμάθε πολλές ξένες γλώσσες.

Μά μέσα στήν ἀνετη εύρωπαική ζωή δέν ξεχγοῦσε ποτέ
τή φωχή πατρίδα του. Τόν πίκραινε ἡ σκέψη πώς μόνο ἔνα
μικρό μέρος τῆς Ἑλλάδας ήταν ἐλευθερωμένο. Καί τόν πόνο
του αὐτό τόν χύνει σ' ἔνα παλιό ποίημά του, ἀφιερωμένο «Στήν
Πατρίδα». Ακοῦστε το:

Μάνα μου Ἑλλάδα, τί δέν εῖσαι τώρα
σάν πρῶτα ὅρθή, ψηλή, στεφανωμένη
μέ δάφνες; Τί δέν εῖσαι μέ τά δῶρα
τῆς ἀθάνατης Νίκης στολισμένη;

“Αχ! πότε θά ’ρθει, πότε θά ’ρθει ἡ ὥρα
νά ματαστράψει ἡ ὄψη σου ἡ σβησμένη,
καὶ τήν ἐρημωμένη σου τή χώρα
μ’ ἐλπίδα νά φωτίσεις, ὡ ἀντρειωμένη;
Πατρίδα μου, σηκώσου! ”Ας λάμψει πάλι
στόν αἰθέρα ψηλά τό μέτωπό σου
καὶ τῆς ἐλευτεριᾶς θενά προβάλει
ἡ μέρα, καὶ τό θεϊο πρόσωπό σου
Θά λάμψει σάν τόν ἡλιο της· μεγάλη
Θά γίνεις, κι ἀλιά τότες στόν ἔχτρο σου.

Πατριώτης στήν ποίηση, μά καί πατριώτης στό τουφέκι.
Στήν ἐπανάσταση τῆς Κρήτης τοῦ 1896 κατέβηκε ἔκεī μέ
δικό του ἀντάρτικο σῶμα καί στόν πόλεμο τοῦ 1897 πῆγε
ἐθελοντής στό στρατό καί λαβώθηκε μέ μιά σφαίρα στό χέρι
καὶ στό μπράτσο.

“Οταν ἀργότερα ἀρχισε ὁ πόλεμος τοῦ 1912, ηταν βου-
λευτής τοῦ ἀγαπημένου του νησιοῦ. Σάν βουλευτής δέν ηταν
ὑποχρεωμένος νά πάει στόν πόλεμο. Μά καί ἂν ἦθελε, δέν τόν

δέχονταν στόν τακτικό στρατό, γιατί ή ήλικία του ήταν περασμένη. Μά ό Μαβίλης βρήκε τρόπο νά ίκανοποιήσει τόν πόθο του.

Είχε έρθει άπ' τήν Ιταλία νά μᾶς βοηθήσει ό Γαριβάλδης μέ άρκετούς Ιταλούς έθελοντές. Στό σῶμα τοῦ Γαριβάλδη κατατάχτηκαν καί πολλοί "Ελληνες. Πρῶτος καί καλύτερος σ' αὐτούς ό Λορέντσος Μαβίλης. "Οσοι τόν εἶδαν στήν Αθήνα, μέ τ' ἀσπρα μαλλιά του, νά φορεῖ τήν κόκκινη στολή τῶν Γαριβαλδιών μέ τό βαθμό τοῦ λοχαγοῦ, δέ θά ξεχάσουν ποτέ τήν περήφανη κορμοστασιά του.

Μ' όλα τά πενήντα τρία χρόνια του, σκίζοντας πεζός τή Θεσσαλία, τή Μακεδονία καί τήν "Ηπειρο έφτασε μέ τό σῶμα του στό Δρίσκο, τό ἀπότομο βουνό, πού ίψώνεται ἀπέναντι στά Γιάννινα. Σάν εἶδε ἀπό κεῖ ψηλά τήν ὅμορφη λίμνη κι ἀγνάντεψε ἀπό μακριά τά σκλαβωμένα Γιάννινα, δάκρυσε ἀπό συγκίνηση. Είχε τήν ἐλπίδα καί τή χαρά νά μπεῖ ἀπ' τούς πρώτους στήν ξακουσμένη πόλη. Μά ή μοίρα του δέν τό θέλησε.

Οι Τούρκοι τούς ἔνιωσαν. Πολύς στρατός τούς περικύλωσε κι ὀλόκληρη μέρα πολεμοῦσαν.

Τήν ἄλλη αὐγή ἄρχισε νωρίς τό τουφεκίδι. Τό σῶμα ἀποδεκατιζόταν ἀπ' τά τούρκικα κανόνια κι ἔνας κοντά στόν ἄλλον ἔπεφταν νεκροί οἱ ἀξιωματικοί του. Κι ό ποιητής προχωροῦσε ἀφοβος καί ἀγέρωχος πρός τήν κορφή τοῦ βουνοῦ, μέσα σ' ἔνα χαλάζι ἀπό σφαῖρες κι ἀνάμεσα στίς ὅβιδες πού ἔσκαζαν ὄλόγυρά του. Κι ἔνα βόλι τοῦ πέρασε πέρα πέρα τό πρόσωπο, χαλώντας του τά δυό μάγουλα καί πολλά δόντια. "Υποχρεώθηκε τότε ν' ἀποτραβηχτεῖ. Σ' ἔνα ξωκλήσι τοῦ Δρίσκου ήταν τό προσωρινό νοσοκομεῖο. Φτάνοντας ἐκεῖ ό λαβωμένος σήκωσε τό βλέμμα του, γιά νά δεῖ ἀκόμα μιά φορά τούς συντρόφους του πού πολεμοῦσαν. Καί τότε ἔνα δεύτερο

βόλι τόν βρῆκε στό στόμα. Κι ἔτσι σβήστηκε ἡ εὐγενική ὑπαρξή του στίς 29 τοῦ Νοέμβρη 1912.

Τ' ὄνειρό του πήρε σάρκα. Ἡ ἐλευθεριά ἀπλώθηκε ὡς πέρα στή σκλαβωμένη "Ηπειρο. Κι ὁ ἀλησμόνητος νεκρός τοῦ Δρίσκου κοιμᾶται στά ἡπειρωτικά χώματα τόν ἀτάραχο ὕπνο, πού μονάχα στούς διαλεχτούς χαρίζει ἡ μοίρα. Κοιμᾶται στεφανωμένος μέ τό στεφάνι τοῦ ποιητῆ καί μέ τό στεφάνι τοῦ ἥρωα.

43. Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

‘Ο Αὔγουστος τοῦ 1922 ἦταν δ μήνας τῆς μεγάλης ἐθνικῆς μας συμφορᾶς. ‘Ο στρατός μας εἶχε διασκορπιστεῖ κι ἔφτανε στόν Πειραιά σέ κακή κατάσταση. Οι "Ἐλληνες κάτοικοι τῆς Μικρᾶς Ασίας, δυστυχισμένοι πρόσφυγες πιά, γέμισαν ὅλη τήν Ἑλλάδα, σέρνοντας πίσω τους τήν ὁρφάνια τους καί τή γύμνια τους. Καί γιά ἐπισφράγιση τῆς θλιβερῆς ἐποχῆς, ἤρθε ἔνα τηλεγράφημα σύντομο, μά καυτερό: «‘Ο

μητροπολίτης Σμύρνης Χρυσόστομος σφάχτηκε ἀπό τους Τούρκους».

’Αλλά ποιός ήταν αὐτός ὁ ἔθνομάρτυρας, πού δέ θέλησε ν' ἀφήσει τό δυστυχισμένο ποίμνιό του καὶ νά φύγει, ὅπως τόσοι καὶ τόσοι ἄλλοι; Ποιός ηταν τάχα ὁ μεγάλος αὐτός Χρυσόστομος, πού προτίμησε νά πεθάνει δίπλα στήν ’Εκκλησία του, ἀντί νά γίνει περιπλανώμενος πρόσφυγας στήν ’Ελλάδα;

Στήν Τρίγλια, ἐνα κεφαλοχώρι τῆς Βιθυνίας, γεννήθηκε στά 1868.

Σάν μεγάλωσε καὶ τελείωσε τό σχολεῖο τοῦ χωριοῦ του, ἔλεγε στόν πατέρα του:

— Θέλω νά σπουδάσω, γιά νά γίνω δεσπότης καὶ νά πάω στήν Κρήτη.

Γιατί τάχα ἡ ψυχή του προτιμοῦσε τήν Κρήτη; Τό μαντεύουμε ἀπ' τήν κατοπινή ζωή του. Προτιμοῦσε τήν Κρήτη, γιατί ἀπ' ὅλη τή σκλαβωμένη Ελλάδα ἐκεῖ ἀκουγόταν πολύ συχνά τό ἐπαναστατικό τουφέκι.

’Ο πατέρας του εἶχε πουλήσει τό μονάχριβο πατρικό του κτῆμα, γιά νά στείλει τό μεγάλο παιδί του, τόν Εύγενιο, νά σπουδάσει στή Μεγάλη Σχολή τοῦ Γένους, στήν Πόλη. Καὶ τώρα πούλησε ἐνα κτῆμα τῆς γυναίκας του, τό μόνο πού ἀπόμεινε, γιά νά στείλει τό Χρυσόστομο στή Θεολογική Σχολή τῆς Χάλκης.

Κάποτε πήγε στή Σχολή ὁ μητροπολίτης Μυτιλήνης Κωνσταντίνος καὶ ζήτησε νά μάθει ποιός ηταν ὁ καλύτερος μαθητής. ’Ο διευθυντής ἀμέσως τοῦ παρουσίασε τό Χρυσόστομο. Κι ὁ Κωνσταντίνος πλήρωνε ἀπό τότε ὅλα τά ἔξοδα τῆς σπουδῆς του, κι ὅταν βγῆκε ἀπ' τή Σχολή τόν πήρε μαζί του ὡς διάκο. ’Αργότερα, ὅταν ὁ Κωνσταντίνος ἔγινε πα-

τριάρχης στήν Κωνσταντινούπολη, ὁ Χρυσόστομος ἔγινε πρωτοσύγκελος τῶν Πατριαρχείων, σάν νά λέμε ἀναπληρωτής τοῦ Πατριάρχη. Καί ἦταν τότε μόλις 30 χρονῶν. Κι ὕστερα ἀπό πέντε χρόνια ἔζοχης ὑπηρεσίας στά Πατριαρχεῖα, ἔγινε μητροπολίτης Δράμας.

"Οταν ἀποχαιρετοῦσε μέ συγκίνηση τὸν Πατριάρχη, τοῦ φίλησε τό χέρι καί τοῦ εἶπε:

— Μέ ὅλη τὴν καρδιά μου θά ὑπηρετήσω τὴν Ἐκκλησία καί τὴν Πατρίδα. Κι ἂν εἶναι γραφτό ἡ κορόνα, πού τά ἄγια σου χέρια ἔβαλαν στό κεφάλι μου, νά χάσει τή λάμψη της, θά προτιμήσω νά μεταβληθεῖ σέ ἀκάνθινο στέφανο.

'Ακριβῶς αὐτήν τὴν ἐποχή οἱ Βούλγαροι κομιτατζῆδες τρομοκρατοῦσαν τή Μακεδονία. Καί γιά κέντρο εἶχαν τήν περιφέρεια τῆς Δράμας.

Στήν ἀρχή ὁ Χρυσόστομος κατάγγελλε συχνά στά Πατριαρχεῖα καί στήν τουρκική κυβέρνηση τά ἐγκλήματα τῶν Βουλγάρων. Μά ὅταν εἶδε ὅτι τό κακό παράγινε, ἀρχισε κι αὐτός νά στρατολογεῖ "Ελληνες ἀντάρτες. "Οταν τά παλικάρια αὐτά σκορπίστηκαν στά γύρω βουνά καί χτύπησαν ἀλύπητα τούς κομιτατζῆδες, ὁ τόπος ἀνακουφίστηκε. 'Αλάφρωσε ἀπό τό μεγάλο κακό. Κι ὁ Χρυσόστομος τότε ἀφοβά περιόδευε τά χωριά, πού εἶχαν γίνει μέ τή βία βουλγάρικα, συγκέντρωνται τούς χωριανούς στίς ἐκκλησίες, τούς μιλοῦσε μ' ὅλη τή δύναμη τῆς πονεμένης ψυχῆς του, καί τά χωριά ἔνα ἔνα γύριζαν στήν δρθιδοξία.

Μά ὁ Χρυσόστομος δέν περιορίζεται σ' αὐτό· μέ τή φροντίδα του χτίζονται ἐκκλησίες, σχολεῖα, γυμναστήρια, νοσοκομεῖα, δρφανοτροφεῖα, γίνονται λαϊκά ἀναγνωστήρια, μουσικοί καί ὀδοιπορικοί σύλλογοι.

Περισσότερο ὅμως ἀπ' ὅλα φρόντιζε γιά τή σωματική

άσκηση τῶν παιδιῶν. Κάθε χρόνο γίνονται παντού γυμναστικοί ἀγῶνες.

΄Αλλά καὶ οἱ Βούλγαροι δέν κουράζονται. Μετά τὸν Παῦλο Μελᾶ, δολοφονήθηκε ἄγρια σ' ἐνα σταυροδρόμι ὁ μητροπολίτης Κορυτσᾶς Φώτιος. “Ολος ὁ πόνος τοῦ Χρυσοστόμου φανερώνεται σ' ἐνα γράμμα του, σταλμένο στό Πατριαρχεῖο:

“Ἐκλαψα, ἔκλαψα σάν μικρό παιδί — γράφει — γιά τό θάνατο τοῦ ἀδελφοῦ μας. Αἰωνία ἡ μνήμη του! Ποιός ξέρει πόσους ἄλλους ἀδελφούς, ἵσως κι ἐμένα, περιμένει ἡ ἴδια τύχη!».

Γιά προσωρινή του ἀνακούφιση ὁ Χρυσόστομος ἔκανε ἐνα ταξίδι στά Ιεροσόλυμα. Πῆγε νά προσκυνήσει τοὺς Ἀγίους Τόπους, ν' ἀσπαστεῖ τὸν Τάφο τοῦ Χριστοῦ, νά δεῖ τά ἥσυχα νερά τοῦ Ἰορδάνη καὶ νά ξεκουράσει τή βασανισμένη ψυχή του. Άπο κεῖ, εἶχε ἀκόμη ἐνα προσκύνημα νά κάνει! Πέρασε ἀπ' τήν Αθήνα, νά δεῖ τό ναό τῆς ἀρχαίας Παρθένας, νά καμαρώσει τή λευκή πολιτεία καὶ νά νιώσει μέσα του ὅλο τό περασμένο μεγαλεῖο της. “Ετυχε μάλιστα ἐκείνη τή χρονιά, τό 1906, νά γίνονται κι οἱ δλυμπιακοί ἀγῶνες στό ἀρχαῖο Στάδιο. Πόσα δάκρυα χαρᾶς νά ἔχυσε, ἀντικρίζοντας τά μεστωμένα καὶ ὀραῖα κορμιά τῶν καλῶν παλικαριῶν.

Στό γύρισμά του ὅμως νέες στενοχώριες καὶ νέοι ἀγῶνες τόν περίμεναν. Οἱ Τοῦρκοι ἀρχισαν νά τόν μισοῦν περισσότερο κι ἀπ' τούς Βουλγάρους. Τόν κατηγοροῦν ὅτι αὐτός συντηρεῖ τούς ἀντάρτες, δέν τοῦ ἐπιτρέπουν νά περιοδεύσει στά χωριά καὶ βιάζουν τά Πατριαρχεῖα νά τόν μεταθέσουν ἀπό τή Δράμα.

Μέ τό φόβο νά μετατεθεῖ σέ καμιά ἀσημη Μητρόπολη τῆς Ἀνατολῆς, γράφει στόν “Ελληνα πρόξενο στήν Πόλη: «Φροντίστε τουλάχιστο νά μετατεθῶ στήν Ἀδριανούπολη, γιά νά μπορέσω ν' ἀγωνιστῶ κι ἐγώ πάλι στήν πρώτη γραμ-

μή. Προτιμῶ νά πέσω σάν ἀιτός, παρά νά πεθάνω σέ κανένα κοτέτσι τῆς Ἀνατολῆς. Ζητῶ σταυρό, μεγάλο σταυρό, γιά νά σταυρωθῶ. Ἐφοῦ δέν ἔχω νά δώσω τίποτε ἄλλο στήν Πατρίδα μου, νά τῆς δώσω τουλάχιστο τό αἷμα μου».

Κι ̄στερα ἀπό δύο ἔξορίες καί πολλές ἄλλες περιπέτειες, τήν ὥνοιξη τοῦ 1910, ἔγινε μητροπολίτης Σμύρνης.

‘Αρχίζει ἀκούραστος κι ἐδῶ νά ἐργάζεται γιά τήν ἐκκλησία, γιά τά σχολεῖα, γιά ὅλη τήν κοινωνία. Καί τρίτη ὅμως ἔξορία τόν περίμενε· καί δέν ξαναγύρισε στή Σμύρνη, παρά λίγους μῆνες πρίν ἀποβιβαστεῖ ἐκεῖ ὁ Ἑλληνικός στρατός. Καί εἶχε τήν ἀπέραντη εὐτυχία νά δεχτεῖ στήν προκυμαία τόν ἐλευθερωτή στρατό καί νά εὐλογήσει τίς σημαῖες του. Καί ὅταν ἔγιναν μερικές ταραχές τίς πρῶτες ὕρες τῆς κατοχῆς, ὁ Χρυσόστομος φρόντισε νά προστατέψει τούς φοβισμένους Τούρκους, πού εἶχαν καταφύγει στή Μητρόπολη. Πῆγε στή φυλακή καί ζήτησε ν’ ἀπολυθοῦν μερικοί φυλακισμένοι Τούρκοι. Γύριζε στίς τουρκικές συνοικίες καί μοίραζε φάρμακα καί τροφές σέ φτωχούς καί ἀσθενεῖς. Μέ πόση ἀχαριστία τοῦ πλήρωσαν τήν καλοσύνη αὐτή!...

‘Ηρθε καί δ θιλιβερός Αὔγουστος τοῦ 1922. Ο στρατός μας νικημένος ἔφτανε στή Σμύρνη κι ἔμπαινε ὅπως ὅπως στά πλοια. ‘Η Σμύρνη γέμισε ἀπ’ τόν ξεριζωμένο πληθυσμό τῶν χωριῶν. Κι οἱ ἔχθροί πλησίαζαν στήν πόλη. “Ολοι ἀνησυχοῦν καί φροντίζουν μέ κάθε τρόπο νά φύγουν. Κι δ Χρυσόστομος μοιράζει ψωμί κι ἐλιές στούς πρόσφυγες...

‘Ο ἐπίσκοπος τῶν καθολικῶν τοῦ ἔξασφαλίζει θέση σ’ ἔνα πλοιο κι ἔξορκίζει τό Χρυσόστομο νά φύγει μαζί του. ‘Αλλ’ ὁ Χρυσόστομος γαλήνιος ἀπαντάει:

— Εἶναι πατροπαράδοτη ἐντολή νά μή φεύγουν οἱ “Ἐλληνες κληρικοί. Ο καλός ποιμένας ἔχει χρέος νά μένει μέ τό ποίμνιό του.

Φεύγουν καί τά τελευταῖα πλοῖα. Χιλιάδες χριστιανῶν καταφεύγουν σέ σπίτια Εύρωπαίων καί στό προαύλιο τοῦ ναοῦ τῆς Ἀγίας Φωτεινῆς.

Στίς 27 τό ἀπόγευμα μπῆκε ὁ πρῶτος τουρκικός στρατός στή Σμύρνη.

‘Ο Χρυσόστομος, βασανισμένος ἀπό τή νηστεία καί τήν ἀυπνία, μπαίνει τό ἄλλο πρωί στήν ἐκκλησία νά προσευχηθεῖ. ‘Η ἐκκλησία εἶναι γεμάτη ἀπελπισμένους χριστιανούς.

Σέ λίγο παρουσιάζεται στήν ‘Ωραία Πύλη ὁ μητροπολίτης ἀλύγιστος, μέ φωτεινό μέτωπο καί λαμπερά μάτια. Γονατίζει μπροστά στόν ‘Εσταυρωμένο καί προσεύχεται. Σηκώνεται ἔπειτα μέ ἡρεμία ‘Αγίου καί λέγει:

—‘Η Θεία Πρόνοια, ἀδελφοί, δοκιμάζει τήν πίστη μας καί τό θάρρος μας καί τήν ὑπομονή μας. Μά ὁ Θεός δέν ἀφήνει τούς χριστιανούς. Στίς τρικυμίες φαίνεται ὁ καλός ναυτικός καί στά βάσανα ὁ καλός χριστιανός. Προσεύχεστε καί θά περάσει καί αὐτό τό ποτήρι.

Τό μεσημέρι ξαναμοιράζει ψωμί, ἐλιές καί ρύζι γιά τά μικρά παιδιά. ‘Απ’ τήν κορφή τῆς σκάλας διαβάζει στό λαό τό Εὐαγγέλιο.

Τήν ὥρα αὐτή μπαίνει στήν αὐλή ἔνας ἀστυνόμος μέ λίγους στρατιῶτες. ‘Ο κόσμος ὅλος ἀνατριχιάζει· οἱ γυναῖκες καί τά παιδιά κλαίνε ἀδιάκοπα.

‘Ο ἀστυνόμος εἰδοποιεῖ τό Χρυσόστομο ὅτι τόν ζητοῦν στό Φρουραχεῖο. ‘Ἐκεῖνος ἔγνεψε στό λαό νά ἡσυχάσει καί ἀκολουθεῖ τόν ἀστυνόμο. Τό ἀπόγευμα τόν ἀφησαν νά γυρίσει στή Μητρόπολη. Τό βράδυ στίς ὅχτω τόν ξαναπῆραν στό Φρουραχεῖο.

Τή νύχτα ὁ Χρυσόστομος ἔστειλε μιά σημείωση στόν ἀδερφό του Εὐγένιο νά μήν ἀνησυχεῖ.

Κι ἀπό τότε κανείς δέν εἶδε πιά τό Χρυσόστομο ζωντανό.
Οὕτε κανείς ἔμαθε μέ τί τρόπο θανατώθηκε το
καταματωμένο, σκονισμένο, γυμνό, τό ἔστι το
στούς δρόμους δι τουρκικός ὄχλος, ὅπω; κάποτε τό πτώμα του
Πατριάρχη μας.

Δ. Κοντογιάννης

44. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΟΠΟΙΑ 1940 - 1941

Καί ἀνατέλλει ἡ 15η Αύγουστου τοῦ 1940. Πλήθη προσκυνητές κατακλύζουν τή λευκή Τῆνο στό βαθυγάλανο ἐλληνικό Αἰγαῖο. Εἶναι ἡ γιορτή τῆς Παναγίας. Στόν ὄρμο τοῦ νησιοῦ, γιά ν' ἀπονείμει τίς καθιερωμένες τιμές, ἔχει φτάσει ἀπό τά ἔγχη ρώματα ἡ «Ἐλλη», τό παλαιό, ιστορικό εύδρομο τοῦ ἐλληνικοῦ στόλου. Σημαιοστολισμένη κάνει νά κυματίζουν τά χρώματα τοῦ ἔθνους πλάι στό θρησκευτικό πανηγυρισμό.

Δέν ἔχει ὅμως προχωρήσει τό πρωί, εἶναι ἀκόμα ὄχτω-

μιση ἡ ὄρα, ὅταν κρότος τρομακτικός συγκλονίζει τό πλοϊο καὶ τό νησί. Μαῦροι καπνοί σηκώνονται ἀμέσως, τριγυρίζουν τήν «Ἐλλη», πού, χτυπημένη κατάσαρκα στά ὑφαλά της ἀπό ἔχθρο κρουμμένο, ἀρχίζει νά γέρνει. Δύο ἀκόμα τορπίλες σκάζουν μέ φοβερό πάταγο, ἡ μιά σέ ξέρα κοντά στό φανό τοῦ νησιοῦ, ἡ ἄλλη στόν κυματοθραύστη. 'Ο λαός, οἱ προσκυνητές, στήν παραλία καὶ στό δρόμο πού ἀνεβαίνει πρός τήν ἐκκλησία, ἀναστατώθηκαν. "Αδικα ἀγωνιζόταν τό πλήρωμα νά ρυμουλκήσει τό καράβι, νά τό φέρει σέ μέρος ξέβαθι, νά τό σώσει. Τά ρυμούλκια κόβονται. Στίς δέκα παρά δέκα ἡ «Ἐλλη» δέν υπῆρχε πιά· εἶχε βουλιάξει μέσα σέ φλόγες.

Ποιός ἔκαμε τό ἔγκλημα; Ποιός πέταξε ἀπό μακριά τό στιλέτο; Καμιά ἑλληνική ψυχή δέν ἀμφιβάλλει: 'Η γενναία πράξη ἔχει ἀποτυπωμένη τήν ταυτότητά της στόν τρόπο της. 'Η ἔρευνα ἄλλωστε πού θά γίνει στό βυθό τοῦ ὄρμου ἀμέσως

τήν έπόμενη ήμέρα θά φέρει στό φῶς τό τσακισμένο ἐπισκεπτήριο τοῦ δολοφόνου: κομμάτια ἀπό τίς τορπίλες μέ πάνω ἀριθμό μητρώου καὶ στοιχεῖα ἵταλικά...

* * *

Στήν Κηφισιά, σ' ἔνα σταυροδρόμι ἰσκιωμένο ἀπό μεγάλα πεῦκα πού γέρονταν πάνω σέ ροδοδάφνες, γωνία Κεφαλληνίας καὶ Δαγκλῆ, βρίσκεται μιά βίλα διώροφη, σταχτιά, μέ παράθυρα βυζαντινοῦ ρυθμοῦ, μέσα σέ κῆπο. Ἡ ὄψη της, παλαική, δέν ἔχει τίποτα τό ἀξιοπρόσεχτο· τίποτ' ἀλλο ἀπό μιάν ἀρχοντιά λιγάκι κουρασμένη. Ἡ πόρτα τοῦ κήπου, σιδερένια, δίφυλη, βρίσκεται σέ κοφτή γωνία καὶ βγάζει στό σταυροδρόμι.

Ἐκεῖ, στίς τρεῖς παρά δέκα τό πρωί τῆς 28ης Ὁκτωβρίου 1940, μέσα στή νύχτα, ἥρθε καὶ σταμάτησε ἔνα αὐτοκίνητο τοῦ Διπλωματικοῦ Σώματος. Ὁ σκοπός χωροφύλακας ξέκρινε μέσα τρεῖς ἀντρες. Ὁ ἔνας τους βγῆκε, τοῦ μίλησε Ἑλληνικά, ἐξήγησε πώς ὁ πρεσβευτής τῆς Ἰταλίας ζητάει νά ἰδεῖ τόν Πρόεδρο τῆς κυβερνήσεως. Ἐχει νά τοῦ κάνει, λέει, μιά ὑπερεπείγουσα ἀνακοίνωση. Ὁ σκοπός χτύπησε τό ἡλεκτρικό κουδούνι τῆς σκοπιάς του, νά εἰδοποιήσει τό σπίτι. Κοιμόνταν ὅλοι. Στή βαθιά γαλάνη τῆς νύχτας, μακριά κάπου, ἀκουγότανε νά γαβγίζει ἔνα σκυλί.

Ο ἀκόλουθος πού ἔπυνησε πρῶτος καὶ πῆγε νά εἰδοποιήσει τόν πρωθυπουργό δέν εἶχε ξεχωρίσει στό σκοτάδι τά χρώματα τῆς σημαίας τοῦ αὐτοκινήτου. Εἶχε κι αὐτή λουρίδες κάθετες· λοιπόν τή νόμισε γαλλική. Εἶπε στόν πρωθυπουργό πώς τόν ζητάει ὁ πρεσβευτής τῆς Γαλλίας. Ἀπορημένος ἔκεινος γιά τό ἀσυνήθιστο τῆς ὥρας πέρασε πάνω στό βαμβακερό νυχτικό του ἔνα βεστόνι σκούρο, κατέβηκε στόν κῆπο

καί πῆγε νά κοιτάξει ἀπό τήν πλαϊνή πόρτα, τῆς ὁδοῦ Κεφαλ-
ληνίας. Τότε ἀναγνώρισε τόν Γκράτσι. Κατάλαβε. Ἡ ὥρα
εἶχε σημάνει στό ρολόι τῆς ἱστορίας.

* * *

"Ἐνας ἀνεμος καινούριος, ἀνυποψίαστος, ἀρχιζε νά φυ-
σάει πάνω στήν Ἀθήνα.

Ήταν ἡ ὥρα 6, ὅταν οἱ σειρῆνες τῆς ἀντιαεροπορικῆς ἀμυ-
νας ξύπνησαν τήν πολιτεία. Ὁ οὐρανός ήταν πεντακάθαρος,
λεύκαζε ὁ ὄρθρος, μύριζε δροσιά. Στούς δρόμους, τούς ἔρη-
μους ἀκόμα, κρότησαν μερικά παραθυρόφυλλα, κάποιες
μπαλκονόπορτες. Οἱ ἀνθρωποι ξυπνοῦσαν ξαφνιασμένοι, ρω-
τοῦσαν τούς πρώτους διαβάτες.

"Ἐνα βουητό ἀνέβαινε λίγο λίγο ἀπό γύρω, ἀπό μακριά,
τά πρῶτα ὄμαδικά βήματα πάφλασαν στήν ἀσφαλτο. Μάτια
ὑψώνονταν στόν οὐρανό, ἔψαχναν. "Ομως σ' ὅλη αὐτή τήν κί-
νηση πού ἀρχιζε καί πύκνωνε σέ μικρές συντροφιές, σέ ὄμά-
δες πού ξεκινοῦσαν γιά τά κέντρα, δέν ξεχώριζες ταραχή ἢ
ἀγωνία. Μιά διάθεση εὐφορίας, κέφι ἀνάλαφρο, ἀλλόκοτο,
ξεσήκωνε τίς ψυχές, πρωινό ἀγέρι πού κολπώνει τό πανί.
Στά μάτια τῶν ἀνθρώπων πού ἀντικρίζονταν ἔφεγγε ἔνα
χαρούμενο ξαφνιασμα, σάμπως ὅλος αὐτός ὁ κόσμος, ὁ ἵσαρε
χτές βουτηγμένος στήν καθημερινότητα καί στή βιοπάλη,
νά μάθαινε ξαφνικά πώς ἔχει μέσα του κρυμμένα νιάτα.

Γιατρί τό πρωί τῆς 28ης Οκτωβρίου 1940 γινόταν πραγ-
ματικά μιά ἀποκάλυψη: Διαφορετικό εἶχε πέσει νά κοιμηθεῖ
τό ἔθνος τή νύχτα πού πέρασε, διαφορετικό ξυπνοῦσε τώρα.
Ἡ εἴδηση πού ἔτρεχε ἀπό στόμα σέ στόμα: «Πόλεμος! Οι
Ιταλοί εἰσβάλλουν», ήτανε σάν γενική πρόσκληση σέ ξεφάν-

τωμα. Περηφάνια, φιλότιμο και λεβεντιά φούσκωναν τά στήθη.

Κι ό καθένας, ό πιό ταπεινός, ένιωθε νά ξυπνάει μέσα του μιά ἐπίγνωση: πώς τρεῖς χιλιάδες χρόνια τόν καλοῦν μέ τ' ὄνομά του, τό ἀσημο ἵσαμε χτές, νά τά δικαιώσει, νά τά ὑπερασπίσει. 'Η ιστορία ἔπαινε νά εἶναι λόγια τῶν σχολικῶν βιβλίων και τῶν πανηγυρικῶν λόγων, γινόταν πράξη ζωῆς. Εἶχε φωνή Βαθιά, βουερή μέσα στό αἷμα, μιλοῦσε. Κι ό πιό ταπεινός, έκανε τή σκέψη ἀθελά του, πώς σ' αὐτόν ἔλαχε νά τιμήσει αὐτή τή φάλαγγα τῶν νεκρῶν πού ξεκινάει ἀπό πολύ μακριά και δίνει νόημα στό χρόνο. 'Η ἐκλογή τῆς μοίρας ἥταν βαριά, ἀλλά γιά τοῦτο και ἡ τιμή πολύ μεγάλη.

Οι ἐφημερίδες, ἃν και Δευτέρα, κυκλοφόρησαν ἔλεγαν μέ λίγα, χτυπητά λόγια τά σχετικά μέ τό τελεσίγραφο, τήν εἰδηση πώς οι Ἰταλοί θά εἰσβάλουν στίς ἔξι — τώρα. Κάτι ὅρθωνόταν σύσσωμο, νά τούς ὑποδεχτεῖ ὅπως ἀρμόζει. Τόν ἐνθουσιασμό τόν χρωμάτιζε ἡ ἀγανάκτηση, ἡ περιφρόνηση.

Δρόμοι, πλατεῖες, σταυροδόμια, εἶχαν φουντώσει στό μεταξύ ἀπό ζεστές ἀνάσες, κόσμο μακριές θεωρίες πορεύονταν πρός τήν 'Ομόνοια, τό Σύνταγμα, ἐνδ στό ραδιόφωνο ἀκουγόταν τό διάγγελμα: «'Η στιγμὴ ἐπέστη πού θ' ἀγωνισθῶμεν διὰ τήν ἀνεξαρτησίαν τῆς 'Ελλάδος, τήν ἀκεραιότητα και τήν τιμήν της...».

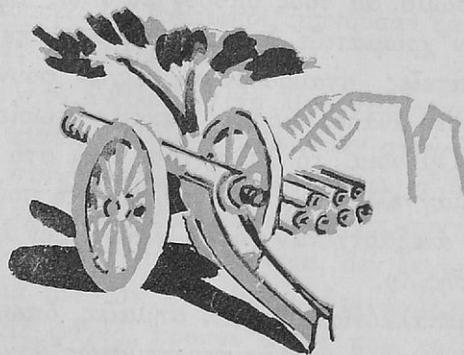
Σέ μερικά μπαλκόνια φάνηκαν σημαῖες, ὅπως στήν 25η Μαρτίου. Τό διάταγμα τῆς ἐπιστρατεύσεως ἀρχισε νά τοιχοκολλεῖται στά κέντρα. Μέσα του ό καθένας ἀκουγε τόν ἐθνικό ὕμνο ν' ἀνακρούεται χαμηλόφωνα, τόν ὕμνο στήν ἐλευθερία, σάν προσκλητήριο και σάν προσευχή...

Τό πρῶτο πολεμικό ἀνακοινωθέν τοῦ Γενικοῦ Στρατηγείου, πού βγῆκε σ' ἔκτακτες ἐκδόσεις τῶν ἐφημερίδων κοντά τό μεσημέρι, ἔδωσε μέ λιτή ἀξιοπρέπεια τόν τόν στήν ὅλη

ύπόθεση. Σάν κείμενο, ἐπέζησε, μπήκε στήν 'Ιστορία: «Αἱ ἴταλικαι στρατιωτικαι δυνάμεις προσβάλλουν ἀπὸ τῆς 5.30 σῆμερα τὰ ἡμέτερα τμήματα προκαλύψεως τῆς ἑλληνοαλβανικῆς μεθορίου. Αἱ ἡμέτεραι δυνάμεις ἀμύνονται τοῦ πατρίου ἐδάφους».

'Εκεῖ πέρα, στά σύνορα, βροντοῦσε τό κανόνι. Σέ περισυλλογή βαθύτατη, μέ κλεισμένα μάτια, τό ἄκουγε μέσα της κάθε ἑλληνική ψυχή.

"Αγγελος Τερζάκης

45. MANA KAI GIOS

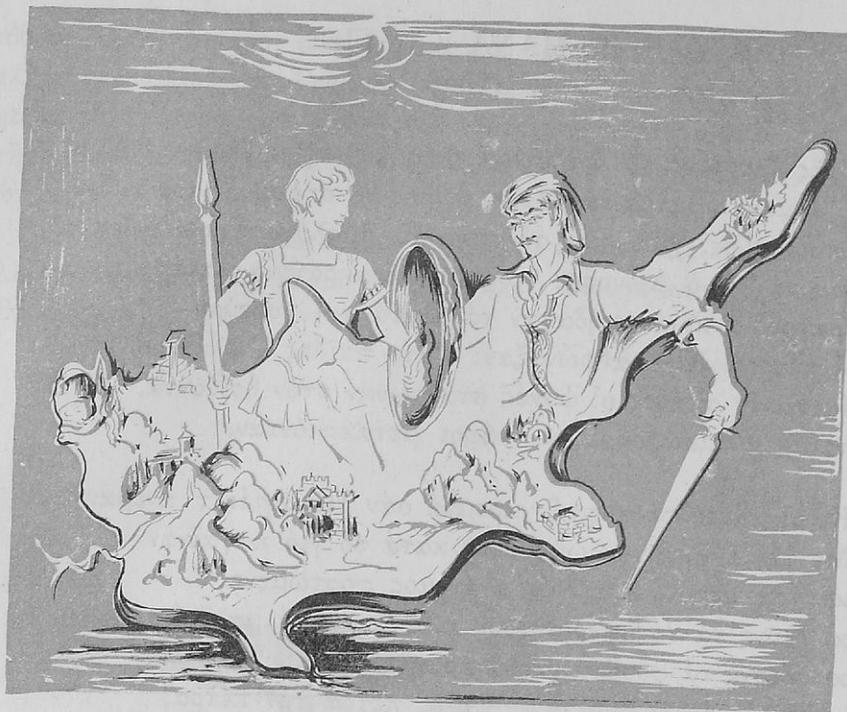
(1940)

Στῆς ιστορίας τό διάσελο όρθιος ὁ γιός πολέμαγε
κι ἡ μάνα κράτας τά βουνά, όρθιος νά στέκει ὁ γιός της,
μπροῦντζος, χιόνι καί σύννεφο. Κι ἀχολόγαγε ἡ Πίνδος
σάν νά 'χε ὁ Διόνυσος γιορτή. Τά φαράγγια κατέβαζαν
τραγούδια κι ἀναπήδαγαν τά ἔλατα καί χορεύαν
οἱ πέτρες. Κι ὅλα φώναζαν: «'Ιτε παῖδες 'Ελλήνων...». Φωτεινές σπάθες οἱ ψυχές σταύρωναν στόν ὁρίζοντα,
ποτάμια πισωδρόμιζαν, τάφοι μετακινιόνταν.

Κι οἱ μάνες τά κοφτά γκρεμνά σάν Παναγιές τ' ἀνέβαιναν.
Μέ τήν εύκή στόν ὄμο τους κατά τό γιό παγαῖναν
καί τίς ἀεροτραμπάλιζε ὁ ἀνεμος φορτωμένες
κι ἔλυνε τά τσεμπέρια τους κι ἔπαιρνε τά μαλλιά τους
κι ἔδερνε τά φουστάνια τους καί τίς σπαθοκοποῦσε,
μ' αὐτές ἀντροπατάγανε, ψηλά, πέτρα τήν πέτρα,
κι ἀνηφορίζαν στή γραμμή, ὅσο πού μές στά σύννεφα
χάνονταν όρθιομέτωπες ἡ μιά πίσω ἀπ' τήν ἄλλη.

Nikηφόρος Βρεττάκος

45α. Ο ΞΕΣΗΚΩΜΟΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

...Μιλοῦσε ὁ μεγάλος ἀδερφός μας, ἔνα παλικάρι ἵσαμε δεκάξι χρονῶν. Μιλοῦσε μέθερμη κι ἀγανάκτηση. 'Εμεῖς τά μικρά μέναμε μέ στόμα ἀνοιχτό.

— ...Ναί, ναί. Ξεσηκώθηκε ἡ Χώρα. Κάψανε τό Κυβερνεῖο. Τό κάνανε στάχτη. Διώξανε τούς Ἐγγλέζους. Αὔριο μεθαύριο ἔρχεται ἡ Ἑλλάδα.

— Ἀλήθεια, παιδί μου;

— Ναί, μητέρα.

— Μακάρι.

— Κι ἐδῶ θά ξεσηκωθοῦμε σήμερα. Στή Λεμεσό, στή Λάρ-

νακα, στά χωριά, παντοῦ ἔξεσηκωθήκανε. 'Ο κόσμος ἔξω εἶναι ἔξαγριωμένος. Σκοτώσανε παιδιά! Ρίξανε τούς ἀρχηγούς στίς φυλακές. "Αδικα. Δέ θά σταματήσουμε. Θά τούς διώξουμε ὅλους, πρέπει νά τούς διώξουμε. Πηγαίνω, μητέρα.

— 'Αρτεμάκη!

Προσπάθησε νά τόν ἐμποδίσει. 'Εκεῖνος πετάχτηκε ἔξω μέ σφιγμένες γροθιές.

Σέ λίγο ἀρχίσανε νά χτυποῦν οι καμπάνες: Τίγκ... τάγκ. Τίγκ... τάγκ. 'Η μητέρα σταυροκοπήθηκε.

— Παναγιά μου, βοήθησέ τους.

Οι καμπάνες ἤχοῦσαν τώρα ἀπ' ὅλες τίς ἐκκλησιές. 'Ο ἀχός τους ἔσμιγε μέ τό βουητό τοῦ κόσμου, πού μαζευόταν στούς δρόμους. Θέλαμε κι ἐμεῖς νά πεταχτοῦμε ἔξω. Μιά στιγμή, πού ἡ μητέρα προσπαθοῦσε ν' ἀνάψει τά είκονίσματα, πῆρα τόν Ξάνθο, τό μικρό μου ἀδερφό, γλιστρήσαμε καί φύγαμε. Πίσω μου τήν ἄκουσα νά μέ φωνάζει.

— Φῶτο... Φῶτο.

Ήταν ἀργά. Είχαμε κιόλας σφίξει μέ τό πλῆθος πού ἔχυνόταν σάν χείμαρρος. "Οσο πήγαινε πλάταινε καί φούσκωνε.

Μπροστά μπροστά, ἔδιάκρινα ἔνα ψηλό παπά. Κρατοῦσε μέ καμάρι τή σημαία μας. Φούσκωνε μαζί μέ τήν καρδιά μας. Μερικά παιδιά τραγουδοῦσαν τό τραγούδι τῆς φυλῆς:

Σέ γνωρίζω ἀπό τήν κόψη
τοῦ σπαθιοῦ τήν τρομερή,
σέ γνωρίζω ἀπό τήν ὄψη
πού μέ βία μετράει τή γῆ.

Τά μάτια ὅλονῶν πετοῦσαν σπίθες. Σάν κανένας φώναζε: «Ζήτω ἡ 'Ελλάδα», τότε ὅλονῶν οι καρδιές καί τά στόματα ἀντιλαλοῦσαν ἀπό τά «Ζήτω, ζήτω».

Φωνάξαμε κι εμεῖς. Ξελαρυγγιστήκαμε. 'Ο ίδρωτας αὐλάκωνε τό μοῦτρο μας.

Τό άνθρωπινο ρεῦμα προχωροῦσε κι ὅλο προχωροῦσε. Γυρόφερνε ἀπό τοὺς κεντρικούς δρόμους. "Οσο πήγαινε πλήθαιναν οἱ φωνές κι οἱ ἀνθρωποι. Φτάσαμε στό σχολεῖο, ἔνα παλαιακό κτίριο στήν καρδιά τοῦ Βαροσιοῦ. Μιά φωνή ἀντήχησε βαριά:

— Νά ύψωσουμε τή σημαία.

Χιλιάδες φωνές ἀπάντησαν ἀπανωτά καὶ μέ θέρμη.

— Νά τήν ύψωσουμε. Νά τήν ύψωσουμε.

Προχώρησε ὁ παπάς. "Ἐνας μαθητής τήν πῆρε στήν ἀγκαλιά του. Ἀναρριχήθηκε σάν γάτος ἀπάνω στή στέγη. Προχώρησε ἀρκουδιάρικα στό κέντρο. "Εφτασε τόν ιστό. Στηρίχτηκε κι ἀνασηκώθηκε. "Εκανε τό σταυρό του. Τή φίλησε καὶ τήν ἔδεσε. Ἡ σημαία ξετινάχτηκε ζωντανεμένη καὶ φτερούγισε. Κι οἱ καρδιές ὅλονῶν φτερούγισαν μαζί της. Τό παιδί ἀψήλωσε τό χέρι του καὶ βροντοφώνησε:

— Ζήτω ἡ Ἑλλάδα!

— Ζήτω!...

Σάν φωνάξαμε καὶ ξεσπάσαμε, μείναμε κοιτώντας τή σημαία πού κυριάτιζε ρυθμικά. Ὁρθάνοιχτα τά κουρασμένα μάτια τήν κοιτοῦσαν. Τά γαλάζια ὄνειρα ταξίδευαν μαζί της. Ταξίδευαν στήν Ἑλλάδα, στήν Ἑλλάδα μας.

Ανεπάντεχα μιά φωνή μᾶς χτύπησε σάν γροθιά στό κεφάλι:

— "Ερχονται οἱ Ἐγγλέζοι.

Τό τραγούδι σώπασε. Μιά υπόκωφη βουή σελάγισε ἀνάμεσα στό πλῆθος. Σέ λίγο τό τραγούδι ξανάρχισε μέ πιότερη θέρμη. Καί τό ρεῦμα προχωροῦσε ἀκλόνητο κι ἀποφασισμένο.

‘Απ’ ἀντίκρυ ξεπρόβαλαν σάν δαιμόνοι τῆς νύχτας. Στά

χέρια τους σπίθιζαν οι λόγχες και τά τουφέκια. Ἀπό μακριά
μᾶς φώναξαν μ' ἔνα τηλεβότα:

— Νά διαλυθεῖτε ἀμέσως. Διαφορετικά θά πυροβολήσουμε.

Κανένας δέ δείλιασε. Τό ρεῦμα προχώρησε. Οι γροθιές
σφίγτηκαν πιο πολύ και τό τραγούδι θέριεψε στά στόματα
τῶν παλικαριῶν. "Ενα μεθύσι και μιά πίστη ὁδηγοῦσε τού-
τους τούς ἀνθρώπους. Τούς καμάρωνα.

Τώρα βλέπαμε καθαρά τά μοῦτρα τους. Ξανά δ τηλεβότας
ἀντήχησε.

— Διαλυθεῖτε...

'Η φωνή πνίγηκε μέσα στά: «Ζήτω ἡ Ἑλλάδα!».

'Η πρώτη τουφεκιά ξέσκισε σάν λεπίδι τήν καρδιά.

— Παναγιά μου!

Κι ἔνα δικό μας παλικάρι ̄γειρε πληγωμένο κατάστηθα.
Τό αἷμα ξεπηδοῦσε ἀκράτητο ἀπό τά στήθια και τό στόμα
του. Ἔσκυψαν και τό ἀνασήκωσαν. Τό αἷμα εἶχε κιόλας
βάψει τή γῆ. Ὁ Ξάνθος, ἀκούοντας τή τουφεκιά, ἔβαλε τά
κλάματα.

— Πᾶμε σπίτι. Πᾶμε σπίτι.

Κι ἡ δική μου καρδιά γιόμισε τρόμο κι ἀπορία. Τόν τρά-
βηξα ἀπό τό χέρι και φύγαμε. "Ενιωθα μιά ντροπή γιά τοῦτο
πού 'κανα. Φεύγοντας ἔστριψα τό κεφάλι μου πολλές φορές
πίσω. Τό ρεῦμα ἔξαγριωμένο προχωροῦσε. Οι τουφεκιές
ξέσκιζαν κάθε λίγο τήν νύχτα. Τίς μετροῦσα μέ καρδιοχτύπι.
Μιά... δυό... τρεῖς...

Φτάσαμε σπίτι. 'Η μητέρα μᾶς καρτεροῦσε μέ φανερή
ἀγωνία. Μόλις μᾶς εἶδε ἔτρεξε ἀλαφιασμένη. Γονάτισε και
μᾶς πῆρε σφιχτά στήν ἀγκαλιά της. Τό πρόσωπό της εἶχε
ὑγρανθεῖ ἀπό τά δάκρυα. Κλαίαμε κι ἐμεῖς μαζί της. Τ' ἀνα-
φιλητά γιόμισαν τήν κάμαρη. Οι καρδιές ξαλάφρωσαν. Θέ-

λησε ύστερα νά κάμει τή σοβαρή. Πήρε ένα μαντίλι και σφούγγισε τά δάκρυά της. Σηκώθηκε.

— Παλιόπαιδα! Γιατί πήγατε; Τί μπορεῖτε νά προσφέρετε έσεις...

Μᾶς βοήθησε νά ξεντυθοῦμε. Μᾶς ἔβαλε ύστερα νά γονατίσουμε και νά προσευχηθοῦμε. Μᾶς σκέπασε και μᾶς φίλησε.

— Καληνύχτα, καλό ξημέρωμα και καλή λευτεριά.

— Μακάρι, μητέρα.

‘Ο μικρός ἀδερφός ρώτησε.

— Τί εἶναι λευτεριά, μητέρα;

— Νά...

‘Η μητέρα τά ’χασε. Δέν ήξερε τί νά τοῦ πεῖ. Στενοχωρήθηκε. “Ετριβε τό μέτωπό της. ”Αδικα. ‘Ο Ξάνθιος ἐπέμενε. Ξαφνικά θυμήθηκε.

— Θυμᾶσαι, παιδί μου, ἐκεῖνο τό παραμύθι μέ τό δράκοντα πού εἶχε κλέψει ἀπό τή μητέρα τους τά τρία παιδάκια και πού τά ’βαζε ὅλη μέρα νά τοῦ δουλεύουν και τή νύχτα τά σκότωνε στό ζύλο;

— Ναί, ἀπάντησε μέ ζωηρό ἐνδιαφέρο, κι ηρθε ύστερα τό πριγκιπόπουλο, σκότωσε τό δράκοντα και λευτέρωσε τά φυλακισμένα παιδάκια.

— Μπράβο, τό θυμᾶσαι. Τούς χάρισε τή λευτεριά τους. Κι ἐμεῖς ένα τέτοι δράκοντα προσπαθοῦμε νά σκοτώσουμε, παιδί μου. Νά λευτερωθοῦμε. Κατάλαβες;

— Ναί, μητέρα. Κι ἀποκοιμήθηκε εύχαριστημένο.

‘Η μητέρα πῆρε μιά καρέκλα και κάθισε ἀνάμεσα στά στρώματά μας. Σέ λιγο ἄκουγα τήν κουρασμένη της ἀνάσα.

“Αδικα προσπάθησα νά κοιμηθῶ. Στό νοῦ μου στριφογύριζε τό σκοτωμένο παλικάρι. Τό ’βλεπα ἀδιάκοπα μπροστά μου. Βουτηγμένο στό αἷμα. ‘Ετοιμοθάνατο. ”Αραγε νά πέθανε; Πόσο θά ’θελα νά μήν πεθάνει. ”Οχι, δέν πρέπει νά πεθαίνουν

τέτοιοι λεβέντες. Συλλογιζόμουν τή μάνα του. Ποιός θά τῆς ἔφερνε τό κακό μαντάτο; Θ' ἀντεχε στό σκληρό χτύπημα; Κι ὅμως πρέπει ν' ἀντέξει. Πρέπει μάλιστα νά 'ναι περήφανη πού τό παιδί της θυσιάστηκε γιά τή λευτεριά τοῦ τόπου: "Ολες οἱ μητέρες πρέπει νά τή ζηλεύουν. Τί νά 'γινε ἄραγε σάν ἔφυγα; 'Τποχώρησαν οἱ 'Εγγλέζοι; Οἱ δικοὶ μας μιά φορά ποτέ τους δέ θά ὑποχωρήσουν. Θά προτιμήσουν νά σκοτωθοῦν ὅλοι παρά νά λιποταχτήσουν. Εἶμαι σίγουρος γι' αὐτό. Κι ἀν τούς σκοτώσουν δέ θά καταφέρουν τίποτα. 'Εδῶ, νά ἐδῶ, μέσα σέ τούτη τήν καρδιά ἔχουμε κλεισμένη τήν 'Ελλάδα μας. Μπορεῖς ν' ἀφαιρέσεις τήν καρδιά; Πές μου, μπορεῖς; Πήραν ἔνα σωρό τουφέκια καί τά μυδραλιοβόλα καί τά 'βαλαν μέ ἀνθρώπους ὀλότελα ἀσπλους. Ντροπή τους. Μά πότε ἐπί τέλους, Θεέ μου, θά σκοτώσουμε κι ἐμεῖς τό δράκοντα; Πότε;

Φῶτος Χατζησωτηρίου

46. ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΝΟΥ (ἡ ἡ 9η Ιουλίου 1821 ἐν Λευκωσίᾳ Κύπρου)

(Τό ήρωικό τοῦτο ἔπος, πού ἀπαρτίζεται ἀπό 560 στίχους, ἀναφέρεται στό μαρτυρικό θάνατο τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς Κύπρου Κυπριανοῦ καί εἶναι γραμμένο στό κυπριακό γλωσσικό ἰδίωμα.

Τόσο γιά τή φυσικότητα καί παραστατικότητα, δσο καί γιά τήν πατριωτική του ἔξαρση οἱ Κύπριοι τό ἔπος τοῦτο τό θεωροῦν ἐθνικό καί τό λαϊκό ποιητή του ἐθνικό ποιητή.

Τό παρακάτω ἀπόσπασμα (στίχοι 170 - 181) εἶναι ἔνα μέρος ἀπό τό διάλογο τοῦ Τούρκου ἐπαρχού Μουσελήμ αὐτὸν ἀρχιεπίσκοπο Κυπριανό).

- Πίσκοπε, γιώ τήν γνώμην μου ποτέ δέν τήν ἀλλάσσω, κι ὅσα κε ᾧν πεῖς μέν θαρρευτεῖς πώς ἐν νά σου πιστέψω· ἔχω στόν νοῦν μου, πίσκοπε, νά σφάξω, νά κρεμάσω, κι ᾧν ἡμπορῶ πού τούς Ρωμιούς τήν Κύπραν νά παστρέψω· κι ἀκόμα ᾧν ἡμπόρεια τόν κόσμον νά γυρίσω, ἔθεν νά σφάξω τούς Ρωμιούς, ψυχήν νά μέν ἀφήσω.
- Ἡ Ρωμιοσύνη ἐν φυλή συνόκαιρη τοῦ κόσμου, κανένας δέν ἐβρέθηκεν γιά νά τήν -ι-ξηλείψει, κανένας, γιατί σκέπει την πού τά 'ψη ὁ Θεός μας.
- ‘Ἡ Ρωμιοσύνη ἐν νά χαθεῖ, ὄντας ὁ κόσμος λείψει.

Βασίλης Μιχαηλίδης

γιώ=ἐγώ, μέν=μήν, θαρρευτεῖς=θαρρεῖς, νομίσεις, ἐν=εἶναι, που=ἀπό, ἔθεν=ἥθελε, ἔθεν νά=θέ νά, συνόκαιρη=συνομήλικη-σύγχρονη, ξηλείψη=ἐξαλείψη, ἐξαφανίση, 'ψη=ὕψη, ὄντας=ὅταν.

47. ΥΨΩΝΟΝΤΑΣ ΤΗ ΣΗΜΑΙΑ

‘Υψώνω τή σημαία μου καί σκέφτομαι: Τί εἶναι πατρίδα;
Εἶναι ή δόξα τῶν περασμένων; ’Αλλά υπάρχουν καί πατρίδες
χωρίς ἔνδοξο παρελθόν. Δέν τίς ἀγαποῦν λιγότερο οἱ πολίτες
τους. Εἶναι μιά ἰδέα ἀφηρημένη; ’Αλλά οἱ ἰδέες μέ τό κύλισμα
τῶν αἰώνων κυλοῦν καί αὐτές. ‘Η ἀγάπη στήν πατρίδα μένει.
Εἶναι κάποιο ὄνειρο; Τό ζήσαμε τ’ ὄνειρο. Μαζί μέ αὐτό
ἡταν συνυφασμένη ἡ ζωή μας. Τ’ ὄνειρο διαλύθηκε. Καί πάλι
ἡ πατρίδα μένει. Τί εἶναι αὐτό πού ζεῖ πάνω ἀπό τήν ιστορία,
πάνω ἀπό τήν ρευστότητα τῶν ἰδεῶν, πάνω ἀπό τήν ἀπατη-
λότητα τῶν ὀνείρων; Ρωτῆστε τόν ξενιτεμένο νά σᾶς τό
εἰπεῖ. ’Οραματίζεται ἔνα κομμάτι γαλανοῦ, τίς βελόνες τοῦ
πεύκου, μιά συκιά στό φράχτη, μιά καλύβα, ἔνα σταυρό, ἔνα
πανάκι καραβιοῦ, τόν ἀναθρώσκοντα καπνό... Τά ζωντανεύει
στή φαντασία του καί νοσταλγεῖ πατρίδα. Γιατί ἡ πατρίδα
δέν εἶναι μιά λέξη, γιά νά μπορεῖ ὅποιος θέλει νά σβήνει, δέν
εἶναι εἶδος φίλολογικό, πού τό προσκυνοῦμε σήμερα καί τό
ἀπαρνιούμαστε αὔριο. Εἶναι ἡ πραγματικότητα: διά κάμπος,
ἡ θάλασσα, τό βουνό, τό χῶμα, διά βράχος, διά τι ἀγκαλιάζει
τό μάτι. Πῶς θά τό ἀγνοήσετε; ‘Η ἀγάπη πρός τό σύνολο
αὐτό τῶν ἐμψύχων καί ἀψύχων εἶναι ἀγάπη στήν πατρίδα.

Ἐγει πάρει πολύ στενή ἔνοια ὁ πατριωτισμός. Τόν εἴδα-
με σάν μιά θυσία. ’Αφοῦ ὅμως τήν πατρίδα τήν ἀποτελοῦμε
ἔμεις οἱ ἔδιοι καί διά κόσμος πού μᾶς περιβάλλει, γιατί νά μήν
εἶναι ἐκδήλωση πατριωτισμοῦ ἡ προσπάθεια γιά τήν τελειο-
ποίηση τοῦ ἑαυτοῦ μας, γιά τή βελτίωση τῶν συνθηκῶν
τοῦ βίου μας, γιά τήν δύμορφιά τοῦ περιβάλλοντός μας; Τήν
ἰδανική πολιτεία θά τήν ἀποτελέσει τό ἀθροισμα τῶν τελειο-
ποιημένων ἀνθρώπων. ’Ο μόχθος τῶν πολιτῶν, πού τείνει νά
γλυκάνει τούς ὅρους τῆς ζωῆς καί νά ἐξασφαλίσει μεγαλύτερο

τό μερίδιο του τόπου στ' ἀγαθά τῆς ὑπάρχεως, εἶναι καὶ αὐτό
μια ζωηρή ἔκρηξη πατριωτικοῦ αἰσθήματος. Καὶ τό δεντράκι
τῆς πλατείας, ὅταν τό προστατεύετε ἀπό τήν καταστροφή
τοῦ ἔχθροῦ, πράξη πατριωτική κάνετε. "Οπως ἐπιβούλη κατά
τῆς χώρας εἶναι καθέ ένέργεια πού θά τήν ἀσκημίσει. 'Ο ἐμ-
πρηστής τοῦ δάσους καὶ ὁ ἔμπορος πού στέλνει τά σάπια
σύκα του στό ἔξωτερικό εἶναι ἔχθροι τῆς πατρίδας, ὅσο καὶ
αὐτός πού παράδωσε τά μυστικά της στόν ξένο.

Καλός πατριώτης δέν εἶναι μόνο ἔκεινος πού ἔχει νά
δεῖξει πιστοποιητικά ἡρωικῆς δράσης. Θά τόν κρίνετε καὶ
στά εἰρηνικά του ἔργα, πού εἶναι τά μονιμότερα καὶ τά στα-
θερότερα. 'Η ἀγάπη τοῦ ἔργάτη στή δουλειά, ἡ ἐντιμότητα
τοῦ ἐμπόρου, ἡ εύσυνειδησία τοῦ ἐπιστήμονα εἶναι πράξεις
πατριωτικές, ἀφοῦ εἶναι πράξεις πού ἀνεβάζουν τό ἐπίπεδο
τῶν ὑλικῶν καὶ τῶν ἡθικῶν ἀξιῶν τοῦ τόπου. Πατριώτης
λαμπρός εἶναι καὶ ὁ ἀθόρυβος αὐτός ἀνθρωπος, ὁ μέσος "Ελ-
ληνας, ὁ νοικοκυράκος, πού δέν ἔχει εὔκολες τίς ἔξαρσεις*
οὔτε φτηνούς τούς ἐνθουσιασμούς, ἀλλά ἔχλεισε τήν πατρίδα
στό μαγαζάκι καὶ δουλεύει τίμια γιά τήν ἀνεση τοῦ σπιτιοῦ,
γιά τή χαρά τῶν παιδιῶν του. 'Ασήμαντη εἶναι ἡ ἱστορία τῶν
σχέσεων του μέ τήν πατρίδα. Τήν ὑπηρετήσει. Δέν μπορῶ νά σᾶς βεβαιώσω ἀν
εἶναι ἀξιος τῆς δάφνης τοῦ ἥρωα. Θά σᾶς βεβαιώσω ὅμως
ὅτι κράτησε τή θέση του ἀντρίκια μέ τήν ἀντίληψη τῆς ὑπο-
χρέωσης τοῦ πολίτη πρός τήν ἀξιοπρέπεια τῆς σημαίας του,
πού εἶναι καὶ δική του ἀξιοπρέπεια, μέ τήν ἐλπίδα γιά ἔνα
καλύτερο αὔριο γι' αὐτόν καὶ γιά τόν τόπο. "Αν οι ἐνθουσια-
σμοί εἶναι ἀπαραίτητοι σέ μια μεγάλη ἔξόρμηση, ἐπίσης
ἀπαραίτητη εἶναι καὶ ἡ ἀθόρυβη αὐτή ὑπηρεσία τοῦ πλήθους.
Οι ἐνθουσιασμοί θά σβήσουν. 'Η συναίσθηση τοῦ καθήκοντος,
ἔκει ὅπου ὑπάρχει, ἔχει ἀκλόνητα τά θεμέλια της. Στή συ-

ναίσθηση αύτή στηρίζονται οι πολιτεῖες γιά τά σταθερά και μακρόπονα ἔργα τους.

‘Ο πολίτης πού ἐκδηλώνει μέ τόν ἴδρωτα του τήν ἀγάπη πρός τήν πατρίδα ξέρει νά τιμήσει καί τόν ἴδρωτα τοῦ γείτονά του. ’Από τή δική του προσπάθεια θά κρίνει τήν ἀξία τῆς προσπάθειας τῶν ἄλλων καί θά τή σεβαστεῖ. Καλός πολίτης τῆς χώρας του είναι καί καλός πολίτης τοῦ κόσμου καί κομίζει ἀνύποπτος τό λιθάρι του γιά τήν προκοπή τοῦ συνόλου.

Αὐτές τίς σκέψεις κάνω τώρα πού νψώνω τή σημαία τῆς γιορτῆς. Λάμπει στόν ήλιο ό Παρθενώνας, ἔνα τσαρούχι περνᾶ κάτω ἀπό τό παράθυρο, ἡ φουστανέλα λευκαίνει τό δρόμο, ἔνα σπουργιτάκι χτυπᾶ τό τακούνι του καί περνᾶ γελαστό ἀπό τήν ἀσφαλτο, ἔνα ἄλλο κάθισε στά σύρματα καί φλυαρεῖ, ό πλανόδιος διαλαλεῖ, ό σοφέρ κορνάρει, ό χαρταετός καμαρώνει στόν ούρανό, γαλανή είναι ἡ θάλασσα, μύρα φέρνει ἡ πνοή τῆς ἀνοιξης. Βλέπω τήν πατρίδα μου καί τή χαιρετῶ.

Π. Παλαιολόγος

48. ΥΜΝΟΣ ΣΤΗ ΣΗΜΑΙΑ

Αύτό εἶναι τό ιερό πανί, τό γαλανό καί τ' ἀσπρο,
κομμάτι ἀπ' ἀνοιξιάτικο καί ξάστερο οὐρανό,
πού εἶναι λευκό σάν τόν ἀφρό τοῦ κύματος, πού ἀνθίζει
σέ περιγιάλι όλόγλυκο, σέ πέλαο μαχρινό.
Αύτό εἶναι τό ιερό πανί πού, δταν περνᾶ μπροστά μας,
ύγραίνονται τά βλέφαρα καί σπαρταρᾶ ἡ καρδιά μας.

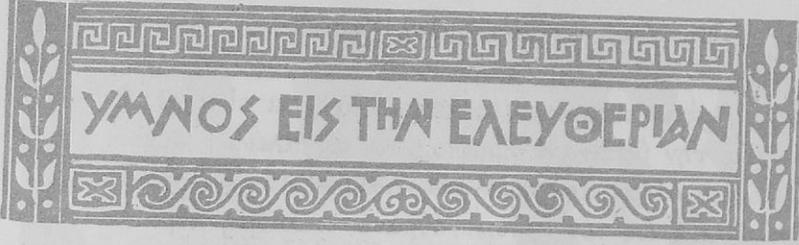
Δέν εἶναι ἡ αύρα πού ἔρχεται γλυκά νά τό χαιδέψει
δέν τ' ἀνεμίζει πρόσχαρα ἡ αύρα ἡ σιγανή·
εἶναι μιά ἀθάνατη πνοή πού ὁρμᾶ νά ζωντανέψει
μέ ἀνατριχίλα ἀνέκφραστη τό δίχρωμο πανί.
Τό πῆρε κάποια μάγισσα καί τό 'καμε χλαμύδα,
καί ζεῖ σ' αύτό καί πάλλεται όλόκληρη ἡ Πατρίδα.

Εἶναι ἡ Σημαία! Τή βλόγησαν παπάδες μ' ἀσπρα γένια,
μέσι στῆς σκλαβιᾶς τό τρίσβαθο κι ἀπόκρυφο σχολειό,
ἔκλαψαν μάτια καὶ καρδιές ἀπάνω της, κι οἱ κόρες
τή νύχτα τήν ύφαίνανε κρυφά στόν ἀργαλειό.
Σάν βόρειο σέλας ἀστραψε στή Λαύρα μιάν ἡμέρα
κι ἀπλώθηκε ὡς τόν ἔβδομο οὐρανό κι ἀκόμη πέρα.

Ποιά λύρα ἔχει τή δύναμη γιά νά σέ ψάλει ἐπάξια;
Εἶσαι τῆς νέας Ἐλλάδας μας ἡ ἄγια εἰκόνα Ἐσύ.
Εἶσαι ἡ λαχτάρα πού λυγάει τά γόνατα τῶν σκλάβων,
εἶσαι τοῦ γένους τ' ὄραμα, Σημαία μας χρυσή,
πού ὅταν τά μάτια ἐπάνω σου μέ σέβας τά καρφώνει,
θαρρεῖς καὶ κάποιο οὐράνιο φῶς σέ περικυκλώνει...

Στέφανος Δάφνης

ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ

49. ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ

A O

Σέ γνωρίζω ἀπό τήν κόψη
τοῦ σπαθιοῦ τήν τρομερή,
σέ γνωρίζω ἀπό τήν ὅψη
πού μέ βίᾳ μετράει τή γῆ.

’Απ’ τά κόκαλα βγαλμένη
τῶν Ἐλλήνων τά ιερά,
καὶ σάν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
χαῖρε, ὦ, χαῖρε, Ἐλευθεριά!

O

’Εκεῖ μέσα ἐκατοικοῦσες
πικραμένη, ἐντροπαλή,
κι ἔνα στόμα ἀκαρτεροῦσες,
ἔλα πάλι νά σου πεῖ.

”Αργειε νά ’λθει ἐκείνη ἡ μέρα
καὶ ἥταν ὅλα σιωπηλά,
γιατί τά ’σκιαζε ἡ φοβέρα,
καὶ τά πλάκωνε ἡ σκλαβία.

Δυστυχής! Παρηγορία
μόνη σου ἔμενε νά λέσ
περασμένα μεγαλεῖα
καί διηγώντας τα νά κλαῖς.

Καί ἀκαρτέρει, καί ἀκαρτέρει
φιλελεύθερη λαλιά,
ἔνα ἐκτύπας τ' ἄλλο χέρι
ἀπό τήν ἀπελπισιά.

Κι ἔλεες: Πότε, ἄ! πότε βγάνω
τό κεφάλι ἀπό τς ἔρμιές;
Καί ἀποκρίνοντο ἀπό πάνω
κλάψες, ἀλυσες, φωνές.

Τότε ἐσήκωνες τό βλέμμα
μές στά κλάμματα θολό,
καί εἰς τό ροῦχο σου ̄σταζ' αἷμα,
πλῆθος αἷμα ἑλληνικό.

Μέ τά ροῦχα αἵματωμένα
ξέρω ὅτι ἔβγαινες κρυφά,
νά γυρεύεις εἰς τά ξένα
ἄλλα χέρια δυνατά.

Μοναχή τό δρόμο ἐπῆρες,
ἐξανάλθες μοναχή·
δέν εἰν' εὔκολες οἱ θύρες,
ἔάν ἡ χρεία τές κουρταλεῖ,

”Αλλος σου ἔκλαψε εἰς τά στήθια,
ἀλλ’ ἀνάσαση καμιά·
ἄλλος σου ἔταξε βοήθεια
καί σέ γέλασε φρικτά.

”Αλλοι, διμέ! στή συμφορά σου,
όποιύ ἔχαιροντο πολύ,
«σύρε νά ’βρεις τά παιδιά σου,
σύρε» ἐλέγαν οἱ σκληροί.

Φεύγει ὅπισω τό ποδάρι
καί ὁλογλήγορο πατεῖ
ἢ τὴν πέτρα τό χορτάρι
πού τή δόξα σου ἐνθυμεῖ.

Ναί· ἀλλά τώρα ἀντιπαλεύει
κάθε τέκνο σου μέ δρυμή,
πού ἀκατάπαυστα γυρεύει
ἢ τή νύκη τή θανή.

W

«”Απαντα»

Δ. Σολωμός

ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ

50. ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΜΑΣ

"Ω σπίτι μας καλό καί τιμημένο
χίλιες φορές νά είσαι εύλογημένο,
καί ἄγια πάντα τοῦ Θεοῦ ἡ ματιά
στ' ἀδέρφια μου νά δίνει εύλογία
καί νά μυρώνει ἀδιάκοπα μέ νγεία
τά τίμια τῶν γονιῶν μου γηρατειά!

Σύ μ' ἔμαθες τόν Πλάστη νά πιστεύω
καί τή γλυκιά Πατρίδα νά λατρεύω,
σύ κρύβεις μές στό λατρευτό σου κτίριο
τό φῶς καί τῆς ἀγάπης τό μυστήριο.

'Η κάθε σου γωνιά καί κάθε σου ἄκρη
ἀντιλαλεῖ τό γέλιο μου ἡ τό δάκρυ,
τῶν τραγουδιῶν μου ἥχο ἡ στεναγμό,
τόν πόνο, τήν ἐλπίδα, τόν καημό.

Καί τ' ἄψυχα ὅλα ἀκόμα μέ γνώριζουν,
κι ἀγάπης λόγια γύρω ψιθυρίζουν
τραπέζι, εἰκονοστάσι καί σταυροί.
Χαμόγελο μου δείχνει κάθε εἰκόνα,
καί τήν ἀγκάλη ἀνοίγει ἡ πολυθρόνα,
πού κάθονται οι γονιοί μου οι σεμνοί.

Γεώργιος Στρατήγης

51. Η ΑΝΙΚΗΤΗ ΕΛΠΙΔΑ

‘Ανήμερα τά Φῶτα, τό δειλινό τῆς παραμονῆς τοῦ ‘Αι-Γιαννιοῦ, ἡ Μήτραινα, ὅπως ὅλες τίς παραμονές τοῦ ‘Αι-Γιαννιοῦ, ἔσφαξε μιά παχιά καὶ μεγάλη κότα, ἀπό τίς δέκα δώδεκα κοτοῦλες πού εἶχε, τή ζεμάτισε, τή μάδισε καὶ τήν ἔβαλε νά βράσει. Συγύρισε τό σπιτοκάλυβό της, ἔστρωσε στή γωνιά τά νυφιάτικά της μάλλινα στρωσίδια, ἔδεσε τή σκύλα καὶ περίμενε, ὅπως ὅλες τίς παραμονές, νά ’ρθει ὁ ἔγειτεμένος της ὁ Γιάννης, ξημερώνοντας τ’ ‘Αι-Γιαννιοῦ.

Αύτή ή ιστορία εξακολουθοῦσε χρόνια τώρα. ⁷ Ήταν
ἀκόμη νέα ή Μήτραινα, όταν χήρα ξεκίνησε τό μονάκριβό
της τό Γιάννη γιά τήν ἔρημη ξενιτιά. Δέν εἶχε ἀκόμη ἀσπρη
τρίχα στά κατάμαυρα μαλλιά της, όταν τόν φίλησε γιά ὑστε-
ρη φορά καί τόν εἶδε ψηλά ἀπό τή ραχούλα μέ δακρυόπνιχτα
μάτια νά χάνεται στό μάκρος τοῦ δρόμου καί νά γίνεται
ἄφαντος.

Χρόνια καί χρόνια ἀπό τότε ή δόλια Μήτραινα περνοῦσε
τή ζωή της μονάχη στό σπιτοκάλυβό της, ἔχοντας γιά μόνη
συντροφιά τούς τέσσερις τοίχους, τό εἰκόνισμα, τή γωνιά,
μιά γίδα, μιά γάτα καί καμιά δεκαριά κοτοῦλες μ' ἔναν
ὅμορφο πετεινό, πού τῆς χρησίμευε κάθε πρωί σάν ρολόγι,
νά τήν ξυπνᾶ, γιά ν' ἀνάβει τή φωτιά της καί ν' ἀρχινᾶ τό
ἐργάχειρό της: ρόκα ή πλέξιμο ή μπάλωμα, ή γιά νά πηγαί-
νει στό λόγγο νά κουβαλᾶ ξύλα.

Τά νιόπαιδα τοῦ χωριοῦ πήγαιναν κι ἔρχονταν στήν ξε-
νιτιά, ποιό σέ τρία, ποιά σέ τέσσερα καί ποιό σέ πέντε χρόνια,
τό βαρύ βαρύ· ἀλλά ὁ Γιάννης τῆς Μήτραινας οὔτε φαινόταν,
οὔτε ἀκουγόταν πουθενά! "Ολος ὁ κόσμος τόν θεωροῦσε
χαμένο καί ὁ προεστός τοῦ χωριοῦ τόν ξέγραψε ἀπό τό δε-
φτέρι του, γιά νά μήν πληρώνει ή κακομοίρα ή Μήτραινα
τούς φόρους του. Καί άμως ή Μήτραινα ἔσκισε τά ροῦχα της,
άμα ἔμαθε ὅτι τῆς ξέγραψε ὁ προεστός τό παιδί της καί πῆγε
στό σπίτι του νά παραπονεθεῖ.

—'Ακοῦς ἔκει, ἔλεγε βγαίνοντας ἀπό τοῦ προεστοῦ, νά μοῦ
σβήσει τό παιδί μου! Τί τόν μέλει αὐτόν, σάν πληρώνω ἐγώ;

Εἶχε πάντα τήν καρδιά της γεμάτη ἐλπίδα καί τῆς φαι-
νόταν ὅτι τό παιδί της εἶναι γερό καί καλά, ὅτι κέρδιζε χρή-
ματα μέ τό σωρό κι ὅτι βρίσκεται στό δρόμο νά ῥχεται. Ζοῦ-
σε ή καημένη μέ τό ἐργατικό, πότε στ' ἀμπέλια καί πότε στά
χωράφια χωριανῶν της, κι ἐνῶ ὅλος ὁ κόσμος τή συμπονοῦ-

σε, αὐτή δέν τό βανε κάτω, ἀλλ' ἀπολογιόταν μέ θυμό:

— Μή σᾶς πέρασε ἡ ἵδεα ὅτι χάθηκε τό παιδί μου καὶ δέ θά μου ἔρθει; αὐτό ζεῖ καὶ βασιλεύει, δόξα σοι ὁ Θεός! "Ετσι μου τό λέει ἡ ἐλπίδα, πού ἔχω μέσα στήν καρδιά μου!

Κάθε δειλινό, χειμώνα καλοκαίρι, ὅταν ἔτρεμε ὁ ἥλιος νά βασιλέψει, ἀφηνε τήν ἐργατιά της καὶ γνέθοντας πήγαινε ψηλά στή ραχούλα, στ' ἀγνάντια τοῦ χωριοῦ· κι ἐκεῖ καθόταν κι ἀγνάντευε τό δρόμο, ὡς μιά ὥρα μακριά — ὅσο ἔκοβε τό μάτι της — καὶ μέ ἀνίκητη ἐλπίδα ἀκολουθοῦσε τούς διαβάτες πού ἔρχονταν, καὶ μονολογοῦσε:

— Νά! αὐτός εἶναι! Αὐτός ὁ καβαλάρης! Κοίτα πῶς τρέχει τό μουλάρι του! Καλῶς ὅρισες, παιδί μου!

Καὶ ξεφώνιζε κι ἀνοιγε τήν ἀγκαλιά της μ' ἀφατη χαρά καὶ ριβολοῦσε δύο τρία βήματα, ἀλλά ὁ καβαλάρης ἐκεῖνος δέν ἦταν ο Γιάννης τῆς Μήτραινας, οὔτε κάν χωριανός της, γιατί ἀμα πλησίαζε πρός τό χωριό, ἔπαιρνε τόν ἄλλο τό δρόμο τραβώντας γιά ξένο χωριό. Κι ἡ Μήτραινα χαρωπή χαρωπή ἔπαιρνε κοντά μέ τό βλέμμα της ἄλλο καβαλάρη διαβάτη γιά τό Γιάννη της, ὅσο πού κι αὐτός ἔπαιρνε ἄλλο δρόμο. Καὶ δέν ἔφευγε ἀπό τή ραχούλα, παρά ὅταν ἀρχιζε νά χύνεται τό σκοτάδι ἐπάνω στή γῆ. Τότε γύριζε στό σπιτοκάλυβο της γελαστή καὶ χαρωπή, ὅπως πάντα, μέ τήν καρδιά της γεμάτη ἐλπίδα, κουνώντας τό κεφάλι καὶ λέγοντας:

— Ποιός ξέρει τό μοναχό μου, ποῦ νά νυχτώθηκε! Δέν τόν ἀφησε ἡ κούραση τοῦ δρόμου νά φτάσει ἀπόψε! Κι αὔριο μέρα τοῦ Θεοῦ ξημερώνει! Αὔριο ἔρχεται.

Αὐτή ἡ δουλειά ἔξακολούθησε χρόνια καὶ χρόνια. Ἡ ἐλπίδα φώλιαζε βαθιά στά φυλλοκάρδια τῆς Μήτραινας καὶ τίποτε δέν μποροῦσε νά τή διώξει ἀπό κεῖ μέσα. "Οταν δού-

λευε μέ τήν ἐργατιά, αὐτή ἔσερνε πάντα τό τραγούδι καί τραγουδοῦσε δόλο ξενιτεμένα τραγούδια γιά τόν ξενιτεμένο τό γιό της, πού πάντα ἐρχόταν καί ποτέ δέ φαινόταν! "Ολος ὁ κόσμος, ἀντρες καί γυναῖκες, τήν ψυχοπονοῦσαν τήν καημένη τή Μήτραινα κι ἔλεγαν μέσα τους:

—'Ο Θεός νά τῆς αὐξάίνει τήν ἐλπίδα τῆς ὄρφανῆς!

"Ετσι περνοῦσαν τά χρόνια καί ἡ Μήτραινα ἐξακολουθοῦσε νά ἐλπίζει κι δόλο νά ἐλπίζει. Κάθε βράδυ περίμενε τό Γιάννη της καί κάθε βράδυ ξενυχτοῦσε ἔρημη καί μοναχή στό σπιτοκάλυβό της, χωρίς ν' ἀδημονεῖ, χωρίς ν' ἀπελπίζεται.

Εἶχε χάσει τό λογαριασμό πόσα χρόνια εἶχε ὁ Γιάννης της στά ξένα. Δέ θυμόταν πόσα χρόνια τῆς βάραιναν τή ράχη κι ἀπό τήν ἡμέρα πού ξεκίνησε τό μονάκριβό της, εἶχε σκεπάσει τόν καθρέφτη της, πού εἶχε κρεμασμένο δεξιά στή πόρτα της, καί ἀπό τότε δέν εἶχε δεῖ τό πρόσωπό της! Τά μαλλιά της εἶχαν ἀσπρίσει δόλα, τό πρόσωπό της εἶχε ζαρώσει, ἡ ράχη της εἶχε κυρτώσει κι αὐτή δέν τό γνώριζε!

"Αν κάθε δειλινό ἔβγαινε στ' ἀγνάντια ἡ Μήτραινα, γιά νά δεῖ τό παιδί της νά 'ρχεται, δύμως οὔτε φαῖ ἑτοίμαζε, οὔτε ἔστρωνε, οὔτε τή σκύλα ἔδενε, γιά νά μήν ἀλυχτᾶ τούς χωριανούς. Μόνο τήν παραμονή τοῦ 'Αι-Γιαννιοῦ ἔκανε αὐτή τή δουλειά.

Τό εἶχε κομποδεμένο ἐκείνη τήν ἡμέρα ὅτι θά 'ρχόταν ὁ Γιάννης της χωρίς ἄλλο, ξημερώνοντας ἡ γιορτή του. Γι' αὐτό ἀπό τήν παραμονή, χωρίς νά βγεῖ καθόλου στά ἀγνάντια, ἔσφαζε τήν παχύτερή της τήν κότα, τή ζεματοῦσε, τή μαδοῦσε καί τήν ἔβανε νά βράσει, σκούπιζε τό σπίτι καλά καλά, ἔστρωνε καθαρά κι ἔδενε τή σκύλα, γιά νά 'ναι δόλα ἑτοιμα τό πρωί καί νά μήν ἔχει ἄλλη δουλειά, παρά νά πάει μόνο στήν ἐκκλησία κι ούδ' ἄλλο κι ούδ' ἄλλο.

Τόσοι 'Αι-Γιάννηδες πέρασαν καρτέρει και καρτέρει που μποροῦσαν νά κάμουν άκέριο μήνα, κι δ Γιάννης τῆς Μήτραινας δέ φαινόταν! Τί νά εἶχε γίνει δ Γιάννης; Χωρίς άλλο θά ἔλιωσαν τά κόκαλά του κάτω ἀπό τό μαῦρο μνῆμα χωρίς κερί, χωρίς λιβάνι, χωρίς τρισάγιο, χωρίς λουλούδια, χωρίς δάκρυα! Άλλα ποῦ περνοῦσαν αὐτά ἀπό τό νοῦ τῆς Μήτραινας!

"Οταν ἔβρασε καλά ἡ κότα, εἶχε βασιλέψει δ ἥλιος. Τότε ἡ Μήτραινα τήν ἔβγαλε ἀπό τή φωτιά, τήν ἀπόθεσε ψηλά κι ὕστερα ἔκαμε τό σταυρό της μπρός στό εἰκόνισμα, παρακαλώντας τήν Παναγία και τόν 'Αι-Γιάννη νά τής φέρουν τό παιδί της γερό και καλά ἀπό τά ξένα. Χάλασε και σκέπασε τή φωτιά, ἔσβησε τό λυχνάρι και πλάγιασε νά κοιμηθεῖ, γιατί ἦταν περασμένη ἡ ὥρα.

Τά πρόσφορα τά εἶχε ἔτοιμα ἀπό τήν ἡμέρα τοῦ Σταυροῦ. Τό βαθύ πρωί, νύχτα ἀκόμη, πρίν λαλήσουν οἱ πετεινοί, ἄμα ἔκουσε τό σήμαντρο τῆς ἐκκλησίας, σηκώθηκε, νίφτηκε, ἀναψε τό καντήλι στό εἰκόνισμα, ἔκανε τό σταυρό της κι ἀναψε τή φωτιά. "Εφτιασε τρία τέσσερα κεριά, γέμισε τό ροτ* της λάδι, πήρε τό πρόσφορό της και κίνησε γιά τήν ἐκκλησία.

Ξεκινώντας ἔκλεισε πίσω της τήν πόρτα μόνο μέ τό μάνταλο, γιά νά μπορέσει νά μπεῖ μέσα μονάχο του τό ξενιτεμένο της τό παιδί. "Ηταν τόσο βέβαιη, δτι θά ῥχόταν χωρίς άλλο δ Γιάννης της ἔκεινο τό πρωί!

Στήν ἐκκλησία κάθισε ἀπό τήν ἀρχή τής λειτουργίας ὡς τό τέλος και, ὅπως συνήθιζε πάντα, πῆγε στήν πύλη τοῦ ιεροῦ πρώτη πρώτη, γιά νά πάρει ἀντίδωρο πρωτύτερα ἀπ' ὅλο τό άλλο τό χωριό και νά πάει γρήγορα στό σπίτι της, νά δεχτεῖ τό παιδί της, πού ἐρχόταν ἀπό τήν ξενιτιά.

"Ετσι ἔκανε πάντα, κι δ παπάς, πού ἤξερε αὐτή τήν ἀδυναμία της, τής ἔδινε ἀντίδωρο πρῶτα ἀπ' ὅλους, κι αὐτή παίρ-

νοντας τ' ἀντίδωρο βγῆκε τρεχάτη ἀπό τήν ἐκκλησία κρατώντας στό χέρι τό ἀδειανό ροῦ καὶ τράβηξε ἵσια γιά τό σπιτοκάλυβό της.

Δέν εἶχε φέξει καλά, ὅταν γύριζε, κι ἡ συννεφιά ἡ βαριά, πού κρεμόταν στόν αἰθέρα, ἔκανε τόν οὐρανό μαῦρο καὶ φοβερό. Ὁ ἄνεμος φυσοῦσε δυνατά κι ἡ Μήτραινα ἔτρεχε γρήγορα πατώντας ὅπως τύχαινε μέσα στίς λάσπες, γιά νά φτάσει τό γρηγορότερο στό σπιτοκάλυβό της καὶ νά σφίξει στήν ἀγκαλιά της τό παιδί της.

Μπαίνοντας στήν αὐλή κοίταξε δλόγυρα, γιά νά δεῦ ἀνεῖναι κανένα μουλάρι, καὶ μή βλέποντας τίποτε ἀπόθεσε κάπου τό ροῦ της, βγῆκε στό δρόμο καὶ τράβηξε ἵσια κατά τ' ἀγράντια. Καὶ ἀμα ἔφτασε στήν μεριά πού εἶχε χωριστεῖ μέτο Γιάννη της, φώναξε μέ μεγάλη φωνή:

— Γιάννη η η η! Γιάννη, ούουου!

— Όριστ ε ε ε! ἀπολογήθηκε μιά φωνή ἀπό μακριά.

— Χτύπα γρήγορα, παιδάκι μου, γιατί σ' ἔφαγε τό κρύο! τοῦ ἀπολογήθηκε ἡ Μήτραινα.

Σέ λίγο τό ποδοβολητό τοῦ μουλαριοῦ ἀκουγόταν ξαστερότερα, ἀλλά ἡ Μήτραινα δέν τό κουνοῦσε ἀπό ἐκείνη τή μεριά. Τόν περίμενε ἐκεῦ τό Γιάννη της, ὥσπου ἥρθε.

— Παιδάκι μου! Ψυχούλα μου!

— Μανούλα μου! Ποιός σοῦ πῆρε τά συχαρίκια καὶ βγῆκες τέτοιαν ὥρα ἐδῶ, νά μέ καρτερεῖς;

— ‘Η ἐλπίδα μου, ψυχούλα μου! ‘Η ἀνίκητη ἐλπίδα μου πού φώλιαζε μέσα ἐδῶ στήν καρδιά μου βαθιά!

‘Ο Γιάννης κατέβηκε ἀπό τό μουλάρι, ἡ Μήτραινα ἀνοιξε τήν ἀγκαλιά καὶ μάνα καὶ παιδί ἔγιναν ἕνα ἀπό τό σφιχταγκάλιασμα. Ἐκεῦ, στήν ἴδια τή μεριά πού ἀγκαλιάστηκαν καὶ φιλήθηκαν μάνα καὶ παιδί τό πικρό ἀγκαλιασμα καὶ φίλημα τοῦ χωρισμοῦ ἐδῶ καὶ τόσα χρόνια, ἐκεῦ, στήν ἴδια τή

μεριά πάλι μάνα και παιδί ξαναφιλιώνταν και ξαναγκαλιάζονταν τό χαρμόσυνο φίλημα κι άγκαλιασμα του έρχομού!

Κι ετσι άγκαλιασμένοι έφτασαν στό σπιτοκάλυβο. Μιά βαριά τουφεκιά έπεσε στόν αύλογυρο της Μήτραινας, που βρόντησε δλο τό χωριό.

‘Η χαρά της Μήτραινας ούτε γράφεται ούτε μολογιέται!

Πρώτη φορά, άφοτου ξενιτεύτηκε ό Γιάννης, θρονιάζόταν ή χαρά στό ταπεινό σπιτοκάλυβο της Μήτραινας!

«Διηγήματα της ξενιτιᾶς»

Χρήστος Χριστοβασίλης

52. ONEIPO ΞΕΝΙΤΕΜΕΝΟ

Μές στήν ξένη πολιτεία,
μές στό ξένο τ' άκρογιάλι,
καραβάκι ἀπ' τήν πατρίδα
βράδυ βράδυ ἔλα ν' ἀράξεις.

Σβήνει ἀγάλι ἀγάλι οἱ ἥλιος
πίσω ἀπ' τό μεγάλο κάβο
κι οἱ γιαλός ἀποκοιμιέται
στά στερνά χρυσά ὄνειρά του.

Θαμποφέγγει, σουρουπώνει
κι ἀπ' τά βάθη τοῦ πελάγου
νύχτα ἀθόρυβα ξαπλώνει
τά βελούδινα φτερά της.

Καραβάκι, σ' ἥβρε ἡ νύχτα
μές στά βάθη τοῦ πελάγου
κι ἐγώ μόνος σέ προσμένω
στή στεριά, μέ τ' ὄνειρά μου.

"Ονειρο ξενιτεμένο
πού σ' ἀποθυμᾶ ἡ καρδιά μου,
μέ σιμώνεις, σέ προσμένω
κι εἶσαι πάντοτε μακριά μου.

Μές στήν ξένη πολιτεία,
μές στό ξένο τ' ἀκρογιάλι,
καραβάκι ἀπ' τήν πατρίδα
ἔλα σιγαλά ν' ἀράξεις.

Mix. A. Στασινόπουλος

53. ΤΟ ΠΑΛΕΜΑ ΜΕ ΤΟ ΦΙΔΙ

Καλοκαίρι ήταν, εἶχαν ἀποτρυγήσει τ' ἀμπέλια. "Εβαλαν στά βαρέλια τό μοῦστο καὶ καζάνιασαν γιά ραχί. Αύτά τ' ἀποσταγμένα τσίπουρα τ' ἀδειάζανε κατόπι σωρούς στούς ἀπόμερους σπιτότοπους. Σ' ὅλο τό χωριό μύριζε ξινά καὶ μεθυστικά ὁ ἀγέρας. Λοιπόν τότε ἄρχιζε ἡ ἐποχή τοῦ παιγνιδιοῦ, πού τό λέγαμε «τά καζίκια»*.

"Ήταν παλούκια ἀπό σκληρό ξύλο, τά ἔκαναν μυτερά ἀπό τήν πιό χοντρή ἄκρη καὶ τά κάρφωναν τά παιδιά στά πατημένα τσίπουρα ἢ στή σφιχτή λάσπη πετώντας τα τινάχτα. "Ηθελε δύναμη στό χέρι, ήθελε κι ἐπιδεξιότητα.

'Ο Βασίλης ἔπαιζε μέ κάτι συνομηλίκους του σ' ἔνα ψήλωμα. Τά σπίτια στό χωριό μας εἶναι χτισμένα σκαλωτά πάνω στό λόφο. Θαρρεῖς τό 'να πατᾶ στή στέγη τ' ἀλλουνοῦ, γιά ν' ἀνεβεῖ στήν κορυφή τοῦ βουνοῦ. Ξάφνου κάποιος ἀπό τούς συντρόφους του πάτησε μιά φωνή δείχνοντας κατά τά κεραμίδια τοῦ σπιτιοῦ μας: Τήρα! Τήρα!

Γύρισαν ὅλοι, ἀποξυλώθηκαν σαστισμένοι νά βλέπουν. Τά παλαικά κεραμίδια σάλευαν σάν τά λέπια, μετατοπίζονταν μέ κρότο τό 'να πίσω ἀπό τ' ἄλλο πάνω στή σκεπή. Κατόπι ἔνα θεόρατο φίδι ἄρχισε νά βγαίνει σιγά σιγά ἀπό κάτω. 'Ανασήκωσε τά κεραμίδια μέ τό κεφάλι καὶ ξεπρόβαλε λίγο λίγο στό ξέφωτο. "Εβγαινε, ἔβγαινε καὶ τελειωμό δέν εἶχε. Στό τέλος κουλουριάστηκε, χουζούρευε καὶ λιαζόταν.

'Ο Βασίλης ήταν τότε ἔνας παίδαρος δεκάξι χρονῶν. Γαλανομάτης, κατσαρομάλλης, ὅτι ἔκανε νά ίδρωνει τό μουστάκι. 'Αρπακά ἔνα καζίκι ἀπό πουρνάρι, μέ τή μύτη ντυμένη στό σίδερο, σάν ἀκόντιο (μπαλτάδες τά λέγαμε αὐτά τά σιδεράτα καζίκια). Μιά καὶ δυό πετάγεται τρεχάτος στό σπίτι.

'Ο πατέρας ἔλειπε στά χωράφια, ἡ μητέρα φούρνιζε ψωμί.

Χωρίς νά ρωτήσει κανέναν, άνοιγει τίς πόρτες, σπρώχνει την παρακόρη, άνεβαίνει στό πάνω πάτωμα και άπο τήν καταπατή άνασκαλώνει και μπαίνει στό ταβάνι.

Σάν βρέθηκε κεῖ μέσα, δίνει μιά μέ τή ράχη και ξεπετσώνει τά καταχυτά*. Άνοιγει τρύπα στή σκεπή και βγαίνει στά κεραμίδια. Έκει άρχιζει τό πάλεμα μέ τό φίδι.

Αύτό μεμιᾶς κατάλαβε πώς έχει νά κάνει μέ κακό έχθρο. Χύμηξε θεριακωμένο κατά πάνω στό παιδί, πού τό κοπάνιζε μέ τό καζίκι. Μιά έκανε νά φύγει νά γλιτώσει, μιά πισωγύριζε δρθιο. Τοῦ σήκωνε κεφάλι, πετοῦσε γλώσσα και φύσαγε θυμωμένο. Ή ούρά του σφύριζε σάν βούρδουλας, σκίζοντας τόν άερα μέ δύναμη. Θρύψαλα τά κεραμίδια.

Κόσμος και κοσμάκης μαζεύτηκε στά τριγυρινά δώματα, στά ψηλώματα και στά παραθύρια, άπορεμένος νά βλέπει τοῦτο τό παράξενο πράμα. Φωνές και κακό άπο παντοῦ. Κάποια στιγμή όλοι μαζί, άντρες, γυναικες, πάτησαν μιά τσιριξιά τρομαγμένη.

Ήταν πού δύ Βασίλης, κυνηγώντας τό θεριό στήν κατηφοριά τῶν καταχυτῶν, πήρε μιά γλίστρα και κύλησε ώς τήν άκρη τῆς σκεπῆς. Πρόφτασε και άρπαχτηκε άπο τόν τσίγκο τῆς ρουνιᾶς*, πού έφερνε ένα γύρο τή σκεπή. Κρεμάστηκε άπο κεῖ σάν τό γάτο και όλοι κράτησαν τήν άνάσα άπο τή λαχτάρα. Οι γυναικες βαστούσαν τά μάγουλά τους. Τάζανε μές στό νοῦ τους κερί και λάδι στήν Παναγιά, νά μήν τό δοῦν αύτό πού περίμεναν. Γιατί όλος δύ κόσμος ἔλεγε πώς έν' άπό τά δυό, ή δύ τσίγκος θά λυγίσει και θά φύγει ή τά χέρια του παιδιοῦ θά ξαμολάρουν άπο τήν κούραση· δέν ήταν, λέγαν, πράμα τοῦτο, νά βαστάξει πολλή ώρα.

Ο Βασίλης κρεμόταν όλοένα σάν τό σταφύλι δέκα μπόγια ψηλά πάνω άπο τό καλντερίμι, όλο μαρμαρόπετρα. Κάτι γειτόνισσες έτρεξαν κι έφεραν άπο κάτω στρώματα και μα-

ξιλάρια. Κι ἐκεῖ πού ἔλεγαν «τώρα θά πέσει» κι ἐκεῖ πού χτυποκαρδοῦσαν, ὁ Βασίλης ἀνασύρθηκε πάλι σάν τό γάτο καὶ κόλλησε τό στέρνο στήν ἄκρη τῆς σκεπαστῆς. Τά κεραμίδια ἔσπαζαν κι ἔπεφταν μαζί μέ τούς ἀσβέστες, μά αὐτός δέν ἔπεφτε.

— Φτάνει ν' ἀγαντάρουν* οἱ σιδεροδεσιές τῆς ρουνιᾶς, συλλογίζονταν ὅλοι μέσ στήν καρδιά τους.

Οἱ σιδεροδεσιές ἀγαντάρανε καὶ ὁ Βασίλης βρέθηκε μπρούμυτος στά κεραμίδια. «Ενα (ἄχ) ξαλάφρωσε τήν καρδιά τοῦ κόσμου, οἱ γυναῖκες ἔκαναν τό σταυρό τους καὶ ὅλοι ἀρχισαν νά μιλοῦν μαζεμένοι.

‘Ο Βασίλης ἔρποντας, μουλωχτά σάν τή σαύρα, σύρθηκε, ἀνέβηκε καὶ γονάτισε πάλι στή σκεπή. ‘Αρπαξε τό καζίκι καὶ ρίχτηκε μπρός.

Τό φίδι βρῆκε τόν καιρό, εἶχε ἀρχίσει νά τρυπώνει. Τό προφταίνει, τυλίγει στό ζερβί τήν ούρά καὶ τό τραβᾶ, ξεφρενιασμένος ἀπό πάθος. Σάν τό ἀνάγκασε νά βγάλει καὶ τό κεφάλι, τοῦ καρφώνει ἐκεῖ κατάκορφα τή σιδερένια μύτη τοῦ καζικιοῦ καὶ τό πετᾶ κάτω στό δρόμο ἔτσι μαζί μέ τό παλούκι πού τό τρύπησε.

Ξεφώνισαν πάλι οἱ χωριανοί πού ἥταν μαζεμένοι στό σοκάκι. Σκορπίστηκαν τρομαγμένοι σάν τίς κότες, πού κακαρίζουν. ‘Ο Βασίλης ἀπόμεινε κεῖ ψηλά, ξαπλωμένος μπρούμυτος στή σκεπή, γαντζωμένος ἄκρη ἄκρη.

Λαχανιασμένος ἀπό τόν ἀγώνα, κόκκινος φωτιά, μέ τά μάτια ἀγριεμένα, κοίταζε κάτω τό θεριό νά δέρνεται μέσα στή σκόνη, νά χτυπᾶ τή δυνατή ούρά καὶ ν' ἀναδεύει τίς κουλοῦρες. Στό χοντρό κορμί του περνοῦσαν κύματα κύματα τά ρίγη, ὕσπου νά φοφήσει. ‘Εβλεπε χάμω ἐκεῖ καὶ τούς χωριανούς, πού ξεθαρρεύονταν σιγά σιγά καὶ ἀρχισαν νά σιμώνουν, σάν εἶδαν πώς στό τέλος ὁ λαφιάτης δέ σάλευε ὀλότελα. ‘Ενα

δυό κιούλας κοτοῦσαν κι ἔβαζαν ἡρωικά τό πόδι πάνω στόν ψόφιο Μαμούρη, νά δείξουν πώς τό λέει ἡ καρδιά τους.

Ἐξαφνα κάτι εἶπε ἔνας τους καί μεμιᾶς ὅλοι σήκωσαν τά μάτια κι ἔβλεπαν τό ἀγόρι ἐκεῖ πάνω, τόσο πιό ψηλά ἀπ' ὅλους. "Ολοι σώπαιναν κι ἔβλεπαν. Τό κεφάλι τοῦ Βασίλη φαινόταν ἀπό τό δρόμο ἐκεῖ στήν ἄκρη τῆς στέγης. Σοβαρός, αὐστηρός, μέ τό πρόσωπο ξαναμμένο ἀνάμεσα στά κρεμα- σμένα μαλλιά πού χρυσάφιζαν.

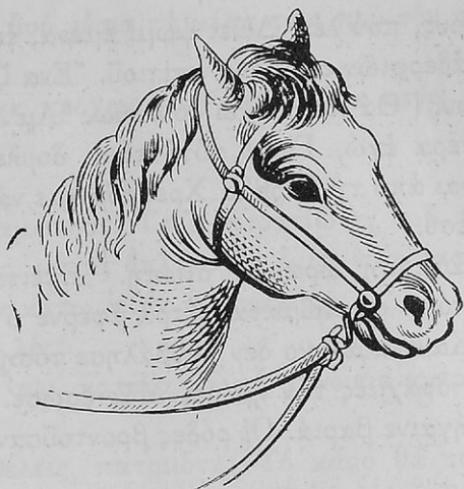
Εἶδε πού τόν κοίταζαν. Σηκώθηκε, κατέβηκε πάλι. Δί- χως νά μιλήσει, δίχως νά πάει κοντά στό φίδι, νά χαρεῖ τή νίκη του. Τράβηξε πίσω στό ψήλωμα πού εἶχε τό παιγνίδι. Μάζεψε πάλι γύρω στά τσίπουρα τούς συντρόφους καί ξανάρχισαν τά καζίκια.

Οι γειτόνοι μέτρησαν τό φίδι, θεριό πράμα. 'Οχτώ πο- δάρια ἀντρίκεια εἶχε μάκρος, ἔνα κεφάλι ἵσαμε τῆς γάτας. "Ανοιξαν τήν κοιλιά του, βρῆκαν ἀκόμα καί κομμάτια πανί στό στομάχι του.

Σάν γύρισε ὁ πατέρας, εὐχαριστήθηκε μέ τήν παλικαριά τοῦ παιδιοῦ. Μ' ἔστειλε νά τοῦ πάω ἔνα μαντίλι, κόκκινο τῆς φωτιᾶς, ἀπό προυσιανό μετάξι. «Νά τοῦ πεῖς: Εἶσαι ἀντρειωμένος "Ελληνας". Πῆγα καί τοῦ τό πα.

— 'Ο πατέρας σοῦ στέλνει τό ρεγάλο* καί σοῦ μηνᾶ: «Εἶσαι ἀντρειωμένος "Ελληνας".

Στράτης Μυριβήλης

54. ΤΟ ΑΛΟΓΟ

"Ενα κάρο ἀνέβαινε ἀπό τὸν Πειραιά στὴν Ἀθήνα. Ἐφερνε τρία βαρέλια λάδι. Ἐπάνω στὸ φόρτωμα ἦταν ὁ καροτσέρης, ἔνας ἄνθρωπος μελαχρινός μέ φαρά γένια, καὶ τό παιδί του. Τό κάρο κυλιόταν τὸν ἀνήφορο, ἀργά, νωθρά.

"Ἔταν Ἀπρίλης, εἶχε πέσει τὸ βράδυ κι ἀναβαν τά φῶτα. Ἀπό τὸ καμουτσίκι, ἔνα μαδημένο σκοινί, μποροῦσε νά καταλάβει κανείς, πώς ὁ καροτσέρης ἀγαποῦσε τό ἄλογο. Τό καμουτσίκι ἐπεφτε στὰ καπούλια του ἐλαφρά σάν παιχνίδι. Καὶ σ' ὅλο τὸν ἀνήφορο αὐτόν τό ἄλογο δέν ἀκουσε βρισιά, μήτε προσταγή, παρά τή φωνή:

— "Ελα, Κύρκο! "Αιντε, Κύρκο!

"Ἐτσι, μ' αὐτό τό χάδι, ἀνέβαινε σέρνοντας τό κάρο μέ τρία βαρέλια καὶ δυό ἀνθρώπους.

— Πού λές, εἶπε ὁ γέρος στό παιδί του, ὁ Κύρκος ἔχει φιλότιμο. Νά τ' ἀκοῦς ἐσύ, πού κάποτε τό χτυπᾶς. Δέν τά δέρνουν τά ζῶα. Καὶ τέτοιο ἄλογο ποῦ τό βρίσκεις σάν τοῦτο;

μᾶς τρέφει ὅλους, πού λές. Δίνει ψωμί ἐμένα, ἐσένα, τῆς μάνας σου, τῶν ἀδερφιῶν σου, τοῦ σπιτιοῦ. "Ἐνα ζῶο νά τρέφεις ὁχτώ ἀνθρώπους! Θά πεῖς, ἐγώ δουλεύω. "Αμ αὐτό δουλεύει πρῶτα κι ὕστερα ἐγώ. Γιατί αὐτό εἶναι δουλευτής πού δέ βρίσκεται. Εἶναι ἀπό τή Σερβία. Χρεωθήκαμε νά τό πάρουμε, δέν τάξέρεις ἐσύ.

Πέρασε κάμποση ὥρα μέ σιωπή. "Επειτα ξανάρχισε.
— Πού λές, πόσα φορτώματα πέτρα ἔφερνε ὁ Κύρκος ἀπό τά νταμάρια; Κανένα ἄλογο δέν κουβάλησε τόση πέτρα, τόσο λιθάρι. 'Εκατό δραχμές τήν ήμέρα. Μᾶς ἔσωσε.

Τό κάρο πήγαινε βαριά. Οι ρόδες βροντοῦσαν καί ὁ γέρος ξανάρχισε:

—"Ακου, παιδί μου. Αὔριο τό ἄλογο καί τό κάρο καί τή δουλειά θά τήν πάρεις ἐσύ. 'Εγώ δέν μπορῶ. Ξέρεις, πού ἡ μέση μου πονεῖ. Μοῦ εἶπε ὁ γιατρός νά μή δουλεύω. Νά πάρεις τόν Κύρκο, νά τόν ξαναπάς στά νταμάρια, νά βγάλουμε ψωμί. Νά γιατρευτῶ κι ἐγώ. Καί ἡ μάνα σου νά μήν ξενοπλένει κι ἡ ἄρρωστη ἡ ἀδερφή σου, ἡ Βγενιώ, νά κάνει χρῶμα, πού βήχει. Νά, τό λοιπόν πιάσε τά λουριά. Κατέβα κάτω καί πιάσε τόν Κύρκο. Νά τόν βγάλεις ἐδῶ στόν ἀνήφορο. "Ελα, σιγά! Χάιδευέ τον στό λαιμό! "Αιντε, Κύρκο.

Τό παιδί πήδησε κάτω, ἔπιασε τ' ἄλογο καί τραβοῦσε. 'Ο γέρος ἔβλεπε τή λυγερή σκιά τοῦ παιδιοῦ, τό τολμηρό του χέρι πού κρατοῦσε τά λουριά. Αύτό τό παιδί θά γίνει καλός καροτσέρης!

Πέρασαν μπροστά ἀπό κάποιο εἰκόνισμά τοῦ δρόμου. 'Ο γέρος ἔβγαλε τήν ψάθα του καί σταυροκοπήθηκε μέσα στό σκοτάδι. "Ηταν ἄρρωστος, σκακατεμένος, δέ σταυροκοπήθηκε ὅμως γιά τόν ἔαυτό του. Εἶπε: «Θεέ μου, κάμε νά μή βήχει τό κορίτσι, ἡ Βγενιώ. Κάμε τοῦτο τό παιδί νά πάρει στά χέρια του τό κάρο μέ τόν Κύρκο. Καί γιά μένα δ, τι. πεῖς»:

Κι ἔπιασε μέ τά δυό χέρια τή μέση του, πού τόν πονοῦσε δυνατά.

Τό κάρο εἶχε προχωρήσει πολύ μέσα στήν πόλη, ὅταν ἀκούσε μιά φωνή.

— Ἀλτ!

Τό κάρο σταμάτησε. Τρεῖς στρατιῶτες τοῦ πυροβολικοῦ κι ἔνας δεκανέας, μέ τά ὅπλα στόν ὄμο, πλησίασαν.

— Ἐλα, κατέβα κάτω, εἶπε δέ δεκανέας.

— Σ' ἐμένα τό λές;

— Αιντε, γειά σου, κατέβα νά μή χάνουμε καιρό.

— Καί γιατί;

— Κουβέντα θέλεις, πατριώτη; Τό κάρο θά τό πᾶμε στό στρατώνα. Ἐπιστράτευση ἔχουμε. Τώρα τό μαθαίνεις;

— Ἐπιστράτευσή!

— Ναί, γειά σου, πιάσε ἀπό κεῖ νά ξεφορτώσουμε.

— Ετσι, μέσ στό δρόμο; γιά στάσου, βρέ παιδί, τί εἶναι τοῦτο; ἔχω δουλειά, ἔχω μεροκάματο.

— Τό μεροκάματο κοιτάς, καημένε, ή πού φεύγει ἀπόψε τό σύνταγμα; χωρατεύεις; κόπιασε κοντά, πατριώτη, νά πάρεις τόν ἀριθμό σου. Κι ὕστερ' ἀπό τόν πόλεμο, ἀν γίνει πόλεμος, νά ῥθεῖς νά πάρεις τ' ἄλογό σου καί τό κάρο ή νά πληρωθεῖς ἀπό τό Δημόσιο, ἀν σκοτωθεῖ τό ζῶο.

‘Ο γέρος γύρισε καί κοίταξε τά βαρέλια, πού ήταν πεσμένα στό δρόμο. Εἶπε στό παιδί του:

— Κάτσε αύτοῦ ὡς νά ῥθῶ... Κι ἀκολούθησε τό κάρο. Δέν ἔλεγε τίποτε. “Ἐνας στρατιώτης; ἐκεῖ πού πήγαιναν χωρίς καμιά κουβέντα, γύρισε καί τοῦ εἶπε:

— ‘Αμ’ ὅ, τι ἔχουμε καί δέν ἔχουμε; πατριώτη, θά τό δώσουμε γιά τήν πατρίδα.

‘Ο γέρος μετά κάμποση ὥρα τοῦ ἀπάντησε:

— Ποιός λέει ὅχι; γιά τήν πατρίδα εἶναι ὅλα. Μά τούτη ἡ

δόλια καρδιά πού' χουμε, σάμπως μπορεῖ, όποτε θέλεις, νά τήν κάμεις πέτρα, γιά νά μήν ἀκοῦς; πάντα καρδιά είναι.

"Εφτασαν στό στρατώνα κι ἔμπασαν τό κάρο στήν αὐλή. Τό σύνταγμα ἐτοιμαζόταν. Θά 'φευγε τά μεσάνυχτα. Οι ἕφεδροι χόρευαν, πηδοῦσαν, τάραζαν τόν κόσμο μέ τίς φωνές. Πολίτες ἔμπαιναν μέσα ψάχνοντας γιά τούς δικούς τους, φωνάζοντας ὄνόματα στό σωρό. Κάποιοι κρατοῦσαν ἐκεῖ κάτω μιά σημαία. "Ενας παπάς πιό κάτω, φορώντας φισεκλίκια σταυρωτά στό στῆθος, μιλοῦσε στούς ἄλλους γιά τήν ἐλευθερία καί τό Χριστό. "Ενας ἕφεδρος στό φανάρι διάβαζε ἐφημερίδα. Κι ἄλλος ἔγραφε στό γόνατο μέ τό μολύβι.

Πιό πέρα οι ἕφεδροι ἀποχαιρετοῦσαν τούς δικούς τους μέ συγκίνηση. Χέρια ζαρώμενα ἔσφιγγαν τά ζωντανά κορμιά τῶν ἐφέδρων. Τά δάκρυα ἔτρεχαν καί τά μαντίλια ἔπιναν.

'Ο γέρος ἦταν μόνος σ' αὐτό τό πανηγύρι. Κανένα δέν ἤξερε καί κανένας δέν τόν ἤξερε. Προχώρησε ὅμως στό βάθος, ἐκεῖ πού ἦταν ἀραδιασμένα κάμποσα κάρα καί τό δικό του μαζί. 'Ο Κύρκος, σάν τόν εἶδε, σήκωσε τό κεφάλι του καί φύσηξε μέ τά πλατιά ρουθούνια του. 'Ο γέρος ἀπλωσε τά χέρια καί τόν ἔπιασε ἀπό τό λαιμό.

Κι ἐκεῖ στή γωνιά, παράμερα, μιλοῦσε ἔνας ἄνθρωπος μ' ἔνα ἄλογο:

— Δέ θά σέ ξαναδῶ... "Ε, δουλευτή, "Ε, παλικάρι... Καί στό σπίτι δέν ξέρουν τίποτε... Μήτε ἡ κυρά σου, μήτε ἡ Βγενιώ, κατάλαβες... Ποιός ξέρει ποῦ θά πεθάνεις καί πῶς... Καί ὅμως, γιά τήν πατρίδα χαλάλι. "Αιντε στό καλό. Καί τόν φιλοῦσε ἀδιάκοπα.

"Ενας στρατιώτης πλησίασε ψάχνοντας στό σκοτάδι.

— "Αιντε, καημένε γέρο! Τή δουλειά σου θά 'χουμε; "Αιντε νά πάρεις τόν ἀριθμό.

"Ο γέρος μπῆκε σ' ἔνα γραφεῖο, πῆρε κάποιο χαρτί καί

τό βαλε στόν κόρφο του. "Επειτά βρέθηκε στό δρόμο. Πήγαινε ἀργά, μέ τό κεφάλι κάτω, πρός τό μέρος πού ἔφησε τά βαρέλια μέ τό παιδί. Πολλοί γύριζαν ἀπό τό στρατώνα μοναχοί καί μέσα σ' αὐτούς ὁ καροτσέρης, ὁ πεζός, ὁ γέρος, ὁ πιό μοναχός.

Zax. Παπαντωνίου

55. ΤΑ ΜΑΡΜΑΡΑ

—'Ακοῦστε χωριανοί! Ταχιά, πού θά σημάνουν οι καμπάνες, θά σηκωθεῖτε ὅλοι σας, γιά νά πάμε γιά μάρμαρα! "Οποιος δέ σηκωθεῖ καί δέν πάει, νά 'χει τ' 'Αι-Νικόλα τήν κατάρα!

Τέτοια διαλάλησε προσταγή τό Σαββατόβραδο στό Μεσοχώρι καί στ' ἀνηφορικά σταυροδρόμια ὁ πρωτόγερος, ἀνεβαίνοντας σέ ξάγγαντους τόπους καί σέ πεζούλια ἀπάνου, ἀκουμπώντας κατά πίσω τό χοντροχαμωμένο κορμί του στό δεκανίκι του τό κρανένιο καί προβάλλοντας κατά μπρός τ' ἀνοιχτά στήθια του, σάν νά 'θελε νά βγάλει μέσ' ἀπό τά σω-

θικά του ὅλη του τή βροντερή φωνή καί νά τή χύσει σ' ὅλο τό χωριό γύρω.

Καί τό ταχύ, μόλις τσάκισαν τά έφτά μεσάνυχτα κι ἔσκασε μές στ' ἀνατολικά κορφοβούνια τό λαμπρότατο ἀστέρι δ Γελαντζής*, ξάφνου μαζί κι οι πέντε καμπάνες τῶν ἀψηλῶν μας καμπαναριῶν ἀνατάραξαν τό χωριό· σκόρπισαν ἀπό τά ματόφυλλα τῶν χωριανῶν μέσα στό γλυκοχάραμα τόν ὑπνο, σάν ἀνεμοζάλη ὁργισμένη, πού σηκώνετ' ἀξαφνα καί σκορπάει τήν πάχνη καί τήν καταχνιά, πού πλακώνουν τήν πλάση.

Οι καμπάνες χτυποῦν ζωηρά, ἀδιάκοπα. "Αλλες μέ παιδιάτικους ἀσημένιους ἥχους, μαθημένες ἀπό τά παιδιά πού κράζουν στό σχολειό σημαίνοντας αὐγή κι ἀπόγεμα, κι ἄλλες λυπητερά, συνηθισμένες ἀπό τούς θανάτους κι ἀπό τά μνημόσυνα, πού συχνότατα διαλαλοῦσαν· καί μιά, ἡ μεγαλύτερη τοῦ καμπαναριοῦ τ' 'Αι-Νικόλα, τρυπημένη κατάκορφ' ἀπό τουφεκιά κλέφτικη, ξεχώριζε ἀπό ὅλες μέ τή βραχνή τής φωνή.

Τό φεγγάρι, κυκλωμένο κι ὅλόκληρο, ἔφεγγε καταμεσῆς τ' οὐρανοῦ, ἵσκιωνε τίς φυτειές καί τά λαγκάδια, τίς σπηλιές καί τά ριζιμιά, τούς φράχτες καί τούς μπλοκούς*, τά κλαριά καί τίς στιβανιές*, καί φώτιζε περίγυρα τά βουνά ὅλα καί τούς γκρεμούς καί τό χωριό μέσα. "Ηταν Θεοῦ χαρά. Μέρα ἡ νύχτα. Τά καλντερίμια τῶν ἀνηφορικῶν δρόμων τοῦ χωριοῦ, οἱ πέτρινες ροῦγες*, τά μαρμαρένια πεζούλια, οἱ ἀφρόπλακες καί τ' ἀσπρόλιθα τῶν σπιτιῶν γυάλιζαν, λαμπύριζαν στό σεληνόφωτο. "Ανοιγαν ἀνάρια κι ἀραδαριά τά παράθυρα τά καγκελωτά, σάν βάρυπνα μάτια μεγάλα, κι ἔφεγγαν μέσα στά σπίτια. "Υστερά ἀνοιγαν πόρτες καί παραπόρτια καί χύνονταν στούς δρόμους ἀντρες καί γυναικόπαιδα, κι ἔπαιρναν τόν ἀνήφορο.

Οι καμπάνες όλοένα δέ σταμάταγαν. Τά πλήθη ὅσο ψηλότερα ἀνέβαιναν τόσο συμπυκνώνονταν, κι ἀγάλια ἀγάλια οἱ κορφινοὶ τοῦ χωριοῦ δρόμοι ἔμοιαζαν σκοταδερές ρεματιές καὶ λαγκάδια δασιά· τόσο μαυρολογοῦσαν. Κι ὁ θρό* πού ἀκουγόταν στά χαμηλώματα, στά καλντερίμια καὶ στά χαλίκια ἀπό τά πατήματα τῶν λιγοστῶν διαβατῶν, σιγά σιγά γινόταν στόν ἀνήφορο σάλαγος*, κι ἀπό σάλαγος πιό ψηλά χλαλοή. Κι ἀπό τή χλαλοή αὐτή τή μεγάλη κι ἀπ' τό πολύ τό σημανταριό* ξαφνιασμένα τά ὄρνιθια ξύπναγαν στήν κούρνια τους καὶ φώναζαν κι αὐτά πάρωρα. Καὶ πίσω πίσω οἱ δημογέροντες τοῦ χωριοῦ μέ τίς κραυγές καὶ μέ τά βιολιά, ἀπό ρούγα σέ ρούγα κι ἀπ' αὐλόπορτα σ' αὐλόπορτα ἀνηφορώντας ξύπνοῦσαν κι ἔπαιρναν μπροστά, ὅσους δέ δυνήθηκαν νά ξύπνήσουν οἱ καμπάνες.

Δυό μεγάλες βαθιές ποταμιές, πού κατεβαίνουν ἀπό τά κορφοβούνια ψηλά, ζώνουν τό μαχαιροκομμένο κοκκινόβραχο, πού βαστάει τό χωριό μας ἀπάνω του. Ἀπό τό φρύδι τοῦ βράχου, πού χάσκει ἐμπρός κάτου γκρεμός φοβερός κι ἄβυσσος ἀπατη, ἀρχίζουν τά σπίτια τοῦ χωριοῦ ἀσπρα ἀσπρα καὶ ἀραδιασμένα τόν ἀνήφορο τό ἔνα ἀπάνω ἀπό τ' ἄλλο, σάν σκαλοπάτια ὡς τήν κορφή. Καὶ μέ τό σχῆμα του τό τριγωνικό μοιάζει τή νύχτα, μέ τ' ἀναμμένα τά φῶτα, σάν μέγα πολυκάντηλο τό χωριό μας.

Βγήκαμε στήν κορφή ἀπάνω. Ἐδῶ σώνεται ὁ ἀνήφορος κι ἀνοίγονται στρωτά σάδια* καὶ πλαγιές. Συμπυκνωμένο ἔδω τό πλῆθος, σωρούς σωρούς, μαύριζε τά σάδια καὶ τίς πλαγιές. "Ωσπου ἥρθαν οἱ δημογέροντες μέ τά βιολιά. Μέ τά βιολιά τώρα, μέ τίς χαρές καὶ μέ τά τραγούδια πού κάμανε πέρα, σμιγμένοι καὶ χωριστά οἱ ἀντρες ἀπό τίς γυναικες, δέν παράλλαξαν ἀπό συμπεθεριό κι ἀπό ψίκι*. "Ενα μονάχα. 'Οπ' οὔτε νύφη οὔτε γαμπρό πήγαιναν, γιά νά πάρουν. Μέ τίς τρι-

χιές ριγμένες πισώπλατα, είτε κρεμάμενες άπό τά χέρια, πήγαιναν γιά μάρμαρα.

Εἶχε καεῖ τό χειμώνα ἡ πιό μεγάλη ἐκκλησιά τοῦ χωριοῦ μας, ὁ Ἀι-Νικόλας, καὶ τό καλοκαίρι ἐκεῖνο τήν ξανάχτιζαν οἱ χωριανοί. Πλήρωναν μοναχά τά μεροδούλια τῶν μαστόρων καὶ κουβαλοῦσαν αὐτοί ἀπό τά βουνά ἀπάνω κάθε βδομάδα τήν πλάκα καὶ τά μάρμαρα.

Ἐκεῖ πού τελειώνουν πιά τά σάδια κι ἀρχίζει πάλι ἡ μπροστέλα* τοῦ βουνοῦ, ἔκει ἥταν τά μάρμαρα. Ἐκεῖ μέ τούς κασμάδες καὶ μέ τούς λοστούς δουλεύοντας ὅλο τό μεροβδόμαδο τά εἰχαν ἀραδιάσει σωρούς σωρούς χοντροκομμένα τ' ἀφράτα μάρμαρα οἱ μαρμαράδες. Σάν δ γόνος τοῦ μελισσοῦ πού ρίχνει καὶ φεύγει ἀπό τό κρινί* καὶ σκαλώνει ἀπανωτό στριμωγμένο στό πρῶτο κλωνάρι τοῦ κλαριοῦ πού τυχαίνει μπροστά του, καὶ τό κλωνάρι μαυρίζει ὀλόβολο, ἔτσι μαύρισαν τώρα τά κάτασπρα ἐκεῖνα κι ἀστραφτερά σάν χιόνια μαρμαροσώρια ἀπό τά πλήθη πού κόλλησαν ἀπάνω τους. "Αντρες καὶ γυναικες δίπλωναν τίς φλοκάτες τους σταυρωτά κατά πίσω, τίς πίστρωναν ὕστερα σάν προσκέφαλα καὶ φορτώνονταν δ ἔνας μέ τόν ἄλλο τά θεόρατα μάρμαρα. "Ωσπου φορτώθηκαν ὅλοι κι ὥσπου ἀναλήφτηκαν ἀπό μπροστά οἱ ἄσπροι σωροί.

"Οταν ξεκίνησαν τόν κατήφορο κατά τό χωριό, χάραζε.

"Αχγιζε τώρα κατά τή δύση του τό φεγγάρι καὶ στ' ἀνατολικά κορφοβούνια, ἔκει πού πρῶτα ἔλαμπε δ Γελαντζής, ἔσκαε δ Αύγερινός τώρα. 'Ο Μπάρος, δ Καταραχιάς, τ' Αύτι, οἱ Νύφες κι ἄλλες ὀλόγυρα κορφές ἀσπρογυάλιζαν ἀπό τό γλυκοχάραμα. Πλῆθος αὐλάκια ἀφρόδροσα, πού ἔρχονται ἀπό τό κεφαλόβρυσο ἀπάνω καὶ πού αὐλακώνουν ἔδω κι ἔκει ὀλοῦθε τά πλάγια ἐκεῖνα, ξύπναγαν στά πατήματα τοῦ λιθοφορτωμένου κόσμου καὶ μέ τά τρυφερά τους μουρμουρητά

έλεγες ότι τό ένα ρωτάει τ' ἄλλο, νυσταγμένο τό μαῦρο ἀκόμα, γιά τό ξαφνικό ἐκεῖνο καί παράωρο ποδοβολητό του λαοῦ.

Ἐύπναγε ἡ πετροπέρδικα στά τουφωτά κοντοπρίναρα πού κοιμόταν, ἔλουζε τόν ὅμορφο λαιμό καί τά καμαρωτά στήθια της στά κρυσταλλόνερα μέσα κι ἀνέβαινε στήν κορφή του γκρεμοῦ κι ἄρχιζε τόν ὀλόγλυκο κελαχδισμό της. Ἡ πέρδικα ἔύπναγε τό βοσκόπουλο στή μάντρα του, καί τό βοσκόπουλο τό καλό μέ τή γλυκιά του φλογέρα ἔύπναγε ὅλη τήν πλάση.

Οι χωριανοί ροβόλαγαν τόν κατήφορο φορτωμένοι μέ τά θεόρατα μάρμαρα. Κατέβαιναν κι ἔτρεχαν κιόλας ποιός νά πρωτοπεράσει τόν ἄλλο, ποιά νά παραδιαβεῖ τήν ἄλλη. Κι ἔσκαγαν ἐκεῖ γέλια καί χαρούμενες φωνές. Μπροστά τά βιολιά πάντα κι οι δημογέροντες κι οι παπάδες, φορτωμένοι κι αύτοί, καί πίσω τό πλῆθος. Καί πάρα πίσω ἀκόμα τά ξακουστότερα του χωριοῦ παλικάρια, ὅπου τρία καί τέσσερα τέσσερα μαζί κατέβαζαν στούς στοιχειωμένους ὥμους τους ἀπάνου οὐδόβιλα χάλαρα* ἀκέριους βαριοκομμένους βράχους. Ἐδῶ θυμόταν κανένας τούς παλιούς ἀντρειωμένους τῶν τραγουδιῶν, τούς σαραντάπηγχους τῶν παραμυθιῶν.

Κάπου κάπου σταμάταγαν, γιά νά ξανασάνουν καί νά συγκεντρωθοῦν.

"Οταν χτύπησε ὁ ἥλιος στά βουνά, οι φορτωμένοι πληθυσμοί ἔφτασαν στήν κορφή του χωριοῦ. Κι ὕστερ' ἀπό λίγη ὥρα, πού ξεφορτώνονταν αύτοί στό προαύλι τῆς ἐκκλησίας, οι χρυσές τους ἀχτίδες στεφάνωναν τά ἴδρωμένα καί περήφανα μέτωπά τους. Τά λιθοσώρια*, πού ἀσπριζαν ὀλονυχτίς στό βουνό ἀπάνου, λαμποκοποῦσαν τώρα στό προαύλι τῆς ἐκκλησίας: καί γύρω του ὀλόρθος ὁ κόσμος του χωριοῦ, ξεφορτωμένος καί κατακόκκινος καί χαριτωμένος κι ὅμορφος καί λαμπρός, δέχονταν μέ χαρές καί μέ παινετικά λόγια τούς ἀντρειωμένους, πού στερνοί στερνοί κατέβαζαν στούς στοι-

χειωμένους τους ώμους ἀπάνω ὄλόβολα χάλαρα, ἀκέριους
βαριοκυμένους βράχους.

Εἶχαν, οἱ μάστοροι τώρα γιά μιά βδομάδα μάρμαρα νά
δουλέψουν.

“Ως τό Σαββατόβραδο τ’ ἄλλο, πού ὁ πρωτόγερος θά φώ-
ναζε πάλι στό Μεσοχώρι καὶ στ’ ἀνηφορικά σταυροδρόμια
τό συνηθισμένο διαλάλημά του:

—'Ακοῦστε χωριανοί! Ταχιά, πού θά σημάνουν οἱ καμπάνες,
νά σηκωθεῖτε δῆλοι σας, γιά νά πᾶμε γιά μάρμαρα! “Οποιος δέ
σηκωθεῖ καὶ δέν πάει, νά ’χει τ’ ‘Αι-Νικόλα τήν κατάρα!

K. Κρυστάλλης

56. Ο ΜΠΑΡΜΠΑ - ΙΩΣΗΦ

Σιγά σιγά, ὅσο οἱ μέρες κάτω ἀπό τά Κιμιντένια ἀνά-
τελλαν καὶ βασίλευαν, ἔρχισα νά αἰσθάνομαι τό διαφορετικό
νόημα πού εἶχαν πολλά πράγματα ἐδῶ, κοντά στή γῇ καὶ
στή φύση: τό χρῶμα, τά δέντρα, τά σύννεφα. Καὶ στήν πόλη
ἥταν δέντρα καὶ χῶμα καὶ σύννεφα. Τό χειμώνα κι ἐκεῖ τά
φύλλα ἔπειταν ἀπό τά κλωνιά, ὕστερα ἐρχόταν ἡ ἄνοιξη
καὶ τότε πάλι ἀπό τά γυμνά ξύλα πετάγονταν φύλλα καὶ λου-
λούδια. Τά σύννεφα ἔριχναν νερό ἡ ἥταν ἀσπρα καὶ ταξίδευαν
ἡ ἔβαφαν μέ φανταχτερά χρώματα τόν οὐρανό, ὅταν ὁ ἥλιος
πήγαινε νά βασιλέψει. “Ολα αύτά στήν πόλη ἥταν ὥραῖα.
'Αλλά ἥταν μόνο ὥραῖα. Ἡταν ἡ διακοσμητική μαγεία τοῦ
ἀόσμου, πού βέβαια θά εἶχε γίνει μονάχα γιά τή χαρά τῶν
παιδιῶν, ὅπως τά καραβάκια ἀπό πεῦκο καὶ οἱ ξύλιγοι ἐλέ-
φαντες μέ τό γαλάζιο πετσί καὶ τά κίτρινα κουνέλια ἀπό λά-
στιχο.

Τή μυστική ζωή τῶν δέντρων ἀρχισα νά τή μαθαίνω
ἔξω, κοντά στή γῆ. Ἐκεῦ ἀρχισα νά μαθαίνω τό βαθύ δεσμό¹
τοῦ ἀνθρώπου μέ τόν ἥλιο, μέ τό χῶμα, μέ τό νερό.

‘Ο μπαρμπα -’Ιωσήφ ἦταν ὁ Νέστορας τοῦ ὑποστατικοῦ,
τό «στοιχείο» του, καθώς τόν ἔλεγαν ὅλοι. Τά μαλλιά του
ἦταν κάτασπρα καί τό δέρμα στό πρόσωπο καί στά χέρια
του ἦταν σκαμμένο ἀπό τίς ρυτίδες καί τόν ἥλιο. Πολύ νέος,
παλικαράκι, ξεκίνησε καί ἥρθε ἀπό τό φτωχό νησί του, τή
Λῆμνο, νά βρεῖ τροφή στήν πλούσια χώρα, τήν ’Ανατολή.

“Ετσι πέρασε ὁ καιρός καί ὁ ’Ιωσήφ γέρασε στά Κιμιν-
τένια. Τά μαλλιά του ἔγιναν κάτασπρα καί τό πετσί στά χέ-
ρια του καί στό πρόσωπο σκάφτηκε ἀπό τίς ρυτίδες καί τόν
ἥλιο. ’Απ’ ὅλες τίς δουλειές τῆς γῆς σέ μιά μονάχα πέτυχε,
ἔγινε μοναδικός: νά μπολιάζει δέντρα. Χιλιάδες ἀγριελιές,
ἀγριαχλαδιές καί ἄλλα δέντρα εἶχαν μεταμορφωθεῖ ἀπό τά

χέρια του. Τά ήξερε ένα ένα. Στήν ἀρχή τούς ἔβγαζε καί ὄνόματα. Τά ἔλεγε «Μαρία», τά ἔλεγε «Βαγγελίστρα», τά ἔλεγε «Νικολή», τά ἔλεγε «Πετράκη», — ὄνόματα τῆς κοπελίτσας μέ τ' ἀστρα, τῆς τράτας πού θά ἔκανε, τῶν παιδιῶν πού δέν ἔκαμε. «Ομως, ὅταν οι Μαρίες καί οι Βαγγελίστρες καί οι Πετράκηδες ἔγιναν πολλοί, ἀρχισε νά τά μπερδεύει. »Ετσι, παράτησε τά ὄνόματα. Καί ὅταν τά δέντρα πού ἀνάσταινε ἔγιναν ἀνώνυμα, ἔμαθε νά τά ζεῖ βαθύτερα, ὅχι σάν ἐπιθυμίες πού δέν ἴκανοποιήθηκαν. «Έγινε πιά ἀληθινός φίλος τους, τά ήξερε ένα ένα, θυμόταν τή χρονιά πού μπόλιασε τό καθένα, τά περιστατικά τους. Καί μέ τό νά τά μελετᾶ ἔτσι, παρακολουθώντας τήν ἀνάστασή τους στόν κόσμο, μέ τό νά τά ζεῖ ἔτσι, σιγά σιγά ἡ ζωή του βρῆκε ένα σκοπό. Ξεμάκρυνε ἀπό τούς ἀνθρώπους, ἔγινε ένα μέ τά δέντρα. »Εγινε καί αὐτός δικός τους, ένα μεγάλο παλιό δέντρο πού εύλογοῦσε καί προστάτευε τούς μικρούς του φίλους. Γιά τίποτα πιά ἄλλο ἀπό τά ἐγκόσμια δέ νοιαζόταν. Μήτε ήξερε τί γινόταν ὁ κόσμος πέρα ἀπό τά Κιμιντένια, μήτε πιά ήθελε νά μάθει.

Κάποτε, πολύ ἀδύναμα, ἔρχονται στίς νύχτες του μακρινές μνῆμες: Λένε γιά ένα ζερούνσι τοῦ Αἰγαίου, γιά γαλάζια θάλασσα, γιά κοχύλια καί καράβια μέ γοργόνες στήν πλάρη. Πλέουν τά καράβια, τ' ἄλμπουρα* καί τά ξάρτια* τους κάνουν δάσος, ὅταν ἡ γοργόνα ἀπό τό πρῶτο καράβι φωνάζει στίς ἄλλες θριαμβευτικά: «Κάμετε τόπο! Κάμετε τόπο κι ἔρχεται!». Τότε ὅλες οι γοργόνες σαλεύουν, βάζουν φῶς στά μάτια τους, βάζουν τά καλά τους τά ροῦχα, τ' ἄλμπουρα σειούνται καί τά καράβια παραμερίζουν. Κάνουν ένα πέρασμα ἀνάμεσά τους σάν ποτάμι, ἀέρας πιά δέ φυσᾶ καί μέσα στή γαλήνη τοῦ θαλάσσιου ποταμοῦ, χτυπώντας τά ήερά ἀργά μέ τά κουπιά της, φρεσκομπογιαντισμένη πλέει ἡ «Βαγγελίστρα». «Καλωσόρισες στή θάλασσά μας!», φωνάζουν οι

γοργόνες τῶν καραβιῶν. «Καλῶς σᾶς βρῆκα!», τούς ἀποκρίνεται ἡ τράτα.

— Καλῶς σᾶς βρῆκα..., μουρμουρίζουν ἐλαφρά τάχειλα τοῦ γέροντα.

‘Ανοίγει πιό πολύ, ὅσο γίνεται, τάχυτια του νά κρατήσει τ’ ὄραμα. Μά αὐτό φεύγει, δλοένα φεύγει. Μόναχα ἔνα θολό γαλάζιο πέπλο, αὐτό ὑπάρχει. Σαλεύει σάν κύμα. ’Α ναι, πάλι ἥρθαν τά κύματα, τρέμοντας βγαίνουν ἵσκιοι σιγά σιγά ἀπό μέσα τους, ἀπό βαθιά μέσα τους βγαίνουν τ’ ἀλμπουρά, φτερουγίζουν νά φύγουν, μά δέν μποροῦν. Καθορίζονται μόνο, δλοένα, παίρνουν σχήματα σταθερά, γίγονται κορμοί καί φύλλα, δέντρα πού φυτρώνουν μέσ’ ἀπό τά κύματα.

Πλησίαζε ἡ ἐποχή πού ἔπρεπε νά μπολιαστοῦν τά δέντρα. ‘Ο μπάρμπα - ’Ιωσήφ πού ὅλο τόν ἄλλο καιρό ζοῦσε μακάρια τίς μέρες του στό ὑποστατικό, ἐπειδή δέν τόν ἀφηγαν νά κάνει καμιά δουλειά, ἔδειχνε τώρα περίεργη ταραχή. ‘Ο τόπος δέν τόν χωροῦσε, δλοένα, γύριζε πάνω ἀπό τό παχύ στρῶμα τόν ἄμμο, ὅπου φύλαγε τίς βέργες, τά μπόλια του. Τέλος, μιά μέρα διπλανούς τόν φώναξε:

— Τί λέσ, γερο - ’Ιωσήφ; ’Ηρθε ἡ ὥρα;

— ’Ηρθε, ἀφέντη μου.

— Καλά. ”Αρχισε αὔριο τό πρωί.

“Τστερα ἔστειλε καί φώναξε ἐμᾶς τά παιδιά.

— Θά πάτε μέ τόν μπαρμπα - Γιωσήφ αὔριο τό πρωί, μᾶς εἶπε. Νά δεῖτε πού θά μπολιάσει τά δέντρα.

Καί γυρίζοντας στό γέροντα:

— Κάθε παιδί ἃς διαλέξει ἔνα δέντρο, εἶπε. Νά τό μπολιάσεις στ’ ὄνομά του.

Τήν ἄλλη μέρα πολύ πρωί ξεκινήσαμε. ‘Ο ἥλιος μόλις εἶχε βγεῖ. ‘Ο μπαρμπα - ’Ιωσήφ πήγαινε πρῶτος μέ ἀργά βήματα, κοιτάζοντας χαμηλά τή γῆ κι ἐμεῖς ἀκολουθούσαμε

χαρούμενα. Συζητούσαμε τί δέντρο θά διαλέξει ό καθένας μας καί κάναμε πολλή φασαρία. Τέλος συμφωνήσαμε. 'Η "Αρτεμη διάλεξε μιά ἀγριελιά. Δέν ӯξερε νά πεῖ γιατί, ἀλλά πολύ ἀγαποῦσε τή γαλήνη του ἐλαιώνα, τό ἀσημένιο φύλλωμα, τούς τυραννισμένους κορμούς. 'Εγώ διάλεξα μιά ἀχλαδιά.

Φτάσαμε. 'Ο μπαρμπα -'Ιωσήφ ἀπόθεσε καταγῆς τό μάτσο τίς βέργες πού κουβαλοῦσε μαζί του, τά μπόλια. Δέν ἔβλεπε πιά καλά· γι' αὐτό πασπάτευε τό ἄγριο δέντρο, τά κλωνιά του, γυρεύοντας νά βρεῖ τό καλό μέρος. 'Ολοένα ἡ ἔκφρασή του γινόταν πιό αὐστηρή. Τά μάτια του δέν κοίταζαν πουθενά πλάι, μήτε ἐμάς. 'Ολοένα ἔχαναν τή λάμψη τους, σάν νά ἔσβηναν, ὅλη ἡ ὑπαρξή του ἔσβηνε, γιά νά μείνει μόνη, πυκνή ἡ ζωή τῆς ἀφῆς. "Οταν ἐπί τέλους βρῆκε τό μέρος πού ἥθελε, σήκωσε τά μάτια του στόν ἥλιο. "Εκαμε τό σταυρό του τρεῖς φορές καί τά χείλια του κάπως σάλεψαν, ἐνῶ ψιθύριζαν τή μυστική του δέηση. "Εμεινε γιά λίγο ἀφωνος κι ὕστερα κατέβασε τά μάτια ἀπό τόν ἥλιο. "Ηταν πιά γαλήνιος καί βέβαιος. Μέ σταυθερό χέρι ἔκοψε μέ τό μαχαίρι του κι ἔβγαλε ἀπό τή βέργα τό μπόλι, ἐνα μέρος φλοιού σάν δαχτυλίδι. Μέ τό ἴδιο μαχαίρι χάραξε τό ἀγριόδεντρο καί στή θέση τῆς φλούδας πού βγήκε ἔβαλε τό κομμάτι τό φλοιό τῆς βέργας. Κι ὕστερα ἔδεσε σφιχτά τό ξένο σῶμα στό σῶμα τοῦ δέντρου.

Τελείωσε.

Μιά δυνατή χλωμάδα ἀπλώθηκε στό πρόσωπο τοῦ γέροντα. Πάλι κοίταξε κατά τό μέρος του ἥλιου. Καί πάλι τρέμοντας προσευχήθηκε:

— Σ' εύχαριστῶ πού ἀξιώθηκα καί φέτος νά μπολιάσω δέντρα.

Κι ἔπειτα στρέφοντας σ' ἐμένα, γαλήνια:

— Αὐτό είναι, γιέ μου, εἶπε. Σοῦ τό παραδίνω τό δέντρο σου. Νά τό ἀγαπᾶς σάν πράγμα τοῦ Θεοῦ.

"Ηταν ιερότητα πολλή στή στιγμή καί στήν έκφρασή του, πού μᾶς συνέπαιρνε κι ἐμᾶς τά παιδιά ἀσυναίσθητα. Μά δέν καταλαβαίναμε καλά γιά ποιό λόγο. Τί ἔχει γίνει; "Ενα κομμάτι φλοιύδα ἀπό μιά βέργα κόλλησε πάνω στό ἄγριο δέντρο. Τίποτε ἄλλο δέν εἶχε γίνει.

Κοιτάζαμε τό γέροντα ἀπορώντας. Κι ἐκεῖνος, σάν νά μάντευε τό τί γινόταν μέσα μας, γυρίζοντας σ' ἐμένα:

— Βάλε τό αὐτί σου πάνω στό δέντρο, μοῦ εἶπε.

Πλησίασα τό κεφάλι μου καί ἀκούμπησα τό αὐτί μου κατά πῶς μοῦ εἶπε. "Ἐφερε κι ἐκεῖνος τό πρόσωπό του, τό ἀκούμπησε κι ἀφουγκράστηκε. "Ἐτσι κοντά στά πρόσωπά μας, σάν ν' ἄγγιζαν τό ἔνα τ' ἄλλο. Εἶδα τά μάτια του πού ἦταν θολά. Σιγά σιγά βάραιναν καί σφαλοῦσαν, σάν νά βυθίζονταν σέ ἔκσταση. "Ωσπου ἔκλεισαν ὥριστικά.

—'Ακοῦς τίποτα;... μοῦ ψιθυρίζει ἡ φωνή του ἀπό τό βάθος τῆς μαγείας.

Τίποτα. "Οχι. Τίποτα δέν ἄκουγα!

—"Ομως ἐγώ ἀκούω!... μουρμούρισε. Καί μέσα στή σιγανή φωνή του ἔπαλλε ἡ χαρά. "Ομως ἐγώ ἀκούω! ξαναεῖπε.

Κι ἔπειτα μοῦ ἔξήγησε πώς ἄκουγε τό αἷμα τοῦ δέντρου, ἀπ' ὅπου εἶχε πάρει τή φλοιύδα τό μπόλι, νά τρέχει ἀργά μέσα στό αἷμα τοῦ ἄγριου κορμοῦ, ν' ἀνακατεύεται μέσα του, ἀρχίζοντας ἔτσι τήν πράξη τοῦ θαύματος, τή μεταμόρφωσή του.

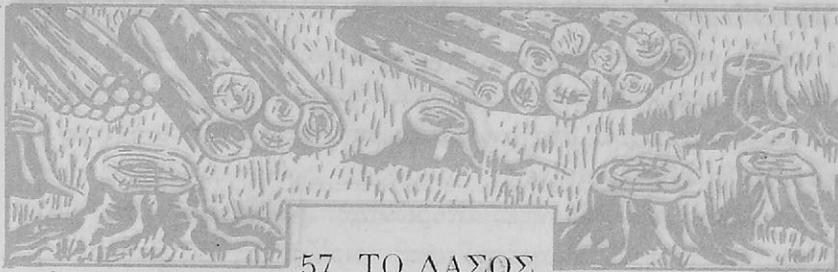
—"Αμα θ' ἀγαπήσεις πολύ τά δέντρα, τότε θ' ἀκοῦς κι ἐσύ, μοῦ εἶπε. Θά τ' ἀγαπήσεις, παιδί μου;

Τοῦ τό ὑποσχέθηκα.

— Θά τ' ἀγαπῶ, μπαρμπα -'Ιωσήφ.

— Θά τ' ἀγαπήσεις, "Αρτεμη;

— Θά τ' ἀγαπῶ, μπαρμπα -'Ιωσήφ.

57. ΤΟ ΔΑΣΟΣ

Τό δάσος πού λαχτάριζες,
δσπου νά τό περάσεις,
τώρα νά τό ξεχάσεις,
διαβάτη ἀποσπερνέ.

Μιάν αὔγινή τό κούρσεψαν
ἀνίδρωτοι λοτόμοι,
κι ἐκεῖ εἶναι τώρα δρόμοι,
διαβάτη ἀποσπερνέ.

Τό σιγαλό τραγούδισμα
πού σ' ἔσερνε διαβάτη,
σέ μαγικό παλάτι,
δίχως ἐλπίδα αὐγῆς,

τό πήρανε, γιά κοίταξε,
στερνήν ἀνατριχίλα,
τά πεθαμένα φύλλα,
πού ἀπόμειναν στή γῆς.

Γενῆκαν νεκροκρέβατα
τ' ἄγρια του δέντρα τώρα
καί θά τά βρεῖς στή χώρα.
διαβάτη ἀποσπερνέ.

58. ΤΑ ΔΕΛΦΙΝΙΑ

Είναι μιά εύχαριστη διασκέδαση στό μονότονο ταξίδι, στό μονότονο πέλαγος, ή έμφάνιση τῶν δελφινιῶν. Καθώς τό πλοϊο διασχίζει τό πέλαγος, παρουσιάζονται ξαφνικά στήν ἐπιφάνεια καί προχωροῦν μέ κυματοειδεῖς κινήσεις ἀκολουθώντας τήν πορεία τοῦ καραβιοῦ. Φαίνονται, χάνονται, ξαναφαίνονται, ἀνεβοκατεβαίνουν, ψηλώνουν, χαμηλώνουν, ὅσο πού ἔξαφανίζονται δλότελα. Οἱ ἐπιβάτες δέ χορταίνουν τό θέαμα.

Τά δελφίνια είναι κήτη, δηλαδή ζῶα θηλαστικά μέ αἷμα θερμό καί πνευμονική ἀναπνοή. Καμιά συγγένεια δέν ἔχουν τά κήτη μέ τά ψάρια, κι ἀς τούς μοιάζουν στά ἔξωτερικά χαρακτηριστικά. Τό νερό δέν είναι τό φυσικό τους στοιχεῖο. Ἄναγκαστικά ζοῦν ἐκεῖ, γιατί τό μεγάλο καί βαρύ σῶμα τους θά δυσκόλευε πολύ τίς κινήσεις τους στήν ξηρά, ἔστω κι ἄν είχαν πόδια. Ἐπί πλέον ἡ ξηρά δέ θά μποροῦσε νά τά θρέψει, γιατί, ἔτσι μεγάλα πού είναι, χρειάζονται πολύ φατί, πράγμα πού μόνο ἡ θάλασσα, ἀνεξάντλητη καί πλούσια σέ τροφές, είναι ίκανή νά τούς προμηθέψει. Κῆπος λοιπόν είναι καί τό δελφίνι. Τό ὥραιότερο, τό ταχύτερο καί τό ἔχυπνότερο ἀπ' ὅλα.

Ἐγει σῶμα παχουλό καί χυτό καί δέρμα λεῖο καί πολύ στιλπνό, καστανόμαυρη ράχη καί λευκή κοιλιά. Δυό ματάκια μικρά, πού μόλις φαίνονται. Μιά ούρά μεγάλη καί δυνατή, πού μοιάζει σάν μισοφέγγαρο. Ρύγχος μακρύ καί μεγάλο, πού μοιάζει σάν ράμφος, μέ σαγόνια γερά, δπλισμένα μέ ἀμέτρητα δάντια μικρά καί πολύ κοφτερά. Στή γρηγοράδα ἔρχεται πρῶτο.

Κανένα ψάρι δέν ἀποφασίζει νά παραβγεῖ μαζί του στό τρέξιμο. Μόνο δ σπάρος, λένε οἱ ψαράδες, κάλεσε κάποτε σέ

ἀγώνα δρόμου τό δελφίνι καί μάλιστα τά κατάφερε νά βγει νικητής. Μέ πονηρία, ἐννοεῖται, καί ὅχι μέ τήν ίκανότητά του καί μέ τήν ἀξία του. Διασκεδαστική εἶναι ἡ μικρή αὐτή ἴστορία, ὅπως τή λένε οἱ φαράδες, καί θέλει νά δείξει ἀπό τή μιά μεριά τήν ἀναμφισβήτητη ὑπεροχή τοῦ δελφινιοῦ καί τήν ὑπέροφία τοῦ σπάρου ἀπό τήν ἄλλη.

Λοιπόν μιά μέρα ὁ σπάρος ἔρχεται πάινεύεται πώς εἶναι τό πιό γρήγορο ψάρι, πιό γρήγορο καί ἀπό τό δελφίνι ἀκόμα. Τό δελφίνι ἔτυχε νά περνάει τήν ὥρα ἐκείνη ἀπό κοντά καί ἄκουσε τήν κουβέντα. Στάθηκε, ζύγωσε πιό κοντά καί ρώτησε τό σπάρο:

—'Αλήθεια; Μέ ξεπερνᾶς στό τρέξιμο;

— Σέ ξεπερνάω!

—'Εμπρός! "Ελα νά τρέξουμε! Δέχεσαι;

Τί νά κάνει ὁ σπάρος; Μποροῦσε ν' ἀρνηθεῖ; Θά γινόταν ρεζίλι μπροστά στ' ἄλλα ψάρια. Σκέφτηκε μιά στιγμή κι ἔπειτα εἶπε:

— Δέχομαι. Μόνο θέλω νά μοῦ δώσεις λίγη ὥρα καιρό νά βρῶ νά φάγω κάτι, γιά νά δυναμώσω.

—'Ωραῖα, τράβα φάγε κι ἔλα, συμφώνησε τό δελφίνι.

Πῆγε παραπέρα ὁ σπάρος, μά δέ νοιάστηγε γιά φαῖ. Μόνο βρῆκε τούς ἄλλους σπάρους κι ἔκανε συμβούλιο.

— Τό καί τό παιδιά. "Εμπλεξα σέ ἀγώνα δρόμου μέ τή δελφίνι καί τώρα... καταλαβαίνετε...

— Καταλαβαίνουμε... εἶπαν οἱ ἄλλοι.

— Νά πάρω πίσω τό λόγο μου δέν μπορῶ. Καί ὅσο γιά τή νίκη... δελφίνι εἶν' αὐτό!...

— Στάσου, εἶπε ἀργά ἀργά ἔνας γεροσπάρος, θά γίνει τό ἔξης. Θά πεῖς στό δελφίνι: «Θά τρέξουμε τρία μίλια. 'Από ἐδῶ ὥς ἐκεῖ». Αὐτά λοιπόν τά τρία μίλια ἐμεῖς οἱ ἄλλοι θά τά μοιραστοῦμε μεταξύ μας.

— Δηλαδή; Δέν καταλαβαίνω...
— Νά! Έμεις θά σκορπίσουμε άπό τήν άφετηρία ώς τό τέρμα. Κάθε έκατό διακόσια μέτρα θά στέκει ένας άπό μᾶς. Ότελευταίος θά στέκει άκριβώς στό τέρμα. Καί θά τερματίσει πρῶτος! Έμπρός, πιάστε όλοι τά πόστα σας! Κι έσύ τράβα καί πές στό δελφίνι: «εῖμαι ἔτοιμος».

Πῆγε ό σπάρος, βρήκε τό δελφίνι, άρχισε ό άγωνας. Πῆρε δρόμο τό δελφίνι, σίφουνας σωστός. Κάποια στιγμή στρέφει, κοιτάζει γιά τό σπάρο, φωνάζει: «Σπάρο, σπάρο!»

— Μπρός πάω! άκούστηκε μιά φωνή άπό μπροστά.

Παραξενεύτηκε, ταράχτηκε τό δελφίνι. Άκους έκει, νά τό προσπεράσει ό μικροσκοπικός σπαράκος; Θυμώνει, βάζει τά δυνατά του καί σκιάζει τή θάλασσα πιό γρήγορα. Προχωρεῖ κάμποσο καί πάλι κοντοστέκει, στρέφει καί ξαναφωνάζει: «Σπάρο, σπάρο!».

— Μπρός πάω! ξανακούστηκε πάλι ή φωνή τοῦ σπάρου άπό μπροστά.

«Αφρισε τό δελφίνι άπό τό κακό του, άφρισε κι ή θάλασσα καθώς τήν έσκιζε φρενιασμένο. Ζύγωναν πιά στό τέρμα. Σπάρος δέ φαινόταν πουθενά.

— Σπάρο, σπάρο! φωνάζει γιά τρίτη φορά τό δελφίνι, σίγουρο πώς τόν αἴφησε πολύ πίσω.

— Μπρός πάω! ξανακούστηκε πάλι ή φωνή τοῦ σπάρου άπό τό τέρμα αύτή τή φορά. Είχε τερματίσει πρῶτος!... Δηλαδή είχε τερματίσει γιά λογαριασμό του ό άλλος σπάρος, που είχε τή θέση του στό τέρμα.

Καί τό δελφίνι δέν ἀντεξει πιά! "Εσκασε άπό τό κακό του.

Αύτή είναι ή μικρή ιστορία πού δείχνει πώς ή πονηριά νικάει τή δύναμη. Στήν πραγματικότητα όμως τό δελφίνι χρατάει τά σκηπτρα τής γρηγοράδας μέσα σέ όλα τά ζωντανά πλάσματα τής θάλασσας. "Εργεται έπισης πρῶτο καί στήν

έξυπνάδα. Σέ διάφορα ένυδρεῖα διατηροῦνται δελφίνια σχεδόν ήμερωμένα, πού γνωρίζουν τό φύλακά τους καὶ τόν τροφοδότη τους καὶ δέχονται τροφή ἀπό τά χέρια του καὶ παίζουν μαζί του κι ἐκτελοῦν διάφορα νούμερα.

’Από τά παλιά χρόνια οἱ ναυτικοί θαυμάζουν καὶ ἀγαποῦν τό δελφίνι. Εἶναι γι’ αὐτούς μιά ζωντανή παρουσία, μιά συντροφιά στό ἀπέραντο πέλαγος κι ἔνα πλάσμα ξένοιαστο κι ἐλεύθερο, πού καλπάζει στά κύματα σάν ἄλογο καὶ χαίρεται τή θάλασσα. Ταξιδεύει κι αὐτό ὅπως τό καράβι τους κι ἔρχεται κοντά τους καὶ πλέει στό πλευρό τοῦ καραβιοῦ, σάν νά παραβγαίνει μαζί του στό τρέξιμο, ἢ προχωρεῖ μέ έλιγμούς, μέ γύρους, πλάι, μπροστά, δεξιά ἀριστερά καὶ φαίνεται καὶ χάνεται καὶ φεύγει καὶ ξανάρχεται. Τώρα τό βλέπεις μπροστά σου νά προσπερνάει τό καράβι, σέ λίγο τό ἔχεις στό πλευρό σου ἢ τό ἀφήνεις πίσω, σέ λίγο πάλι νάτο μπροστά νά διασταυρώνεται μέ τήν πλώρη ἢ νά βραδυπορεῖ σάν νά σέ περιμένει. Καὶ δέν εἶναι ἔνα, εἶναι πολλά, μιά θάλασσα γεμάτη ἀπό ράχες μαυροπράσινες, πού ἀναδύονται καὶ βυθίζονται κάθε στιγμή. Οἱ θαλασσινοί τά καμαρώνουν. Περνοῦν τήν ὥρα τους μαζί τους. Τούς ἀρέσει πολύ αὐτό τό παιγνιδιάρικο θαλασσινό θηρίο, πού δέν πειράζει ἀνθρωπο ποτέ, πού κολυμπάει σάν γοργόνα καὶ ταξιδεύει μέ χάρη καὶ μέ λεβεντιά. Τό βλέπουν σάν ἔνα θαλασσόχαρο στοιχειό, πού βγαίνει μέσα ἀπό τά κύματα κι ἔχει πάνω του ὅλη τή δύναμη καὶ ὅλη τήν δύμορφιά τῆς θάλασσας. Ξέρουν πώς εἶναι ἔνα πλάσμα δυνατό κι ἐλεύθερο κι ἔχουν ἀκούσει πώς ἀγαπάει τή μουσική καὶ πώς δίνει βοήθεια στούς ναυαγούς, πώς τούς παίρνει στήν πλάτη του καὶ τούς βγάζει ἔξω στήν ξηρά. Καὶ ἀπό ἐδῶ ἀκριβῶς ξεφυτρώνει ὁ μύθος τοῦ Ἀρίονα. Μουσικός ἦταν ὁ Ἀρίονας κι ἔθελγε μέ τή μουσική του ἀνθρώπους καὶ ζῶα καὶ πουλιά, καὶ τά δελφίνια πήγαιναν κοντά του, ὅταν τόν ἀκουγαν γά

παιζει άρπα ή άλλο όργανο μουσικό. Καί μιά μέρα τόν ἔπιασαν οι πειρατές, καθώς ταξίδευε, καί τόν ἀπογύμνωσαν καί τόν πέταξαν στό πέλαγος. Κι ἔνα δελφίνι ἔτρεξε ἀμέσως καί τόν πῆρε στήν πλάτη του καί τόν ἔβγαλε στό Ταίναρο.

Θέμος Ποταμιάρος

59. ΘΑΛΑΣΣΙΝΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

1

Γλυκά φυσᾶ ὁ μπάτης,
ἡ θάλασσα δροσίζεται
στά γαλανά νερά της
ὁ ήλιος καθρεφτίζεται.

3

Καί σάν νά καμαρώνεται!
τῆς θάλασσας τό ξτι,
μέ τούς ἀφρούς του ζώνεται
καί μᾶς γυρνᾶ τήν πλάτη.

2

Στοῦ καραβιοῦ τό πλάι
ἔνα τρελό δελφίνι
γοργόφτερο πετάει
καί πίσω μᾶς ἀφήνει.

4

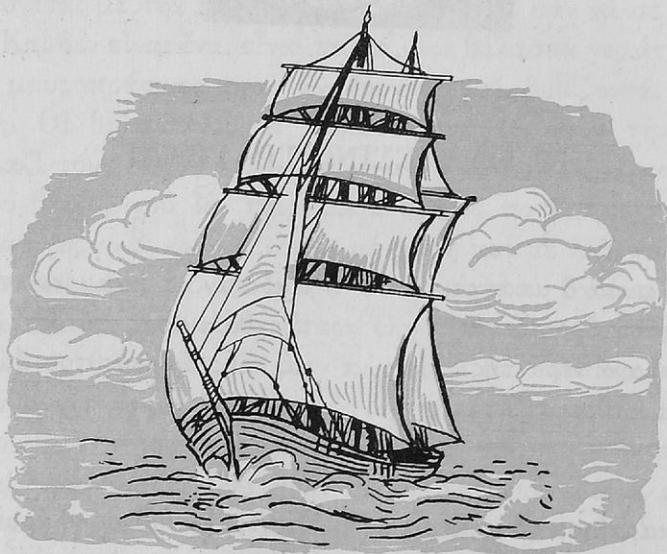
Χιονοπλασμένοι γλάροι,
πόχουν φτερούγια ἀτίμητα
καί γιά κανένα ψάρι
τά μάτια τους ἀκοίμητα

στά ξάρτια τριγυρίζοντας
άκούραστοι πετοῦνε
ἢ μέ χαρά σφυρίζοντας
στό πέλαγος βουτοῦνε.

Καὶ γύρω καραβάκια
στή θάλασσ' ἀρμενίζουν
σάν ἀσπρα προβατάκια,
πού βόσκοντας γυρίζουν

μέ χαρωπά πηδήματα
στούς κάμπους δλη μέρα
κι ἔχουν βοσκή τά κύματα
βοσκό τους τόν ἀέρα.

Γ. Δροσίνης

60. ΑΝ Ο ΘΕΟΣ ΜΟΥ ΧΑΡΙΖΕ ΤΟ ΦΩΣ ΜΟΥ ΓΙΑ ΤΡΕΙΣ ΜΕΡΕΣ

(Μιά σοβαρή ἀρρώστια σέ ήλικια 19 μηνῶν στέρησε ἀπό τὴν "Ἐλεν Κέλλερ τὴν ὅραση, τὴν ἀκοή καὶ τὴν δύναμιν. Μέ τη βοήθεια τῆς δασκάλας της "Αννας Σουόλιβαν Μάκου, ἡ "Ἐλεν ἔμαθε νά μιλάει σέ ήλικια 10 ἔτῶν, καὶ στὰ χρόνια πού ἀκολούθησαν ἔμαθε ν' ἀνακαλύπτει τὰ πλούτη τοῦ κόσμου μέσα στὸ σκοτάδι καὶ τή σιωπή.

Τό 1904 τέλειωσε μέ ἄριστα τό Κολλέγιο τοῦ Ράντφιλ καὶ ἀσχολήθηκε μέ τό γράψιμο καὶ τή ρητορική. Ταξίδεψε σ' ὅλο τὸν κόσμο ἔβγαλε λόγους γιά λογαριασμό τῶν τυφλῶν. Δέχτηκε τιμές καὶ βραβεῖα ἀπό κυβερνήσεις ξένων χωρῶν καὶ ἀπό τὸν Ὁργανισμό τῶν Ἡνωμένων Ἑθνῶν. Πέθανε στίς 8 Ἰουνίου τοῦ 1968 σέ ήλικια 88 ἔτῶν).

... Μερικές φορές δοκίμασα τοὺς φίλους μου πού ἔχουν τὰ μάτια τους, γιά ν' ἀνακαλύψω τί βλέπουν. Τώρα τελευταῖα μ' ἐπισκέφτηκε μιά πολύ στενή φίλη μου, πού μόλις εἶχε ἐπιστρέψει ἀπό ἕνα μακρινό περίπατο στό δάσος. "Οταν τή ρώτησα τί εἶχε παρατηρήσει, μοῦ ἀπάντησε:

— Τίποτα τό ἴδιαίτερο!

Δέ θά μποροῦσα νά τό πιστέψω, ἀν δέν ἥμουν συνηθισμένη σέ τέτοιου εἰδούς ἀπαντήσεις, γιατί ἀπό πολύ καιρό ἔχω σχηματίσει τήν πεποίθηση, ὅτι αὐτός πού βλέπει, βλέπει λίγο.

Πῶς ἥταν δυνατόν, ἀναρωτήθηκα, νά περπατᾶς μιά ὥρα μέσα στό δάσος καὶ νά μή δεῖς τίποτε τό ἀξιοπρόσεχτο; Ἐγώ πού δέν μπορῶ νά δῶ, βρίσκω χιλιάδες πράγματα, πού μοῦ προξενοῦν τό ἐνδιαφέρον ἀπλά καὶ μόνο μέ τή βοήθεια τῆς ἀφῆς.

Αἰσθάνομαι τή λεπτή συμμετρία ἐνός φύλλου. Χαϊδεύω τρυφερά μέ τά χέρια μου τόν ἀπαλό φλοιό τῆς ἀσημένιας σημύδας ἡ τόν ἀνώμαλο, τραχύ φλοιό τοῦ πεύκου, τήν ἀνοιξη ἔνα μπουμπούκι, τό πρῶτο σημάδι τῆς φύσης, πού ξυπνάει

ἀπό τό χειμωνιάτικο ὑπνο της. Νιώθω τή γοητευτική βελουδένια ύφή τοῦ λουλουδιοῦ κι ἀνακαλύπτω τίς ἀξιοθαύμαστες συστροφές του. Νιώθω νά μοῦ ἀποκαλύπτεται κάτι ἀπό τό θαῦμα τῆς φύσης.

Ποῦ καὶ ποῦ, ἃν σταθῶ πολύ τυχερή, ἀκουμπῶ ἀπαλά τό χέρι μου στό δεντράκι κι αἰσθάνομαι τό εὔτυχισμένο τρεμούλιασμα τοῦ πουλιοῦ πού κελαηδεῖ. Γοητεύομαι σάν κυλοῦν ἀνάμεσα στ' ἀνοιγμένα δάχτυλά μου τά δροσερά νερά τοῦ ρυακιοῦ. Σ' ἐμένα τό πλούσιο χαλί, πού σχηματίζουν οἱ πευκοβελόνες ἢ ἡ μαλακή κι ἀπαλή σάν τό σφουγγάρι χλόη, εἶναι περισσότερο εὐπρόσδεκτο κι ἀπό τό πολυτελέστερο περσικό χαλί. Ἡ ἐπιβλητική πομπή τῶν ἐποχῶν εἶναι ἔνα συγκινητικό καὶ ἀτέλειωτο δράμα, πού ξετυλίγεται ἀνάμεσα στίς ἄκρες τῶν δαχτύλων μου.

Κατά καιρούς ἡ καρδιά μου ξεφωνίζει μέ λαχτάρα, γιά νά δεῖ ὅλα αὐτά τά πράγματα. "Αν ἡ ἀπλή ἀφή μοῦ προξενεῖ τόσο μεγάλη εὐχαρίστηση, ἀσύγκριτα μεγαλύτερη δύμορφιά πρέπει νά μοῦ ἀποκαλύψει ἡ ὅραση. Εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι, ὅσοι ἔχουν μάτια, βλέπουν λίγο. Τό πανόραμα τοῦ χρώματος καὶ τῆς ἐνέργειας, πού γεμίζει τόν κόσμο, τό παίρνουν σάν κάτι δεδομένο. "Ισως νά τό ἔχει ἡ ἀνθρώπινη φύση, νά ἔκτιμοῦμε λίγο αὐτό πού ἔχουμε καὶ νά λαχταροῦμε ἔκεινο πού δέν ἔχουμε. Εἶναι μεγάλο κρίμα τό γεγονός ὅτι στόν κόσμο τοῦ φωτός τό δῶρο τῆς ὅράσεως χρησιμοποιεῖται σάν μέσο εύκολίας μᾶλλον, παρά σάν μέσο τελειοποιήσεως τῆς ζωῆς μας.

"Αν ἀπό κάποιο θαῦμα ἀποκτοῦσα τήν ὅρασή μου γιά τρεῖς μέρες, πού θά τίς ἀκολουθοῦσε τό ξανακύλισμα στό σκοτάδι, θά χώριζα τή χρονική αὐτή περίοδο σέ τρία μέρη.

Τήν πρώτη μέρα θά 'θελα νά ἔβλεπα τούς ἀνθρώπους ἔκεινους, πού μέ τήν εὐγένεια, τή γλυκύτητα καὶ τή συντροφιά τους, ἔδωσαν νόημα στή ζωή μου. Πρῶτα ἀπ'. ὅλα θά

έπιθυμοῦσα ν' ἀφήσω τή ματιά μου ν' ἀτενίσει γιά πολλή ὥρα τό πρόσωπο τῆς ἀγαπημένης μου δασκάλας" Αννας Σούλιβαν Μάκυ, πού ἦρθε σ' ἐμένα, δταν ἥμουν κοριτσάκι, καὶ μοῦ ἀνοίξε τόν ἔξωτερικό κόσμο. Θά ἤθελα ὅχι ἀπλά νά δῶ τίς γενικές γραμμές τοῦ προσώπου της, ὥστε νά τίς ξαναφέρω μέ ἀγάπη στή μνήμη μου, ἀλλά νά ἐρευνήσω τή μορφή της καὶ νά βρῶ τήν ὄλοζώντανη ἀπόδειξη τῆς συμπαθητικῆς τρυφερότητας καὶ τῆς ὑπομονῆς, πού μ' αὐτές συμπλήρωσε τό δύσκολο ἔργο τῆς ἐκπαιδεύσεώς μου. Θά ἤθελα ν' ἀντικρίσω στά μάτια της τή δύναμη τοῦ χαρακτήρα, πού τήν ἔκανε ίκανή ν' ἀντιμετωπίσει ἀλύγιστη τίς δυσκολίες, καθώς κι ἐκείνη τήν εὔσπλαχνία γιά δλόκληρη τήν ἀνθρωπότητα, πού τόσο συγχά μοῦ εἶχε ἀποκαλύψει.

"Ω, πόσα πράγματα θά ἔβλεπα, ἀν εῖχα τή δύναμη τῆς δράσεως ἔστω καὶ γιά τρεῖς μέρες. Θά καλοῦσα τίς φίλες μου, νά παρατηρήσω τά πρόσωπά τους γι' ἀρκετή ὥρα καὶ νά χαράξω βαθιά στή μνήμη μου καθετί πού καθρεφτίζει τήν δύμορφιά τοῦ ψυχικοῦ τους κόσμου. Θά μοῦ ἀρεσε ἀκόμη νά παρατηρήσω προσεχτικά τά ἔμπιστα, ἀφοσιωμένα μάτια τῶν σκύλων, τοῦ τολμηροῦ, πονηροῦ καὶ μικροκαμωμένου Σκωτσέζου Ντάκυ καὶ τῆς γενναλας, τετραπέρατης Δανέζας, "Ελγκας. "Η θερμή, τρυφερή καὶ παιχνιδιάρικη συντροφιά τους στάθηκε σωστή παρηγοριά στή ζωή μου.

Τήν πρώτη πολυάσχολη μέρα θά ἤθελα νά δῶ τά ἀπλά μικροπράγματα τοῦ σπιτιοῦ μου. "Έχω τήν ἐπιθυμία νά δῶ τά ἀπαλά χρώματα τῶν χαλιῶν, πού πατῶ, τούς πίνακες πού στολίζουν τούς τοίχους, τίς ἔσωτερικές μικρολεπτομέρειες πού μετατρέπουν ἓνα οίκημα σέ σπίτι. Τά μάτια μου θ' ἀντίκριζαν μέ σεβασμό τά βιβλία μέ τήν ἀνάγλυφη γραφή πού ἔχω διαβάσει καὶ θά ἔδειχναν περισσότερο ἐνδιαφέρον γιά τά τυπωμένα βιβλία, πού διαβάζουν ὅσοι βλέπουν. Στήν παρα-

τεταμένη νύχτα τῆς ζωῆς μου τά βιβλία που διάβασα, καθώς κι ἐκεῖνα που μοῦ ἔχουν διαβάσει, στάθηκαν γιά μένα δι μεγάλος ἀχτιδοβόλος φάρος που φώτισε καί ἀποκάλυψε τά βαθύτερα κανάλια τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς καί τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος.

Τήν ἑπόμενη μέρα — τή δεύτερη μέρα φωτός — θά ξυπνοῦσα ἀπό τά χαράματα, γιά νά παρακολουθήσω τό ἐκστατικό θαῦμα τῆς διαδοχῆς τῆς νύχτας ἀπό τήν ἡμέρα. Τό μαγευτικό πανόραμα τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἥλιου θά τό ἀντίκριζα μέ δέος.

Τή μέρα αὐτή θά ἔριχνα μιά γρήγορη ματιά στόν κόσμο τοῦ παρελθόντος καί τοῦ παρόντος μέ τή βοήθεια τῶν μουσείων. Πολλές φορές ἔχω ἐπισκεφτεῖ τό Μουσεῖο Φυσικῆς 'Ιστορίας τῆς Νέας Ύόρκης καί ἔχω ψηλαφίσει πολλά ἀπό τά ἐκθέματά του. 'Ωστόσο θά ἥθελα νά δῶ καί μέ τά μάτια μου τήν περιληπτική ίστορία τῆς γῆς καί τῶν κατοίκων της, ὅπως τήν ἀφηγοῦνται τά ἐκθέματα τοῦ μουσείου: ζῶα καί φυλές ἀνθρώπων ἀπεικονισμένα στό φυσικό τους περιβάλλον, γιγαντιαίους σκελετούς δεινοσαύρων καί μαστοδόντων, πού περιπλανήθηκαν πάνω στή γῆ πολλά χρόνια, πρίν ἐμφανιστεῖ δι ἀνθρώπος μέ τό μικροσκοπικό του ἀνάστημα καί τήν πανίσχυρη διάνοια, γιά νά κατατήσει τό ζωικό βασίλειο...

'Ο ἑπόμενος σταθμός μου θά είναι τό Μουσεῖο Τέχνης Μετροπόλιταν. "Οπως τό Μουσεῖο τῆς Φυσικῆς 'Ιστορίας ἀποκαλύπτει τίς υλικές μορφές τοῦ κόσμου, ἔτσι καί τό Μετροπόλιταν φανερώνει τίς μύριες πτυχές τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος. Στίς ἀπέραντες αἰθουσές τους ξετυλίγεται μπροστά μου τό πνεῦμα τῆς Αἰγύπτου, τῆς Ἐλλάδας καί τῆς Ρώμης, ὅπως ἐκφράζεται στήν τέχνη. Χάρη στά χέρια μου γνωρίζω καλά τούς γλυπτούς θεούς καί τίς θεές τῆς ἀρχαίας χώρας τοῦ Νείλου. "Έχω ψηλαφίσει ἀντίγραφα τῆς ζωφόρου

τοῦ Παρθενώνα κι ἔνιωσα τή ρυθμική ὄμορφιά τῶν 'Αθηναίων ἱππέων πού ἐφορμοῦν. 'Απόλλωνες καὶ 'Αφροδίτες καὶ ἡ "Απτερη Νίκη τῆς Σαμοθράκης εἶναι φίλοι μέ τίς ἀκρες τῶν δαχτύλων μου. 'Η τραχιά, γεμάτη γένια μορφή τοῦ 'Ομήρου, μου εἶναι προσφιλής, γιά τό λόγο ὅτι κι ἐκεῖνος γνώρισε τήν τυφλότητα.

Τό βράδυ τῆς δεύτερης μέρας θά τό περνοῦσα στό θέατρο ἥ στόν κινηματογράφο. 'Επειδή ἔνα καὶ μόνο ἔργο θά μποροῦσα νά παρακολουθήσω, θά βρισκόμουν σέ μεγάλο δίλημμα, ἀφοῦ ύπαρχουν τόσα πού θά ζηθελα νά δῶ. 'Αναρωτιέμαι πόσοι ἀπό σᾶς τή στιγμή πού παρακολουθεῖτε ἔνα θεατρικό ἥ κινηματογραφικό ἔργο ἥ δόποιοδήποτε ἄλλο θέαμα ἀναγνωρίζετε τήν ἀνεκτίμητη ἀξία τῶν ματιῶν καὶ δοξάζετε τό Θεό γιά τό θαῦμα τῆς δράσεως, πού σᾶς κάνει ίκανούς ν' ἀπολαμβάνετε τό χρῶμα, τή χάρη καὶ τήν κίνηση.

"Ετσι, τό βράδυ τῆς δεύτερης φανταστικῆς μέρας οἱ μεγάλες προσωπικότητες τῆς δραματικῆς φιλολογίας θά χάριζαν βαθύ ύπνο στά κουρασμένα βλέφαρά μου..."

Τό ἐπόμενο πρωινό θά ξυπνοῦσα ξανά μέ τήν αὔγη, ἀνήσυχη ν' ἀνακαλύψω νέες χαρές. Είμαι σίγουρη ὅτι ἡ αὔγη κάθε μέρα ἀποτελεῖ μιά συνεχή ἀποκάλυψη ὄμορφιᾶς, γιά ὅσους ξέρουν νά βλέπουν πραγματικά.

Τή σημερινή τρίτη μέρα θά τήν περάσω μέ τόν ἀνιαρό κόσμο τοῦ παρόντος, τριγυρνώντας στά μέρη πού συχνάζουν οἱ ἀνθρωποι, ὅσο ἀσχολοῦνται μέ τίς δουλειές τους.

'Αρχίζω μέ τό σπίτι μου στό ήσυχο, μικρό προάστιο Φόρεστ Χίλλς, στό Λόνγκ "Αιλαντ. Περικυκλωμένα ἀπό καταπράσινες πρασιές, δέντρα καὶ λουλούδια, προβάλλουν ὄμορφα σπιτάκια, εύτυχισμένα μέ τίς φωνές τῶν μικρῶν παιδιῶν καὶ τό πήγαινε ἔλα τῶν συζύγων... Προχωρῶ κατά μῆκος τῆς σιδερένιας γέφυρας τῆς δαντελωτῆς αὐτῆς δομῆς ἀπ'

ἀτσάλι καί ἀτενίζω ἔνα νέο καί ἐκπληρητικό θέαμα, πού δημιούργησε ἡ δύναμη καί ἡ εύφυτα τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἀέρας γεμίζει ἀπό τό θόρυβο πού κάνουν οἱ μηχανές τῶν βιαστικῶν πλοίων, καθώς διασχίζουν τό ποτάμι εὐκίνητα καί γοργοτάξιδα ἐπιβατηγά, βαριά καί ἀργοκίνητα ρυμουλκά, πού ξεφυσάνε. Ἀν εἶχα πολλές μέρες μπροστά μου, θά τίς περνοῦσα παρακολουθώντας τήν εὐχάριστη κίνηση τοῦ ποταμοῦ.

Κοιτάζω ἐμπρός. Μπροστά μου ὑψώνονται οἱ πελώριοι οὐρανοξύστες τῆς Νέας Ὑόρκης, τῆς πολυτείας πού μοιάζει σάν νά ζεπήδησε ἀπό τίς σελίδες κάποιας φανταστικῆς ἴστορίας. Τί δέος προξενεῖ ἡ θέα ἀπό τούς οὐρανοξύστες πού ἀχτιδοβολοῦν, τά κολοσσαῖα αὐτά πέτρινα μεγαθήρια μέ τίς ἀτσαλένιες δομές... Σκαρφαλώνω βιαστικά στήν κορυφή ἐνός ἀπό τούς γιγαντιαίους οὐρανοξύστες τοῦ Ἐμπάιερ Στέιτ Μπίλντινγκ. Ἀπό κεῖ πάνω σίγουρα θά δοκιμάσω μεγάλη χαρά ἀπό τό πανόραμα, πού θ' ἀπλωθεῖ μπροστά στά μάτια μου, ἐπειδή γιά μένα θά εἶναι τό δραμα ἐνός ὅλου κόσμου...

Ἄπο τή Φίρθ "Αβενιου θά συνέχιζα τήν περιοδεία μου στή μεγαλόπολη, στό Πάρκ "Αβενιου, στίς φτωχογειτονιές, στά ἐργοστάσια, στά πάρκα, ὅπου παίζουν ἀμέριμνα τά παιδάκια...

Τά μεσάνυχτα θ' ἀπλωθεῖ καί πάλι μπροστά μου ἡ ἀτέλειωτη νύχτα. Φυσικά σ' αὐτές τίς τρεῖς σύντομες μέρες δέ θά προλάβω νά τά δῶ ὅλα. Σάν θά μέ ξαφνιάσει τό σκοτάδι, τότε θ' ἀναγνωρίσω, πόσα παρέλειψα νά δῶ. Ἀλλά ἡ μνήμη μου θά εἶναι παραφορτωμένη μέ θάντορες ἀναμνήσεις καί δέ θά μοῦ μένει καιρός γιά στενοχώριες. "Γιστερά ἀπ'" ὅλα αὐτά, τό ἄγγιγμα κάθε ἀντικειμένου θά μοῦ φέρνει τή φλογερή ἀνάμνησή του.

Πιθανό ἡ ἐξομολόγηση αὐτή γιά τόν τρόπα, μέ τόν ὄποιο

Θά πεφρνοῦσα τίς τρεῖς μέρες πού θά ἔβλεπα, νά μή συμφωνεῖ
μέ τό δικό σας πρόγραμμα, πού θά καταστρώνατε γιά τόν
έσωτό σας, ἀν ἐπρόκειτο νά χάσετε τό φῶς σας. "Αν πράγματι
εἴχατε ν' ἀντιμετωπίσετε μιά τέτοια μοίρα, εἶμαι ἀπόλυτα
σίγουρη ὅτι τά μάτια σας θ' ἄνοιγαν διάπλατα σέ πράγματα
πού δέν εἴχατε ξαναδεῖ, ἀποθηκεύοντας ἀναμνήσεις γιά τήν
ἀτέλειωτη νύχτα πού ἀπλώνεται μπροστά σας. Θά χρησιμο-
ποιούσατε τά μάτια σας, ὅσο ποτέ ἀλλοτε. Καθετί θά σας
γινόταν ἀχαπητό καί θά τό θεωρούσατε μέ λαχτάρα μέσα στήν
ἀχτίνα τῆς δρατότητάς σας. "Ενας ἄγνωστος κόσμος δύορ-
φιᾶς θά ξετυλιγόταν μπροστά σας..."

«Διασκευή ἀπό τ' ἀγγλικά»

"Ελεν Κέλλερ

61. ΣΤΑ ΦΤΕΡΑ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

· Η αἰωνόβια δρῦς δέν ἤθελε νά πέσει. Χτυποῦσαν καί ξανα-
χτυποῦσαν τέσσερις ἔντρες τόν πελώριο κορμό της κι ἔκεινη
βογκοῦσε, ἀλλά κρατοῦσε τό κεφάλι της ψηλά, παρ' ὅλες τίς
πληγές της. Τάπ. τάπ. τάπ... Τά τσεκούρια ἔπεφταν ἀπάνω
της ἀλύπητα, γρήγορα. ·(1) ίδρωτας ἔτρεχε ἀπ' τά μέτωπα τῶν
ξυλοκόπων κι οι ἀνάπες τους κόνταναν. Σιγά, ἀνεπαίσθητα,
τά χτυπήματα ἔρχισαν νά παίρνουν κάποιο ρυθμό: Τάκ. τάκ.
τάκ... "Επειτα πιό γρήγορα: τάκ, τάκ, τάκ. τάκ!" Επειτα
πιό ἀργά: τάκ... τάκ... τάκ... τάκ... Κοιτάγτηκαν, γέλασαν,
ρίγνοντας πίσω τά μακριά μαλλιά τους:

Δεν κουραζόμαστε τόσο τώρα. Γιατί; εἶπε ό ἔνας.

Σήκωσαν τούς ὄμους τους κι ἐξακολούθησαν τό ρυθμικό χτύπημα. Τό δέντρο νικήθηκε, ἔπεσε.

Οι ξυλοκόποι ἔκεινοι εἶχαν κάνει μιά μεγάλη ἀνακάλυψη: τό ρυθμό, τό πρῶτο στοιχεῖο τῆς μουσικῆς. Τί εἶπαν, τί ἔκαναν, ποιός μπορεῖ νά ξέρει; Ποιός μπορεῖ νά ξέρει ἀκόμα ἂν εἶχαν τήν ίκανότητα νά ἐκφράσουν μέ λόγια τίς σκέψεις τους. Γιατί αὐτά συνέβαιναν πρίν ἀπό χιλιάδες καί χιλιάδες χρόνια σέ κάποιο παρθένο δάσος, πού ἵσως σήμερα νά είναι μιά μεγαλούπολη.

Σέ ἄλλο σημεῖο τῆς γῆς ἀπάνω σ' ἔνα μονόξυλο, κάμποσοι κωπηλάτες ἀγωνίζονται ἐνάντια στό κύμα. Τά κουπιά τους ἀνεβοκατεβαίνουν ρυθμικά, ἀπάνω κάτω, ἀπάνω κάτω, χτυπᾶνε τόν ἀφρισμένο πόντο. Κι ἀξαφνα, κάποιος ἀπό αὐτούς ὑψώνει τή φωνή καί προσπαθεῖ νά μιμηθεῖ τόν ἥχο τοῦ χτύπου: "Α, ἀ... "Αα, ἀ... Οι ἄλλοι δέν ἀργοῦν νά τόν μιμηθοῦν. Κι ἔχουμε τό πρῶτο τραγούδι, τήν πρώτη μελωδία. Αὐτό, πρίν ἀπό ἀμέτρητες χιλιάδες χρόνια. "Ετσι γεννήθηκε τό δεύτερο στοιχεῖο τῆς μουσικῆς, ἡ μελωδία.

Σ' ἔνα παρθένο δάσος πάλι μερικά παιδιά τρέχουν καί κυνηγοῦν πουλιά. Εἶναι γυμνά καί γρήγορα. Πιό γρήγορα ὅμως εἶναι τά πουλιά. Πετοῦν ἀπό κλαδί σέ κλαδί καί θαρρεῖς πώς κοροϊδεύουν τά παιδιά πού δέν ἔχουν φτερά. Τσίου, τσίου... τσίου, τσίου...

Τρίλιες κρυσταλλένιες ἀντιλακοῦν στό σκιερό δάσος. Τά παιδιά τό παίρνουν γιά προσβολή. "Ἐνα ἀπό αὐτά βάζει τά δάχτυλά του στό στόμα καί μιμεῖται τό κελάηδημα τῶν πουλιῶν. Κάποιο ἄλλο κόβει στήν τύχη ἔνα καλάμι, τό βάζει στό στόμα του. 'Ο ἥχος ξεπετιέται πιό μεστός, πιό γλυκός. "Όλα τά παιδιά κόβουν καλάμια καί δοκιμάζουν... Γιατί ό ἔνας ἥχος εἶναι πιό δεξύς ἀπό τόν ἄλλο; Συγχρίνουν τά καλάμια. "Λ,

χά!.. Τό πιό μακρύ καλάμι έχει βαθύτερο ήχο, τό πιό κοντό, δέρυτερο. Γελοῦν και δέ δίνουν σημασία. "Έχουν όμως άνακαλύψει τήν άρχή της δέρυτητας του ήχου. "Έχουν άνακαλύψει τά πνευστά όργανα.

"Αλλοτε, παίζοντας πάλι, μερικά παιδιά τέντωσαν ένα δέρμα ζώου κι ἀρχισαν νά χτυποῦν μέ ξύλα ἀπάνω του, διασκεδάζοντας μέ τό βαθύ του ήχο. "Ετσι άνακαλύψαν τά κρουστά όργανα, ἐκεῖνα δηλαδή πού παράγουν τόν ήχο μέ τό χτύπημα. Κι δταν τέντωσαν μιά ἵνα δέντρου κι ἀρχισαν νά, τήν τραβοῦν, ό μελωδικός ήχος πού ἀκούστηκε, ήταν κιόλας μουσική, ήταν τό πρῶτο ἔγχορδο όργανο, τό πρῶτο όργανο δηλαδή, πού παρῆγε μουσική μέ μιά τεντωμένη χορδή.

Πρίν ἀπό χιλιάδες και χιλιάδες χρόνια άνακαλύφτηκε ἡ μουσική και τά όργανα πού χρειάζονται, γιά νά τήν ἐξωτερικέψουν.

"Ας πηδήσουμε τώρα, μ' ένα πήδημα τῆς φαντασίας, τίς χιλιάδες τάχρονια κι ἀς ἀράξουμε στόν αἰώνα μας, σέ μιά αἴθουσα συμφωνικῆς συναυλίας. "Ας φανταστοῦμε ἀκόμα, μέτρο τό ίδιο παιχνίδι τῆς φαντασίας, πώς έχουμε δίπλα μας έναν ἀπό τούς προϊστορικούς ἀνθρώπους, πού ἔκαναν τίς πρωτόγονες ἐκεῖνες ἀνακαλύψεις, ένα μουσαφίρη, ἀς ποῦμε, ἀπό τά βάθη τῶν αἰώνων. Κοιτάζει μέτρει πελώρια μάτια καὶ τὸ πρῶτο του συναίσθημα, μόλις ἀκούσει ὅλα μαζί τὰ ὄργανα τῆς ὄρχής στρας, εἶναι ὁ πανικός. 'Εμεῖς γελοῦμε καὶ τοῦ λέμε εὐγενικά: —'Εσύ τ' ἀνακάλυψες ὅλα αὐτά.

Μᾶς κοιτάζει θυμωμένος:

— Εἶναι ντροπή νά περιπαίζετε ένα πρόγονό σας.

Τόν διαβεβαιώνουμε:

—'Εσύ, σεβαστέ μας παππούλη! Παρατήρησε. Τό καλάμι σου ἔγινε ὀλόκληρη ἡ οἰκογένεια τῶν πνευστῶν: τό φλάουτο, τό κλαρίνο, τό ὅμπος, τό φαγκότο, τό κέρας, ἡ σάλπιγγα, ἡ τρόμπα, τό σαξόφωνο καὶ τό μεγαλόπρεπο ἐκκλησιαστικό ὄργανο. 'Η τεντωμένη σου ἵνα τοῦ δέντρου ἔγινε ὀλόκληρη ἡ οἰκογένεια τῶν ἐγχόρδων: τό βιολί, ἡ βιόλα, τό βιολοντσέλο, τό κοντραμπάσο, ἡ ἀρπα, ἡ κιθάρα, τό μαντολίνο, τό λαγοῦτο κι ἀκόμα, ὁ βασιλιάς τῶν ἐγχόρδων, τό πιάνο.

'Ο προϊστορικός ξένος μας γελάει. Πολύ ἀστεῖα τοῦ φαίνονται ὅλα αὐτά, κοιτάζει ὅμως μέτρη δυσπιστία τό πιάνο. "Επειτα τά μάτια του πέφτουν στά πελώρια τύμπανα. Δίνει μιά μέ τή γροθιά του καὶ ζεφωνίζει ἀπό τό φύβο. Σάν κεραυνός ἀκούστηκε ὁ ἥχος. Εἶναι ἔτοιμος νά τό βάλει στά πόδια.

— Στάσου, στάσου παππούλη! Μιά κι ἀρχισες κάτι νά μαθαίνεις ἀπό τά ὄργανα τοῦ είκοστοῦ αἰώνα, ρίξε μιά ματιά καὶ σ' αὐτά. Τά λένε (κρουστά) ἐπειδή τά κρούομε, δηλαδή

τά χτυποῦμε: τά τύμπανα, τά κύμβαλα, τά τρίγωνα, τά ξυλόφωνα, οι καμπάνες, τά γκόγκ...

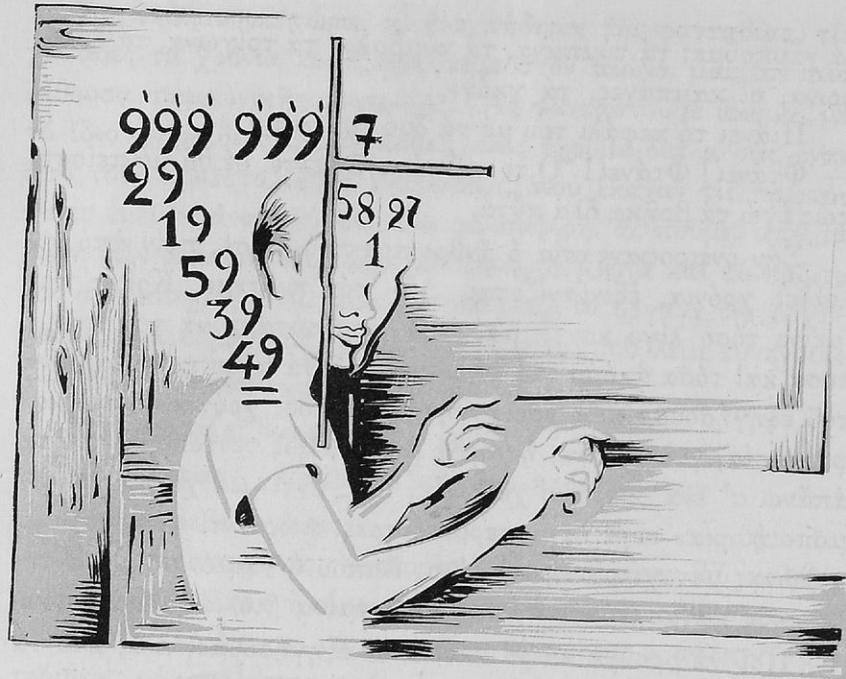
Πιάνει τό κεφάλι του μέ τά δυό του χέρια:

—Φτάνει! Φτάνει! "Ο, τι καί νά μοῦ πεῖτε, δέ θά μέ πείσετε πώς έγώ τά βρῆκα δύλα αύτά.

Σάν όνειροφαντασία δ' ἄνθρωπος πού 'ζησε, πρίν ἀπό χιλιάδες χρόνια, ἔξαφανίζεται. Δέν τόν πείσαμε. Κρίμα πού 'μεινε τόσο λίγο κοντά μας. Θά μπορούσαμε νά τοῦ ποῦμε τόσα καί τόσα ἀκόμα γιά τή μουσική! Θά προσπαθούσαμε νά τοῦ ἔξηγήσουμε πώς χρειάστηκαν χιλιάδες χρόνια, κόποι καί φαντασία, γιά νά γίνει ή χορδή βιολί. Πώς τεντώθηκε πρῶτα ἀπάνω σ' ἔνα δστραχο χελώνας, πώς ἀντί μιά χορδή χρησιμοποιήθηκαν σιγά σιγά περισσότερες, πώς ἀντί γιά δστραχο χελώνας μεταχειρίστηκαν ξύλο, ὥσπου ό δαιμόνιος Στραντιβάριους κατασκεύασε τά πιό φημισμένα βιολιά τοῦ κόσμου.

Ποῦ νά βροῦμε καιρό ἀκόμα νά ἔξηγήσουμε, πώς ἀπό τό καλαμάκι του οί πρόγονοί μας, οι ἀρχαῖοι "Ελληνες, εἶχαν κατασκευάσει τούς περιφημους αὐλούς κι ἀπ' αὐτούς ἔγινε τό ἐκκλησιαστικό δργανο, πού μοναχό του ἀντιπροσωπεύει δόλόκληρη δρχήστρα! Πῶς νά προλάβουμε νά τοῦ ποῦμε, ὅτι οί "Ελληνες θεωροῦσαν τή λύρα δργανο τόσο σπουδαῖο, πού τό βαλαν στά χέρια τοῦ θεοῦ τῆς μουσικῆς, τοῦ 'Απόλλωνα, καί πώς γενικά οί πολιτισμένοι ἀρχαῖοι λαοί δέν ἐννοοῦσαν ιεροτελεστία χωρίς μουσική; Πῶς νά διηγηθοῦμε ὅτι ἀκόμα καί στό σκοτεινό μεσαίωνα γίνονταν στούς πύργους περιφημοι μουσικοί ἀγῶνες;

Τί νά πρωτοποῦμε, σ' ἔνα παππούλη, πού ξεγλίστρησε ἀπό τά βάθη τῶν αἰώνων καί πέρασε γιά μιά στιγμή ἀνάμεσά μας;...

62. ΕΝΑΣ ΦΙΛΟΣ ΜΟΥ

Μπορῶ νά σᾶς παρουσιάσω ένα καλό μου φίλο; Πολλές φορές τά βράδια, όταν πιά θέλει κανείς νά πάει νά ήσυχάσει έπειτα από τόν κόπο μιᾶς όλόκληρης ήμέρας, τόν καλῶ νά περάσω λίγη ώρα μαζί του. Μέ ξεκουράζει τόσο ή συντροφιά του! Τόν θαυμάζω γιά τίς χάρες του, που είναι γιά μένα καταπληκτικές· γι' αύτό και τόν πιλατεύω πολλές φορές, γιά νά μου τίς δείξει τή μιά μετά τήν άλλη. Καί χωρίζουμε πάντα μέ μιά μεγάλη άπορία δική μου: γιατί νά είναι έτσι, οπως είναι, αύτός μου ὁ φίλος;

Είναι βολικός πολύ καί, όταν τόν πρωτογνώρισα από μιά έφημερίδα, λησμόνησα νά σᾶς πῶ πώς ὁ φίλος μου είναι έξαψήφιος άριθμός, μου είπε καλοσυνάτα καί σοφά:

— "Αν ξεχάσεις καμιά φορά τό νούμερό μου, πάρε τό 999999, διαίρεσέ το μέ τό 7 καί θά τό βρεις άμεσως.

Τώρα τόν ξέρω πιά, δέν τόν ξεχνῶ ποτέ μου, μά κι ἀν τόν ξεχάσω, νά ή διαίρεση πού θά μοῦ δώσει τό φίλο μου καθισμένο στό μικρό υπόστεγο, όπου συνηθίζει νά κάθεται τό πηλίκο.

Γιά κάμετε κι έσεις αύτή τή διαίρεση· μά τώρα, άμεσως!

Λοιπόν; Τόν ἔχετε; ἔ; 142857.

Αύτός εἶναι. "Ενας έξαψήφιος, ὅπως ὅλοι οι έξαψήφιοι, θά πεῖτε. "Ε, ὅχι, δικός μου ὁ φίλος ἔχει κάτι σπάνιες ιδιότητες καί χάρες, κάτι σάν μυστήριο. Δέν ξέρω ἀν τίς ἔχει καί κανένας ἄλλος ἀριθμός. Τοῦτος ἐδῶ δύμως εἶναι ἀληθινά ἔξιοπρόσεχτος, ἀξιοθαύμαστος, ἀξιαγάπητος.

Τόν καλῶ, λοιπόν, τά βράδια, τόν καθίζω σέ μιά πολυθρόνα ἀπό ἀσπρό χαρτί καί...

— Καί λοιπόν;

— Νά σέ πολλαπλασιάσω πάλι, ὅπως καί προχτές, ἐπί 2;

— Γιατί ὅχι;

Τόν πολλαπλασιάζω.

— Εἶσαι τρέλα, φίλε μου, κι ἂς σέ ξέρω ἀπό καιρό! Σέ θαυμάζω κάθε φορά. Θέλεις καί ἐπί 3;

— Γιατί ὅχι;

— Νά σέ χαρῶ! Τό ξέρω πιά τό γινόμενο κάθε φορά, ἀλλά μ' ἀρέσει τόσο νά τό ξαναβρίσκω! Καί ἐπί 4; καί ἐπί 5;

— Ναί, καί ἐπί 6, ἀφοῦ δέ μ' ἔχεις βαρεθεῖ ἀκόμη, ἀλλά μέ τό 7... ξέρεις βέβαια πώς σταματᾶ τό μυστήριο μέ τό 7. Ναί;

— Τό ξέρω, λαμπρέ μου ἀριθμέ, πώς, ἀν σέ πολλαπλασιάσω μέ τό 7, θά μοῦ δώσεις ἔναν έξαψήφιο ἀξέχαστο, 999.999.

— Μή σοῦ φαίνεται μονότονος καί πολύ εύκολος καί πολύ κοινός, ἀφοῦ μπορεῖ νά τόν θυμᾶται κι ο πιό ἀφηρημένος μα-

Θητής. Μ' αὐτόν μέ ξαναβρίσκεις ἀσφαλτα, ἢν τόν διαιρέσεις μέ τό 7.

Δέ μοῦ λέτε ἀλήθεια; Κάνατε κι ἐσεῖς αὐτούς τούς πολλαπλασιασμούς; ὅταν διαβάζατε τά παραπάνω:

Καί τά γινόμενα τά γράψατε στή σειρά; "Οχι ἔτσι, ὅπου βρεῖς καί ὅπου τύχει, κύριε Θοδωράκη μου." Οχι στό πρόχειρό σου, ἀνάμεσα στίς ζωγραφιές σου, δεσποινίς Εύτυχούλα. Καί πηγαίνεις καί στήν ἔκτη Δημοτικοῦ! "Οχι! Στή σειρά. Μέ τάξη. Μιά στήλη μέ τά ἑξαψήφια γινόμενα πού βρήκατε. 'Ο φίλος μου ἀπαιτεῖ τάξη καί ὁμορφιά καί τοῦ ἀξίζει, γιατί εἶναι σπάνιος!"

Λοιπόν, νά, ή στήλη μας μέ τά γινόμενα. 'Ο φίλος μας βέβαια πάντα ἐπικεφαλῆς. Αύτος πάντα πρῶτος.

1	4	2	8	5	7
2	8	5	7	1	4
4	2	8	5	7	1
5	7	1	4	2	8
7	1	4	2	8	5
8	5	7	1	4	2

Μιά στήλη ἀπό 6 ἑξαψήφιους. Γιά προσέξτε τους... 'Από τί ψηφία εἶναι συνθεμένοι;

'Η πρώτη μεγάλη αὐτή καταπληκτική ἴδιότητα. 'Υπάρχει μέσα τους κανένα 3; κανένα 6; κανένα 9; κανένα 0;

'Υπάρχουν μονάχα τά ψηφία πού ἔχει ὁ φίλος μου. 'Αλλάζει βέβαια ή σειρά τους, ἀλλά ὅλοι τους ἔχουν μέσα τους καί τά 6 ψηφία τοῦ πρώτου. 'Από κανένα τους δέ λείπει οὕτε τό 1, οὕτε τό 4, οὕτε τό 2, οὕτε κανένα ψηφίο. Καί μόνο ἀπό μιά φορά τό καθένα τους. 'Η σειρά τους πού ἀλλάζει, ἔχει κι αὐτή τούς νόμους της. Γιά βρέστε τους;

Δέ μοῦ τούς εἶπε ὁ ἴδιος αὐτούς τούς νόμους. Καθώς ὅμως

τόν γνωρίζω μερικά χρόνια τώρα και διασκεδάζω τά βράδια μαζί του, κατάφερα νά βρω τό μυστικό τῆς ἀλλαγῆς σέ κάθε σειρά. Δηλαδή ὅχι τό μυστικό — δέν ξέρω τό λόγο, γιατί νά γίνεται ἔτσι — ἀλλά τόν τρόπο τῆς ἀλλαγῆς. Κι ἔτσι, βρίσκω τόν καθένα τους χωρίς πολλαπλασιασμό πιά.

Βρέστε τόν κι ἔσεῖς.

Καί δέν εἶναι ἔνας δ τρόπος τῆς ἀλλαγῆς, εἶναι δύο. "Ο-ταν βρεῖτε τούς τρεῖς πρώτους τῆς στήλης, βρίσκετε και τούς τρεῖς τελευταίους. Κάμετέ τους τριψήφια τμήματα και θά δεῖτε...

Τώρα κι ἄλλη ἴδιότητα:

Προσθέστε τά και κάθετα. Προσέξτε μόνο νά μήν

έχετε στό ἀθροισμα κρατοῦμενα. "Αν βρεῖτε ἀθροισμα διψήφιο, παραδείγματος χάρη 27, δέ θά γράψετε 7 και κρατοῦμε 2, παρά θά πεῖτε $2 + 7 = 9$, και θά γράψετε τό 9.

Κι ἔτσι τώρα ἔχουμε:

$$\begin{array}{r} 1 \ 4 \ 2 \ 8 \ 5 \ 7 = 9 \\ 2 \ 8 \ 5 \ 7 \ 1 \ 4 = 9 \\ 4 \ 2 \ 8 \ 5 \ 7 \ 1 = 9 \\ 5 \ 7 \ 1 \ 4 \ 2 \ 8 = 9 \\ 7 \ 1 \ 4 \ 2 \ 8 \ 5 = 9 \\ 8 \ 5 \ 7 \ 1 \ 4 \ 2 = 9 \\ \hline 9 \ 9 \ 9 \ 9 \ 9 \ 9 \end{array}$$

Καί οι κατακόρυφες στήλες, ὅπως βλέπετε, ἔχουν τά ψηφία πού ἔχει δ ἀριθμός μας.

Διαβάστε τώρα δυνατά τήν πρώτη στήλη, τοῦ πρώτου τριψήφιου τμήματος ἀπό τά πάνω πρός τά κάτω: 1 2 4 5 7 8.

Τώρα τήν πρώτη στήλη τοῦ δεύτερου τριψήφιου τμήμα-

τοις ἀπό τά κάτω πρός τά πάνω: 1 2 4 5 7 8. Κάντε το καί στίς ἄλλες στῆλες.

Τί μυστήριος ἀριθμός, ἔ;

"Έχει κι ἄλλα χαρακτηριστικά ἀκόμη. Εἶναι τά τελευταῖα πού βρῆκα: Τό δεύτερο γινόμενο 2 8 5 7 1 4 ἐπί 2 μᾶς δίνει τό τέταρτο γινόμενο, 5 7 1 4 2 8.

Τό τρίτο γινόμενο 4 2 8 5 7 1 ἐπί 2 μᾶς δίνει τό ἔκτο γινόμενο, 8 5 7 1 4 2.

Θά ἔχει κι ἄλλες ἴδιότητες ἵσως ὁ ἀριθμός μου ὁ ἀγαπημένος. Θά τίς ἀνακαλύψω καμιά μέρα; Θά τίς ἀνακαλύψετε σεῖς;

Εἶναι παράξενος! Τόν γυρνῶ ἀπό δῶ, τόν γυρνῶ ἀπό κεῖ, ἡ τάξη του καὶ ἡ ἀρμονία του καὶ ἡ σοφή του σχέση μέ τά γινόμενά του μέ κρατοῦν πάντα σέ μιά στάση θαυμασμοῦ.

Καί μοῦ γεννιοῦνται τόσες ἀπορίες καὶ τόσα ἐρωτηματικά: Γιατί γίνεται αὐτό; Γιατί ἔκεινο; Γιατί ὡς τό 6 τά γινόμενα μέ τά ἴδια ψηφία; Κι ἔπειτα μετά τό 999.999 τοῦ 7, γίνεται ἔνας κοινός, συνηθισμένος ἑξαψήφιος;

Ποιός τόν ἀνακάλυψε; Ποιός τόν παρατήρησε πρῶτος; Υπάρχουν ἄραγε καὶ ἄλλοι ἀριθμοί μέ τοῦτα τά χαρακτηριστικά; Καὶ τί νά ὑπάρχει ἀκόμη ἀνάμεσα στοὺς ἀριθμούς του, γοητευτικό, μυστικό, θαυμαστό, πού ἐμεῖς δέν τό ξέρουμε; Οἱ μαθηματικοί ἀσφαλῶς θά ξέρουν.

Νομίζω πώς ὁ Φλαμμαριόν, ὁ Γάλλος ἀστρονόμος, στό βιβλίο του «ὁ Θεὸς ἐν τῇ φύσει» γράφει γιά τήν τεράστια σημασία πού ἔχει μέσα στή φύση ὁ ἀριθμός. Τό ξέρουμε κι ἀπό τή χημεία μας ὅλοι τί σημασία ἔχει ὁ ἀριθμός: 2 ἀτομα ύδρογόνου καὶ 1 ἀτομο δξυγόνου κάνουν τό μόριο τοῦ νεροῦ. Οὔτε ἄν προσθέσετε ἀντί γι' αὐτό ἔνα ἀτομο δξυγόνου ἀκόμα. Καὶ ὁ ἀριθμός καὶ ἡ σειρά τῶν ἀριθμῶν ἔχουν τεράστια σημασία.

Η σημερινή φυσική λέει: Γύρω ἀπό τόν πυρήνα τοῦ ἀτό-

μου γυρίζουν τόσα ήλεκτρόνια και τόσα πρωτόνια. μ' χύτη
τή σειρά. "Αν άλλαξεις τόν άριθμό τους και τή σειρά τους,
έχεις άλλο άτομο μπροστά σου, άλλου σώματος.

Στή μουσική τόσοι παλμοί σου δίγουν αύτών τών ήχο.
Τούς πλήθυνες ή τούς λιγόστεψες, τότε άλλαξεις τόν ήχο.

Τί θείος νοῦς κυβερνᾶ τούς άριθμούς, τί στογασμός βα-
θύς χρειάζεται στό μαθηματικό, για νά μπει στόν κόσμο τῶν
άριθμῶν, όπου όλα είναι τάξη και ἀρμονία και ἀκρίβεια!

Τί έξοχη πού πρέπει νά είναι ή ἐπιστήμη τῶν άριθμῶν...
Κι έμεις, παιδιά, βαριόμαστε τήν άριθμητική και τά μαθη-
ματικά και δέν παίρνουμε κάποτε οὔτε τή βάση.

"Λν δ' ἀριθμός-φίλος μου μιλοῦσε, θά μου ἔλεγε:
— Θά ἔπρεπε νά ντρέπεστε όσοι βαριέστε τούς άριθμούς!
Οι άριθμοί έχουν μεγαλεῖο! "Έχουν ποίηση!

Μαρία Αμαριώτου

63. ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ

'Αρχή τοῦ παραμυθίου, καλησπέρα σας...

Τό παραμύθι είναι μικρό πουλί. Γεννιέται, φτερώνει κι
ὅταν δυναμώσουν τά φτερά του πετᾶ ἀπό τόπο σέ τόπο σ'
ὅλες τίς γωνιές τῆς γῆς, τρυπώνει στά σπίτια πού έχουν παι-
διά και τά διασκεδάζει...

«Κόκκινη κλωστή δεμένη, στήν ἀνέμη τυλιγμένη,

δῶσ' της κλότσο νά γυρίσει, παραμύθι ν' ἀρχινίσει».

Τό παραμύθι είναι ἔνας ταξιδιώτης. Ξεκινᾶ ἀπό μιά πα-
τρίδα μ' όλα του τά στολίδια μέσα στή βαλίτσα του και πο-

ρεύεται στίς άλλες χώρες. Σέ κάθε χώρα τοῦ ἀνοίγουν τήν πόρτα καὶ τοῦ δίνουν νά φορέσει τήν τοπική φορεσιά. Αφοῦ τό ντύσουν, τοῦ μαθαίνουν τά τραγούδια τοῦ τόπου, τό λένε στή γλώσσα τους καὶ τό κάνουν δικό τους ύπηκοο...

«Νά σέ πῶ ἔνα παραμύθι, τό κουκί καὶ τό ρεβίθι·
νά σέ πῶ κι ἀκόμα ἔνα, τό κουκί καὶ τήν ἀντένα,
π' ἀνεβαίνω στή συκιά καὶ πατῶ στή βυσσινιά,
τρώγω βύσσινα πολλά, πίνω καὶ γλυκό κρασί^{μέ τήν κούπα τή χρυσή...».}

Τό παραμύθι δέν ἔχει πατρίδα. Πατρίδα του εἶναι ὄλαχερος δι κόσμος. Ο κόσμος τῶν παιδιῶν.

Ποῦ γεννήθηκε τό παραμύθι; Ποιός εἶπε γιά πρώτη φορά παραμύθι; Νά ἦταν κάποιος πρωτόγονος ἄνθρωπος μέ γένια καὶ μακριά μαλλιά, πού ζοῦσε σέ σπηλιές καὶ κυνηγοῦσε

τά πουλιά μέ πέτρες; Νά ήταν κανένας ἀράπης; Νά ήταν ἐρυθρόδερμος; Κανείς δέν ζέρει. Τά ίχνη του χάνονται στά βάθη τῶν αἰώνων. Οἱ ρίζες του σβήνουν μέσα στήν ιστορία τοῦ κόσμου κι ούτε πρόκειται νά βρεθοῦν ποτέ· τόσο χαμένες είναι.

Γεννήθηκε στό νοῦ τοῦ ἀνθρώπου καί ἀνθισε στά χείλη του σάν δροσόλουστο φυτό. "Εγινε ἡ ζωή τοῦ ἀνθρώπου, γιατί μέ τό παραμύθι ὁ ἄνθρωπος ἔγινε εύτυχισμένος.

Ακοῦστε τώρα τί γράφουν τά μεγάλα λεξικά: «Παραμύθι είναι πᾶν ὅ.τι χρησιμεύει ἡ γίνεται πρὸς παραμυθίαν». Παραμύθια είναι ἡ παρηγοριά. "Εχει πάντα θέμα φανταστικό κι οι ήρωές του είναι ὑπεράνθρωποι. "Ολα μποροῦν νά τά κάνουν, τίποτε δέν τούς ζεψεύγει. Στερεύουν ποτάμια, πετοῦν πάνω ἀπό βουνά, ἀνοίγουν πόρτες κλειδαμπαρωμένες, μεταμορφώνονται, γίνονται πουλιά καί τέρατα.

Τό παραμύθι ἀπευθύνεται στά παιδιά. Τό νόημά του είναι εύκολο καί καταπίνεται σάν μιά γουλιά νερό. Ἡ πλοκή του, οι περιπέτειες κρατοῦν τό παιδί σέ διέγερση, τοῦ μαγεύονται τή φαντασία.

Οἱ Ἰνδοί φόρτωσαν τό παραμύθι σέ πλανόδιους παραμυθάδες πού χαν ἀπόθεμα παραμυθιῶν γιά χίλιες καί μία νύχτες — τά παραμύθια τῆς Χαλιμᾶς — καί μετάδωσαν στόν κόσμο τή γοητεία τῆς ἀνατολίτικης σκέψης.

Στόν κρύο βοριά ζέσταναν τίς καρδιές τῶν παιδιῶν ὁ Δανύος Χάνς Κρίστιαν "Αντερσεν καί οἱ ἀδελφοί Γκρίμ. Αύτοί βρῆκαν ἔνα ἀλάθητο μονοπάτι, γιά νά φτάσουν καί νά κρούσουν τίς θύρες τῆς παιδικῆς ψυχῆς, μέ τά παραμύθια πού μεσοπτρατοῦσαν ἀνάμεσα στήν πραγματικότητα καί στό ὄνειρο.

Τά ἑλληνικά παραμύθια ντύθηκαν κι ἐκεῖνα τήν ἑλληνική φορεσιά. "Εβαλαν τή χλαμύδα καί τήν περικεφαλαία στούς ἀρχαῖκους γρόνους, γιά νά διηγηθοῦν στά παιδιά τά καμώ-

ματα τῆς Λάμιας, τῶν Ναϊάδων καὶ τῶν μορμολύκειων*...

’Αργότερα ἔβαλαν βυζαντινή ἐσθήτα καὶ διηγήθηκαν τά κατορθώματα τοῦ Διγενῆ καὶ ιστορίες ἀγάπης.

Μετά φόρεσαν φέσι καὶ φουστανέλα καὶ γύριζαν ράχη· ράχη τά βουνά κι ἀνάπνεαν ἐλεύθερο ἑλληνικό ἀέρα. Στολίστηκαν μέ λόγια τῆς μυθολογίας, δανείστηκαν τίς γοργόνες, τά πουλιά μέ τήν ἀνθρώπινη λαλιά, τούς ὑπεράνθρωπους ἥρωες καὶ τούς ἔδωσαν ἀρετές ἐνός δινειρεμένου κόσμου.

Στήν ἡπειρωτική Ἐλλάδα στούς παλιότερους χρόνους τυφλοί ζητιάνοι ἔλεγαν παραμύθια καὶ δημοτικά τραγούδια. Φτωχοί ἀνθρωποί, καταδικασμένοι νά καταφεύγουν στή φιλανθρωπία τῶν ἄλλων, διάλεγαν τό ἐπάγελμα τοῦ παραμύθι ἢ τοῦ πλανόδιου τραγουδιστῆ. Μ' ἐκεῖνα πού λεγαν γίνονταν πιό συμπαθητικοί καὶ λιγότερο ἐνοχλητικοί. Τό τραγούδι καὶ τά λόγια τους τά συνόδευαν πάντα μέ τό μονότονο ἥχο τῆς λύρας ἢ τῆς φλογέρας.

Παραμυθάδες ἦταν κι οἱ τσαγκάρηδες τῆς Τήνου. "Οπου νυχτέρια δύμαδικά, ὅπου δουλειά στά χωράφια, στόν τρυγητό στό μάζεμα τῆς ἐλιᾶς, στό θέρος καὶ στ' ἀλώνια, τούς ἄκουγες νά λέν τά παραμύθια τους:

«Κόκκινη κλωστή κλωσμένη, στήν ἀνέμη γυρισμένη,
δῶσ' την ἀνέμη νά γυρίσει, παραμύθι ν' ἀρχινίσει.

’Αρχή τοῦ παραμυθιοῦ, καλησπέρα σας».

"Οταν τό παραμύθι τραβοῦσε σέ μάκρος, ὁ τσαγκάρης ἔβλεπε πώς δέν τόν πρόσεχε κανένας κι ἄλλαζε τά λόγια του:

«"Ἄς τά κοντολογήσουμε κι ἄς μή μακρολογοῦμε γιατί ἡ νύχτα πέρασε καὶ τά παιδιά νυστάζουν...».

Θυμοῦμαι ἀπό τά μικρά μου χρόνια ἔνα σωζοπολίτικο παραμύθι, πού μοῦ ἔλεγε μιά γιαγιά στή γειτονιά μου:

«"Ἐναν καιρό κι ἔνα ζαμάνι ἤντανε μιά γριά καὶ δέν εἶγε

παιδί καὶ πήγαινε νύχτα μέρα στήν ἐκκλησιά καὶ παρακαλοῦσε τήν Πανατίνα. «Πανατίσα μου, δῶ μ' ἔνα παιδί κι ἃς εἶναι κι ἀρνάκι». Λοιπόν ἡ Πανατίνα τήν ἐλυπήθηκε καὶ τήν ἔδωσε τ' ἀρνάκι γιά παιδάκι. Κάθε μέρα πήγαινε ἡ γριά στό βουνό κι ἔφερνε χορταράκι κι ἔτρωγε τ' ἀρνάκι. Κι ἄμα ἤρχουντανε πέ τό βουνό ἔλεγε στ' ἀρνάκι:

'Αρνίτσι μπίτσι ἔλ? ἀνοιξε
χλωρή βοσκίτσα σ' ἔφερα,
νά φᾶς, νά πιεῖς, νά κοιμηθεῖς
καὶ τό πρωί νά σηκωθεῖς,
νά πάρεις τό καλάθι σου
νά πάεις στό σχολειό σου...».

Τότε δέν ἀναρωτιόμουν πῶς πήγαινε τ' ἀρνάκι στό σχολεῖο, οὔτε ἀν ἥταν καλός μαθητής. Δέ μ' ἐνδιέφερε ἀν πήγαινε μέ τά πόδια ἢ μέ σχολικό λεωφορεῖο. "Ακούγα μόνο προσεχτικά μ' ὀρθάνοιχτα τά μάτια τῆς ψυχῆς μου..."

Αγγελική Βαρελλᾶ

64. ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΜΟΥ ΘΕΑΤΡΟ

"Εχω τήν τιμή νά σᾶς παρουσιάσω τόν έαυτό μου, ώς θεατρώνη, θιασάρχη, θεατρικό συγγραφέα, ἡθοποιό καὶ σκηνοθέτη! Καὶ παρακαλῶ, ἀν σᾶς φαίνονται λίγοι οἱ τίτλοι μου αὐτοί, νά μέ συχωρέσετε. Στά δέκα μου χρόνια μπόρει νά ἔχει κανείς καὶ περισσότερους.

"Η ίστορία αὐτή εἶναι πολὺ παλιά καὶ γεμάτη τρυφερότητα. "Ημαστε τότε, ἐγώ καὶ οἱ θεατρικοί μου συνεργάτες, παιδιά τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου καί, ἔνα καλοκαιρινό πρωινό,

ἀποφασίσαμε ξαφνικά — ἡ ἡλικία τῶν δέκα ἐτῶν εἶναι, ὅπως
ξέρουμε, ἡ ἡλικία τῶν μεγάλων καὶ τολμηρῶν ἀποφάσεων —
νά «ίδρυσουμε» πρωτοποριακό θέατρο. Δέ μᾶς ἔλειπε τίποτε,
γιά ν' ἀρχίσουμε ἀμέσως. Κι ἀρχίσαμε.

Στό σπίτι τοῦ πατέρα μου ὑπῆρχε ἔνα ὑπόστεγο, μπρο-
στά σέ δύο καμαροῦλες τῆς αὐλῆς, πού, μέ λίγες τροποποιή-
σεις, ἔγινε ἀμέσως ἔνα κομψότατο θεατράκι. Ἀνάμεσα στίς
δυο κολόνες πού στήριζαν τὴ στέγη του, τοποθετήθηκε ἡ
αὐλαία, μιά αὐλαία χάρτινη, πού μέ διάφορους σπάγκους τυλι-
γόταν στό κοντάρι τῆς καί ἀνέβαινε, σύμφωνα μέ τό παλιό
σύστημα, πού εἶχαν οἱ αὐλαῖες τῶν θεάτρων. Τό διάστημα,
ἀπό τίς κολόνες ὡς τίς καμαροῦλες, ἦταν ἡ σκηνή. Δέν εἶχε
πολύ βάθος, ἀλλά δέ μᾶς χρειαζόταν καί περισσότερο. Οἱ δύο
καμαροῦλες, πού κατοικοῦσε ὁ γέρος περιβολάρης μᾶς, ἔνας

παλιός Γδραῦος ἀγωνιστής τοῦ 21, χρησιμοποιήθηκαν γιά
καμαρίνια.

‘Ο Κώστας, ἔνα παιδί μέ φυσικό διαχοσμητικό τάλαντο,
ζωγράφισε τίς σκηνές καμωμένες κι αύτές ἀπό μεγάλες κόλ-
λες χοντρό χαρτί περιτυλίγματος. “Ἐνας δρόμος, ἔνα σαλόνι
κι ἔνα δάσος. “Ο, τι μᾶς χρειαζόταν δηλαδή. Μέσα σέ τρεις
μέρες τό κομψό θεατράκι ήταν ἔτοιμο νά λειτουργήσει. ‘Ο
Κώστας εἶχε γίνει καί μηχανικός τῆς σκηνῆς καί φροντι-
στής τοῦ θεάτρου, μοναδικός στό εἶδος του.

‘Εγώ, φυσικά, ώς ίδιοκτήτης τοῦ θεάτρου καί ώς χρημα-
τοδότης τῆς ἐπιχειρήσεως — δ πατέρας μου μοῦ εἶχε ἀνοίξει
ἀπεριόριστη πίστωση — ἔγινα δικαιωματικῶς δ θεατρώνης,
δ διευθυντής καί δ θιασάρχης. Καί δέν ἀργησα νά καταρτίσω
τό θίασο μέ ἑτερόκλητα τάλαντα καί ώραιες φιλοδοξίες. Μόνο
γυναικες δέν εἶχε δ θίασος, γιατί τότε δέν εἶχαν καθιερωθεῖ
οὔτε ή «μεικτή ἐκπαίδευση» οὔτε τά «μπένμιξτ». Άλλα
μήπως καί τό ἀρχαῖο θέατρο εἶχε γυναικες; Δύο ἀπό τοὺς
συμμαθητές μου ἐπιφορτίστηκαν μέ τοὺς γυναικείους ρόλους.
Δέν ἔλειπε πιά παρά δ ὑποβολέας.

‘Άλλα κι αὐτός βρέθηκε. “Ἐνας συμμαθητής μας, πού δέν
εἶχε «έμφάνιση» γιά τή σκηνή, ίκανοποιήθηκε μέ τό ἀξιώμα
τοῦ ὑποβολέα. “Οσο γιά τά ἐπιπλα καί τά κοστούμια, εἴχαμε
— όλο τίποτε — τά ἐπιπλα τοῦ σπιτιοῦ καί τήν γκαρνταρόμ-
πα τῆς μητέρας μου. Μέ μικρές μετασκευές παλιῶν φορεμά-
των καί τριμένων ἀσπρορούγων ἀποκτήσαμε καί πλούσιο
βεστιάριο.

‘Άλλα τί νά παίξουμε; “Ἐργα δέν εἴχαμε. Καί τά μεγάλα
καί πολυπρόσωπα ἔργα, πού ἔπαιζαν τότε τά θέατρα, δέν εἶχε
τά μέσα νά τά ἀνεβάσει δ μικρός μας θίασος. “Ἐπρεπε λοιπόν
ν’ ἀποκτήσουμε εἰδικά ἔργα, μικρά σύντομα καί λιγοπρόσωπα.
Ποῦ νά τά βροῦμε; Θεατρικά ἔργα ἐπίτηδες γραμμένα γιά

παιδιά δέν ύπηρχαν τότε. 'Υποχρεώθηκα λοιπόν νά τά γράφω έγω. 'Αλλά πᾶς; Βρῆκα έναν ἀπλό καί πρακτικό τρόπο. "Εκανα περιλήψεις τῶν ἔργων πού παίζονταν στά ἄλλα θέατρα. Τά συντόμευα, ἄλλαζα τίς δύσκολες σκηνές, ἐλάττωνα τά πρόσωπα καί τά παρουσίαζα ἀγνώριστα, ἄλλα ὅχι καί πολὺ χειρότερα ἀπό τά πρωτότυπα. Φαίνεται μάλιστα πώς εἶχα ἀποκτήσει τόση εύκολία στό εἶδος αὐτό, ὥστε μέσα σέ δυό ὥρες, τό ἀριστούργημά μου ήταν τελειωμένο.

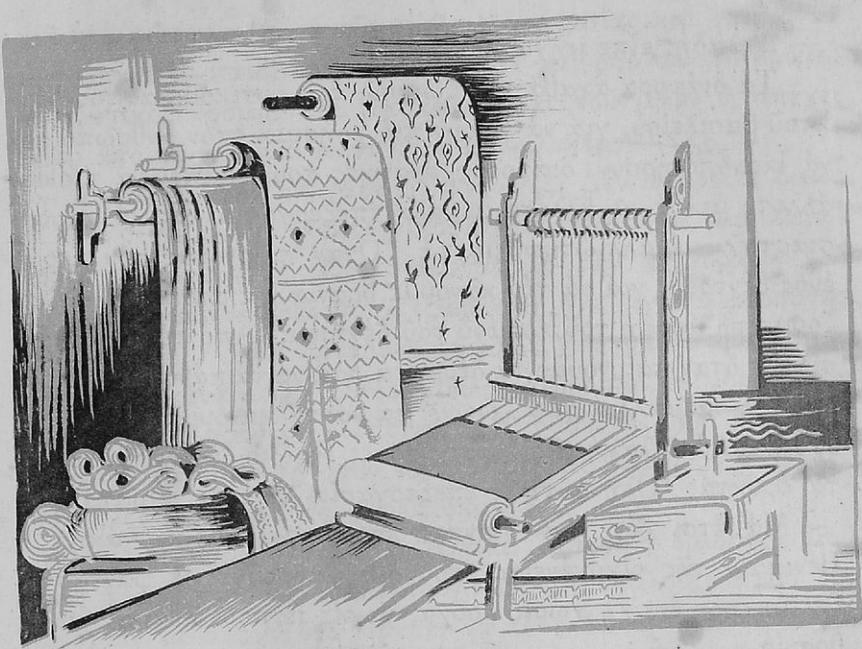
— Γράψε κανένα δράμα, λοιπόν! μου φώναξε ὁ Κώστας. Δέν ἔχουμε ἔργο γιά μεθαύριο. Τί κάθεσαι;

* * *

'Η ἔναρξη τῶν παραστάσεων ἔγινε ἔνα βράδυ τοῦ Ἰουνίου πανηγυρικῶς. Τό θέατρο σημαιοστολίστηκε καί δαφνοστολίστηκε. Προσκλήσεις καί προγράμματα, ὅπου ύπογραφόμουν σάν θιασάρχης, εἶχαν σταλεῖ σέ ὅλες τίς φιλικές οίκογένειες, μεγάλα προγράμματα χειρόγραφα εἶχαν τοιχοκολληθεῖ στήν πόρτα τοῦ περιβολιοῦ μας, ὅπου ήταν καί ἡ εἰσόδος τοῦ θεάτρου. Καί στήν ὁρισμένη ὥρα ἡ πλατεία εἶχε γεμίσει.

"Ολες οι καρέκλες, οι πολυθρόνες, οι καναπέδες καί τά σκαμνιά τοῦ σπιτιοῦ μας, πού εἶχαν μετακομιστεῖ στήν αὐλή μαζί μέ άλλες καρέκλες πού είχαμε δανειστεῖ ἀπό τή γειτονιά, δέν ήσαν ἀρκετές γιά τούς καλεσμένους. Πολλοί ἔμειναν ὄρθιοι στούς διαδρόμους. Εἶχαμε ἀγρια πιένα.

Πρίν ύψωθεῖ ἡ αὐλαία πάνω στό «Μάρκο Μπότσαρη» — εἴχαμε ἀρχίσει γιά τό ἐπισημότερο, μέ πατριωτικό ἔργο —, ἔνας συμμαθητής μου, πού μάθαινε τότε βιολί καί πού εἶχε ἀναλάβει τό ρόλο τῆς ... ὄρχήστρας, γιά τά διαλείμματα, ἔπαιξε ἀπό μέσα ἀπ' τήν αὐλαία τόν ἔθνικό ὕμνο ἡ κατιτί, ἐπιτέλους, πού ἔμοιαζε μέ τόν ἔθνικό ὕμνο.

— Ο ἀδερφός του παρατήρησε τό ūφος του καὶ χαμογέλασε.
— "Ελα λέγε, Παῦλο! Τί θέλεις νά ποῦμε;
— Γιά τή βιομηχανία! Τί εἶναι ή βιομηχανία; Πῶς ἔφτα-
σαν οι ἄνθρωποι ώς ἔκει;

ΑΣκαλί σκαλί, εἶπε σοβαρά ὁ πατέρας του ἀπαυτώντας
στή δεύτερη ἐρώτησή του.

— Δηλαδή θά πῶ στό δάσκαλο ὅτι ή βιομηχανία εἶναι μιά
σκάλα πού τήν ἀνέβηκαν οι ἄνθρωποι σκαλί σκαλί, εἶπε πει-
ραγμένος ὁ Παῦλος.

— Θά ηταν πολύ παραστατικό, ξανάπε ὁ πατέρας του.

— Εσύ θά πεῖς, μπῆκε ~~στη~~ μέση ὁ μεγάλος ἀδερφός, ὅτι
βιομηχανία λέγεται ή ἐπεξεργασία πού κάνουμε στά διάφορα
ἀγαθά τῆς φύσεως, γιά νά παράγουμε χρήσιμα προϊόντα στόν
ἄνθρωπο. *Ο Α*

— Δηλαδή; εἶπε μηχανικά ό Παῦλος.

— Τά διάφορα ἀγαθά τοῦ ζωικοῦ, τοῦ φυτικοῦ καὶ τοῦ ὄρυκτοῦ βασιλείου, γιά νά γίνουν πιό χρήσιμα στόν ἀνθρώπο καὶ νά ίκανοποιήσουν διάφορες ἀνάγκες του, πρέπει νά πάθουν ἄλλοτε μικρή κι ἄλλοτε μεγάλη ἐπεξεργασία καὶ νά παρουσιαστοῦν μέ αλλιώτικη μορφή. "Οταν παίρνουμε τόν κορμό ἑνός δέντρου, γιά νά τόν κάνουμε θρανία ἢ ἐπιπλα, δέν ἀλλάζουμε τή μορφή τοῦ κορμοῦ τοῦ δέντρου;" Από τό ζωικό βασίλειο, ὅταν παίρνουμε τά δέρματα, γιά νά τά κάνουμε παπούτσια, ἢ τά μαλλιά τῶν ζώων, γιά νά τά κάνουμε ρούχα, δέν ἔχουμε μιά ἀλλαγή τῆς μορφῆς τους; Τό ἕδιο δέ γίνεται καὶ μέ τα ὄρυκτά; "Ολη αὐτή ἡ ἐπεξεργασία λέγεται βιομηχανία.

— Μά ἔτσι δέν ἥταν πάντα; πετάχτηκε ό Γιωργάκης, ό Βενιαμίν τῆς οίκογένειας, πού δέν μποροῦσε νά φανταστεῖ ὅτι ὑπῆρχε ἐποχή χωρίς ρούχα, χωρίς παπούτσια καὶ χωρίς θρανία.

— "Οχι, δέν ἥταν ἔτσι. Οι πρωτόγονοι ἀνθρώποι χρησιμοποιοῦσαν τά ἀγαθά πού τούς ἔδινε ἡ φύση στήν ἀρχική τους μορφή, χωρίς ἐπεξεργασία.

— Δηλαδή τί ἔκαναν;

— Κυνηγοῦσαν καὶ ψάρευαν. Ή πείνα καὶ ἡ περιέργεια τούς ἔδινε τό ἀνάλογο θάρρος νά μπαίνουν μέσα στά παρθένα δάση καὶ νά κυνηγοῦν ἀγρίμια ἢ νά ψαρεύουν δίπλα στά ποτάμια καὶ στίς θάλασσες.

— Νά τό πρῶτο σκαλοπάτι πού σοῦ 'λεγα, Παῦλο, εἶπε ἥρεμα ό πατέρας.

— Αργότερα, συνέχισε ό μεγάλος ἀδερφός, κατόρθωσαν νά κάνουν κτῆμα τους τή φωτιά, νά ἔξημερώσουν μερικά ζῶα, ἔγιναν βοσκοί κι ἔχτισαν τίς καλύβες τους ἐκεῖ, ὅπου ὑπῆρχε πλούσια καὶ παχιά χλόη.

— Καὶ ἀρχισαν γά καλλιεργοῦν τή γῆ, ἔτσι; συμπλήρωσε ό

χία, τή φιλεργία, τό πνεῦμα τῆς συνεργασίας καί γενικά νά καθοδηγεῖ τό παιδί στήν αύτογνωσία καί στό σωστό δρόμο. Ο ψυχικός δεσμός του δασκάλου καί του μαθητῆ ἀπέχει πολύ ἀπό τό νά εἶναι μηχανικός καί ἡλεκτρονικός.)

— Ασφαλῶς, τήν ἡσύχασε ὁ Ἀντώνης. Δέν μπορεῖτε ὅμως ν' ἀρνηθεῖτε ὅτι ὁ ἡλεκτρονικός ἐγκέφαλος εἶναι μιά καταπληκτική ἐφεύρεση. Συνεργάζεται μέ τήν τηλεόραση καί μπορεῖ νά συντελέσει στήν ἔξαφάνιση τῆς ἀγραμματοσύνης στόν κόσμο. "Οταν μεταδίνει γνώσεις γεωγραφίας, ιστορίας, ιατρικῆς κι ἕνα σωρό ἄλλες, πολλοί ἀνθρωποι θά μορφωθοῦν σ' ἐλάχιστο χρονικό διάστημα. Η διάδοσή τους θά φέρει μεγάλη ἐπανάσταση στόν κόσμο καί θά δημιουργήσει νέες συνθῆκες ζωῆς γιά τούς ἀνθρώπους.

— Εστω, παραδέχτηκε ἡ Ἀλένα. Μπορεῖς ὅμως νά μου πεῖς γιατί τούς λένε ἡλεκτρονικούς ἐγκεφάλους, ἀφοῦ δέν μποροῦν νά σκεφτοῦν; Πρέπει νά τούς δώσεις σωστά δεδομένα, γιά νά σου δώσουν σωστές ἀπαντήσεις. Εἶναι ἐπομένως ἡλεκτρονικοί ὑπολογιστές καί ὅχι ἐγκέφαλοι.

— Δίκιο ἔχεις, εἶπε ὁ πατέρας της. Πάντως εἶναι καταπληκτικό τό γεγονός ὅτι ἔνας τέτοιος ὑπολογιστής μπορεῖ νά κάνει 16.000.000 προσθέσεις στό δευτερόλεπτο!

— Απίστευτο! εἶπε γουρλώνοντας τά μάτια της ἡ Αλένα, γιατί ήθελε συνήθως μιά ὥρα νά κάνει μιά σωστή πρόσθεση.

— Απίστευτο καί ὅμως ἀληθινό, ἔκαμε θριαμβευτικά ὁ Ἀντώνης. Η ἡλεκτρονική τεχνική ζεῦ μαζί μας καί μέ τίς πολύπλοκες συσκευές της δίνει ἀπαντήσεις στίς περισσότερες ἀνάγκες τοῦ ἀνθρώπου, γιά νά κάνει τή ζωή του πιο ἀνετη. Οι ἐπιχειρήσεις, οι βιομηχανίες καί οι διάφορες ὑπηρεσίες θεωροῦν σήμερα ἀπαραίτητο τόν ἡλεκτρονικό ἐγκέφαλο.

— Καί μόνο αὐτό; εἶπε ὁ πατέρας. "Ενα ἡλεκτρονικό σύστημα πού κατασκευάστηκε στήν Ὁλλανδία θά μᾶς προ-

ειδοποιεῖ στό μέλλον γιά τή μόλυνση τῆς ἀτμόσφαιρας. Μου φαίνεται ότι σιγά σιγά θά πάρουμε ρομπότ και στά σπίτια!

— Νά τά κάνουμε τί; ἀγρίεψε ἡ μητέρα.

— Νά μᾶς ξεκουράζουν! Νά κάνουν δουλειές, νά υπολογίζουν, νά μαγειρεύουν!

— Δέ θέλω, δέ θέλω, φώναξε ἡ μητέρα, σάν νά τῆς ἔφερναν κιόλας τό ρομπότ στό σπίτι. Θέλω νά μαγειρεύω μόνη μου τούς λαχανοτολμάδες μου και τίς μακαρονάδες μου! Αύτό τό πράγμα τό βρίσκω πολύ ψυχρό. Κι ύστερα μπορεῖ σ' ὅλα ν' ἀντικαταστήσει μιά μητέρα, ἀλλά σ' ἔνα δέ θά μπορέσει, ὅπωσδήποτε.

— Σέ ποιό; ρώτησε ὁ Ἀντώνης;

— Μά στήν ἀγάπη, φυσικά. Στή φροντίδα, στή στοργή. Θέλεις, κύριε Ἀντώνη, νά σέ ξυπνᾶ κάθε πρωί ἔνα ρομπότ ἢ, γά σέ σκεπάζει τό βράδυ μέ τά σιδερένια χέρια του; Μπορεῖ ἔνα ρομπότ νά πονᾶ μαζί σου; νά σέ ρωτᾶ πῶς πῆγες στούς διαγωνισμούς; νά χαίρεται, ὅταν χαίρεσαι; Θά τό Ἡελες;

— "Οχι, βέβαια! εἶπε γελώντας ὁ Ἀντώνης. Κάτω τά ρομπότ! Ζήτω οί μαμάδες!

Αγγελική Βαρελλά

67. ΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Οι συνεταιρισμοί εἶναι γέννημα τῆς ἀνάγκης τῶν ἀνθρώπων νά βοηθοῦν ὁ ἔνας τόν ἄλλο. Τήν ἀνάγκη τῆς ἀλληλοβοήθειας και τῆς συνεργασίας ὁ ἀνθρωπος τήν ἔχει ἀπό τόν καιρό πού ἀρχισε κοινωνική ζωή, δηλαδή ἀπό τήν ἐποχή πού ἔκανε τά πρώτα χωριά και καλλιέργησε συντροφικά τή γῆ. Αύτή ἡ ἀνάγκη τῆς ἀλληλοβοήθειας και τῆς συνεργασίας

έφερε τόν ἔνα ἀνθρωπο κοντά στόν ἄλλο καί δημιουργησε τίς κοινωνίες.

Στά παλιά χρόνια τό μικρό γεωργικό χωριό τό ἀποτελοῦσε μιά μεγάλη οἰκογένεια. Ὁ ἀρχηγός τῆς οἰκογένειας κανόνιζε τή δουλειά δλωνῶν, φρόντιζε γιά τή συντήρησή τους καί μοιραζε τά εἰσοδήματα. Ἡ ἐργασία γινόταν σωστή καί τό εἰσόδημα μοιραζόταν δίκαια. Οι ἀνθρωποι ἐνωμένοι συνήθισαν στήν κοινωνική πειθαρχία, στήν δύματική προσπάθεια, στήν συνεργασία καί στήν ἴδεα τῆς ἀλληλοβοήθειας καί τῆς δικαιοσύνης.

Ἄργοτερα, ὅταν τά πρῶτα ἐκεῖνα χωριά μεγάλωσαν, τό στενό οἰκογενειακό συνεταιρισμό τόν διαδέχτηκε ὁ πλατύτερος συνεταιρισμός τῶν φίλων καί τῶν συγχωριανῶν. Μέτό πέρασμα τοῦ χρόνου καί μέ τήν πρόοδο τῶν ἀνθρώπων καί τῆς κοινωνίας οι συνεταιρισμοί προσόδεψαν, μεγάλωσαν καί ἀπλώθηκαν σ' ὅλες τίς πολιτισμένες χῶρες τῆς γῆς.

Τώρα ύπαρχουν συνεταιρισμοί σ' ὅλους τούς πολιτισμένους τόπους, γιά νά προσφέρουν πολλές καί χρήσιμες ύπηρεσίες σ' ἑκατομμύρια ἀνθρώπους.

Ίδιαίτερα στήν Ἑλλάδα τόν καιρό τῆς σκλαβιᾶς, πού ἦταν φυσική ἡ ἀνάγκη τῆς συνεργασίας τῶν ἀδύνατων ύποδούλων, ἐμφανίζονται δεσμοί πού ἔχουν τή μορφή τοῦ συνεταιρισμοῦ μέ σκοπό τήν καλύτερη συλλογική, παραγωγική καί οἰκονομική ἀπόδοση τῆς ἐργασίας τους.

Τά Μαντεμοχώρια ἦταν δώδεκα μεταλλουργικά χωριά τῆς Χαλκιδικῆς στή Μακεδονία, πού ἐνώθηκαν σέ δύμασπονδία καί ἐπιδόθηκαν συνεργατικά στήν ἔξορυξη τῶν μεταλλευμάτων πού ἀφθονοῦσαν στήν περιφέρειά τους. Άφοῦ καθάριζαν τά μεταλλεύματα, τά ἐμπορεύονταν ἀπό κοινοῦ καί μοιραζαν τά κέρδη στά μέλη τῆς ἐπιχειρήσεως.

Οι ναυτικοί συνεταιρισμοί τῆς "Υδρας, τῶν Σπετσῶν, τοῦ

Γαλαξιδιοῦ καὶ ὄλλων ναυτικῶν περιοχῶν τῆς Ἑλλάδας σηματίζονται μέ τή συμμετοχή ἐνός πλοιάρχου, ναυπηγῶν καὶ ναυτικῶν. Ἡ ἔκμεταλλευση τοῦ πλοίου γινόταν συλλογικά καὶ ἡ διανομή ἀπό τά κέρδη ἦταν ἀνάλογη μέ τήν οἰκονομική συμμετοχή κάθε συνεταίρου στήν ἐπιχείρηση.

Τέλος ὁ συνεταιρισμός τῶν Ἀμπελακίων ίδρυθηκε γύρω στά 1780 στό θεσσαλικό χωριό Ἀμπελάκια ἀνάμεσα στούς φημισμένους κατασκευαστές βαμβακερῶν νημάτων καὶ τούς βαφεῖς τῶν νημάτων αὐτῶν. Χαρακτηριστικό γεγονός για τήν κοινωνική μορφή πού εἶχε ὁ συνεταιρισμός τῶν Ἀμπελακίων εἶναι ὅτι στό καταστατικό του προβλεπόταν μιά κράτηση ἀπό τά ποσοστά τῶν κερδῶν, «ὑπέρ τοῦ νοσοκομείου, τῆς βιβλιοθήκης καὶ τῆς κάσας τῶν πτωχῶν», δηλαδή ἐνα εἶδος ταμείου φιλανθρωπίας.

‘Ο “Ελληνας λογοτέχνης και άκαδημαϊκός Ζαχαρίας Παπαντωνίου έγραψε γιά τ’ Ἀμπελάκια: «Μεγαλύτερο ἔργο εἰρήνης δέν ἔχει νά δείξει ό νέος ἑλληνισμός».

Μετά τήν ἐπανάσταση τοῦ 1821 οι συνεταιρισμοί δέν ἔσβησαν. ’Εδῶ κι ἔκει σέ διάφορα μέρη οι ἀγρότες κυρίως ἔκαναν συνεταιρισμούς. ’Ονομαστός εἶναι ό συνεταιρισμός τοῦ Ἀλμυροῦ, πού χρησιμοποίησε πρώτος συνεταιρικά γεωργικά μηχανήματα.

’Από τό 1914 καί μετά οι γεωργικοί συνεταιρισμοί ξαπλώθηκαν σ’ ὅλη τήν Ἑλλάδα. Σήμερα λειτουργοῦν πάνω ἀπό 7.000 συνεταιρισμοί πού ἔχουπηρετοῦν 700.000 περίπου ἀγροτικές οίκογένειες.

’Ο συνεταιρισμός χορηγεῖ δάνεια στούς συνεταίρους, γιά νά καλλιεργοῦν τούς ἀγρούς τους. Τούς προμηθεύει ἐπίσης πολλά ἀπό τά εἴδη πού χρειάζονται γιά τή γεωργική ἐκμετάλλευση (λιπάσματα, σπόρους, μηχανήματα, φάρμακα κτλ.) ἢ ἀκόμα καί γιά τή συντήρησή τους, (τρόφιμα, ρουχισμό κτλ.) καί ὅλα αὐτά σέ καλή ποιότητα καί μικρό κόστος.

Οι συνεταιρισμοί φροντίζουν ἀκόμα γιά τό πούλημα τῶν προϊόντων τῶν συνεταίρων χωρίς τή μεσολάβηση τρίτων, γιά νά ἔξασφαλίσουν τήν καλύτερη τιμή, καί μ’ αὐτόν τόν τρόπο εἶναι βοηθοί καί παραστάτες τῶν ἀγροτῶν τῆς πατρίδας μας.

’Η Ἀγροτική Τράπεζα εἶναι στή διάθεση τῶν ἀγροτῶν πού θέλουν νά ἴδρυσουν συνεταιρισμούς. ”Έχει τυπώσει καταστατικά γιά κάθε εἴδος γεωργικοῦ συνεταιρισμοῦ καί οἱ ἐπόπτες συνεταιρισμῶν ὀδηγοῦν καί βοηθοῦν τούς ἐνδιαφερομένους.

’Η ἴδρυση γεωργικοῦ συνεταιρισμοῦ εἶναι ἀπλή καί εὔχολη, ἀρκεῖ τά μέλη του νά ἔχουν συνείδηση καί γνώση τῆς ἀξίας τοῦ συνεταιρισμοῦ, γιά νά προκόψει.

Ἐκατοντάδες συνεταιρισμοί ἔχουν δικά τους συνεταιρικά ἐλασιουργεῖα, τυροκομεῖα, ἀποθήκες, γεωργικά μηχανήματα καὶ ἄλλα ἐφόδια.

Τά συνεταιρικά ἐλασιουργεῖα ὅπως καὶ τά συνεταιρικά τυροκομεῖα καλυτέρεψαν σ' ὅλα τά χωριά τήν ποιότητα τοῦ λαδιοῦ καὶ τοῦ τύριοῦ. Ἀνέβασαν τήν ἀπόδοση τῆς ἐλιᾶς καὶ τοῦ γάλατος καὶ κατέβασαν τό κόστος τῆς ἐπεξεργασίας. Στήν κυριότητα τῶν συνεταιρισμῶν ὑπάρχουν ἀκόμα μεγάλα ἐργοστάσια: οἰνοποιεῖα, ἐγκοκιστήρια βαμβακιοῦ, σταφιδεργοστάσια, κονσερβοποιεῖα, ἀλευρόμυλοι, παστεριωτήρια γάλατος καὶ ἄλλα, πού ἐπεξεργάζονται τά γεωργικά προϊόντα τῶν συνεταιρίων.

Οἱ γεωργικοί συνεταιρισμοί βοηθοῦν τό κράτος στήν ἐφαρμογή τῆς γεωργικῆς του πολιτικῆς, εἶναι πρωτοπόροι στήν ἐφαρμογή κάθε προοδευτικοῦ μέτρου πού ἀποφασίζει τό κράτος γιὰ τήν προκοπή τῆς γεωργίας καὶ τήν πρόοδο τῶν γεωργῶν.

Ἄλλα καὶ τό κράτος ἔχει ἐμπιστοσύνη σ' αὐτούς καὶ πολλές φορές ἀναθέτει σ' αὐτούς διάφορες ἐργασίες, ὅπως π.χ. τή συγκέντρωση τοῦ σταριοῦ, τοῦ λαδιοῦ καὶ ὄλλων προϊόντων.

"Οἱοι οἱ καλοί καὶ προοδευτικοί "Ελληνες καὶ περισσότερο οἱ "Ελληνες ἀγρότες πρέπει ν' ἀγαποῦν τοὺς συνεταιρισμούς, νά τοὺς βοηθοῦν καὶ νά τοὺς προστατεύουν, γιατί δέ βοηθοῦν μόνο στήν οἰκονομική ἀνάπτυξη καὶ προκοπή τῶν χωριῶν μας, ἀλλά καὶ στήν κοινωνική καὶ πνευματική ἀνάπτυξη τῶν κατοίκων τῶν ἐλληνικῶν χωριῶν.

(Από τό δελτίο τῆς Ἀγροτικῆς Τράπεζας)

Ἐδῶ καὶ διακόσια πενήντα χρόνια, ἔνας ἄγνωστος ἀνθρωπος, πού τόν ἔλεγαν Λέεβενχουκ, ἀνακάλυψε πρῶτος ἔναν καινούριο μυστηριακό κόσμο, πού τόν κατοικοῦσαν ἀμέτρητα εἰδη ἀπό μικροσκοπικά ζωάκια, ἄλλα θανατηφόρα, ἄλλα ἀβλαβά καὶ τά περισσότερα χρήσιμα γιά τήν ἀνθρωπότητα...

"Ετσι ἀπλά ἀρχίζει ἡ μακριά καὶ ἀτέλειωτη ἱστορία τῶν κυνηγῶν τῶν μικροβίων, τῶν ἀνθρώπων πού ἔδωσαν τήν ζωήν τους, γιά νά μελετήσουν ἀκούραστοι ἔναν ἀόρατο κόσμο, καὶ πού στάθηκαν δείγματα μοναδικά ἀνθρώπινης προσπάθειας καὶ ἀνησυχίας, αὐτοθυσίας καὶ μόχθου. Κι εἶναι ἀμέτρητα τά ὄνόματα αὐτῶν τῶν ἥρωών, πού ἀφοσιώθηκαν ὀλόψυχα στήν ἐξυπηρέτηση τοῦ ἀνθρώπου. Πολλούς τούς πρόλαβε ὁ θάνατος, πρὶν προφτάσουν ν' ἀποτελείωσουν τίς ἔρευνές τους. ἄλλους τούς βρῆκαν σκυμμένους πάνω σ' ἔνα μικροσκόπιο, σκοτωμένους ἀπό τά ἴδια τά παρασκευάσματά τους. Αὐτοί ἔμειναν ἄγνωστοι γιά πάντα καὶ κανείς ποτέ δέ μάντεψε τό δόνομα, τόν ἀγάνα καὶ τή μεγάλη πίκρα τῆς ψυχῆς τους.

Εἶναι ὅμως καὶ οἱ ἄλλοι. Ἐκεῖνοι πού πρόφτασαν νά μᾶς ἀποκαλύψουν κάτι ἀπό τίς ἀτέλειωτες καὶ περιπετειώδεις ἔξερευνήσεις τους μέσα στό μικρόκοσμο, πού μᾶς τριγυρίζει καὶ πού τ' ἀνθρώπινα μάτια ἀδυνατοῦν νά τόν γνωρίσουν. Εἶναι ὁ Λέεβενχουκ, ὁ Παστέρ, ὁ Κόχ, ὁ Ρού καὶ ὁ Μπέριγκ, ὁ Μετσινικόφ, ὁ Τέομπαλντ Σμίθ, ὁ Ντάβιτ Μπριούς, ὁ Ρός καὶ ὁ Γκράσι, ὁ Ούόλτερ Ρίντ κι ὁ Πάουλ "Ερλιχ.

"Ολοι αὐτοί, γνωστοί καὶ ἄγνωστοι, εἶναι τοῦ κόσμου μᾶς οἱ ἐκλεκτοί καὶ οἱ μεγάλοι, πού ἔταξαν σκοπό τῆς ζωῆς τους νά πολεμήσουν τό θάνατο. Θά ἔπρεπε νά γραφτοῦν βιβλία ὀλάκερα, ἐν ἀποφασίζαμε νά διηγηθοῦμε ὅλων αὐτῶν

τῶν ἀνθρώπων τό ἔργο. Αὐτό δμως ἐδῶ δέν μπορεῖ νά γίνει, γι' αὐτό θά περιοριστοῦμε νά ἐξιστορήσουμε τή ζωή και τό ἔργο τοῦ Ρός και τοῦ Γκράσι, τῶν δυό αὐτῶν μικροβιοκυνηγῶν, πού καταπιάστηκαν νά καταπολεμήσουν τήν ἑλονοσία.

I. ΕΛΟΝΟΣΙΑ

Η ἑλονοσία, ὅπως και ἡ λέξη τό φανερώνει, ἔχει γιά αἰτία τά στεκούμενα νερά. Ἐκεῖ βρίσκονται και τά κουνούπια πού φέρνουν τήν ἀφρώστια. Χιλιάδες χρόνια οἱ ἀνθρώποι δέρνονται ἀπό τίς θέρμες, πέθαιναν ἡ ἀναγκάζονταν ν' ἀφήσουν τά σπίτια τους και νά φύγουν μακριά, ἀφήνοντας πίσω τους τό θανατικό. Ἔνας ξένος σοφός ὑποστηρίζει πώς πολλές ἀπό τίς μεταναστεύσεις τῶν ἀρχαίων λαῶν ἔχουν γιά μοναδική τους αἰτία τίς θέρμες. Είναι παλιά αὐτή ἡ φριχτή ιστορία. Κάθε καλοκαίρι, μόλις βράδιαζε, ὀλόκληρα σύγνεφα σηκώνονται τά κουνούπια και βουίζοντας δρμοῦσαν στά χωριά, γιά νά σπείρουν τή δυστυχία στούς φτωχούς ἀνθρώπους, νά ρουφήξουν τό αἷμα τους.

"Ωσπου νά καταλάβουν δμως οἱ ἀνθρώποι ποιές ἦταν οἱ αἰτίες τῆς μεγάλης αὐτῆς κατάρας, ἐπρεπε νά περάσουν πολλές χιλιάδες χρόνια, νά πεθάνουν ἐκατομμύρια ἀνθρώποι. "Επρεπε νά θυσιαστοῦν ὁ Ρός και ὁ Γκράσι. //

II. ΡΟΣ ΚΑΙ ΛΑΒΕΡΑΝ

'Ο Ρόναλντ Ρός ἦταν ἔνας ἀξιωματικός τῆς ὑγειονομικῆς ὑπηρεσίας τῶν Ἰνδιῶν. Γεννήθηκε στούς πρόποδες τῶν Ἰμαλαΐων κι ὅταν μεγάλωσε, μπῆκε στό Πανεπιστήμιο νά σπουδάσει γιατρός. Ἡταν ἔνα ἀγήσυχο παιδί πού τοῦ ἥρεσε πιθέρο νά συνθέτει συμφωνίες ἡ νά γράφει ποιήματα, παρά ν' ἀσχολεῖται μέ τήν ιατρική. Κάποτε ὁ πατέρας του τόν φοβέ-

ρισε, πώς θά τοῦ κόψει τό μηνιάτικο, καί τότε ἐκεῖνος ἀναγκάστηκε νά διακόψει τίς σπουδές του καί νά μπει γιατρός σ' ἔνα ὑπερωκεάνιο. Ἐκεῖ, στά ταξίδια του καί στή μοναξιά του, διάβαζε τά βιβλία του κι ἀργότερα ἔδωσε ἐξετάσεις καί πῆρε ἔνα δίπλωμα, πού τοῦ ἐπέτρεπε νά ἐξασκήσει τό ἐπάγγελμα στίς Ἰνδίες. Σηκώθηκε κι ἔφυγε.

Ἐκεῖ εἶδε τοὺς ἀνθρώπους κατακίτρινοι νά γυρνοῦν στούς δρόμους, νά χτυποῦν τά δόντια τους, νά λιώνουν ἀπό τόν πυρετό καί νά πεθαίνουν. Τό θέαμα ἦταν φριχτό καί ὁ Ρός δέν μποροῦσε νά μή συγκινηθεῖ. Κάποτε ἀγόρασε ἔνα μικροσκόπιο κι ἀρχισε νά ἐξετάζει τό αἷμα τῶν Ἰνδῶν, πού ἔπασχαν ἀπό ἑλονοσία. "Ενας σύγχρονός του γιατρός, ὁ Λαβεράν, εἶχε μιλήσει γιά ἔνα παράδοξο καί πολύμορφο μικρόβιο τῆς ἑλονοσίας, 'Ο Ρός υστερ' ἀπό πολλές ἔρευνες πίστεψε πώς ὁ Λαβεράν γελάστηκε. Δέν ὑπάρχει βάκιλος τῆς ἑλονοσίας, εἶπε, κι ἔγραψε τέσσερις δλάκερες πραγματείες, γιά ν' ἀποδείξει πώς ἡ ἑλονοσία προέρχεται ἀπό διαταραχές στή λειτουργία τῶν ἐντοσθίων κι ὅχι ἀπό μικρόβια. "Ετσι ὁ Ρός ἀρχισε νά κυνηγάει τά μικρόβια, ἀφοῦ ἀρνήθηκε τήν ὑπαρξή τους.

III. ΡΟΣ ΚΑΙ ΠΑΤΡΙΚ ΜΑΝΣΟΝ

Τό 1894 ὁ Ρός ξαναγύρισε στό Λονδίνο. Ἐκεῖ γνώριστηκε μ' ἔνα γιατρό, πού ἡ φήμη του τότε ἦταν μεγάλη, τόν Πάτρικ Μάνσον. Αύτός ὁ ἀνθρωπός εἶχε μανία μέ τά κουνούπια. "Ελεγε γι' αὐτά ἔνα σωρό ἀπίθανες ιστορίες. "Ελεγε πώς βυζαίνουν σκουλήκια ἀπό τό αἷμα τῶν Ἰνδῶν, πώς μιά φορά στή ζωή τους μποροῦν νά ρουφήξουν αἷμα κι ύστερα, μέσα σέ τρεῖς μέρες, πεθαίνουν, πώς ὑπάρχουν ἵσως δέκα εἰδῶν κουνούπια, πώς εἶναι τά ἀριστουργήματα τῆς δημιουργίας!

"Ολ' αὐτά τά παραμύθια, φυσικά, τά εἶπε καί στό Ρός,

πού μιά μέρα τόν πήρε καί στό σπουδαστήριό του, για νά τοῦ δείξει τό μικρόβιο τοῦ Λαβεράν στίς διάφορες μεταμορφώσεις του. 'Ο Μάνσον δέν εἶχε καμιά ἀμφιβολία γιά τό μικρόβιο τῆς ἐλονοσίας. Τό ζήτημα γι' αὐτόν ἦταν νά βρεθεῖ πῶς ή ἀρρώστια μεταδίνεται ἀπό ἄνθρωπο σέ ἄνθρωπο. Αύτό δέν τό καταλάβαινε.

Μιά μέρα, ἐκεῖ πού περπατοῦσαν στήν "Οξφορδ-Στρίτ, ὁ Μάνσον, μισά σοβαρά καί μισά ἀστεῖα, σκύβει στ' αὐτή τοῦ Ρός καί τοῦ λέει: Ωξέρεις, Ρός, ή θεωρία μου εἶναι πώς τά κουνούπια μεταδίνουν τήν ἐλονοσία. Νά, τί θά γίνεται. Τά κουνούπια ρουφοῦν τό αἷμα τῶν ἀνθρώπων, πού πάσχουν ἀπό ἐλονοσία... Μέσα στό αἷμα βρίσκονται τά μικρόβια, πού σιγά σιγά πολλαπλασιάζονται. Ἀργότερα τό κουνούπι φοφάει.. πέφτει στό νερό. Οι ἀνθρώποι πίνουν τό νερό καί..

'Ο Ρός τ' ἀκουε ὅλ' αὐτά μέ κάποια ἀδιαφορία. "Ηξερε πώς ὁ φίλος του εἶχε τή μανία νά ἔξηγει μέ τά κουνούπια του ὅλα τά μυστήρια τοῦ κόσμου. Κι αὐτή ή τελευταία ιστορία τῆς ἐλονοσίας καί τῶν κουνουπιῶν θά ἦταν μιά ἀπό τίς ἀνεξάντλητες συνηθισμένες κουνουποϊστορίες. Χωρίς ἀμφιβολία ἔτσι θά ἦταν. Μά κι αὐτό ἦταν κάτι. 'Ο Μάνσον κατάφερε μιά φορά νά πιστέψει στά κουνούπια του κι ἀπ' ἐκεῖ καί ὕστερα βρῆκε τό σκοπό τῆς ζωῆς του. Νά μιλάει παντοῦ καί πάντα γιά τά κουνούπια. Αύτός ὅμως; "Ος τώρα δέν εἶχε κάμει τίποτα στή ζωή του. Οι μουσικές συμφωνίες, τά ποιήματα, τά μαθηματικά καί τά μυθιστορήματά του, ὅλα ἦταν ἀποτυχημένες προσπάθειες ἐνός ἀνθρώπου, πού δέν κατάφερε ἀκόμα νά βρεῖ τό δρόμο του. Κι ὅμως ἔπρεπε κάτι νά κάμει.

Αύτή ή τελευταία ιστορία τῶν κουνουπιῶν, πού ρουφοῦν τό αἷμα, πού φοφοῦν, καί πέφτουν στό νερό καί μεταδίνουν ἔτσι τήν ἀρρώστια, ἦταν μιά ὥραία ιστορία. Θυμήθηκε τίς 'Ινδιες. 'Εκεῖ κι οι ἀρρωστοί ἀπό θέρμες ἦταν πολλοί καί τά

κουνούπια ἀκόμη περισσότερα. Λοιπόν; Νά ἔνας δρόμος γιά τή δόξα, τή μεγάλη δόξα. 'Η στιγμή ἡταν μοναδική. 'Ο Ρός γονατίζει κι εύχαριστεῖ τό Μάνσον. 'Ομολογεῖ πώς τόν φωτισε καί δηλώνει πώς ἀμέσως θά φύγει γιά τίς Ινδίες. 'Ο Μάνσον ὅμως δέ συμφωνεῖ. 'Επιμένει πώς, πρίν φύγει, πρέπει νά μάθει ἀκόμα πολλά, πάρα πολλά γιά τά κουνούπια. Τοῦ ξαναεῖπε ὅσα δ' ἴδιος ἤξερε, τίς γνωστές ἐκεῖνες φανταστικές του ιστορίες γιά τ' ἀριστουργήματα τῆς δημιουργίας, κι ὑστερα τοῦ εἶπε ὅτι ἡταν καιρός πιά νά φύγει.

IV. Η ΜΕΓΑΛΗ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑ

Μ' αὐτά τά παραμύθια δ' Ρός στίς 28 Μαρτίου τοῦ 1895 ξεκίνησε γιά τίς Ινδίες. Κι ἀπ' ἐδῶ ἀρχίζει ἡ μεγάλη του περιπέτεια, τό κυνήγι τῶν κουνουπιῶν. Μέρα καί νύχτα μιά σκέψη στριφογυρίζει μέσα στό μυαλό του: «Τά κουνούπια εἰναι οἱ φορεῖς τῆς ἑλονοσίας. 'Εμπρός, νά κυνηγήσουμε τά κουνούπια...». Τό κυνήγι ἀρχισε ἀπό τήν πρώτη κιόλας μέρα τοῦ ταξιδιοῦ. "Εφαχνε παντοῦ νά βρεῖ κουνούπια, ἀλλά μάταια, γιατί κουνούπια στά πλοϊα καί μέσα στούς ωκεανούς δέν ύπάρχουν. Ζητιάνεις μιά σταγόνα αἷμα ἀπό τούς συνταξιδιώτες του, γιά νά τό μελετήσει, κι ἐκεῖνοι δέν τοῦ ἔδιναν. Τότε ρίχτηκε στίς κατσαρίδες τῆς κουζίνας καί ἀρχισε νά κάνει ἀνατομικές παρατηρήσεις. Τό ταξίδι ἡταν ἀτέλειωτο. Κάποτε ὅμως ἔφτασαν. Πήδηξε σάν σίφουνας στή στεριά κι ἀρχισε νά διασχίζει τίς ίνδικές πεδιάδες καί τά βουνά.

'Η ιστορία αὐτή κράτησε μέρες, μῆνες, χρόνια. 'Η ἀπελπισία τοῦ κυνηγοῦ μας ἡταν μεγάλη. 'Ηταν καί ἡ κακία τῶν ἀνθρώπων πού τόν ἥθελε τρελό, δύνειροπαρμένο. Στίς δύσκολες αὐτές στιγμές ἔνα γράμμα τοῦ Μάνσον ἔχυνε λίγο φῶς. Τοῦ ἔγραφε: «Βάλτε τά κουνούπια νά τσιμπήσουν τούς ἀρρώ-

στους. "Γιστερα βάλτε τά κουνούπια σέ μιά μποτίλια νερό κι ράφηστε τα έκει νά γεννήσουν τ' αυγά τους... "Γιστερα δώστε αυτό τό νερό νά τό πιούν οι άνθρωποι, πού δέν πάσχουν όπό έλονοσία...».

'Ο Ρός τό 'κανε κι αύτό. "Εφτιασε ένα κουνουπόζουμο, σύμφωνα μέ τή συνταγή τοῦ Μάνσον, και πότιζε όραδα τούς άνθρωπους. Τίποτα δύμως. "Ολα μάταια. Τώρα όπό καιρό βρισκόταν στό Σεκουντεραμπάντ. Οι βροχές, πού θά δρόσιζαν κάπως τήν άτμοσφαιρα, έπρεπε νά είγαν άρχισει, άλλα δέν άρχισαν. "Ενας άνεμος καυτερός έφερνε σύγνεφα όλο-κληρα τόν άμμο και τή σκόνη ώς μέσα στό έργαστήριό του. 'Ο Ρός θά είχε δήλη τή διάθεση νά πετάξει τό μικροσκόπιό του όπό τό παράθυρο. 'Ο τελευταῖος φακός, πού τοῦ είχε όπο-μείνει, έσπασε. 'Ο μετάλλινος σκελετός είχε σκουριάσει όπό τόν ίδρωτα, πού έσταζε άδιάκοπα έπάνω του. Είχε βέβαια και τή μεγάλη του φυσούνα, άλλα δέν μποροῦσε νά τή μεταχειριστεῖ, γιατί τοῦ φυσοῦνσε και τοῦ σκόρπιζε τά φόφια του κουνούπια. Η ζωή έκει είχε καταντήσει μαρτύριο. 'Ο Ρός δύμως έπρεπε νά νικήσει. Δέν μποροῦσε πιά έτσι άπρακτος, κι αύτή τή φορά άποτυχημένος, νά γυρίσει πίσω στό Λογύνο. Κάτι μέσα του τοῦ φώναξε: 'Εμπρός.

Ο γ

V. ΠΡΩΤΕΣ ΕΠΙΤΥΧΙΕΣ ΚΑΙ ΤΕΛΟΣ

'Ο Ρός συνέχισε τίς παρατηρήσεις του. Αύτή τή φορά βρήκε κι έναν καλόβολο άρρωστο, τόν Χουσεΐν-Χάν. Είχε κάτι καφετιά κουνούπια και τά 'βαλε νά τόν τσιμπήσουν. "Γιστερα τά πήρε κι άρχισε στό μικροσκόπιο νά έξετάζει τά στομάχια τους. Οι παρατηρήσεις αύτές συνεχίστηκαν πολλές μέρες και στό τέλος έγραψε στό Μάνσον: «Σκότωσα τό τελευταῖο μου κουνούπι κι έπεσα μέ τά μοῦτρα νά έξετάσω

τό στομάχι του. Ναι, νά τα πάλι τά στρογγυλά ἔκεινα πραματάκια, ένα... δυό... ἔξι... εἴκοσι... ὅλα κεντημένα μέ τίς ἴδιες μαῦρες βουλίτσες καί μεγαλύτερα ἀπό τά πρίν. Ναι, αὐτά ἔπρεπε νά είναι τά μικρόβια τῆς ἑλονοσίας...».

Τό λεγε αὐτό, μά κι ὁ ἴδιος καλά καλά δέν τό πίστευε. Στό ἀναμεταξύ οι τριγυρινοί του τόν βαρέθηκαν. Τόν ἥθελαν ἔνα κοινό γιατρό, τακτικό στήν καθημερινή του ὑπηρεσία. Τούς εἶχε ἐκνευρίσει αὐτή ἡ ιστορία τῶν κουνουπιῶν. Τόν βαρέθηκε κι ὁ Χουσεῖν. 'Ο Ρός ὄμως δέ βαρέθηκε. Αὐτή τή φορά βρήκε ἔνα πιστό κι ἀφοσιωμένο βοηθό, τό Μοχαμέτ Μπούξ. Αὐτός στάθηκε ἔνας ἀληθινός μάγος τῶν κουνουπιῶν. "Ο, τι κι ἀν τά λεγε, ἔκεινα ὑπάκουα τό ἔκαναν. Τά φώναζε κι ἔρχονταν κοντά του. Τά λεγε νά ρουφήξουν αἷμα καί τόν τσιμποῦσαν ἀλύπητα. Κι αὐτή τή φορά ὄμως τά πράματα δέν πήγαιναν καλύτερα, ως τή στιγμή πού μιά μικρή διαπίστωση ἀνοίξε νέους δρόμους κι ἔδινε χίλιες ἐλπίδες.

Τά πουλιά ὑποφέρουν κι αὐτά ἀπό θέρμες. Θά μποροῦσαν λοιπόν νά γίνουν πειράματα πάνω στά πουλιά. Κι ἔγιναν. Τά νέα πειράματα ἐπιβεβαίωσαν τίς πρῶτες ἔκεινες παρατηρήσεις, πού εἶχαν γίνει μέ τά καφετιά κουνούπια πάνω στό Χουσεῖν. Σάν νά είναι πιά βέβαιος γιά ὅλα αὐτά καί γράψει: «'Ολα είναι ἐντάξει. Η θεωρία ἀποδείχτηκε, ἀληθινή, ἡ θεωρία πώς τό κουνούπι μεταφέρει τό μικρόβιο τῆς ἑλονοσίας είναι μιά μεγάλη ἀλήθεια».

¶ Αργότερα ὁ Ρός ἀνακάλυψε, πώς μέ τό τσιμπημά τους μεταδίνουν τά κουνούπια τήν ἑλονοσία. "Ετσι ἡ θεωρία τῆς κουνουπόσουπας τοῦ Μάνσον δέν μποροῦσε πιά νά σταθεῖ. Κι αὐτό ἦταν μιά πικρή διαπίστωση γιά τό Ρός. "Ηταν μιά πλάνη τοῦ Μάνσον, πού τόσο τήν εἶχε πιστέψει καί πού τοῦ στοίχισε τόσα χαμένα χρόνια. Σκέφτηκε πολύ, ἀν ἔπρεπε αὐτό νά τοῦ τό γράψει, στό τέλος ὄμως τ' ἀποφάσισε. Κι ὁ

Μάνσον, σάν ἀληθινός ἐπιστήμονας, τό παραδέχτηκε. "Ενα πράκτια μονάχα τώρα τόν βασάνιζε. "Ο, τι ίσχυει γιά τά πουλιά, μπορεῖ ἄραγε νά ίσχυει και γιά τούς ἀνθρώπους; Αύτη τήν ἀπορία του τή γράφει στό Ρός. Κι ἐνῶ ἐκεῖνος, δι βασανισμένος ἀνθρωπος μέ τά τσακισμένα νεῦρα, δύμολογεῖ πώς δέν μπορεῖ πιά ούτε μιά μέρα περισσότερο νά ύποφέρει τό καταταραμένο κλίμα τῶν Ἰνδιῶν, δι Πάτρικ τόν ἔξορκίζει, τόν ἵκετεύει νά κάνει ἀκόμα λίγη ύπομονή, γιατί δλ' αύτά ἥταν μιά ἀρχή κι ἀπόμενε τό τέλος, τό μεγάλο τέλος.

"Ο δάσκαλος ὅμως ζητοῦσε αὐτή τή φορά τ' ἀδύνατα. 'Ο Ρόναλντ Ρός ἥταν πιά μιά σκιά. 'Αποριγμένος στ' ἀπόμακρα ἐκεῖνα κι ἀφιλόξενα χωριά, συνέχισε τά πειράματά του μέ τά σταχτιά και τά πράσινα κουνούπια, μέ τά καφετιά, τά πιτσιλωτά και τούς ἀρρωστους Ἰνδούς του. Τίποτα ὅμως δέν κατάφερε. 'Έχασε τόν ύπνο του, ἔχασε τήν ύγεια του, ἀρχισε νά χάνει και τό μνημονικό του. Στό τέλος δέν ἥταν πιά σέ θέση νά ἐπαναλάβει ούτε τά πρῶτα του πειράματα. Κι ὅμως ἀκόμα ξαγρυπνοῦσε πάνω στό μικροσκόπιο μέ τά πυροκοκκινιασμένα του ἀγρυπνα μάτια.

VI. TZOBANI - ΜΠΑΤΙΣΤΑ ΓΚΡΑΣΙ

Τό μεγάλο τέλος ἐπιφυλάχτηκε στόν Τζοβάνι-Μπατίστα Γκράσι, τόν ἀνθρωπο μέ τήν ἀλύγιστη θέληση και τήν ἐπιμονή. Αύτός σκέφτηκε ἔτσι: «'Υπάρχουν κουνούπια, χωρίς νά ύπάρχει ἑλονοσία. Δέν ύπάρχει ὅμως πουθενά ἑλονοσία χωρίς κουνούπια. Αύτό σημαίνει πώς μόνο ἕνα δρισμένο εἶδος κουνουπιῶν μεταδίνει τήν ἑλονοσία και τό ύποπτο αύτό κουνούπι πρέπει νά τό ἀνακαλύψω». "Ετσι σκέφτηκε και βγῆκε στήν ἀναζήτησή του. Στό μεγάλο αύτό κυνήγι στά-

θηκε ἀκούσαστος κι ἀδιάλλακτος. Τό τέλος ήταν μεγάλειώδες.

Αιτία τῆς ἑλονοσίας ήταν ἔνα ἐλαφρόμυαλο μυγάκι. που ἔφευγε τά βράδυ από τοὺς θάλτους καὶ πετοῦσε κατά τὰ ψύτα τῆς πολιτείας. "Ενα ποικύ κομψό κουνούπι. που καμάρωνε για τίς τέπερεις μαῦρες βοῦλες πού στόλιζαν τὸ ἄνοιχτόσταχτα φτερά του καὶ πού σήκωνε μ' ἀναιδέστατο τρόπο τὰ πισινά του πόδια στόν ἀέρα. Ήταν δὲ κάλυψη δὲ ἀνωφελής δὲ ροπαλούρος. Ἀπό τῷ μέρᾳ ἐκείνῃ ὅλος δὲ κόσμος ἤκαθε τὸ μεγάλο του ἔχθρο. Ἀπ' ἐδῶ κι ὕστερα ἔπρεπε νά δργανωθεῖ ἡ ἄμυνα. Αμέτρητοι εἶναι οἱ ἐπιστήμονες, που ἀφιέρωσαν ὅλη τους τὴ ζωή σ' αὐτό τὸ μεγάλο σκοπό. Τὸ ἀποξηραντικά ἔργα καὶ τὰ ισχυρά ἐντομοκτόνα, ὅπως τό ντί-ντί-τί, στάθηκαν τά πιό ἀποτελεσματικά μέσα για τὴν καταπολέμηση τοῦ κουνουπιοῦ. Κι οἱ ἀγῶνες ὅλοι καὶ συνεχίζονται, γιατί καὶ σήμερα ἀκόμα, ὕστερος ἀπό τόσα χρόνια, δὲ ἔχθρος εἶναι δύνατός.

Α Πάντα δύμως, μέσα σ' ὅλες αὐτές τίς προσπάθειες. Ήά λάμπουν φωτεινές οἱ μαρτυρικές μορφές τῶν δυό ἐκείνων μικροβιοκυνηγῶν μέ τῇ μεγάλῃ ψυχῇ, Ήά λάμπει ἡ μορφή τοῦ Ρόναλντ Ρός, πού θάφτηκε μέσα σ' ἐκεῖνα τ' ἀφιλόξενα χωριά τῶν Ινδιῶν, για νά δώσει τὴ χαρά στά πανιασμένα ἀπό τόν πυρετό καὶ τά κουρελιασμένα ἀπό τὰ ρίγη κορμά τῶν ἀμέτρητων θυμάτων τῆς ἑλονοσίας.

69. ΑΛΒΕΡΤΟΣ ΣΒΑ·Ι·ΤΣΕΡ Α'

‘Ο ’Αλβέρτος Σβάιτσερ, ἔνας ἀντρας στήν ἀνοιξη τῆς ζωῆς του, πού τ’ ὄνομά του ἀρχιζε κιόλας νά συζητεῖται σέ ὅλη τήν Εὐρώπη γιά τίς θεολογικές καί φιλοσοφικές μελέτες του, ἀπό καιρό φημισμένος δργανίστας, μουσικολόγος, ἐρμηνευτής καί μελετητής τοῦ Μπάχ, παίρνει ξαφνικά τήν ἀπόφαση ν’ ἀφήσει μιά σταδιοδρομία τόσο λαμπρή, τίς ύψηλές γνωριμίες του, τίς ἀνέσεις του, γιά νά σπουδάσει στά τριάντα του γιατρός καί νά ἔξασκήσει τήν ἐπιστήμη του στήν πιό πρωτόγονη περιοχή τῆς ισημερινῆς Αφρικῆς. ’Εκεῖ γιά χρόνια μοναδικές ἀνέσεις του θά ήταν ἔνα κρεβάτι ἐκστρατείας

μέσα σέ μιά παράγκα, πού τή ροκάνιζαν οι τερμίτες, καί κοινωνία του λεπροί, φρενοβλαβεῖς, φιλόδικοι, κλεπτομανεῖς, ἐκφυλισμένοι ἀπό τό οἰνόπνευμα καί ἀνθρώποφάγοι σμάρια* κουνούπια καί μύγες τσέ τσέ, κατσαρίδες, φίδια καί θηρία τῆς γειτονικῆς ζούγκλας, ἐνῶ ὁ ἥλιος μέσα σ' ἔνα τροπικό κλίμα, ὅπου οι καταιγίδες διαδέχονται ἀπότομα τήν πιό πνιγηρή κουφόβραση, μπορεῖ νά κεραυνοβολήσει ὅποιον μείνει ἀκάλυπτος ἔστω καί μιά στιγμή.

Τίποτα ὡστόσο δέ στάθηκε ἵκανό νά λυγίσει τόν τιτάνα, Ὁ καλός Σαμαρείτης, κάνοντας πράξη τήν ἀγάπη, ἔβλεπε ἡμέρα μέ τήν ἡμέρα ἔκει, «στήν ἄκρη τοῦ παρθένου δάσους», νά τοῦ ἀποκαλύπτει τό βαθύτερο νόημά της ἡ ζωή: τό σεβασμό σέ κάθε ὑπαρξη! Καί, παραληρώντας μέσα στόν ἐνθουσιασμό του γι' αὐτό τόν εὐαγγελισμό, ἀρχισε νά μονολογεῖ σάν "Αγιος Φραγκίσκος τῆς Ασίζης: *Ἄλι* ἀδερφοί μου ἡ σαύρα καί τό μύρμήγκι..., τ' ἀδέρφια μου ὁ χιμπατζής, ἡ πεταλούδα, τό φίδι...». "Ετσι, ἀνεξάντλητος σ' ἐργατικότητα καί ὑπομονή, ἀξιώθηκε νά ἴδει μέσα σέ μισό αἰώνα τήν ὄλοκλήρωση τοῦ ἐκπολιτιστικοῦ ἔργου του, γιά τό ὅποιο τιμήθηκε στά 1953 μέ τό βραβεῖο Νόμπελ τῆς Ειρήνης, καί μιά ἀδιαφιλονείκητη δόξα γιά τήν εἰσφορά του στά πνευματικά κεφάλαια τοῦ αἰώνα μας.

B'

Α Κατά τά μεσάνυχτα τό ποταμόπλοιο ἔριξε ἄγκυρα σέ κάποιο ἥρεμο δρμίσκο. Τήν αὔγη ἀνεβαίνοντας στό κατάστρωμα ἀντίκρισαν ἔνα βουνό μέ σπαρμένες στήν κορυφή του κόκκινες στέγες. Ἡταν τό Ν' Γκόμο, Στίς δυό *ώρες*, πού τό *καράβι* χρειάστηκε, γιά νά *φορτώσει* ξύλα, βρῆκαν εύκαιρία νά ἐπισκεφτοῦν τήν *ἱεραπόστολή* καί τό πριονιστήριον. Πέλος ὕστερα ἀπό πέντε ὥρες, πρόβαλαν οι πλαγιές τοῦ

Λαμπαρενέ, ἐνῶ οἱ σειρῆνες ἀντηχοῦσαν θριαμβευτικά μέσα στό δάσος, ξεσηκώνοντας τούς ίθαγενεῖς, πού εἶχαν νά κάμουν μιά ὥρα δρόμο, γιά νά κατεβοῦν στό λιμανάκι του.

Γερμένος στήν κουπαστή δ' Ἀλβέρτος Σβάιτσερ ἔξεταζε μέ τίς διόπτρες τό χωριό, πού ὅλα αὐτά τά χρόνια — στίς ἀγρύπνιες τῆς προετοιμασίας του — τό ἔβλεπε σάν ὄραμα. Μέσα στή συγκίνησή του δέν μποροῦσε νά φανταστεῖ πώς σέ τοῦτο τόν ἀσημο συνοικισμό, πού καί οἱ χαρτογράφοι ἀκόμη εἶχαν παραλείψει νά τόν σημειώσουν στό χάρτη, θά ἔγραφε τό ἔπος τῆς θελήσεώς του, προσφέροντας στήν αἰματοκυλισμένη ἀνθρωπότητα, πού διψοῦσε γιά εἰρηνικά ἔργα, τό ὄλικό γιά μιά σύγχρονή παραβολή τοῦ καλοῦ Σαμαρείτη.

Τίς πρῶτες τρεῖς ἑβδομάδες δυσκολεύτηκε ἀφάνταστα χωρίς φάρμακα καί διερμηνέα ἀνάμεσα σ' ἓνα πλῆθος ἀπό ἀρρώστους, πού ταξίδευαν ἐκατοντάδες χιλιόμετρα μέ τίς πιρόγες* τους, γιά νά ζητήσουν τό ἔλεός του. Στίς 26 Ἀπριλίου τό βράδυ τό σφύριγμα τοῦ ποταμόπλοιου, πού ἔφερνε τά ἑβδομήντα κιβώτια μέ τό πολύτιμο ὄλικό, ἀντήχησε σάν ἓνα κάλεσμα ἐγκαρδιώσεως κι ἐλπίδας.

‘Ο ἀγώνας του ἀρχισε.

Οἱ ιεραπόστολοι εἶχαν ὑποσχεθεῖ νά τοῦ κάμουν γιά νοσοκομεῖο μιά παράγκα ἀπό λαμαρίνα. ‘Ομως μέ τίς χρυσές δουλειές πού εἶχαν οἱ ξυλέμποροι ἐκείνη τήν ἐποχή πλήρων τόσο καλά τούς ίθαγενεῖς, ὥστε κανείς τους δέν πήγαινε στήν ιεραποστολή νά δουλέψει γιά πενταροδεκάρες. ‘Ο ιεραπόστολος Κάστλ, ξέροντας ἀπό μαραγκοδουλειές, τοῦ ἔκανε σ' ἓναν τοῦχο τῆς παραγκούλας μερικά ράφια. Τό φαρμακεῖο εἶχε κιόλας στηθεῖ. ‘Ηταν ώστόσο ἀλυτό πρόβλημα ἡ ἔξεταση τῶν ἀρρώστων, ἀφοῦ, γιά νά προφυλαχτεῖ ἓνας λευκός ἀπό τίς μολυσματικές ἀσθένειες, δέν ἔπρεπε νά δέχεται σπίτι του ἀρρώστους. ‘Ο Ἀλβέρτος Σβάιτσερ ἀγαγκάστηκε τότε

νά ἔξετάζει στό ὕπαιθρο ἔτοιμος, ἐνῶ καθάριζε πληγές κάτω ἀπό τόν καυτερό ἥλιο, νά μεταφέρει ἄρον ἄρον τίς ἐγκαταστάσεις του στή βεράντα μέ τό πρῶτο ρίπισμα* τῆς καταιγίδας, πού σηκωνόταν, μόλις σκοτείνιαζε. Ἡ ἀγωνία του ἀρχιζει νά ἐλαττώνει τόσο πολύ τήν ἀποδοτικότητά του, ὡστε ἀναγκάστηκε ὑστερα ἀπό λίγες ἡμέρες νά προβιβάσει σέ νοσοκομεῖο τό οἰκημα πού δ προκάτοχός του στήν παραγκούλα εἶχε γιά κοτέτσι. Αἰσθάνθηκε πώς εἶχε ἀποκτήσει μιά πολυτελή ἐγκατάσταση, ὅταν μπόρεσε νά βάλει στούς τοίχους μερικά ράφια, νά στήσει ἔνα ράντζο καί ν' ἀσβετώσει τό βρωμερό πάτωμα. Παρά ὅμως τήν πνιγηρή ἀτμόσφαιρα σ' ἐκεῖνο τό παλιό κοτέτσι, ὅπου ἀπό τήν κακή κατάσταση τῆς στέγης του ἀναγκαζόταν νά φορᾶ κάσκα, τό δι μποροῦσε νά ἐπιδένει πληγές, ἐνῶ ἔξω μάνιαζε ἡ καταιγίδα τόν ἔκανε νά νιώθει εὔτυχισμένος. Δέν ἄργησε ν' ἀνακαλύψει τό διερμηνέα καί σέ λίγο πολύτιμο βοηθό του στό πρόσωπο τοῦ πανέξυπνου Ἰωσήφ, ἐνός ἀρρωστου ἰθαγενῆ ἀπό τή φυλή Γκαλόα, παλιοῦ μάγερα, πού μιλοῦσε τά γαλλικά τέλεια.

"Ας εἶναι εὐλογημένος δ Θεός! Τό χειρουργεῖο εἶχε ἐγκατασταθεῖ καί ἐπανδρωθεῖ.

Σπρωχνόταν ἐκεῖ, μπρός ἀπό τήν παράγκα, κάτω ἀπό τόν ἔξαντλητικό ἥλιο, τό πλῆθος τῆς κολυμπήθρας τοῦ Σιλωάμ: λεπροί, ἐλονοσιακοί, σκελετωμένοι ἀπό τήν ἀρρώστια τοῦ ὕπνου, ἀπό τό μπέρι μπέρι, πολλοί δυσεντερικοί, ἄλλοι μέ γαγγραινιασμένα ἔλκη*, νεφρικοί, φρενοπαθεῖς, φυματικοί, τραχωματικοί, τραυματισμένοι ἀπό τά θηρία, ρευματικοί, πολλοί μέ καρδιοπάθειες, ὅγκους, δερματίτιδες, λογῆς λογῆς ψυχασθένειες καί καταληψίες*. Ἡ ἔξέταση ἦταν φοβερά κουραστική, ἐπειδή δ γιατρός ἔπρεπε νά μαντεύει περισσότερα ἀπ' ὅσα μποροῦσε νά ἐκφράσει γιά τήν ἀρρώστια του

Θάλα πρωτόγονος, πού συνήθιζε ν' ἀποδίνει τά συμπτώματά της καί τούς πόνους του μέσα του.

Στίς δώδεκα τό μεσημέρι ο Ἰωσήφ ἀνάγγελνε: «ὅ γιατρός πάει νά φάει». Τότε οἱ ἄρρωστοι σκορπίζονταν στίς γύρω σκιές, γιά νά μασουλήσουν τίς μπανάνες τους ἢ τά καπνιστά ψάρια τους. Οἱ ὑπόλοιπες ὅμως τέσσερις ὥρες ἀπό τίς δύο ὡς τίς ἔξι τό βράδυ δέν ἦταν ἀρκετές, γιά νά ἐξεταστοῦν ὅλοι οἱ ἄρρωστοι. "Ἐτσι πολλοί ἀναγκάζονταν νά διανυκτερεύουν, ἀφοῦ ἡ ἐξέταση μέ λάμπα ἦταν ἀδύνατη ἀπό τά κουνούπια, πού σήκωναν σύννεφο γύρω τους. Μέ ὅλη ὠστόσο τήν προσπάθειά τους δέν πρόφταιναν νά ἐξετάσουν περισσότερους ἀπό 33 - 40 τήν ἡμέρα. Γιά ν' ἀποφεύγεται μιά δεύτερη ἀσκοπη ἐξέταση, ὁ ἄρρωστος ἐφοδιαζόταν μ' ἔνα ἀριθμημένο στρογγυλό χαρτονάκι, ὃπου σημειώνονταν ἡ ἄρρώστια του, ὅσα φάρμακα εἶχε πάρει καί οἱ ὀδηγίες πᾶς νά τά χρησιμοποιήσει. 'Ωστόσο πάντα ὁ γιατρός εἶχε τήν ἀνησυχία πώς ὁ ἄρρωστος θά κατάπινε μονομιᾶς τά φάρμακα ἢ θά ἔτρωγε τήν ἀλοιφή του.

Μεγάλο ἀγώνα ἔκαναν στό ιατρεῖο, φτάνοντας ἀκόμη καί σέ αὐστηρές κυρώσεις, γιά ν' ἀναγκάζουν τούς ἄρρώστους νά ἐπιστρέψουν τά μπουκαλάκια καί τά κουτιά, ἀφοῦ μόνο μέ αὐτά μποροῦσαν νά προφυλάξουν τά φάρμακα ἀπό τή διαβρωτική ὑγρασία. Μάταια ὅμως. Οἱ περισσότεροι, παρακούοντας καί ἀπό φυσική κλεπτομανία τους, τά κρατοῦσαν περγώντας τα στό λαιμό τους σάν φυλαχτά. Καί ὅμως ὑστερα ἀπό μιά τόσο ἀφόρητα ζεστή μέρα, πού τή διαδεχόταν μιά νύχτα τό ἵδιο ζεστή, χωρίς ἔνα ποτήρι δροσερό νερό ἢ μιά ὑποψία φύσημα ἀπό τή ζούγκλα, ὁ Ἀλβέρτος Σβάιτσερ, πέφτοντας κατάκοπος στό κρεβάτι νά κοιμηθεῖ, αἰσθανόταν τέτοια ἐσωτερική ἀγαλλιαση, ὥστε νά γράψει στήν ἀδερφή του: **«Μέ ~~ὅλα~~ αὐτά εἴμαι πολὺ εύτυχής**, πού βρίσκομαι στήν πρω-

τοπορία του βασιλείου του Θεοῦ...». Μετά ἀπό ἔννιά μῆνες
μποροῦσε πιά ν' ἀναγγείλει στούς φίλους του τῆς Εὐρώπης
πώς εἶχε νοσηλέψει πάνω ἀπό δυό χιλιάδες ἄτομα. Μόνον
τέτοιες φορές Αναρρίζει

Τάσος Αθανασιάδης

70. ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ

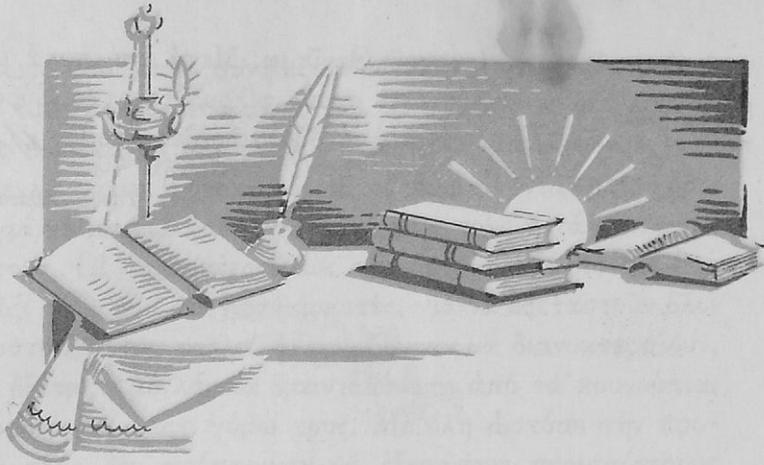
Οι παροιμίες εἶναι μικρές καί συχνά ρυθμικές λαϊκές φράσεις, πού μέ λίγα λόγια ἐκφράζουν σημαντικές ἀλήθειες ἀποκτημένες μέ τόν καιρό καί τήν πείρα. Οι ἀλήθειες αύτές, πού στό σύνολό τους ἀποτελοῦν τή σοφία τοῦ λαοῦ μέ τίς παροιμίες, δίνονται μεταφορικά ή ἀλληγορικά, μέ λόγια δηλαδή, πού ἔχουν ἄλλο νόημα ἀπό ἐκεῖνο πού λέμε, καί εἰρωνικά.

Τίς ξεχωρίζουμε σέ πανελλήνιες — κι ἀς διατυπώνονται κάπως διαφορετικά ἀπό τόπο σέ τόπο — καί σέ τοπικές. Τίς διακρίνουμε ἀκόμη καί ἀπό τίς παροιμιακές φράσεις ή λέξεις αύτές πού γεννήθηκαν ἀπό ιστορικά περιστατικά ή εἶναι παραμένες ἀπό πολυσυναθασμένα ή σπουδαῖα κείμενα, ἀπό θρύλους καί παραδόσεις (λ.χ. ή τὰν ή ἐπὶ τᾶς, περασμένα μεγαλεῖα, ζεῖ καί βασιλεύει).

Ἄκουστε μερικές παροιμίες:

Ἀγαθοεργία: Κάμε τό καλό καί ρίξ' το στό γιαλό.

Κάμε καλό κι ἀς κείτεται.

- Αδικία: 'Ανεμομαζώματα, διαβολοσκορπίσματα.
 'Αδικομαζωμένα, άδικοσκορπισμένα.
 'Αδικίας σπυρί σπαρμένο, κι ἀν φυτρώσει, δέ σταχυάζει.
 'Αλήθεια καί ψέμα: "Οταν λέγεις τήν ἀλήθεια, ἔχεις τό Θεό
 βοήθεια.
 'Η ἀλήθεια πλέει σάν τό λάδι στό νερό.
 'Αλληλοβοήθεια: Τό 'να χέρι νίβει τ' ἄλλο, καί τά δυό τό
 πρόσωπο.
 Βάστα με νά σέ βαστῶ, ν' ἀνεβοῦμε στό βουνό.
 "Οποιος δέν ξέρει νά βοηθάει, μένει κατάμονος καί δυ-
 στυχάει.
 'Αλόγιστη ἐνέργεια: "Οποιος δέ βλέπει ποῦ πατεῖ, στή λάσπη
 θέ νά πέσει.
 'Ανταπόδοση: 'Ο Θεός ἀργεῖ, ἀλλά δέ λησμονεῖ.
 "Οπως στρώσεις, θά κοιμηθεῖς.
 "Ο, τι σπείρεις, θά θερίσεις.
 Βιασύνη: "Οποιος βιάζεται, σκοντάφτει.
 'Η βιασύνη φήνει τό ψωμί, μά δέν τό καλοψήνει.

"Οσο βιάζεται ή γριά, τόσο κόβεται ή κλωστή.

Γερόντων πείρα: "Ακουγε γέρου συμβουλή καί παιδεμένου γνώμη.

"Αν δέν έχεις γέρο, δῶσε κι ἀγόρασε.

Πίστη στό Θεό: 'Ο Θεός ειναι ψηλά, μά βλέπει χαμηλά.

'Αρνί πού βλέπει ό Θεός, ό λύκος δέν τό τρώει.

'Εργασία: 'Η δουλειά νικάει τή φτώχεια.

Δούλεψε στά νιάτα σου, νά 'χεις στά γερατειά σου.

Εύγένεια: "Αν χάθηκαν τά χρήματα, ή ἀρχοντιά ἀπομένει.

Βασιλικός κι ἀν μαραθεῖ, τή μυρωδιά τήν έχει.

'Η ἀρχοντιά μυρίζει ἀπό μακριά.

'Οκνηρία: 'Ακαμάτης νέος, γέρος διακονιάρης.

'Ακαμασία, σπιτιοῦ ξεθεμελιώστρα.

"Αν πεινάει ό ἀκαμάτης, ψυχοπόνεση δέν έχει.

Πονηρῶν συναναστροφή. "Οποιος ἀνακατεύεται μέ τά πίτουρα, τόν τρῶν οί κότες.

Σύνεση - Πρόνοια: Τά γράμματα ειναι καλά, μά νά 'χεις νοῦ καί γνώση.

"Αναψε τό λυχνάρι σου, προτοῦ νά σέ 'βρει ή νύχτα.

Τῶν φρονίμων τά παιδιά, πρίν πεινάσουν μαγειρεύουν.

Δ'. ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΣΧΟΛΙΕΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΥΣΗ ΚΑΙ ΖΩΗ

71. Ο ΤΡΥΓΟΣ

‘Η ἐποχὴ τοῦ τρύγου εἶναι μιά περίοδος τῆς ζωῆς μας, πού μοιάζει μέ γιορτή πολυήμερη. Παντοῦ, σέ δόλους τούς τόπους πού πρασινίζουν ἀπό τά ἀμπέλια, σκορπίζεται κάποια ἀλλιώτικη χαρά. Τίποτε ἄλλο δέν ἀκοῦς δόλη τή μέρα παρά φωνές χαρούμενες, τραγούδια, γέλια, θόρυβο. Παντοῦ βασιλεύει ἡ ἀνοιχτή καρδιά. Οἱ τρυγητές, ἀντρες καὶ γυναικες, γέροι καὶ νέοι, μ’ δόλη τήν κούραση τῆς δουλειᾶς καὶ σάν νά μή σκέπτονται τίποτε ἄλλο, πετοῦν· ὁ ἔνας στόν ἄλλο τά χοντροκομένα τους ἀστεῖα καὶ σκορπίζουν τό γέλιο τους. ’Ἐνῶ μεταφέρουν τά σταφύλια μέσα στά πλεχτά καλάθια καὶ τά πηγαίνουν στά πατητήρια, στούς ληγούς, ἀλληλοπειράζονται,

χοροπηδοῦν, φωνάζουν, σάν νά θέλουν νά χαιρετίσουν ἔτσι τό καινούριο κρασί, ἀμα θά γίνει στόν καιρό του. Καί φαίνεται πώς στό ξέσπασμα τῆς τέτοιας χαρᾶς τούς σπρώχγει ἡ μαγευτική δύναμη, πού κλείνει μέσα της ἡ φύση τῆς ἔξοχῆς.
~~Α~~ Κάθε μέρα στ' ἀμπέλια, τήν ἐποχή τοῦ τρύγου, βλέπουμε συνήθειες τῆς ζωῆς, πού μπορεῖ νά πεῖ κανείς ὅτι σώθηκαν μέχρι σήμερα ἀπό τά μυθικά χρόνια τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας. "Ο, τι γίνεται σήμερα στόν τρύγο, γινόταν καί χιλιάδες χρόνια πρίν." Ιδιες καί ἀπαράλλαχτες καί τό ἴδιο ζωηρές οἱ συνήθειες. Οι πρόγονοι μας ξαναζοῦν μέσα στό ἀμπέλι. Στέκεις δίπλα σήμερα στούς τρυγητές καί βλέπεις τή δική τους τή ζωή, πού δέν ἔχει ἀλλάξει καθόλου.

Οι ἀρχαῖοι "Ελληνες μέ τούς χορούς καί τά τραγούδια τους στήν ὥρα τοῦ τρύγου, μέ τά παιγνίδια τους καί τά ἀστεῖα τους γιόρταζαν καί τό θεό Διόνυσο, πού ἦταν κύριος τῆς φύσης, ἡ ὁποία ἔδειχνε ὅλη τή δύναμη καί τό μεγαλεῖο της.

'Ο θεός αὐτός τῆς χαρᾶς καί τοῦ θορύβου, πού ἀργότερα τόν εἶπαν θεό «έλευθερωτή», σκόρπιζε παντοῦ τή χαρά του γεμάτη θόρυβο, στεφανωμένος μέ κισσό καί μέ δάφνη. Καί μέ τήν ἀκολουθία του περνοῦσε θριαμβευτικά μέσα ἀπό τά δάση καί τίς λαγκαδιές. Τέτοιο θεό δέν ἦταν δυνατό παρά μέ θόρυβο, τραγούδια καί φωνές νά τόν χαιρετίσουν οἱ βοσκοί, οἱ ἀμπελουργοί καί ὅλοι ὅσοι ζοῦσαν στήν ἔξοχή. Καί πολὺ περισσότερο οἱ τρυγητές τοῦ σταφυλιοῦ, τοῦ καρποῦ πού χάρισε στούς ἀνθρώπους ὁ θεός Βάκχος, καί πού ὁ χυμός του ἀργότερα θά ἔφερνε καί σ' αὐτούς κάποια δυνατότερη χαρά.

Τήν τρελή αὐτή χαρά οἱ χωρικοί τῆς μυθικῆς Ἑλλάδας, καί ξεχωριστά τῆς Ἀττικῆς, τή φανέρωναν καί μέ τήν παράξενη γιορτή, πού τήν ἔλεγαν «ἀσκώλια». Στήν ὥρα τοῦ τρύγου φούσκωναν ἔνα ἀσκί ἀπό δέρμα τράγου καί τό ἀλειφαν ἀπό ἔξω μέ λάδι. Οι νέοι χόρευαν καί πηδοῦσαν πάνω στό

άσκι μέ τό ἔνα πόδι καί, ὅποιος κατόρθωνε νά σταθεῖ ὅρθιος ἀπάνω στό ἀσκί, ἦταν ὁ νικητής κι ἐπαιρονε βραβεῖο ἔνα ἄλλο ἀσκί γεμάτο μοῦστο. "Οποιος ἔπεφτε κάτω, ἀκουγε τά πειράγματα καί τά περιπαίγματα τῶν ἄλλων. Τό παιγνίδι αὐτό λεγόταν «ἀσκωλιασμός». "Τστερα οι τρυγητές καί οι ἄλλοι χωρικοί γύριζαν μέσα στ' ἀμπέλια τῆς περιοχῆς, ὅπου γίνονταν τά ἀσκώλια, τό ἄγαλμα τοῦ Διονύσου καί κρεμοῦσαν ἀπό τά δέντρα μικρές εἰκόνες τοῦ θεοῦ ἀπό ξύλο ἢ ἀπό κερί.

Οι τέτοιες καί ἄλλες ἔξοχικές γιορτές γεννοῦσαν στήν ψυχή τῶν ἀνθρώπων τό διονυσιακό ἐνθουσιασμό γιά τίς ἀλλαγές τῆς φύσης, πού τή θεοποιοῦσαν.

Τόν τρύγο, πού ἦταν μιά ἀπό τίς ὀμορφότερες καί σπουδαιότερες σκηνές τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, δέν ἦταν δυνατό νά μήν τόν τραγουδήσουν οι ποιητές.

Ο "Ομηρος, πού καμιά λεπτομέρεια τῆς κοινωνικῆς καί οἰκογενειακῆς ζωῆς τῶν Ἑλλήνων δέν ἄφησε χωρίς νά τήν περιγράψει, ἀφιέρωσε καί στόν τρύγο μερικούς στίχους. Στό ποίημά του, τήν Ἰλιάδα, δίνει ζωηρή εἰκόνα τοῦ τρύγου καί τραγουδεῖ:

"Κι ἀμπέλι μέσα σκάλισα σταφύλια φορτωμένο,
χρυσό κι ὅμορφο, κι ἥτανε μαῦρα σταφύλια ἐπάνω.

Στηρίζονταν τά κλήματα σέ φοῦρκες ἀσημένιες.

Κι ἔνα μονάχα βρίσκονταν στ' ἀμπέλι μονοπάτι,
ἀπ' ὅπου περνοδιάβαιναν οἱ τρυγητάδες, ὅταν
τ'. ἀμπέλι αὐτό τρυγούσαν, καὶ τρυφερές παρθένες.
Κι ἀγόρια ὅλ' ἀνοιχτόκαρδα μές σέ πλεχτά καλάθια
ἐκουβαλοῦσαν τόν καρπό πού εἶναι γλυκός σάν μέλι.
Κι ἀνάμεσά τους ἔπαιζε μαγευτικά ἐν' ἀγόρι
τήν ἄρπα τή γλυκόφωνη, ἐνῶ τ' ὥραῖο τραγούδι
τοῦ Λίνου τό τραγούδαγε μέ τή γλυκιά φωνή του.
Κι ἐκεῖνοι ἀντάμα ρυθμικά, χτυπώντας μέ τά πόδια
τή γῆ, ἀκολουθούσανε μ' ἀλαλητά καὶ πήδους».

Τό τραγούδι τοῦ Λίνου ἦταν ὁ θρῆνος γιά τόν ἄδικο θάνατο τοῦ γλυκόφωνου τραγουδιστῆ ἀπό τόν Ἀπόλλωνα.

Νά καί μερικοί στίχοι γιά τό θάνατο τοῦ Λίνου, πού σώθηκαν ἵσαμ' ἐμᾶς ἀπό τά λεγόμενα «δημοτικά τραγούδια» τῶν ἀρχαίων:

«὾ Λίνε, πού σέ τίμησαν περίσσια
ὅλ' οἱ θεοί, γιατί σέ σένα πρῶτα
ἐδώσανε τή χάρη, στούς ἀνθρώπους

νά τραγουδήσεις όμορφο τραγούδι
μέ τή γλυκιά σου τή φωνή. Μά δ Φοῖβος
ἀπ' τήν πολλή τή ζήλια σέ σκοτώνει.
Κι οί Μοῦσες τώρα σέ πικροθρηγοῦνε».

Τόν τρύγο περιγράφει καί ἄλλος ἀρχαῖος ποιητής, ὁ
Ἡσίοδος, σ' ἔνα του ποίημα:

«Τ' ἀμπέλια ἄλλοι τρυγούσανε κρατώντας κλαδευτήρια
κι ἀπ' τά μεγάλα κλήματα, πού ἤταν γεμάτα φύλλα
κι ἀσημοκληματόβεργες, μαῦρα σταφύλια κι ἄσπρα
οἱ τρυγητάδες ἔκοβαν· κι ἄλλοι τά κουβαλοῦσαν
μές στά καλάθια...».

Νά καί μιά ἄλλη, πολύ ζωντανή εἰκόνα τοῦ τρύγου, πού
μᾶς δίνει ἔνας ἀρχαῖος μυθιστοριογράφος, ὁ Λόγγος:

«Καί ὅταν εἶχε πιά μπεῖ τό φθινόπωρο καί εἴχαμε τρύγο,
ὅλοι στήν ἐξοχή βρίσκονταν σέ δουλειά. "Ἐνας διόρθωνε τά
πατητήρια, ἄλλος τά κοφίνια καί ἄλλος καθάριζε τά βαρέλια.
"Ἐνας ἀκόνιζε τό κλαδευτήρι του, γιά νά κόβει σταφύλια, καί
ἄλλος φρόντιζε γιά πέτρα, πού νά μπορεῖ νά λιώνει τά τσί-
πουρα τῶν σταφυλιῶν.

»Καί δ Δάφνης καί ἡ Χλόη, ἀφοῦ ἀφησαν τά πρόβατα
καί τά γίδια, βοηθοῦσαν κι αὐτοί... Ἐκεῖνος ἔφερνε σταφύ-
λια μέ τά κοφίνια καί τά πατοῦσε, ρίχνοντάς τα στά πατητή-
ρια, καί ἔφερνε τό μοῦστο στά δοχεῖα. Ἐκείνη ἐτοίμαζε φα-
γητό γιά τούς τρυγητές καί τούς κερνοῦσε κρασί παλιό καί
τρυγοῦσε ἀπό τά κλήματα τά πιό χαμηλά.

»Στή Λέσβο ὅλα τά κλήματα εἶναι χαμηλά καί ὅχι στυ-
λωμένα, καί οι κληματόβεργες ἀπλώνονται χάμω στή γῆ
καί σέρνονται σάν κισσοί. Μπορεῖ νά φτάσει τό σταφύλι καί
παιδί, πού μόλις ἔχουν λυθεῖ τά χέρια του ἀπό τά σπάργανα.
Καί καθώς ἤταν συνήθεια στή γιορτή τοῦ Διονύσου καί στό

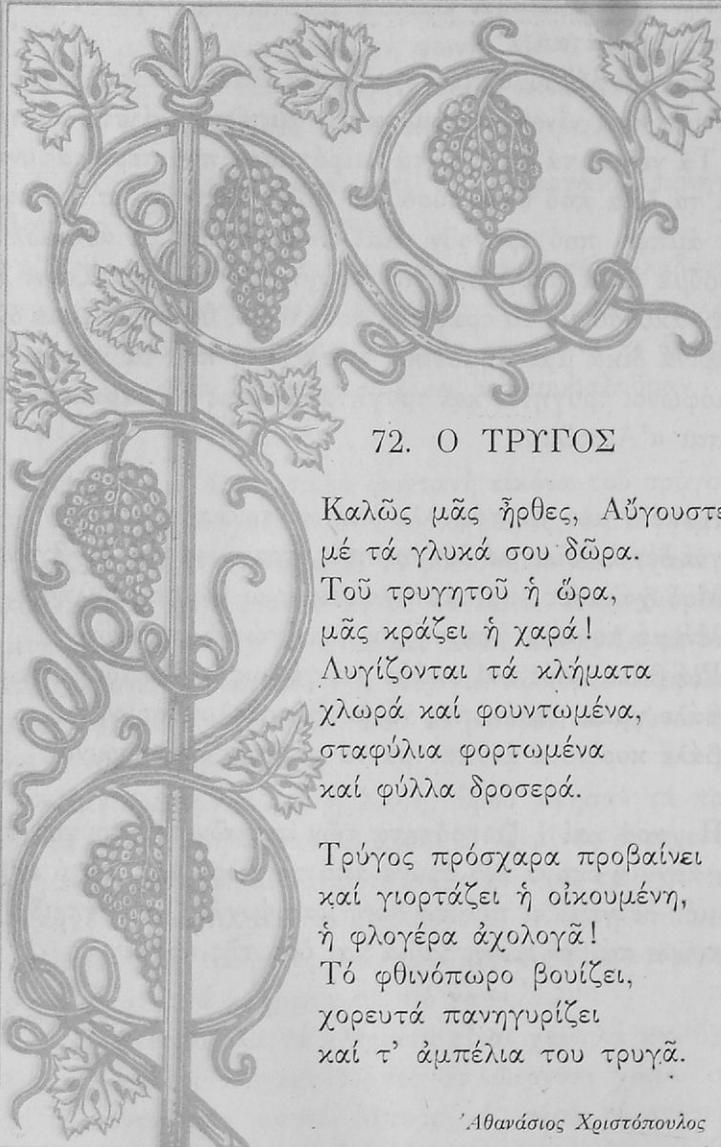
φτιάσιμο τοῦ κρασιοῦ, εἶχαν φωνάξει καὶ γυναῖκες ἀπό τά
κοντινά κτήματα».

“Οταν διαβάζουμε τίς περιγραφές αὐτές, δέ νομίζουμε ὅτι
βλέπουμε ὅσα γίνονται σήμερα στ' ἀμπέλια καὶ στά πατητή-
ρια; Τά γέλια, τά ἀστεῖα, τά πειράγματα πού περιγράφονται,
εἶναι τά ἴδια πού θ' ἀκούσουμε, μόλις βρεθοῦμε σ' ὅποιοδή-
ποτε ἀμπέλι πού τρυγοῦν. Καὶ ὃν δέ δοῦμε τά «ἀσκώλια»,
θά δοῦμε ἄλλα παιγνίδια τῶν τρυγητῶν, πού μοιάζουν. Καὶ
ὅν δέν ἀκούσουμε τό τραγούδι τοῦ Λίνου, θά ἀκούσουμε ἄλλα
σημερινά δικά μας δημοτικά τραγούδια, πού τά τραγουδοῦν
γλυκόφωνοι τρυγητές καὶ τρυγῆτρες, ὅπως τό παρακάτω πού
λέγεται «Ἀμπέλι»:

- Ἀμπέλι μου πεντάφυλλο καὶ κοντοκλαδεμένο,
γιά δέν ἀνθεῖς, γιά δέν καρπεῖς, σταφύλια γιά δέ βγάνεις;
Μοῦ χάλασες, παλιάμπελο, κι ἐγώ θά σέ πουλήσω.
— Μή μέ πουλᾶς, ἀφέντη μου, κι ἐγώ σέ ξεχρεώνω.
Γιά βάλε νιούς καὶ σκάψε με, γέρους καὶ κλάδεψέ με,
βάλε γριές μεσόκοπες νά μέ βλαστολογήσουν,
βάλε κορίτσια ἀνύπαντρα νά μέ κορφολογήσουν».

‘Η χαρά καὶ ἡ ζωηρότητα τῶν σκηνῶν τοῦ τρύγου στήν
στήν ἀρχαία ἐποχή δέν ἔφυγε ἀπό τή χώρα μας, μά ὁ ἐνθου-
σιασμός δέ γεμίζει πιά τή δική μας ψυχή. ’Ισως ἐπειδή δέν
ἀγαποῦμε πιά τή φύση βαθιά καὶ ὅσο τῆς πρέπει.

’Ηλίας ΙΙ. Βουτιερίδης

72. Ο ΤΡΥΓΟΣ

Καλῶς μᾶς ἥρθες, Αὔγουστε,
μέ τά γλυκά σου δῶρα.
Τοῦ τρυγητοῦ ἡ ὥρα,
μᾶς κράζει ἡ χαρά!
Λυγίζονται τά κλήματα
χλωρά καὶ φουντωμένα,
σταφύλια φορτωμένα
καὶ φύλλα δροσερά.

Τρύγος πρόσχαρα προβαίνει
καὶ γιορτάζει ἡ οἰκουμένη,
ἡ φλογέρα ἀχολογᾶ!
Τό φινόπωρο βουίζει,
χορευτά πανηγυρίζει
καὶ τ' ἀμπέλια του τρυγᾶ.

Αθανάσιος Χριστόπουλος

73. Η ΠΕΡΔΙΚΑ

"Αν δεῖτε πέρδικα νά περπατᾶ θά πεῖτε ὅτι πιό ἀρμονικό, πιό ρυθμικό, πιό εὐχάριστο περπάτημα εἶναι ἀδύνατο νά ἔχουν καί οἱ ἄγγελοι.

Οἱ κυνηγοί, ἀμα τή βλέπουν νά περπατᾶ τῆς σφυρίζουν ὅπως τά σκυλιά. Αὐτή, ἔχοντας πεποίθηση στήν τέχνη νά γυρίζει ἀνάποδα, γιά νά μή φαίνεται, στέκεται ἢ βουβαίνεται ἢ ἀναποδογυρίζεται. Καί ὁ κυνηγός σφυρίζοντας τήν πλησιάζει ἀπ' ἐκεῦ πού θά τοῦ ἔρθει βολικά νά τήν τουφεκίσει, ἐκτός ἂν τόν γελάσει καί χαθεῖ ἀπότομα ἀπό τά μάτια του. Τά περδικόπουλα ἔχουν τόση τέχνη νά γίνονται ἔνα μέ τό χῶμα, γιατί τά βοηθεῖ τό χρῶμα τους, πού τά χάνετε μπροστά στά μάτια σας. Γιά ὅλους αὐτούς τούς λόγους τό κυνήγι τῆς πέρδικας εἶναι τό πιό δύσκολο στούς κυνηγούς.

'Η πέρδικα κάνει τή φωλιά της σέ χαμηλά ριζοσπήλια. Μά τό τραγούδι λέει:

«Ἐπάνω στήν τριανταφυλλιά
φτιάνει ἡ πέρδικα φωλιά

μέ σύρματα καί μέ φλωριά
καί μέ σαράντα πέντε αύγα.

Κι ἀνετραντάχτη ἡ πέρδικα
καί πέσαν τά τριαντάφυλλα.
Τό 'μαθαν οἱ ἀρχόντισσες
καί πᾶν νά τά μαζέψουν,
νά φτιάσουν ἄνθινο νερό,
νά λούσουν νύφη καί γαμπρό».

Κλωσᾶ τό πουλί δώδεκα αύγα, ἐνῶ ἡ ζωολογία τοῦ λαοῦ λέει πώς φτάνει ὡς τά σαράντα πέντε. Τά αύγά ὅχι μονάχα τρώγονται, μά τά βάζουν καί στή φωλιά τῆς κότας καί τά κλωσᾶ ὅπως καί τά δικά της. Τά κοτοπερδικόπουλα ὅμως φεύγουν στήν ἐρημιά σάν μεγαλώσουν. Καί γι' αὐτό φροντίζουν νωρίς νά τά κλείσουν στά κλουβιά. Μά κι ἐκεῖ μόλις ἀκούσουν περδικολάλημα, χτυποῦν τά σύρματα τοῦ κλουβιοῦ μέ τέτοια μανία, πού ματώνονται. Οἱ κυνηγοί μεταχειρίζονται τά κοτοπερδικόπουλα ἀκριβῶς γι' αὐτό τό σκοπό. 'Αφοῦ μεγαλώσουν λίγο, τά παιρνουν μέ τά κλουβιά τους καί τά τοποθετοῦν σέ μέρη περδικοσύγχραστα. 'Εκεῖ βάζουν πάνω στά κλουβιά ἔνα πανί κόκκινο, πού κάνει τήν πέρδικα νά λαλεῖ ἀδιάκοπα. Μέ αὐτό τόν τρόπο ἔγειλισῦνται οἱ ἄλλες πέρδικες καί πλησιάζουν τά κλουβιά, ὅπου οἱ κυνηγοί τίς περιμένουν κρυμμένοι πίσω ἀπό βράχους ἢ κλαδιά.

'Η πέρδικα τρώει ἀπ' ὅλα τά χορταρικά. 'Απαραίτητη ὅμως τροφή της εἶναι τό χαλίκι γιά χωνευτικό ἢ γιά νά καθαρίζει τή φωνή της, ὅπως λένε. Λησμόνησα νά σᾶς πῶ ὅτι ἡ πέρδικα ἔχει ἀδυναμία καί στά σταφύλια. "Ενα ἀπό τά ἀπειρα τραγούδια της λέει:

«— Ποῦ ἡσουν πέρδικα γραμμένη
 κι ἥθες τό πρωί βρεμένη;
 —"Ημουνα πέρα στά πλάγια,
 στίς δροσιές καὶ στά χορτάρια.
 — Τί ἔτρωγες πέρα στά πλάγια,
 στίς δροσιές καὶ στά χορτάρια;
 —"Ετρωγα τό Μάη τριφύλλι
 καὶ τόν Αύγουστο σταφύλι».

Τά περισσότερα τραγούδια τῶν γάμων καὶ τῶν ἀρραβώνων δανείζονται εἰκόνες ὀμορφιᾶς καὶ δροσιᾶς ἀπό τήν πέρδικα. Εἶναι τά πιό ποιητικά σύμβολα τῆς ὀμορφιᾶς, τῆς γιορτῆς, τῆς δροσιᾶς. Ο ἴδιος ποιητής σέ κάποιους στίχους παρακαλεῖ τά νύχια του:

«Νύχια μου καὶ νυχάκια μου
 καὶ νυχοποδαράκια μου,
 τήν πέρδικα πού πιάσατε
 νά μήν τήνε χαλάσετε».

«Τ' ἄγρια καὶ τά ἥμερα»

Στέφανος Γρανίτσας

Λ

74. ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΝΗΣΙΑ

Μία ματιά νά ρίξει κανείς στό χάρτη τής Ελλάδας, πρίν καλά καλά συλλάβει τό σχῆμα τής μικρῆς αύτης χώρας, τά μάτια του θά προσηλωθούν σ' ἕνα πλατύ γαλάζιο, διάστικτο ἀπό μικρά καί μεγαλύτερα κίτρινα σχήματα. Εἶναι ή ἔκταση καί τό χρῶμα τής νησόσπαρτης ἑλληνικῆς θάλασσας, πού δίνει τόν κύριο τόνο στό χάρτη, ἀλλά καί στήν πραγματικότητα πού είκονίζει. Γιατί ή 'Ελλάδα, σέ όλο σχεδόν τό μῆκος καί τό πλάτος της, βρέχεται ἀπό τά νερά τής 'Ανατολικῆς Μεσογείου. Μερικά ἀπό τά πιό ὄνομαστά πέλαγα, πού τά δόξασαν κοσμοϊστορικά γεγονότα καί οἱ ὥραιότεροι μύθοι τῆς ἀρχαιότητας, τό 'Ιόνιο, τό Αἰγαῖο, τό Μυρτῶο, τό 'Ικαριο, τό Κρητικό λούζουν καί ἀγκαλιάζουν τήν 'Ελλάδα ἀπό κάθε μεριά. Σ' αὐτά τά πέλαγα μέ τ' ἀμέτρητα μεγάλα, μικρότερα καί πολύ μικρά νησιά περιπλανήθηκε ὁ 'Οδυσσέας γυρίζοντας πρός τήν 'Ιθάκη. Τίς περιπέτειές του ἀπό νησί σέ

νησί, ναυάγια, άγωνες μέ τά θαλάσσια τέρατα, μᾶς τά ιστόρησε δ' "Ομηρος στήν «'Οδύσσεια», τό γοητευτικότερο ἔπος τῶν αἰώνων.

"Ετσι, ἀπό τή στιγμή πού ἡ 'Ελλάδα ἀρχίζει νά ἔχει ποίηση, οἱ θάλασσες καὶ τά νησιά της παίρουν μία ξεχωριστή θέση σ' αὐτήν, ὅπως καὶ σέ κάθε ἐκδήλωση τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ἀπό τά πανάρχαια χρόνια ὡς σήμερα. Σ' αὐτές τίς θάλασσες, ταξιδεύοντας ἀπό νησί σέ νησί, οἱ ἐμπορικοί καὶ πολεμικοί στόλοι τῶν ἀρχαίων 'Ελλήνων διέδιναν τόν πολιτισμό, πολεμοῦσαν τούς βαρβάρους, ἐμπόδιζαν τήν εἰσβολή τῆς 'Ασίας στή Δύση, βοηθοῦσαν στήν ἀλληλογνωριμία τῶν ἀνθρώπων, ἀπλωναν τήν 'Ελλάδα ὡς τίς ἀκτές τῆς Μικρασίας καὶ τῆς Αἰγύπτου, τῆς 'Ιταλίας, τῆς Γαλλίας, σέ δὴ τή Μεσόγειο.

· Πάρα πολλά ἀπό τά ἑλληνικά νησιά τοῦ Αἴγαίου ὑπῆρχαν ἀπό τά πρῶτα κέντρα ἐνός ἀναπτυγμένου πολιτισμοῦ, για τόν δποῦ μᾶς μιλοῦν σήμερα τόσα ἄφθονα εύρήματα σέ δλα τά μουσεῖα τοῦ κόσμου. Θά ἔλεγε κανείς πώς ἀνέκαθεν ἡ θάλασσα ἦταν τό πνεῦμα τῆς 'Ελλάδας καὶ τά νησιά τά κέντρα αὐτοῦ τοῦ πνεύματος, κέντρα καὶ σταθμοί μαζί. Αὐτή τήν ἔξεχουσα θέση τήν κράτησαν πάντα, ἀπό τά χρόνια τοῦ 'Ομήρου ὡς τά σημερινά, ὅπου χιλιάδες ξένοι κάθε χρόνο ἔρχονται νά τά γνωρίσουν καὶ νά τά χαροῦν. *Μήτι*

"Οπως καὶ ἡ ὑπόλοιπη 'Ελλάδα, ἔτσι καὶ τά νησιά πέρασαν ἀπό μεγάλες ιστορικές δοκιμασίες. Γνώρισαν ἐπιδρομές ἀλλοφύλων καὶ κουρσάρων, ὑποδουλώθηκαν διαδοχικά στούς Ρωμαίους, στούς 'Ενετούς, στούς Φράγκους, στούς Τούρκους, πολλές φορές ἐρημώθηκαν ὀλότελα ἀπό κάθοικο, μά πάντα ὑπερνίκησαν κάθε κρίση, διατήρησαν ἄθικτη τήν παράδοση τῆς ἑλληνικῆς τους ζωῆς, τίς ἀξίες ἐνός πανάρχαιου θαλασσινοῦ πολιτισμοῦ.

Καί στά 1821, ὅταν ξεσηκώθηκε ἡ Ἑλλάδα ἐναντίον τῶν Ὀθωμανῶν, πού τήν κρατοῦσαν τετρακόσια χρόνια σκλάβα, τά ἑλληνικά νησιά, ἡ Γέρα, οἱ Σπέτσες, τά Ψαρά, ἡ Μύκονος, ἡ Χίος, ἡ Σάμος, ἡ Κάσος, ἔχοντας μεγάλη ναυτική κι ἐμπορική ἀνάπτυξη, κράτησαν ἐλεύθερες τίς ἑλληνικές θάλασσες κι ἔπαιξαν τὸν πιό ἀποτελεσματικό ρόλο στήν τελική ἐπιτυχία τῆς Ἐπαναστάσεως. "Εδωσαν στὸν ἀγώνα γιὰ τὴν ἐλευθερία πλῆθος ἔξοπλισμένα καράβια, ἀμέτρητο χρῆμα, θαυμάσια πληρώματα καὶ ἥρωες σάν τὸν Κανάρη καὶ τὸν Μιαούλη, μεγάλους ναυμάχους, πού τοὺς ὄμμησαν οἱ μεγάλοι ποιητές τῆς Εὐρώπης ὡς ἀπογόνους τοῦ Θεμιστοκλῆ καὶ τοῦ Κυνέγειρου.

'Από τήν Ἐπανάσταση ὡς σήμερα τά ἑλληνικά νησιά ἔξακολούθησαν νά εῖναι ναυτικά καὶ ἐμποροθαλασσινά κέντρα, χάρη στήν πρόοδο τῶν ὅποιών ἡ Ἑλλάδα ἀπόκτησε ναυτικά συγχρονισμένη, ἀπό τίς καλύτερες τοῦ κόσμου. 'Η νησιώτικη ζωή, τό νησιώτικο πνεῦμα ἀκμάζουν σήμερα στήν Ἑλλάδα ὅσο ποτέ καὶ ἀποτελοῦν ἔνα ἀπό τὰ πιό γραφικά, τά πιό γοητευτικά καὶ τά πιό γνήσια δείγματα τοῦ νεοελληνικοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Γιατί στήν Ἑλλάδα, ὅπως σέ πολλές παρόμοιες χώρες μέ καθυστερημένο βιομηχανικό πολιτισμό, πού ἦταν ὑπόδουλες, ὅταν ἡ Εὐρώπη δημιουργοῦσε καὶ διαμόρφωνε τή ζωή τῆς, δύο ὄψεις παρουσιάζει ἡ ζωή. 'Η μιά εἶναι ἡ προσπάθεια τῆς ἐκβιομηχανίσεως καὶ τοῦ συγχρονισμοῦ, πού κυρίως ἐκδηλώνεται σ' ἀστικά κέντρα καὶ στίς μεγάλες πόλεις, στήν Ἀθήνα, στόν Πειραιά, στή Θεσσαλονίκη, στήν Πάτρα, στό Βόλο, στήν Καλαμάτα.

'Η ἄλλη εἶναι ἡ ἀγροτική καὶ θαλασσινή μορφή τῆς ζωῆς, δηλαδή ἡ γνήσια λαϊκή ζωή στήν ὑπαίθρο, στά χωριά καὶ στά νησιά, μιά ζωή μέσα στήν ἀγκαλιά καὶ στίς πηγές τῆς πολύμορφης ἑλληνικῆς φύσεως μέ πατροπαράδοτα ἥθη

κι εἴθιμα, μέ θρησκευτικές καί καθημερινές συνήθειες σχεδόν ἀναλλοίωτες.

Ἡ ζωή στήν Ἑλλάδα εἶναι δύσκολη, σκληρή, γιατί ἡ χώρα εἶναι φτωχή σέ ἀγροτική ἀπόδοση καί σέ πρῶτες ύλες. Πολλά καί γυμνά βουνά, λίγοι κάμποι, πολλά νησιά, πού τά περισσότερα εἶναι καί αὐτά γυμνά, ἄνυδρα, τραχιά, μά λαμποκοποῦν σάν πετράδια μέσα στή θάλασσα. "Ετσι δὲ Ἑλληνας ἀγρότης καί θαλασσινός κερδίζει μέ δυσκολία τή ζωή του. Εἶναι ἀναγκαστικά λιτός, ζεῖ μέ φωμί, ἐλιές, κηπουρικά, ὄσπρια, ἐλάχιστο κρέας καί λάδι. Αὐτή ἡ δύσκολη ζωή τόν ἀνάγκασε ν' ἀναπτύξει τήν ἔμφυτη ἔξυπνάδα του καί τόν ἔκαμε ἔργατικό καί φιλότιμο. Εἶναι ἐγκρατής, φιλόξενος, αὐθόρμητα εὔγενής καί συμπονετικός, γιατί ξέρει τή δύσκολία καί τήν πίκρα τῆς ζωῆς. "Ολα αὐτά τά γνωρίσματα τά βρίσκουμε λίγο ἡ πολύ σέ κάθε ἐλληνική γωνιά, στά βουνά, στόν κάμπο, στίς πολιτείες καί στά χωριά, τά συναντοῦμε ὅμως στήν πιό καλή τους ἔκφραση στά ἐλληνικά νησιά.

Θά συναντήσετε ιστά ἐλληνικά νησιά καί προϊστορικές καί κλασικές ἀρχαιότητες καί ρωμαϊκά ἀπομεινάρια καί ~~κεφθο~~ βυζαντινά μνημεῖα καί φράγκικα κτίρια καί ~~καστρα~~ Καί, ἂμα τή γνωρίσετε καλύτερα καί μπεῖτε στό νόημα τῆς Ἑλληνικῆς ζωῆς, θά βρεῖτε ὅτι ἡ πιό γραφική ἐπιμειξία τοῦ ἀρχαίου καί τοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος ἔχει συντελεστεῖ στά νησιά.

'Ανδρέας Καραντώνης

75. ΤΟΥΣ ΝΑΥΤΙΚΟΥΣ ΤΟΥΣ ΓΕΡΟΥΣ ΣΥΛΛΟΓΙΖΟΜΑΙ...

Τούς ναυτικούς τούς γέρους συλλογίζομαι,
πού πιά νά ταξιδεύουν δέν μποροῦνε
κι ἀράξαν στό νησί τους — καί τίς μέρες τους
ἀνώφελοι καί ἄνεργοι περνοῦνε.

πού εἶναι σάν ξένοι στή ζωή τή γύρω τους
καί στό νησί τους σάν φυλακισμένοι,
πού σέρνονται σκυφτοί καί λιγομίλητοι
κι ό νοῦς τους στά ταξίδια τους πηγαίνει

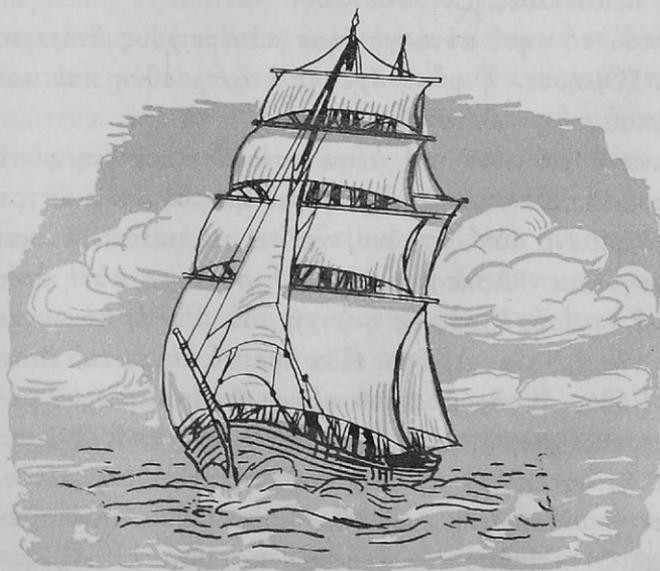
πού πάντα τή φανέλα μέ τήν κόκκινη
τήν ἄγκυρα στό στῆθος τους φορᾶνε

καί πού, ὅταν περπατῶν, σκαμπανεβάζουνε
σάν μέσα σέ καράβι ἀκόμα νά 'ναι·

πού στεριανοί, δέν παύουνε νά γνοιάζονται
γιά τόν καιρό στή θάλασσα πού κάνει,
πού κι οὔτε μιάν ἡμέρα δέν ἀφήνουνε
χωρίς νά κατεβοῦνε στό λιμάνι·

καί πού, ὅταν ὁ χειμώνας μές στό σπίτι τους
τούς κλείνει, μπρός στό τζάκι τους, τά βράδια,
μ' ὑπομονή κι ἀγάπη — γιά τ' ἀγγόνια τους
εἴτε γι' αὐτούς — μικρά φτιάνουν καράβια.

Κώστας Οὐρανης

M M

76. ΣΤΗ ΡΟΔΟ

X O

Η Ρόδος είναι γεμάτη ώραϊα τοπία καὶ ἀρχαιότητες. Καὶ ὅπου ὑπάρχει τό ἔνα, μπορεῖ νά εἶστε βέβαιοι πώς δέ λείπει καὶ τό ἄλλο.

Στίς κορφές τῶν βουνῶν, ἀπ' ὅπου τό μάτι ἀγκαλιάζει τήν ἀπέραντη θάλασσα καὶ τά παιγνίδια τοῦ φωτός, ὑπάρχουν ἐρείπια ἀρχαίων ἀκροπόλεων. Στούς σκαμμένους γραφικούς βράχους τῶν ἀκρογιαλιῶν βρίσκονται τάφοι ἀρχαίων Ροδίων. Μαρμάρινες στῆλες καὶ κρῆνες λευκάζουν μέσα σέ γοητευτικές πρασινάδες.

Μ' ὅλο πού τό νησί αὐτό γέννησε «ἀγέρωχους ἀνδρες», ὅπως λέει ὁ "Ομηρος, ἡ φύση ἔχει μιά ἡμεροσύνη καὶ μιά γλυκύτητα, πού τή νιώθετε εὔκολα.

Δέν ἔμεινα παρά μόνο μιά μέρα στήν ἀνοιξιάτικη φύση της. Τό ἀσπρο καράβι πού μέ εἶχε φέρει ἐμπρός στά κάστρα τῆς Ρόδου, περίμενε (ὑπ' ἀτμόν), γιά νά μέ μεταφέρει καὶ σ' ἄλλα ἀκρογιαλια. "Αρκεσε ὠστόσο ἡ σύντομη αὐτή ἐπίσκεψη, γιά νά γεμίσει διμορφιές ἡ ψυχή μου. Γιατί, κάνοντας τήν ἐκδρομή τῆς ἀρχαίας Λίνδου, εἶδα ἀρκετό μέρος τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Ρόδου. Ο δρόμος πού φέρνει ὡς ἔκει, περνᾶ μέσα ἀπό γοητευτικά χωριά, σάν μιά κλωστή μέσα ἀπό χάντρες.

Τό ἀνοιξιάτικο ἐκεῖνο πρωινό πού πήγαινα στή Λίνδο, ὁ ἀέρας ἦταν γεμάτος ἀπό μυρωδιές θυμαριῶν καὶ ἀνθισμένων πορτοκαλιῶν καὶ ἀπό τόν ἀχό τῶν πευκώνων.

Σ' ὅλη τή διαδρομή τά μάτια μου δέν ἀντίκρισαν οὕτε μιά σπιθαμή φτωχικῆς ἢ ἀσήμαντης φύσης. Παντοῦ τά κυ- παρίσσια, οἱ ἐλιές, τά πλατάνια καὶ τά πεῦκα ἔντυναν τούς λόφους καὶ τίς λαγκαδιές, καὶ στούς κάμπους ἀπλωνόταν ἡ τρυφερή θρασινάδα τῶν περιβολιῶν.

Τά χωριά τῆς Καλλιθέας, τοῦ Ἀρχαγγέλου, τῆς Μάλω- νας, πού ἦταν στό δρόμο μας, λεύκαζαν ἐπάνω στήν ἀπέραντη πρασινάδα, σάν κοπάδια καθισμένων περιστεριῶν. Τό γενικό τους ἀσβέστωμα καὶ ἡ πάστρα τῶν αὐλῶν τους εἶχαν ἔνα γιορταστικό τόνο, πού φαίδρυνε ἀκόμα περισσότερο τήν ἀνοι- ξιάτικη ἀτμόσφαιρα.

Ἡ Λίνδος, ὅταν φτάσαμε, μοῦ προσφέρθηκε σάν ἔνα πο- τήρι, ὅπου ἤπια τήν ὁμορφιά ὅλης τῆς Ρόδου. Τό θέαμα τῆς συνδυάζει τή γοητεία καὶ τό ἐνδιαφέρον.

Καὶ αὐτό ἀκόμα τό σημερινό χωριό δέ φέρνει ἀνάξια τό ἴστορικό του ὄνομα. Οἱ στενοί δρόμοι του θέλγουν μέ τή με- σογειακή νησιώτικη γραφικότητά τους καὶ τή μεγάλη πά- στρα τους. Τά σπίτια, κολλημένα τό ἔνα μέ τό ἄλλο, εἶναι κά- τασπροι κύβοι. Αὐτά τά ταπεινά μά καὶ πρόσχαρα μαζί νη- σιώτικα σπιτάκια ἥταν ἀνακατωμένα μέ μέγαρα χτισμένα ἀπό Λινδίους ἐμπόρους καὶ ἐφοπλιστές τοῦ 16ου αἰώνα.

Σ' ἄλλα σπίτια θάμασα, κρεμασμένα στούς τοίχους σάν πολύτιμες εἰκόνες, τά ἔξαίσια ροδίτικα πιάτα, καὶ δέν περά- σαμε ἀπό κατώφλι, πού νά μήν ἔστεκαν χωρικές γυναικες, ντυμένες γιά τό Πάσχα μέ τά γιορτινά τους φορέματα καὶ στολισμένες μέ τά φλουριά τους.

Γυρίσαμε ώστόσο βιαστικά τό χωριό, γιατί ἀνυπομονού- σαμε ν' ἀνεβοῦμε στήν ἀκρόπολη τῆς ἀρχαίας Λίνδου.

Ὕψωνεται στήν κορυφή ἐνός λόφου, πού εἶναι ἀπότομος καὶ γυμνός. Τό ἀνέβασμά του εἶναι κουραστικό, ἀλλά ὅταν περνᾶτε τήν πύλη τοῦ κάστρου, βρίσκεστε στήν ἀρχαία ἑλ-

ληνική ἀκρόπολη καί σᾶς ύποδέχονται σάν πυργοδεσπότες ἡ
'Ομορφιά καί ἡ Ἰστορία.

'Εκεῖ ύψωνόταν ὁ περίφημος στήν ἀρχαιότητα ναός τῆς Λινδίας Ἀθηνᾶς καί τήν ἀκρόπολη τήν στόλιζαν προαύλια, βωμοί ἄλλων θεῶν, ἐκατοντάδες ἀγάλματα καί ἀναρίθμητες μαρμάρινες ἐπιγραφές μέ ψηφίσματα τῶν ἀρχαίων Λινδίων. Πέρασα στήν ἀρχαία ἀκρόπολη τῆς Λίνδου μιά ὥρα καί εἶχα τήν αἰσθηση διτί ζοῦσα μέσα στό παρελθόν. Κάτω ἀπό τό φωτεινό καί γαλάζιο οὐρανό βασίλευε μιά γαλήνη αἰωνιότητας. "Ἐνα ἀπέραντο τοπίο στεριάς καί θάλασσας ἀπλωνόταν κάτω ἀπό τά πόδια μου. 'Ο ἥλιος χρύσιζε τήν ὁμορφιά του. Τά μάτια μου περιφέρονταν σᾶν ἀναποφάσιστα, σάν νά μήν ἥξεραν νά διαλέξουν τό σημεῖο πού θά τους ἀρεσε περισσότερο νά σταθοῦν.

"Ἐβλεπα τό λιμάνι, ἀπ' ὅπου ξεκίνησε μιά μέρα μέ τίς τριήρεις του ὁ βασιλιάς Τληπόλεμος, γιά νά λάβει μέρος στόν τρωικό πόλεμο, τόν τάφο τοῦ Κλεόβουλου, ἐνός ἀπό τούς «έπτα» σοφούς τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας, τίς ἀκτές πού ἔμπαιναν βαθιά μέσα στή θάλασσα.

Τό σημεῖο, ὅπου ἐπιτέλους σταμάτησα, ἦταν ἕνας μικροσκοπικός ὄρμος κάτω ἀπό τό λόφο, κλειστός σάν δαχτυλίδι, πού γυάλιζε σάν μιά μεγάλη ζαφειρόπετρα. Σ' αὐτόν, λένε, βγῆκε ὁ ἀπόστολος Παῦλος γυρίζοντας ἀπό τήν Ρώμη καί κατήχησε τούς Ροδίους στή θρησκεία τοῦ Ναζωραίου. Μά ὁ νοῦς μου πέταξε ἀμέσως σέ μιά ἄλλη μορφή.

Σ' αὐτόν ἔκει τόν ὄρμίσκο, σκέφτηκα, θά ἀποβιβάστηκε δίχως ἄλλο ἡ Ἐλένη τοῦ Μενελάου, ὅταν, ὅπως λέει ὁ θρύλος, ἥρθε στή Λίνδο, ἀφοῦ ἔπεισε ἡ Τροία. Ποῦ ἀλλοῦ παρά σ' αὐτή τήν ἀγκαλιά θά ἔβρισκε καλύτερο καταφύγιο ἀπό τήν τρικυμία καί τούς ἀνθρώπους; Μηδεὶς εναφεύρενε .

Κατά διασκευή Θ. Παρασκευοπούλου

Κώστας Οδράνης

✓ Η

77. Η ΔΗΛΟΣ

Είχαμε πάει νά έπισκεφτούμε τή Δηλο. Τό ταξίδι αυτό δέν μπορεῖ νά τό κάνει κανείς κάθε μέρα. Ἡ Δηλος εἶναι σήμερα ἀκατοίκητη. Συγκοινωνία μέ τό νησί δέν υπάρχει καί, γιά νά πάει κανείς νά δεῖ τά ἀρχαῖα, ἡ πρέπει νά περάσει μέ κατκι ἀπό τή Σύρο ἢ νά πετύχει καμιά εύκαιρια ἐκδρομῆς μέ βαπόρι. Τέτοιες ἐκδρομές κάνουν πότε πότε διάφοροι σύλλογοι, ναυλώνοντας ἐπίτηδες βαπόρια. Καί μιά τέτοια εύκαιρια πετύχαμε κι ἐμεῖς.

Είχαμε μεγάλη ἐπιθυμία νά δοῦμε τήν ἑλληνική αὐτή Πομπηΐα. Μιατί, ὅπως ἡ Πομπηΐα στήν Ἰταλία πού σκεπάστηκε ἀπό τή λάβα τοῦ Βεζουβίου, ὅταν τήν ξέθαψαν, βρέθηκε, ὅπως ἦταν τή στιγμή τῆς καταστροφῆς, ἔτσι καί ἡ Δηλος διατηρεῖται μέ τά σπίτια της καί τούς δρόμους της, ὅπως ἦταν τόν ἀρχαῖο καιρό· μισογκρεμισμένα βέβαια καί ἀλλαγμένα ἀπό τόν καιρό, ἀλλά ὅχι ἀφανισμένα καί ἀγνώριστα, ὅπως σέ ἄλλους ἀρχαίους τόπους.

Περπατώντας στούς δρόμους της καί μπαίνοντας μέσα στά σπίτια, πού πολλά ἀπ' αὐτά νομίζεις πώς χτές ἀκόμα τά ἀφῆκαν οι παλιοί της κάτοικοι, φαντάζεσαι πώς ξαναζεῖς στούς παλιούς καιρούς καί ξαναγυρίζεις μέ τή φαντασία σου στά

χρόνια, πού τό νησί αύτό μέ τό μεγάλο του έμπόριο καί τό πολυκάραβο λιμάνι του καί τούς ώραίους ναούς του ἥταν κατοικία πλούσιων ἀνθρώπων καί περαστικῶν ζένων.

"Ετσι, ἔνα ώραϊ καλοκαιρινό πρωί ἀποβιβαστήκαμε στό ἔρημο σήμερα ἀκρογιάλι τῆς Δήλου, ὅπου ἄλλοτε χαλοῦσε ὁ κόσμος ἀπό τὴν κίνηση τοῦ ἐμπορίου καί τῶν ταξιδιωτῶν. "Ἐνας ἀρχαιολόγος, πού ἥταν μᾶζη μας, μπῆκε μπροστά μας νά μᾶς δόηγγήσει στά ἀρχαῖα καί νά μᾶς ἔξηγγήσει τό καθετέ πού θά βλέπαμε. Αύτοί οἱ ἀρχαιολόγοι, βλέπετε, στούς ἀρχαίους τόπους εἶναι σάν νά βρίσκονται στό χωριό τους. Καί δέν μποροῦμε νά ἐπιθυμήσουμε καλύτερον δόηγγό ἀπ' αὐτούς. Αύτοί εἶναι σάν ντόπιοι ἐκεῖ, κι ἐμεῖς οἱ ἄλλοι σάν ζένοι, πού μᾶς φιλοξενοῦν στόν τόπο τους.

"Οταν προχωρήσαμε λιγάκι, ὁ ἀρχαιολόγος σταμάτησε καί μᾶς εἶπε:

~~Α~~ (Βλέπετε) ἐκεῖ πάνω μιά μικρή κίμη, πού γυαλίζει μέσα στά καλάμια; Λοιπόν ἐκεῖ κοντά, κάτω ἀπό μιά φοινικιά, γέννησε ἡ καημένη ή Λητώ τόν Απόλλωνα. "Οταν πλησίαζε νά γεννήσει, τήν ἔφεραν γρήγορα γρήγορα ἐδῶ κι ἐλευθερώθηκε ἡ γυναίκα μ' ἔνα χαριτωμένο ξανθό ἀγοράκι, πού ἥταν ὁ θεός Απόλλων, κι ἔνα ὅμορφο κοριτσάκι, τήν "Αρτεμη. ~~Α~~

"Οπως μᾶς μιλοῦσε ὁ ἀρχαιολόγος καί ὅπως βλέπαμε τά μέρη, νομίζαμε πώς χτές ἀκόμα εἶχαν γεννητούρια στό νησί. Πολλοί μάλιστα νόμισαν πώς εἶχαν ἀκούσει τίς φωνοῦλες τῶν μωρῶν.

'Αφήνοντας πίσω καί τό ἔρημο λιμάνι, προχωρήσαμε πρός τήν πόλη. Περνούσαμε ἀνάμεσα ἀπό μάρμαρα ναῶν, στῆλες, στοές καί ἀγάλματα: 'Ο σοφός μας δόηγγός μᾶς ἔξηγησε τί ἥταν τό ἔνα καί τί τό ἄλλο. ~~Χ~~

N

"Επειτα πήγαμε στό Μουσεῖο, γεμάτο ἀπό ὡραῖα ἀγάλματα καὶ ἐπιγραφές.

— Τώρα, μᾶς εἶπε ὁ ὁδηγός μας, ἀφοῦ εἴδαμε τούς ναούς καὶ τίς στοές καὶ τὴν ἀγορά, πᾶμε νά κάνουμε κι ἔναν περίπατο μέσα στήν πόλη. Οἱ ἀνθρωποι μόνο λείπουν νά μᾶς καλοδεχτοῦν. "Ολα τά ἄλλα μένουν στόν τόπο τους. Τά σπίτια, ὅπου ἔζησαν οἱ ἀνθρωποι, τά δρομάκια, ὅπου περπατοῦσαν, τά μαγαζιά, ὅπου ἔκαναν τά ψώνια τους.

'Ανεβήκαμε στό λόφο, ὅπου ἦταν χτισμένη ἡ πόλη, ἀφοῦ κάναμε ἔνα γύρο στούς ἀρχαίους δρόμους. 'Ο ὁδηγός μᾶς εἶπε:

— "Ἄς μποῦμε τώρα σ' αὐτό τό ἀρχοντόσπιτο. Χωρίς ἄλλο τό σπίτι αὐτό θά ἦταν σπίτι κάποιου ἀρχαίου ἐφοπλιστῆ. Δέν εἶναι ἐδῶ ὁ ἴδιος νά μᾶς δεχτεῖ, ἀλλά δέν πειράζει.

Προχωρήσαμε, ἀνεβήκαμε τά μαρμαρένια σκαλοπάτια καὶ βρεθήκαμε στήν εύρυχωρη αὐλή, στρωμένη ὅλη μέ ὡραῖα μωσαϊκά.

— Δέ σᾶς τό ἔλεγα ἐγώ πώς εἶναι σπίτι ἐφοπλιστῆ; μᾶς εἶπε ὁ ὁδηγός μας. Νά καὶ τό ἔμβλημά του, ἵστορημένο ἐπάνω στό ψηφιδωτό. Μιά ἄγκυρα κι ἔνας Τρίτων. Σύμβολα ναυτικά καὶ τά δύο.

Σταθήκαμε καὶ καμαρώναμε τό ἀρχοντόσπιτο.

— Κρίμα νά μήν εἶναι ὁ ἴδιος νά μᾶς περιποιηθεῖ... εἶπε ὁ ὁδηγός μας. "Ἐνα γλυκό κι ἔνα ποτήρι νερό Θ' ἀξιζε ὅ,τι πεῖς αὐτή τήν ὡρα.

"Ἐνας μικρός ἀπό τόν τόπο, πού μᾶς εἶχε ἀκολουθήσει, πουλώντας λουκούμια συριανά καὶ κρύο νερό, ἔτρεξε τότε νά μᾶς περιποιηθεῖ, σάν νά εἶχε καταλάβει τήν ἐπιθυμία μας καὶ σάν νά ἥθελε νά βγάλει ἀσπροπρόσωπο τό νοικοκύρη τοῦ σπιτιοῦ.

— Λουκούμια καὶ νερό, κύριοι...

Τά δεχτήκαμε μέ τή μεγαλύτερη εύχαριστηση. Κάποιος τότε γύρισε στό μικρό καί τοῦ εἶπε:

— Δέ μου λές, παιδί μου, ἀρχαῖος εἶσαι ἐσύ;

‘Ο μικρός δέν κατάλαβε.

— Μάλιστα, κύριε... εἶπε.

— Καί καθώς τό παιδάκι τοῦ πέμπτου αἰώνα πρό Χριστοῦ, ὅπως τό εἶχαμε φανταστεῖ μοίραζε δλόγυρα λουκούμια καί νερά, νομίζαμε πώς τήν περιποίηση μᾶς τήν ἔκανε στό σπίτι του δ φιλόξενος νοικοκύρης του. Τότε κάποιος ξένος, πού ἦταν μαζί στήν ἐκδρομή, ἔβγαλε τό σημειωματάριό του καί σημείωσε:

(Στά σπίτια τῆς ἀρχαίας Δήλου προσφέρονται στούς ἐπισκέπτες ώραῖα συριανά λουκούμια καί δροσερό νεράκι).

— Από ποῦ πᾶνε στό πάνω πάτωμα, παιδί μου; ρωτήσαμε τότε τό μικρό.

— Ορίστε, κύριοι, ἡ σκάλα, μᾶς εἶπε σάν ἄνθρωπος τοῦ σπιτιοῦ. Δέν τή βλέπετε;

Μπροστά μας πραγματικά ἦταν ἡ σκάλα, πού ἔφερνε στό πάνω πάτωμα. Ἀνεβήκαμε, σάν νά ἤμαστε στό σπίτι μας. “Εξαφνα σ’ ἔναν τοῦχο εἴδαμε κάτι δρυιθοσκαλίσματα, σάν τά κακογραμμένα γράμματα πού γράφουν καί σήμερα τά παιδιά στούς τοίχους. Σκύψαμε καί διαβάσαμε:

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΤΥΦΛΟΣ ΟΥΔΕ ΒΛΕΠΕΙ
ΟΥΔΕΝ ΠΑΙΖΩΝ ΑΣΤΡΑΓΑΛΟΥΣ ΕΚΛΕΨΕΝ
ΑΥΤΩ ΕΡΜΙΑΣ ΑΣΤΡΑΓΑΛΟΥΣ

— Καταλαβαίνετε τί τρέχει ἐδῶ; μᾶς εἶπε δ ἀρχαιολόγος. Τά παιδιά τοῦ 450 π.Χ. εἶχαν τήν κακή συνήθεια, ὅπως καί τά σημερινά, νά γράφουν πάνω στούς τοίχους. ‘Ο μικρός ‘Ερμίας λοιπόν ἔπαιζε τά κότσια μέ τό μικρούλη τό Δημήτριο, παιδιά χρηματιστῶν καί τά δυό, καί δ ‘Ερμίας ἔκανε ζαβο-

λιές στό Δημήτριο, χωρίς νά παίρνει εἰδηση έκεινος. Κάποιος
ἄλλος πονηρός μικρός δμως, πού εἶχε μυριστεῖ τή ζαβολιά,
ἔπιασε κι ἔγραψε στόν τοῦχο αὐτά πού διαβάσατε.

Καί ὁ ἀρχαιολόγος μᾶς ἔξήγησε τήν ἀρχαία ἐπιγραφή
τοῦ τοίχου:

‘Ο Δημήτριος εἶναι στραβός καί δέ βλέπει τίποτα, ὅταν
παίζει τά κότσια. ‘Ο Ἐρμίας τοῦ ἔκλεψε μερικά κότσια.

Κάποιος τότε ἀπό μᾶς γύρισε καί εἶπε αὔστηρά στό
μικρό μέ τά λουκούμια:

—’Εσύ τά ἔγραψες αὐτά;

‘Ο μικρός τά χρειάστηκε.

—”Οχι, μπάρμπα, φώναξε. Δέν τά ἔγραψα ἐγώ...

Σέ λίγο φεύγαμε μέ τό γρήγορο βαπόρι, ἀφήνοντας πίσω
μας τό φωτολουσμένο νησί τοῦ Ἀπόλλωνα. Καί δέν ḥταν σάν
νά φεύγαμε ἀπό μιά νεκρή πολιτεία^{αρ} Κάτι μᾶς ἔλεγε μέσα μας
πώς εἶχαμε ξαναζήσει γιά λίγες ὕρες μαζί μέ τούς ἀρχαίους
κατοίκους τοῦ ιεροῦ νησιοῦ καί πώς εἶχαμε παίξει κότσια
μαζί μέ τόν κουτό Δημήτριο καί τόν τετραπόνηρο τόν Ἐρμία.

Παῦλος Νικβάνας

78. Η ΚΕΡΚΥΡΑ

Ποιός μπορεῖ νά ἀρνηθεῖ τό γαλανό πανέμορφο χρῶμα τοῦ ἀττικοῦ οὐρανοῦ; Ποιός ἄλλος ἥλιος κατέρθωσε ποτέ νά χρυσώσει τούς παλιούς λίθους τῆς Ἀκρόπολης, νά ξαναζωντανεύει τήν παλιά τους ψυχή; Ποιός δέ θαύμασε καί δέ χάρηκε τά μενεξεδένια δειλινά παιχνίδια τοῦ ἥλιου μέ τίς πλαγιές τοῦ Ὑμηττοῦ;

Ἄλλα ἡ φύση λησμόνησε νά σκορπίσει ἀφθονα στό δοξασμένο κάμπο τῆς Ἀττικῆς ἔνα χρῶμα, τό πράσινο.

Οποιος κατοικεῖ στό γλυκό νησί τοῦ Ἰονίου — στήν ώραία Κέρκυρα — πνίγεται μέσα στό πράσινο. Δέ χρειάζεται νά πάει κανείς ἔξω ἀπό τήν πόλη. Τά τελευταῖα σπίτια ἀγκαλιάζονται μέ εύκαλυπτους καί ιτιές καί τά μπαλκόνια σκιάζονται ἀπό περιπλοκάδες καί κισσούς, καί δυό βήματα πάρα πέρα βασιλεύει παντοῦ τό πράσινο.

Ο ἀπέραντος ἐλαιώνας, εἶναι μιά ἀκράτητη πλημμύρα. Γεμίζει κάθε κοιλάδα μέ τό σταχτοπράσινο χρῶμα του καί κατεβαίνει μέ τίς γέρικες ἐλιές του νά ἀνταμώσει τή θάλασσα, πού φιλεῖ τίς ρίζες τους καί καθρεφτίζει τίς κορυφές τους.

Κι ἀνάμεσα στίς φυλλωσιές ξεπροβάλλει πότε μιά σειρά κυπαρίσσια, πότε μιά γωνιά ἀπό ἐπαύλεις, πότε μιά στέγη ἀπό καλύβα καπνοστεφανωμένη.

Παρέκει σέ μιά κοιλάδα, προφυλαγμένη ἀπό τοῦ βοριαῖ τά χαιδέματα, ἀγκαλιασμένες πορτοκαλιές μέ λεμονιές, δάσος δόλοκληρο. Καί ἄμα ἀνέβουμε στήν κορυφή τοῦ λόφου, πιό πέρα, ἄλλη εἰκόνα ξετυλίγεται μπροστά μας.

"Ἐνα ποταμάκι ἡσυχο κυλᾶ τά καθάρια νερά του μέσα σέ καλαμιές καί σκοῖνα καί πιό πέρα ξαπλώνεται τό ἀπέραντο λιβάδι ὡς κάτω στή θάλασσα. "Ἐνα πράσινο χαλί σμίγει μέ τό ἄλλο, τό γαλάζιο· ἀσπρα σημάδια στό ἔνα φαίνονται οἱ γλάροι, μαῦρες καί κίτρινες πινελιές στό ἄλλο οἱ ἀγελάδες.

'Εκεῖ κάτω κοντά — λέει τό πανάρχαιο ὥραϊ παραμύθι— ἔφτασε ταλαιπωρημένος δ 'Οδυσσέας καί ἀποκοιμήθηκε κάτω ἀπό μιά ἐλιά. 'Εκεῖ, στήν ὅχθη τοῦ μικροῦ ποταμοῦ, στέλνει καί ἡ 'Αθηνᾶ τή βασιλοπούλα μέ τίς ὑπηρέτριες της νά πλύνουν καί νά λευκάνουν. Καί ὅταν ὁ ναυαγός ξυπνᾷ ἀπό τίς φωνές καί τά γέλια τῶν γυναικῶν πού παίζουν τή σφαίρα, ἡ θεά τοῦ δίνει μιά λάμψη θεϊκή στό πρόσωπο.

'Εκεῖ τώρα στόν ἀνηφορικό δρόμο, ἀντί ν' ἀκούσεις τά χρυσά κουδουνάκια καί τ' ἀσημένια χάμουρα ἀπό τά δύχτω μουλάρια πού τραβοῦν τό ἀμάξι τῆς Ναυσικᾶς, ἀφήνει τή βενζίνα του ἔνα αὐτοκίνητο. Καί ἀντί τίς φωνές καί τά γέλια τῶν κοριτσιῶν, ἀντηχεῖ βαριά ἡ φωνή τοῦ ζευγολάτη.

Τρέχει καί σήμερα ἡσυχα τό ποταμάκι, ἀλλ' οὔτε παλάτια φαίνονται μακριά οὔτε νεράιδες παίζουν στίς ὅχθες του. Ο Μερικές ἐλιές σκαρφαλώνουν σέ κάτι χαριτωμένους λοφίσκους. Ποιός ξέρει μήπως ἀπό τήν ἐλιά, πού ἔκοψε δ 'Οδυσσέας ἔνα κλαρί, γιά νά σκεπαστεῖ, δέν ἔπιασαν παρακλάδια καί βρίσκονται ἀκόμη καί σήμερα ἐκεῖ!

ΟΛΗ Η Κέρκυρα εἶναι μιά ἀπέραντη θάλασσα μέ τό χρῶμα

τῆς ἐλιᾶς καὶ μέ τά τεράστια κύματα, τούς ὅλοπράσινους λόφους.

Μέσα στήν πόλη βρίσκεται τό χαριτωμένο λιμανάκι τῆς Γαρίτσας. Ἀληθινό παιχνίδι τῆς φύσης. Ο ἥλιος τή στολίζει μαγευτικά σάν καλλιτέχνης καὶ ποιητής. Τρέχει νά κρυφτεῖ πίσω ἀπό τά βουνά καὶ σάν ἀποχαιρετισμό ἀφήνει ἀπό πάνω της ἔνα πελώριο φωτοστέφανο. Ἀπέναντι οἱ χιονισμένες κορυφές τῶν βουνῶν τῆς Ἡπείρου μοιάζουν σάν τριαντάφυλλα στό στερνό ἔμβρυο τοῦ ἥλιου.

¶ Πέντε ἔξι ψαροπούλες μέ ἀναμμένα φαναράκια γυρίζουν, ὕστερα ἀπό τόν ἀγώνα τῆς ἡμέρας, ν' ἀράξουν στό λιμανάκι, καὶ στήν ἀκρογιαλιά ἀντηχεῖ ἡ φωνή τῶν ψαράδων, πού τραβοῦν τά δίχτυα τους.

○ Ἐνας περίπατος μισῆς ὥρας σέ φέρνει ἀπό τήν πόλη σέ μιά γωνιά ἀπό τίς πιό μαγευτικές καὶ τοῦ νησιοῦ καὶ ἵσως ὅλης τῆς Ἑλλάδας. "Ενα πελώριο κανόνι, τείχον παλιοῦ πυροβολείου, δίνει τήν ὄνομασία τῆς θέσης: εἶναι τό «Κανόνι» **40**

Δεξιά μιά λιμνοθάλασσα, μέ τό διβάρι* καὶ τίς καλαμιές του στό βάθος, ἡσυχη σάν καθρέφτης. Ἀριστερά τό ἀνοιχτό πέλαγος μ' ἔνα φρικίασμα συγανό, ἀνεπαίσθητο. Στά δρια τῶν δύο, ἔνα μοναστηράκι πάνω σέ ἔνα βράχο ἐπίπεδο, καὶ πιό πέρα τό Ποντικονήσι. Λένε πώς εἶναι τό πλοϊο τοῦ Ὁδυσσέα ἀπολιθωμένο. Σήμερα εἶναι μιά πινελιά πράσινη μέσ στό γαλάζιο χρῶμα τῆς θάλασσας. Καὶ ἀντίκρυ στή σειρά φανονται λόφοι καταπράσινοι, πού ἀνεβαίνουν σάν κρεμαστοί κῆποι ὡς τό Γαστούρι.

Μακριά σ' ἔναν ἀπό κείνους τούς κρεμαστούς λόφους, πού ἀνεβαίνουν ἀπό τή θάλασσα πρός τό Γαστούρι, μιά βασανισμένη ψυχή, ἡ βασίλισσα τῆς Αύστριας Ἐλισάβετ, φαντάστηκε μιά μέρα ἔνα καταφύγιο, ἔνα ἀσυλο μακριά ἀπό τό θόρυβο τῆς ζωῆς, μέσα στό πράσινο, μέσα στή φύση, γιά νά

μπορεῖ νά ζήσει ήσυχα. Κι ἔχτισε τό παλάτι της. Τό στόλισε μέ άγαλματα καί εἰκόνες. Καί ξεφύτρωσαν ἐκεῦ θεοί καί ήμιθεοί. Νύμφες καί Μοῦσες, μέσα σέ πίδακες καί σέ σπηλιές. Κι ἐκεῦ ζοῦσε καί ἡ ψυχή ἐκείνη, μιά ζωή χαριτωμένη τῶν ἀρχαίων παραμυθιῶν, ὥσπου πέθανε.

Τώρα τό παλάτι τοῦ Γαστουριοῦ εἶναι ἑλληνικό. Εἶναι ἐνα ἀπό τά στολίσματα τοῦ πανέμορφου νησιοῦ.

N. Πετμεζᾶς - Λαύρας

Μ

79. ΤΟ ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΟ

Σέ μιά στροφή τοῦ δρόμου, σάν ζωγραφιά ἀπό τεχνίτη χέρι ιστορημένη, ξεπροβάλλει μέσα στήν καρδιά τῆς Βορείου Ήπείρου τό θρυλικό 'Αργυρόκαστρο.

Πόλη μεσαιωνική, πού ὑψώνεται ἀνάμεσα σέ βουνά ἄγρια, ἀπλησίαστα, ἀδεντρα καί σκυθρωπά. Ἐπάνω σέ τρεῖς γιγάντιους βράχους εἶναι χτισμένα τά σπίτια της· καί μπροστά, στόν πιό φηλό βράχο, κάθεται βαρύ τό περήφανο Κάστρο, ἀπό τόν καιρό μαυρισμένο, μέ τίς ἐπάλξεις καί τίς πολεμίστρες του βουβές, τίς τοξωτές του πόρτες ἀνοιχτές, τούς πύργους του ἐτοιμόρροπους.

Νομίζεις πώς ξάφνου ἀπό τίς ὄλανοιχτες πόρτες θά ξεχυθοῦν μιλίσσοι οι βυζαντινοί ἀκρίτες, σιδερόφραχτοι καβαλάρηδες, μέ σπαθιά γυμνά καί μακριά κοντάρια, γιά νά χυπηθοῦν μέ Νορμανδούς καί Σλάβους ἐπιδρομεῖς.

Χρόνοι ήρωαικοί καί θρύλοι παλιοί ζωντανεύουν στοῦ Κάστρου τό ἀντίκρισμα.

Καί πλησιάζεις... Οι στοές, οι φυλακές, οι πολεμίστρες,

γεμάτες ἀγριόχορτα καὶ παπαροῦνες. Γεράκια κρώζουν καὶ ζυγίζονται ἀπό πάνω σου· κοιτάζουν κάτω μέ βλέμμα διαπεραστικό. "Επειτα ἔαφνικά ὄρμοῦν σάν βέλη καὶ χύνονται πρός τήν πεδιάδα.

Σοῦ φαίνεται πώς ζεῖς σ' ἄλλους παλιούς καιρούς, στό μεσαίωνα. Σοῦ φαίνεται πώς βρίσκεσαι σέ κεῖνα τά θρυλικά βυζαντινά κάστρα, πού οἱ Ἀκρίτες ἔχτιζαν στά μακρινά σύνορα τῆς χώρας σ' Ἀνατολή καὶ Δύση, γιά νά ὑπερασπίζουν τήν Πατρίδα τους ἀπό τούς λογῆς λογῆς βαρβάρους.

'Εδῶ νιώθει κανείς καλύτερα, ὅσα ἔτυχε νά διαβάσει στήν ίστορία. Τώρα καταλαβαίνει πόσοι ἀγῶνες, πόσες θυσίες θά ἔγιναν γύρω στά κάστρα αὐτά, γιά νά κρατηθεῖ ὁ τόπος ἐλεύθερος ἀπό τίς ἐπιδρομές τῶν βαρβάρων. Καί φαντάζεται κανείς πόσο ἀγρυπνη καὶ καρτερική πρέπει νά ἔταν ἡ φρούρηση ἀπό τά ψηλά αὐτά κάστρα. 'Ερχόταν ὥρα, καὶ πολύ συχνά, πού τό φρούριο ὅλο τράνταζε ἀπό τόν κρότο τῶν σιδερένιων ὅπλων, ἀπό τά προστάγματα τῶν ἀρχηγῶν καὶ ἀπό τό ποδοβολητό καὶ τά χρεμετίσματα τῶν ἀλόγων.

'Ο Διγενῆς Ἀκρίτας, ὁ Ἡρακλῆς τῆς βυζαντινῆς Ἐλ-

λάδας, ζωντανεύει όλόκληρος μπροστά στά μάτια σου στοῦ κάστρου τό ἀντίκρισμα. "Ετσι καὶ τό ἀντίκρισμα τῶν γύρω βουνῶν φέρνει στή θύμησή σου διοζώντανες κάποιες ἄλλες μορφές, πιό κοντινές καὶ γνώριμες, τούς στρατιῶτες καὶ τοὺς εὐζώνους τῆς νεώτερης Ἑλλάδας, πού ἀγωνίστηκαν καὶ ἔχυσαν τό αἷμα τους στά βουνά αὐτά, γιὰ νά διώξουν κάποιους ἐχθρούς, τούς Λύκους καὶ τούς Κενταύρους καὶ τά τσακάλια τῆς Ἀλβανίας.

M

Γ. A. Μέγας

80. ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΣΙΑΚΟ ΠΗΛΙΟ

Τό μικρό τραῦνο ἀνηφορίζει τώρα στήν πλαγιά τοῦ Πηλίου. Ἡ θέα, δόσο πάει, γίνεται πλατύτερη, ὥσπου στό τέλος ἀπλώνεται ἀπό κάτω μας σάν ἀπό ἀεροπλάνο. Ὁ Παγασητικός λάμπει διόλοκληρος σάν ἔνας χρυσός καθρέφτης· μιά γαλάζια ἄχνα κάνει τά βουνά καὶ τά νησάκια πού τόν φράζουν νά φαντάζουν ἀθέμελα καὶ ὀνειρώδη. "Ἐνας ἀπέραντος ἐλαιώνας ροβολάει πρός τή θάλασσα γεμάτος ἀσημένια εἰρήνη. Ἀνάμεσα στίς ἐλιές κοκκινίζουν σάν παπαροῦνες οἱ στέγες διασκορπισμένων ἔξοχικῶν σπιτιῶν. "Ἐνα μεγάλο εύτυχισμένο φῶς ἐμποτίζει τά πάντα. Καὶ γύρω μας ξετυλίγεται ἀδιάκοπα ἡ βλάστηση τοῦ βουνοῦ: σφεντάμια, θυμαρία, ἀγριολούλουδα, ρόδινες ἀγριοχαρουπιές καὶ δροσερά πλατάνια, πού φουντώνουν στίς ρεματιές, ὅπου κατρακυλοῦν γάργαρα τραγουδιστά νερά. Ὁ γλυκός ἀέρας ἔχει ἔνα ἀρωματικό θυμαριοῦ καὶ λεβάντας.

Θά ἔλεγε κανείς νά μήν τελειώσει ποτέ μιά τέτοια διαδρομή. Μά τό μικρό τραῦνο, μόλι πού μοιάζει νά περιδιαβάζει*, φτάνει πιό γρήγορα ἀπ' ό, τι θά θέλαμε. Μιά στερνή ρεματιά, ή ώραιότερη καί μεγαλύτερη, μέ νερά πού κυλοῦν ἀφρισμένα καί βουερά μέσος ἀπό μεγάλα κοτρόνια, καί νά 'μαστε στό μικρό σταθμό τῶν Μηλιῶν, πού τόν σκιάζουν πανύψηλα, αἰωνόβια δέντρα.

Οι Μηλιές δέν ἔχουν μόνο τ' ὄνομα. Εἶναι καί γεμάτες ἀνθισμένες μηλιές, πού νψώνουν τούς κατάλευκους κλώνους τους στά χωράφια, πάνω ἀπό τούς τοίχους αὐλῶν, στούς σερπετούς* δρομάκους τοῦ χωριοῦ, δίνοντας παντοῦ ἔνα γιορταστικό τόνο. Τά σπίτια τοῦ χωριοῦ εἶναι ὅλα παστρικά, περιποιημένα, ὅπως ἄλλωστε σέ ὅλο τό Πήλιο. Οι πλακοστρωμένες στέγες τους ἔχουν ἔνα μολυβί χρῶμα, πού γυαλίζει σάν ἀσήμι στόν ἥλιο, καί ἀπό τίς μισάνοιχτες πόρτες τους βλέπουμε κατακάθαρες αὐλές, γεμάτες γλάστρες μέ βιολέτες, γαρίφαλα καί ζουμπούλια, πού εύωδιάζουν μεθυστικά.

Α Προγευματίσαμε σ' ἔνα ἴσιο ψύψωμα, πού τό σκίαζε ἔνας θεόρατος πλάτανος μέ κάτι στριφτούς κλώνους ἀπλωμένους σάν πλοκάμια χταποδιοῦ, στολισμένους μέ γιρλάντες βαθυπράσινου κισσοῦ καί ἀνθισμένης κληματίδας. Δίπλα μας, ἀπό τούς τρεῖς παχεῖς κρουνούς μιᾶς βρύσης, ἔτρεχαν ἀδιάκοπα παγωμένα γερά, πού τό βουητό τους συνόδευε τίς τρίλιες ἀναρίθμητων ἀηδονιῶν... *Α Β*

'Από τίς Μηλιές, γιά νά κάνουμε τό γύρο τοῦ Πηλίου, χρειάστηκε νά χρησιμοποιήσουμε τό κλασικό ἐλληνικό μεταφορικό μέσο, τό μουλάρι. Εἶναι βέβαια ἔνα μεταφορικό μέσο ἀρκετά σκληρό... γιά δρισμένα μέρη τοῦ σώματος, ἀλλά τό καλύτερο, γιά νά ἴδει καί νά χαρεῖ κανένας αὐτό τόν παράδεισο, πού λέγεται Πήλιο.

'Η λέξη παράδεισος δέν εἶναι ὑπερβολική. Τό Πήλιο εἶναι

μιά συμφωνία ἀπό πράσινο, ἀπό καταρρακτώδη νερά, ἀπό πυκνότατους ἵσκιους, ἀπό τραγούδια ἀηδονιῶν καὶ ἀπό ἔξαι-
σια θέα πάνω στό ἀπέραντο, γαλήνιο καὶ φωτεινό Αἴγαο.

‘Ο δρόμος — κουραστικό, σκαλοπατητό καλντερίμι — δέν παύει γιά ὥρες νά περνάει μέσ’ ἀπό ἀνθισμένες βραχιές καὶ δάση ἀπό καστανιές, ἀνεβοκατεβαίνοντας ἀδιάκοπα βαθύτα-
τες ρεματιές, ὅπου δριγιάζει ἡ βλάστηση. ‘Ο ἥλιος δέ φτάνει ποτέ ὡς τό βάθος τους. Χιλιόχρονα δέντρα μέ κουφαλωμένους κορμούς, ἀγκαλιασμένους ἀπό τόν κισσό ἀπλώνουν τά πυκνά τους φυλλώματα πάνω ἀπό πρόχειρες γέφυρες καμωμένες μέ κλώνους, πού δρασκελίζουν βουερά νερά. ‘Η σκιά πού βασι-
λεύει ἔχει μιά δροσιά συναθροισμένη, θαρρεῖς, ἀπό ἐποχές ὀλόκληρες. Τό ἔδαφος ἔκει εἶναι μουσκεμένο ἀπό τά νερά.
Δέν ἀναπνέει κανένας ἀέρα, ἀλλά τήν ὑγρασία πού ἐμποτίζει τά φυλλώματα καὶ τό χῶμα. Οἱ δγκόλιθοι πού ἔχουν ἀπο-
σπαστεῖ ἀπό τά ψηλά βράχια καὶ κυλήσει στίς βαθύσκιες αὐτές χαράδρες εἶναι ὅλοι στρωμένοι ὑγρή πρασινάδα. Περ-
νάει κανένας μέσα ἀπό θόλους φυλλωμάτων, σάν νά διέσχιζε κανένα παρθένο δάσος τῶν Τροπικῶν. Τ’ ἀηδόνια κελαηδοῦν ἀδιάκοπα, χωρίς νά τά τρομάζει ὁ ξερός κρότος τῶν πετάλων τῶν μουλαριῶν ἐπάνω στό ἄνισο κι ἐπίμονο καλντερίμι...

.....

Τό πρώι, πού ξεκινοῦμε, τό Αἴγαο στό βάθος κατάφυ-
των πλαγιῶν χρυσίζει πάμφωτο σάν μιά γαλήνη ὄνείρου. Ο
ἀέρας, πού ἔρχεται φιλτραρισμένος ἀπό τ’ ἀπέραντα δάση τῶν καστανιῶν, καὶ τά χιόνια τῶν ψηλῶν κορυφῶν, εἶναι τόσο δροσερός καὶ ἀμόλυντος, πού χαίρεται κανείς νά τόν ἀναστίνει. Τ’ ἄγρια τριαντάφυλλα εύωδιάζουν στίς βραχιές καὶ οἱ ἀνθισμένες μηλιές εἶναι σάν ἀσπρες ἐκρήξεις μέσα στή φουντωμένη πρασινάδα τῶν πλατάνων καὶ τῶν καστανιῶν. Τραγουδιστά νερά κυλοῦν ἀπό παντοῦ, ξεχειλώντας ὡς τά μονοπάτια.

‘Ο ήλιος κατακτᾶ πιθαμή μέ πιθαμή τίς πυκνές συστάδες τῶν φυλλωμάτων, πού ἀνάμεσά τους ἔχει θεριέψει ὁ σκοτεινός κισσός...

Τά πέταλα τῶν μουλαριῶν μας κροτοῦν στό καλυτερίμι τοῦ δρόμου καὶ ὁ κρότος αὐτός ἔχει κάτι τό χαρωπό μέσα στήν πρωινή γαλήνη, ἔτσι μάλιστα πού τόν συνοδεύουν τά κουδουνάκια τῶν ζώων, τό θρόισμα τῶν φυλλωμάτων καὶ τό λάλιο κύλισμα τῶν νερῶν. Τό χωριό κοιμᾶται ἀκόμα μέσα στό πασχαλινό αὐτό πρωινό. “Ενα δύο μόνο παράθυρα ἀνοίγουν σάν νυσταγμένα μάτια καὶ μᾶς κοιτοῦν, πού περνοῦμε...”

“Έχουμε πάρει τόν ἀπότομο κατηφορικό δρόμο πού φέρνει στό ἀκροθαλάσσι, ἀπ’ ὅπου μιά βάρκα θά μᾶς πάει στό Χορεύτο — τό μικρό ἐπίνειο τῆς Ζαγορᾶς. Κάτω ἀπό τά πόδια μας σπινθηρίζουν μέσα στό ἀνοιξιάτικο φῶς ὅλες οἱ παραλλαγές τοῦ πρασίνου. ‘Ο δρόμος στενός καὶ φιδίσιος κατεβαίνει σχεδόν μέ σκαλοπάτια. Τά μουλάρια τοποθετοῦν δισταχτικά τό πόδι τους ἀνάμεσα στίς γλυπτερές πέτρες καὶ εἶναι κανές ἀναγκασμένος νά κρατιέται σφιχτά μέ τά δυό του χέρια στό σαμάρι. Τά χέρια ὅμως χρειάζονται καὶ γιά ν’ ἀπομακρύνουν κάθις λίγο ἀπό τό πρόσωπο τ’ ἀγκαθωτά κλωνάρια τῶν βραχιῶν, πού σχηματίζουν δεξιά καὶ ἀριστερά ψηλούς καὶ πυκνούς φράχτες. Μά τί σημαίνει! ’Αποζημιωνόμαστε πλούσια ἀπό τίς μικρές αὐτές ἐναντιότητες μέ τ’ ἀναρίθμητα ἀγριολούλουδα, μέ τό κελάηδημα τῶν ἀηδονιῶν στά φυλλωματα, μέ τό μελωμένο ἀρωματά τῶν ρεικιῶν, μέ τίς ἀγριοχαρουπιές, πού ροδίζουν μέσα στό πέλαγος τῆς πρασινάδας, μέ τούς μυστηριώδεις ψιθύρους τῶν νερῶν στ’ αὐλάκια τῆς πλαγιᾶς καὶ μέ τό θέαμα, κάτω ἀπό τά πόδια μας, τοῦ γλαυκοῦ, φωτεινοῦ καὶ ἀπέραντου Αἰγαίου...”

Κώστας Οὐράνης

81. ΥΜΝΟΣ ΤΟΥ ΠΗΛΙΟΥ

‘Η πλάση, ἡ παντοδύναμη κι ἀπόνετη μητέρα
γιά σένα δέν ἐστάθηκε καθόλου ἀκριβοχέρα.

“Αν ἔδωσε σ’ ἄλλο βουνό ψῆλος καί περηφάνια,
κι ἄλλο βουνό ἂν τό σκέπασε μέ λόγγους καί ρουμάνια,
κι ἄλλο βουνό ἂν στεφάνωσεν δλοχρονίς μέ χιόνια,
μάζεψε ἀπ’ ὅλα τά βουνά τή μοιρασμένη χάρη,
τήν ἔσμιξε καί σ’ ἐπλασε, βουνό, βουνῶν καμάρι!

Κι ὅταν ἀτόφιο καί βαρύ καί παγωμένο χιόνι
ἀπό τά πόδια ὡς τήν κορφή πέφτει καί σέ πλακώνει,
μαρμαρωμένο φαίνεσαι καθώς στά παραμύθια.

Μά ἔχεις κρυμμένη τή ζωή στά παγωμένα στήθια,
κι ἄμα προβάλει ὀλόφεγγος ὁ ἥλιος ἀπ’ ἀγνάντια,
τό μάρμαρο σπᾶ καί γεννᾶ σμαράγδια καί διαμάντια.

Σμαράγδια τά ρουμάνια σου, διαμάντια τά νερά σου
ἀπλώνονται, σκορπίζονται, χύνονται ὀλόγυρά σου,
χαρίσματα ἀξετίμητα καί δῶρα εὐλογημένα
στά είκοσιτέσσερα χωριά, πού κρέμονται ἀπό σένα.
Καί δίνεις στίς ζωές ζωή, φέρνεις στίς χάρες χάρη,
περήφανο καί σπλαχνικό βουνό, βουνῶν καμάρι!

«Γαλήνη»

Γεώργιος Δροσίνης

82. Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΤΗΣ ΛΙΜΝΗΣ

Καθώς ἔστριψε τό αὐτοκίνητο γιά μία τελευταία φορά, δέν ἀκούστηκε τίποτε ἄλλο παρά μονάχα τοῦτο: "Α ! Βρισκόμαστε στά πόδια τῆς λίμνης τῆς Ὀρεστιάδας, ἀντίκρυ στήν Καστοριά. Καί ὁ ἥλιος κοκκίνιζε περισσότερο τίς στέγες τῶν σπιτιῶν κι ἔκανε τά δόλόστρωτα νερά νά φωσφορίζουν.

"Ο τόπος αὐτός δέν εἶναι μόνο μοναδικός ἀπό τό Ταίναρο ὡς τή Ροδόπη ἀπό ἀποψη τοποθεσίας: εἶναι καὶ ἀξιαγάπητος γιά τόν πραγματικό πολιτισμό, πού γίνεται σημαντικότερος ἐδῶ πάνω, ἀνάμεσα στοὺς ἀκραίους σταθμούς τῆς χώρας. 'Η πρώτη ἐντύπωση εἶναι καταπληκτική· ἡ δεύτερη κάτι περισσότερο: μαγευτική. 'Ο ἀναγνώστης μου πρέπει νά φανταστεῖ, ἂν φυσικά δέ διαθέτει τήν προσωπική του ἐντύπωση, ἔνα θαυμάσιο κύπελλο ἀκύμαντων νερῶν, στεφανωμένο δόλογυρα ἀπό γραφικά βουνά, γεμάτα δροσερά χωριουδάκια, τεχνουργημένο ἔξακόσια μέτρα πάνω ἀπό τή θάλασσα. Μιά γλώσσα στεριᾶς, πού μπαίνει βαθιά μέσα στό κύπελλο τοῦτο καὶ καταλήγει σέ κομψό ἀνασκήνωμα, σ' ἔνα λόφο πλασμένο γιά τήν πιό μακάρια δύνειροπόληση. Καὶ στό στενότερο μέρος τῆς γλώσσας αὐτῆς, ἀνάμεσα στήν ὑπόλοιπη στεριά καὶ στό λόφο, πενήντα μέτρα στό ψηλότερο σημεῖο της, ἐπάνω ἀπό τά νερά τῆς λίμνης, χτισμένη μία πολιτεία, πού παρ' ὅλο τό ἔξανάνιωμά της, διατηρεῖ ἀπείραχτο τό μεσαιωνικό χαρακτήρα της.

Πανύψηλα δέντρα διαγράφουν ἀναπαυτικά σχήματα ὄλογυρα στήν ἀκρογιαλιά. Οἱ λόφοι γύρω πρασινίζουν, τά σπίτια τῆς πολιτείας μέ τούς ἔγλινους σκεπαστούς ἔξωστες καὶ τίς σκιερές αὐλές ἢ μέ τίς βεράντες καὶ τά μπαλκόνια τοῦ σύγχρονου ρυθμοῦ ἀνθίζουν καὶ φεγγοβολοῦν σέ ἀπίστευτη ποικιλία χρωμάτων. Οἱ γλάστρες εἶναι κατάφορτες ἀπό τήν ἀτε-

λεύτητη ἀνθοφορία τους, οἱ κῆποι γεμίζουν μέ τά πλατιά, καταπράσινα φύλλα καὶ τά ματάκια τῶν ἀνοιγμένων μπουμπουκιῶν. Σκιά καὶ σιωπή βασιλεύει στά λιθόστρωτα τῆς πολιτείας, πού δέν τά αἰσθάνεται κανείς βασανιστικά στά πόδια του, μέ τόν ἀτελεύτητο ἀνήφορο καὶ κατήφορό τους, γιατί τόν ξεκουράζει ἡ γαλήνη καὶ ἡ δροσιά. Στή λίμνη κάτω ἐλαφρά μονόξυλα ἀνοίγουν τ' αὐλάκια τους στό νερό· ψαράδες συναθροίζουν τό χρυσάφι τῆς λίμνης, τά ποικιλότατα ψάρια της, πού πουλιοῦνται σέ δλη τή γύρω περιοχή καὶ ἀκόμη μακρύτερα. Ἀμέριμνα παιδιά τραγουδοῦν. Κουρασμένοι στρατοκόποι κάθονται στό στηθαῖο τοῦ περιφερειακοῦ δρόμου καὶ ἀναπαύουν τόν κόπο τους. Νομίζει κανείς πώς βρίσκεται μπροστά σ' ἔνα κομμάτι γῆς καὶ θάλασσας.

Τά νέα σπίτια, πολυώροφα, ἄνετα, φωτεινά, ἀνθισμένα, εὐχάριστα παίρνουν τή θέση τους μέ κάποιο μέτρο καὶ μέ κάποιο σχέδιο σιμά στά παλιά ἀρχοντικά, πού σέ κάνουν νά τά σέβεσαι μέ τήν καλή τους διατήρηση καὶ μέ τόν ἀέρα τῆς πραγματικῆς ἀρχοντιᾶς τους. Καί οἱ παλιές ἐκκλησίες, καμιά ἑβδομηνταριά, πλουσιότατες σ' ἐσωτερική διακόσμηση, κομψότατες στήν ἀρχιτεκτονική τους, σοῦ ἐμπνέουν κατάνυξη.

Ἡ Καστοριά βρίσκεται σέ γεωγραφικό σημεῖο νευραλγικό κι αἰῶνες πολλούς ὑπῆρξε κάστρο παρά πολιτεία. Ἀπομένουν ἀκόμη μερικά σημαδια τῶν παλιῶν της τειχῶν, μέ τούς ὀχυρωμένους πύργους καὶ τή μοναδική τους πύλη. Καί κράτησε σ' εύτυχισμένους καὶ δυστυχισμένους καιρούς ἀπειραχτη τήν ἔθνική ὑπαρξή της, τήν ἐμπορική καὶ βιοτεχνική της δραστηριότητα καὶ τήν πνευματική της καρποφορία. Οἱ ἐκκλησίες της εἶναι ἀπό τά χαρακτηριστικότερα δείγματα τῆς μεγάλης ἀκμῆς της. Οἱ "Ἄγιοι Ἀνάργυροι, ὁ "Άγιος Στέφανος καὶ οἱ Ταξιάρχες εἶναι οἱ παλιότερες ἀπό τίς ἐκκλησίες αὐτές.

‘Η πολλή προκοπή εἶναι τό χαρακτηριστικό γνώρισμα τῶν Καστοριανῶν. “Οταν βλέπει κανείς τόν κομψό καί πολιτισμένο κόσμο, πού γεμίζει τό καλοκαίρι τούς δρόμους τῆς Καστοριᾶς, καί τήν εύγένεια καί προθυμία τῶν μόνιμων κατοίκων της, συμπεραίνει πολύ εύκολα πώς κάποιο μυστικό πρέπει νά ὑπάρχει, ίμανό νά δικαιολογήσει μία τέτοια ἔξελιξη σέ μία ἀκραία πολιτεία μέ δέκα χιλιάδες ψυχές. Καί τό μυστικό αὐτό συνοψίζεται σέ μία μόνο λέξη: γουναρικά!

Οι Καστοριανοί εἶναι γουναράδες ἐδῶ καί πεντακόσια χρόνια. Σορπισμένοι στά πέρατα τῆς γῆς, κατεργάζονται τό δέρμα τῶν ζώων καί ντύνουν τίς κυρίες ὅλων τῶν ἡπείρων μέ ἀφρούς μαλακῶν τριχωμάτων. Ἀνοίγουν μεγάλα καταστήματα στήν ’Αθήνα, στό Παρίσι, στό Λονδίνο, στή Λιψία, στή Βενετία (παλαιότερα), στή Νέα Υόρκη καί σχηματίζουν τεράστιες περιουσίες. Πολλοί ἀπό αὐτούς θυμοῦνται καί τίς ἀνάγκες τῆς μικρῆς τους πατρίδας καί στέλνουν γιά σχολεῖα, γιά δρόμους, γιά ὑδραγωγεῖα, γιά ἔνα σωρό ἔθνικούς καί φιλανθρωπικούς σκοπούς. “Οσοι πάλι μένουν ἐδῶ, μαθαίνουν ἀπό μικροί νά δουλεύουν τά ὀραῖα τριχωτά δέρματα. Καί εἴτε στά σπίτια τους εἴτε σέ βιοτεχνικά ἔργαστρια, ἔξασφαλίζουν ὅχι μόνον τό φωμί ἀλλά καί τήν καλοπέρασή τους μέ τή μοναδική τούτη ἀπασχόληση τοῦ τόπου. Καί λέω «μοναδική», γιατί οἱ περισσότεροι Καστοριανοί εἶναι γουναράδες!

Πῆγα καί σέ σπίτια καί σ' ἔργαστρια. Εἰδα στά κατώγια στοιβασμένα τά δέρματα, πού ἔρχονται ἀπό τήν Εύρωπη καί τήν ’Αμερική, γιατί οἱ Καστοριανοί δέ δουλεύουν παρά σέ περιορισμένη ἔκταση δόλοκληρα δέρματα ζώων. ‘Η ἀπαράμιλλη ἴκανότητά τους ἔγκειται (βρίσκεται) στή χρησιμοποίηση τῶν μικρῶν κομματιῶν, πού μένουν στούς μεγάλους οἴκους τοῦ ἔξωτερικοῦ ὕστερ’ ἀπό τό κόψιμο τῶν γουναρικῶν ἀπό τά δέρματα τῶν ζώων. Αὐτά ἔκεινοι θά τά πετοῦσαν

άχρησιμοποίητα, ጾν δέν τά ἔπαιρναν οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν γουναρικῶν τῆς Καστοριᾶς καὶ δέν τά ξαναδούλευαν μέ τήν καταπληκτική λεπτότητα τοῦ χεριοῦ τους οἱ Καστοριανοί!

Εἶδα καὶ τό περιεχόμενο τῶν δεμάτων αὐτῶν. Χιλιάδες μικρά μαλλιαρά κομματάκια, πού πολύ πρόθυμα θά τά πετοῦσε κανείς στά σκουπίδια. Μά ὁ γουναράς τῆς Καστοριᾶς τά παίρνει, τά ξεχωρίζει ἔνα μέ ἀφάνταστη ὑπομονή, ἀνάλογα μέ τό εἶδος τοῦ ζώου, μέ τήν ποιότητα τῆς τρίχας, μέ τό χρῶμα, μέ τό μάκρος. Κόβει καὶ πετάει τ' ἄχρηστα, προσέχοντας μήν καταστρέψει καὶ μία μόνο χρήσιμη τρίχα, τά ράβει ἔπειτα μέ τήν εἰδική ραπτομηχανή, τά χρωματίζει, ጾν χρειάζεται. Καί τά ξαναστέλνει στήν Εύρωπη ἢ στήν Ἀμερική σέ μεγάλα δμοιόμορφα κομμάτια, πού θά γίνουν πολύ εύκολα ζακετάκια, πανωφόρια, καὶ θά πουληθοῦν εύκολότερα, σέ τιμές κατώτερες, πολύ κατώτερες ἀπό τά μονοκόμματα.

"Ετσι οἱ Καστοριανοί γουναράδες ρυθμίζουν τό παγκόσμιο ἐμπόριο τῶν γουναρικῶν, εἰσάγουν στόν τόπο συνάλλαγμα καὶ κερδίζουν καὶ οἱ ἴδιοι πολλά. Τοῦτο ἔξηγεῖ καὶ τήν ἀπίστευτη εύκολία πού χάρακτηρίζει τίς ἀποδημίες τους. Πᾶνε στούς ξένους τόπους, σάν νά πηγαίνουν σ' ἔνα κοντινό χωριό, μαθαίνουν ξένες γλώσσες, ὡφελοῦνται ἀπό τόν πολιτισμό τῶν ἄλλων.

Μά ἡ νοσταλγία τῆς πατρίδας μένει πάντα ἀγιάτρευτη. Δέν ἀπάντησα ὡς τώρα Καστοριανό πού νά μή μοῦ παινέψει μέ παράπονο καὶ μέ πόνο τήν Καστοριά.

I. M. Παναγιωτόπουλος

83. ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΠΟΛΛΩΝΑ ΣΤΟΝ ΠΛΟΥΤΩΝΑ

Ἔταν πολύ τό ἀνοιξιάτικο φῶς, ὅταν φτάσαμε στήν εἶσοδο τῆς μεγάλης σπηλιᾶς, τρία περίπου χιλιόμετρα ἔξω ἀπό τά 'Ιωάννινα, καὶ μαζί μέ πολλούς ἄλλους εἴδαμε πώς ἐπρεπε νά προχωρήσουμε ἀνάμεσα σέ σκιές. "Ἐνας πρόχειρος ἡλεκτροφωτισμός εὐκόλυνε τό περπάτημά μας, δηλαδή τό σκαρφάλωμά μας, χωρίς νά διαλύει τό μυστήριο. Καί ὅλοι εἶχαμε τήν αἰσθηση πώς ὁ Ἀπόλλωνας, πού ἔλαμπε πάνω στήν ἡπειρωτική γῆ, μᾶς παράδωσε στόν Πλούτωνα καὶ στό σκοτάδι του.

'Η φήμη τοῦ σπηλαίου εἶναι μεγάλη, ὅσο καί ἂν ἡ ἱστορία του περιορίζεται ἀκόμη σέ λίγα ἔξαριθμένα στοιχεῖα. Μᾶς εἶχαν πεῖ πώς θά ἴδοῦμε πολλά καὶ θαυμάσια, μέ τά πρῶτα ὅμως βήματα καὶ ἀπό τίς πρῶτες πληροφορίες, πού πήραμε ἀπό τόν πρόθυμο συνοδό μας, καταλάβαμε πώς μᾶς περίμεναν περισσότερα.

'Η σπηλιά τοῦ Περάματος τῶν 'Ιωαννίνων ἔχει ἡλικία πού ἀκόμη δέν τή μέτρησε, καθώς μᾶς ἔξήγησαν, ἡ ἐπιστήμη. "Ερχεται ἀπό τόν πολύ παλιό καιρό, ἀπό τούς μακρινούς αἰώνες, πού ἀγωνίζεται ὁ ἀνθρωπος νά τούς βάλει στή σειρά καὶ νά τούς ἀποκρυπτογραφήσει, καὶ ὅμως κάθε τόσο τούς χάνει μέσα στό προϊστορικό σκοτάδι. "Ερχεται ἡ σπηλιά τοῦ Περάματος ἀπό τούς μυθικούς χρόνους, πού ἡ γῆ ἀρχισε νά παίρνει μορφή καὶ ὁ ἀνθρωπος ν' ἀντρειεύει καὶ νά παλεύει μέ τά θηρία ἡ μέ τά πνεύματα. Κατασκευή πανάρχαια ἡ σπηλιά τῆς 'Ηπείρου, μυστικό τῆς γῆς, πού τακτοποιεῖ τίς δυνάμεις της, τό χῶμα της, τίς πέτρες της, τά μέταλλά της, τά ποτάμια της, τίς πηγές της, ὅπως θέλει αὐτή καὶ ὅπως δέν μπορεῖ νά παρακολουθήσει καὶ νά καταλάβει ὁ ἀνθρωπος.

Τή θύρα τής τήν κράτησε κλειστή ὡς πρίν ἀπό λίγα χρό-

νια. Τήν ἄνοιξαν στόν πόλεμο τοῦ 1940 σέ ὥρα ἀνάγκης καὶ στήν κατοχή. Ἀργότερα πέρασαν οἱ ἐπιστήμονες πιὸ μέσα καὶ ἔφτασαν σέ βάθος, στά δχτακόσια πενήντα μέτρα. Καί τί εἶδαν, δηλαδὴ τί ἀνακάλυψε ἡ πείρα τους καὶ ἡ μελέτη, θά μᾶς τό εἰποῦν αὔριο, μεθαύριο, ἵσως καὶ σέ μερικά χρόνια. Τί βλέπει ὅμως ὁ κάθε ἐπισκέπτης, αὐτός πού βρίσκεται μπρός στήν κρυφή ὁμορφιά τῆς γῆς καὶ δέν ἐνδιαφέρεται γιά τήν ιστορία της, μποροῦμε νά τό εἰποῦμε καὶ τώρα.

Ἡ πρώτη μας ἐκπληξη ὑποχρεώνει τό συνοδό νά μᾶς προειδοποιήσει. Μᾶς βλέπει ἀφωνους ἐμπρός στούς σταλακτίτες καὶ στούς σταλαγμίτες τῆς εἰσόδου καὶ μᾶς βεβαιώνει μέ τήν εὔσυνειδησία τουριστικοῦ ὑπαλλήλου, πού δφείλει νά πολλαπλασιάσει τό ἐνδιαφέρον τῶν ἐπισκεπτῶν: «Ἀκόμη δέν εἴδατε τίποτε!». Μᾶς ὑπόσχεται πολλά, ἀλλά καὶ μᾶς λέει κάθε τόσο νά προσέχουμε τά βήματά μας ἐπάνω στά σκαλοπάτια ἀπό τσιμέντο, πού ἔχουν κάμει, γιά νά διευκολύνουν τούς ἐπισκέπτες στήν ἔξερεύνηση τοῦ σπηλαίου. Πῶς ὅμως νά προσέχεις καὶ πῶς νά ἔχεις τά μάτια στά πόδια σου, ὅταν πρέπει διαρκῶς νά βλέπεις γύρω σου τή θαυμάσια, τήν ἀσύληηπτη ποικιλία μορφῶν καὶ σχημάτων, πού ἔχουν κρεμάσει οἱ σταλακτίτες ἢ ἔχουν ὑψώσει οἱ σταλαγμίτες σ' ἔνα βάθος, πού δέν τελειώνει καὶ ὅλο σέ προκαλεῖ καὶ ὅλο καινούρια πράγματα προβάλλει;

Ἐδῶ μία καθαρά σχηματισμένη σεβάσμια μορφή μέ μακριά μαλλιά καὶ πλούσια γενειάδα, ἐκεῖ ἔνα πουλί κρεμασμένο ἀνάποδα, παρακάτω ἔνα γυναικεῖο κεφάλι, ἔνα λουλούδι ἢ ἔνα τσαμπί σταφύλι, χίλια δύο ἀλλα πρόσωπα καὶ ἀντικείμενα, πού μοιάζουν μέ δ, τι ἔχουμε καὶ βλέπουμε ἔξω στόν ἥλιο. Καὶ ὅμως εἶναι ἀλλιώτικα, εἶναι οἱ ὁμορφιές καὶ οἱ αὐθαίρετες ἀναλογίες τοῦ σκοταδιοῦ, εἶναι ἡ ἀκίνητη ζωή τοῦ σπηλαίου, πού κάνει ἀτάραχη τήν πορεία της καὶ δέ βιάζεται καὶ

δέ νοιάζεται γιά τίποτε, πού ἀδιαφορεῖ προπάντων γιά ὅ, τι γίνεται πάνω στήν ἐπιφάνεια τῆς γῆς, στό φῶς, στούς ἀνθρώπους καὶ στόν κόσμο τους.

Πρίν περάσουμε στό σπήλαιο, προσπαθήσαμε νά ταχτοπινήσουμε τά διαβάσματά μας καὶ θυμηθήκαμε πώς ἔχει κι ἄλλες ἀξιόλογες σπηλιές ὁ τόπος μας, στόν Παρνασσό (τό Κωρύκειο ἀντρό), στήν Κρήτη, στή Μάνη, στήν Ἀντίπαρο, πώς ἔχει τίς δικές του σπηλιές, πολύ φημισμένες μάλιστα, καὶ ὁ ἄλλος κόσμος. Θυμηθήκαμε ἀκόμη πώς τό πιό μεγάλο σπήλαιο βρίσκεται στή Βόρειο Ἀμερική, στήν Πολιτεία Κέντακου καὶ μέ τά πέντε του πατώματα (τό τελευταῖο εἶναι ἑκατόν πέντε μέτρα κάτω ἀπό τήν ἐπιφάνεια τῆς γῆς) κάνει τόν ἐπισκέπτη νά τά χάσει. Μά δέν πέρασαν πέντε λεπτά καὶ ὅλα αὐτά τά ξεχάσαμε.

Είχαμε γύρω μας ἔνα ἀπίστευτα πλούσιο μουσεῖο γλυπτῶν καὶ θαυμάζαμε καὶ τρομάζαμε μπρός στόν ἀργό ρυθμό, πού θ' ἀκολούθησε ἡ δημιουργία αὐτοῦ τοῦ κόσμου.

Σταλαγματιά σταλαγματιά ἔγιναν ὅλες αὐτές οἱ μορφές, ὅλα αὐτά τά ζῶα καὶ τά φυτά, ὅλη αὐτή ἡ ὑπόγεια πλάση, μέσα σέ μιά νύχτα πού ποιός μπορεῖ νά εἰπεῖ πότε ἀρχίσε καὶ τί φωνές τοῦ κάτω κόσμου ἀκουσε, τί μυστικά κλείνει καὶ τί ἔχει νά διηγηθεῖ σέ ὅποιον μπορεῖ νά πάει κοντά τῆς καὶ νά καταλάβει τή γλώσσα τῆς.

Προχωρούσαμε, ὅλο προχωρούσαμε, ἀπό τή μία αἰθουσα στήν ἄλλη — ἡ ἐπιστήμη καὶ ὁ τουρισμός χώρισαν τό σπήλαιο σέ «αἰθουσες», στήν αἰθουσα τῆς Περσεφόνης κ.ἄ. —, στεκόμαστε λίγο κάτω ἀπό τούς σταλαχτίτες ἡ πάνω ἀπό τούς σταλαγμίτες, μέναμε σιωπηλοί καὶ ὁ θαυμασμός μας γινόταν ὀλοένα καὶ πιό μεγάλος τρόμος. Είχαμε μπρός μας καὶ τόν βλέπαμε σ' ἔνα καταπληκτικό του κατόρθωμα τό ρυθμό τῆς αἰωνιότητας, τόν ἀργό, τόν ἀδιάφορο γιά ὅλα, τόν

παντοδύναμο, τό θαυμάσιο αὐτό πλάστη. "Οταν δύμως φτάσεις νά ίδεις αὐτό τό ρυθμό, είναι σάν νά είδεις τό πρόσωπο του Θεού καί δέν μπορεῖς παρά νά τρομάξεις καί νά πέσεις νά προσκυνήσεις.

Μείναμε ἀρκετή ὥρα στή μεγάλη σπηλιά του Περάματος. Καί ὅταν βγήκαμε πάλι στό φῶς, βρήκαμε λίγο ὅ,τι ἀπλωνόταν γύρω μας, τά βουνά, τούς κάμπους, τά ζῶα, τά δέντρα, τά ἔργα του ἀνθρώπου. "Ολα αὐτά καί ὅλα τ' ἄλλα δέν ήταν πιά γιά μᾶς παρά μία ἐπιφάνεια, πού ζητοῦσε νά περάσει ἀπό τή φλούδα τῆς γῆς καί νά ψάξει, νά μάθει καί νά ίδει τούς κόσμους πού σκεπάζει, τίς δυνάμεις καί τίς ὀμορφιές πού κρύβει.

Πέτρος Χάρης

84. ΣΤΑ ΨΗΛΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΧΕΛΜΟΥ

Από τό Διακοφτό στά Καλάβρυτα

Από μικρό παιδί είχα τόν πόθο νά δῶ τά δυό μεγάλα μοναστήρια, πού είναι σκαρφαλωμένα στίς κορφές του Χελμού, κοντά στά Καλάβρυτα. τήν Αγία Λαύρα καί τό Μέγα Σπήλαιο. Ο πόθος μου αὐτός μεγάλωσε, ὅταν ἔμαθα πώς τό ταξίδι ἀπ' τό Διακοφτό στά Καλάβρυτα γίνεται μέ σιδηρόδρομο ὁδοντωτό. Μου ήταν δύσκολο νά καταλάβω τί χρειάζονται τά δόντια στό σιδηρόδρομο καί τί δόντια ήταν αὐτά.

"Γιτερά ἀπό δίωρο σιδηροδρομικό ταξίδι ἀπό τήν Πάτρα πρός τήν Αθήνα, βρίσκουμε τό Διακοφτό. Είναι βουτηγμένο κι αὐτό στήν πρασινάδα, ὅπως καί ὅλη ἡ πελοποννησιακή πα-

ραλία τοῦ Κορινθιακοῦ. Ἐκεῖ πρέπει νά διακόψουμε τό ταξίδι μας καὶ νά μποῦμε σ' ἄλλο τραῖνο. Μᾶς περιμένει στήν πίσω πλευρά τοῦ σταθμοῦ.

"Οταν τό πρωτοβλέπει κανείς, δέν μπορεῖ νά κρατήσει τά γέλια. Ἡ μηχανή καὶ τά βαγόνια δέν εἶναι μεγαλύτερα ἀπό ἕνα μικρό αὐτοκίνητο. Θυμίζουν τά πρωτοχρονιάτικα παιγνίδια τῶν παιδιῶν.

Καί ὅμως τό μικροσκοπικό αύτό τραῖνο κάνει τό δυσκολότερο σιδηροδρομικό ταξίδι στήν Ἑλλάδα. Ξεκινάει ἀπό τή θάλασσα καὶ σκαρφαλώνει 750 μέτρα ψηλά. Τόσο ὑψόμετρο ἔχουν τά Καλάβρυτα.

Μόλις ξεμακρύναμε λίγο ἀπό τόν κάμπο, μπήκαμε σέ μιά στενή κι ἀτέλειωτη χαράδρα· δίπλα στή γραμμή κυλοῦσε τά θολά καὶ πλούσια νερά του δ Βουραϊκός. Κάθετοι καὶ γυμνοί ὑψώνονται δίπλα μας οἱ βράχοι τῆς χαράδρας.

Τό τραῖνο πήγαινε σύρριζα στό βράχο, γιά νά μήν πέσει στό ποτάμι. Σέ πολλές μεριές ὁ βράχος ήταν βαθιά σκαλισμένος, γιά νά χωρέσει μέσα τό τραῖνο. Κι ὅταν καὶ μ' αύτό τόν τρόπο δέν μποροῦσε νά γλιτώσει, τρύπωνε σέ σκοτεινές σήραγγες κι ἔβγαινε στήν ἄλλη ἄκρη τοῦ βράχου.

Προχωρώντας βρίσκαμε ὁμαλότερες βουνοπλαγιές, κατάφυτες ἀπό ἀγριολούλουδα κι ἀγριόδεντρα. Αύτά, μαζί μέ τά πυκνά καὶ θεόρατα πλατάνια τῆς ποταμιᾶς, ὁμόρφωναν ὅλο τόν τόπο γύρω μας κι ἔκαναν τό ταξίδι γοητευτικό. Στίς περισσότερες ὅμως μεριές οἱ πανύψηλοι βράχοι ήταν ἄγριοι, ἀνήλιοι καὶ γυμνοί· ἀπορεῖ κανείς πῶς ρίζωσαν σ' αὐτούς μερικοί καχεκτικοί θάμνοι· ταράζονται διαρκῶς ἀπό τόν ἀέρα καὶ φαίνονται πῶς τρέμουν μήν πέσουν κάτω στήν ἄβυσσο τοῦ Βουραϊκοῦ.

Κι ὁ Βουραϊκός μέ τό ρόχθο τῶν πλούσιων νερῶν του σκόρπιζε γύρω του τήν ίδιαιτερη μουσική του· κι οἱ συχνοί

καταρράχτες του είχαν άπεριγραπτη φυσική μεγαλοπρέπεια.

Σέ κάποιο σημείο, πού δρόμος γινόταν πολύ άνηφορικός, είδαμε έπιτέλους τί θά πεῖ όδοντωτός σιδηρόδρομος. Στή μέση άπό τίς δυό σιδερένιες γραμμές ήταν άλλες δυό, κοντά κοντά, κι ἔμοιαζαν σάν μεγάλα χοντρά πριόνια μέ τά δόντια πρός τά ἐπάνω. 'Επάνω σ' αύτές θά κυλοῦσαν άλλοι τροχίσκοι, ὅχι σάν τούς συνηθισμένους τῆς ἀτμομηχανῆς πού κυλοῦν ἐπάνω στίς γνωστές γραμμές· αύτοί είχαν δόντια ὀλόγυρα, πού χώνονταν ἀνάμεσα στά δόντια τῶν μεσαίων γραμμῶν. "Ως τήν ὥρα ἔκεινη οἱ όδοντωτοί αύτοί τροχοί ἔμεναν ἀχρησιμοποίητοι· ἀμά δύως φτάσαμε στήν όδοντωτή γραμμή, ἀκόύμπησαν σ' αὐτή κι ἔτσι ταξιδεύαμε μέ διπλούς τροχούς.

Μ' αύτό τόν τρόπο ἡ μηχανή εἶναι ἀσφαλισμένη.

"Αν συμβεῖ καί πάθει τίποτε ἔκει στόν ἀνήφορο, σταματάει στόν τόπο· χωρίς τούς όδοντωτούς τροχούς, σέ τέτοια κακή

ώρα, θά κατρακυλοῦσε πίσω καὶ θά συντριβόταν μέ τό βαγόνι καὶ τούς ἐπιβάτες μαζί.

Καὶ πάλι δέν ἦταν ὅλη ἡ γραμμή ὀδοντωτή. Πιὸ ἐπάνω, ὅπου δὲ τρόπος ἦταν ὁμαλότερος, βρήκαμε πάλι τὴ συνηθισμένη γραμμή.

Γιά τά 22 χιλιόμετρα ὅλης τῆς διαδρομῆς τό τραινάκι μας χρειάστηκε δυόμισι ώρες. Ἀλλά θά ἥμαστε εὐχαριστημένοι νά βάστοῦσε καὶ πιὸ πολὺ. Δέ χορταίναμε τίς φυσικές ὄμορφιές, πού μᾶς τριγύριζαν ἀπό παντοῦ. Λίγο λίγο, ἀπό τά πεῦκα καὶ τά πουρνάρια ἀνεβαίναμε στά βαθυπράσινα ἔλατα τοῦ Χελμοῦ.

Ἡ κοιλάδα τοῦ Βουραϊκοῦ ἐξακολουθοῦσε νά εἶναι στενή καὶ τά νερά του κατρακυλοῦσαν πάντα μέ ὄρμή. Πολλές φορές νόμιζε κανείς πώς θά μποροῦσε, ἀπλώνοντας τά χέρια του, νά φτάσει καὶ τούς δυό ἀντιμέτωπους βράχους.

Καὶ τό τραινάκι μας ὅλο κι ἀνέβαινε τόν ἀνήφορο βογκώντας καὶ ταράζοντας τὴν ἡσυχία τῶν γύρω βουνῶν μέ τούς βόγκους του καὶ τή φλύαρη·σφυρίχτρα του.

Χωρίς ἄλλο σί δυό πλευρές τῆς χαράδρας αὐτῆς, πού κράτησε ὅσο καὶ τό ταξίδι μας, ἦταν κάποτε ἐνωμένες. Ὁπου στή μιά πλευρά ὁ βράχος προβάλλει πρός τά ἔξω, στήν ἀντικρινή φαίνεται ἔνα βαθούλωμα· ὅστε, ἀν μπορούσαμε νά σπρώξουμε τίς δυό πλευρές, θά ταίριαζε εύκολα ἡ μιά μέ τήν ἄλλη. Ποιός ζέρει, ἐδῶ καὶ χιλιάδες χρόνια, ποιός τρομερός σεισμός ἀνοίξε τόν τόπο καὶ σχημάτισε τή χαράδρα πού βλέπουμε, κι ἔτσι βρήκανε σ' αὐτή διέξοδο τά νερά τοῦ Βουραϊκοῦ, πού ἔρχονται ἀπό πολύ μακριά, ἀπό τόν Ἐρύμανθο.

Κάποτε φτάσαμε στά Καλάβρυτα· εἶναι μιά μικρή πολιτεία μέ δυό χιλιάδες ψυχές καὶ μέ ἀφθονα δέντρα καὶ νερά.

‘Αγία Λαύρα

Πολύ πρωί τήν ἄλλη μέρα τραβήξαμε γιά τήν ‘Αγία Λαύρα’ δέν ἀπέχει οὕτε πέντε χιλιόμετρα. Μέ βαθιά συγκίνηση ἀντικρίσαμε σέ λίγο τό μοναστήρι, κατάκορφα σ’ ἔναν κατάφυτο λόφο, ὁχτακόσια μέτρα ψηλότερα ἀπό τή θάλασσα.

Φτάσαμε στόν ιστορικό πλάτανο, πού ἔγινε τό μεγάλο πανηγύρι τοῦ 21. Δίπλα του ὑψώνεται καί τώρα ἡ ἐκκλησία, πού λειτουργήσε ὁ Γερμανός στίς 25 Μαρτίου. “Οταν μπῆκα νά προσκυνήσω, ἀθελα θυμήθηκα τούς στίχους τοῦ Βαλαωρίτη:

“Ποιός εἶν’ ἔκενος ὁ παπάς, πού μ’ ὅψη ἀναμμένη σάν φῶς ἀπό τῆς ἐκκλησιᾶς τό ‘Ιερό προβαίνει;».

‘Ηταν ὁ Γερμανός τῶν Πατρῶν. Δεσπότης κι ὀπλαρχηγός μαζί. Τόν τριγύριζαν ὅλοι οἱ καπεταναῖοι τοῦ Μοριᾶ. ‘Η λειτουργία τελείωσε. ‘Ο Γερμανός βγάζει τό χρυσοκέντητο λάβαρο τῆς Ωραίας Πύλης καί τό κρεμάει σ’ ἔνα κοντάρι σάν σημαία. Φορώντας ἀκόμη τήν ὄλοχρυση στολή του, βγαίνει ἀπό τήν ἐκκλησία καί σταματάει ἀποκάτω στόν πλάτανο. Παπάδες, παλικάρια καί καπεταναῖοι τόν ἀκολουθοῦν. Κάποια στιγμή ὑψώνει τό Λάβαρο καί ὅλοι γονατίζουν. Ρωτάει:

① «Ποιός θέλει τή σημαία μου; ποιό χέρι τήν ἀξίζει;

Τό χέρι ἀπλώνει ὁ Μοριάς· ἡ Ρούμελη τήν πιάνει.

Τό Σούλι τήν ἀναζητᾷ· τήνε ζηλεύει ἡ Μάνη.

Κι ὁ ‘Τψηλάντης, ἄρρωστος, ἀπό τή φυλακή του μέ δάκρυα τήν εὐλογεῖ καί σβήνετ’ ἡ ψυχή του»①

“Αν καί ἦταν τοῦ Εὔαγγελισμοῦ, ὁ Γερμανός ψάλλει τό Χριστός ἀνέστη· ἥθελε νά δηλώσει μ’ αὐτό τῆς Πατρίδας τήν ‘Ανάσταση. “Ολοι κλαῖνε ἀπό συγκίνηση κι ὀρκίζονται στό Λάβαρο νά ἐλευθερώσουν τήν ‘Ελλάδα ἡ νά σκοτωθοῦν. Τά

καριοφίλια βροντοῦν κι οἱ ραχοῦλες τοῦ Χελμοῦ ἀντιλαλοῦν στά πέρατα τῆς γῆς τῇ μεγάλῃ ἀπόφαση.

Στὸ θησαυροφυλάκιο τοῦ μοναστηριοῦ σώζεται τὸ Λάβαρο· διατηρεῖται πολὺ καλά· στό ἐπάνω μέρος φαίνεται ἡ τρύπα πού τοῦ ἔκαμε μιά τούρκικη σφαίρα στή μάχη τῶν Καλαβρύτων.

Πολλούς θησαυρούς βλέπει ὁ ἐπισκέπτης ἐκεῖ· μέσα· Εἰκόνες ἀρχαιότατες· εὐαγγέλια χειρόγραφα, ντυμένα μέ χρυσάφι καὶ στολισμένα μέ πολύτιμα πετράδια· σταυρούς πολύτιμους· λείψανα ἀγίων σέ πολυτελεῖς θῆκες· χρυσοστόλιστα ἀμφια· ἔγγραφα ἀρχαιότατα σέ μεμβράνες. "Ολα τά θαύματα κι ὅλα τά εἶδα μέ βαθύ σεβασμό· ἀλλά σάν ἀντίκρισα τό Λάβαρο, ἔμεινα ἀφωνος ἀπό συγκίνηση.

Κι ἔνα ἄλλο συγκίνησε πολὺ τήν ψυχή μου: ἔνα πατριαρχικό ἔγγραφο ἥταν κρεμασμένο στόν τοῖχο μέ χρυσή κορνίζα κι εἶχε τήν ὑπογραφή τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ε'. Κοίταζα ὡρα πολλή τήν ὑπογραφή μέ κατάνυξη· ἥταν γραμμένη μέ τό ἴδιο χέρι, πού δέθηκε κάποτε μέ χοντρό σκοινί καὶ τραβιόταν ἀπό τόν ὄχλο στά σοκάκια τῆς Πόλης. "Ενας ἀκόμη μάρτυρας ἀπό τούς πολλούς, πού χάρισε ἡ ἔκκλησία στήν πατρίδα μας.

Μέγα Σπήλαιο

Γυρίζουμε μέ τό τραῦνο ἀπ' τά Καλάβρυτα στό σταθμό τοῦ Σπηλαίου. Τό μοναστήρι ἀπέχει μιά ὡρα περίπου ἀπ' τό σταθμό καὶ δέ φαίνεται ἀπ' τό δρόμο. Εἶναι κολλημένο σ' ἔνα βράχο; ὅπως οἱ φωλιές τῶν χελιδονιῶν στούς τοίχους τῶν σπιτιῶν. Εἶναι σέ ὑψος χίλιων μέτρων, μέσα στά ἔλατα.

'Η διαδρομή ἀπό τό σταθμό στό Σπήλαιο εἶναι γοητευτική. Φυτεῖες ἀπέραντες. Ἀτελείωτες οἱ ἀνθισμένες τριανταφυλλιές. Κι ἀνάμεσα σέ τόση ἀνθιση, μιά ἀπέραντη παράταξη ἀπό κυψέλες. Νερά τρέχουν παντοῦ μέσα στούς κή-

πους, μέλισσες βοιμβοῦν, ἀηδόνια κελαγδοῦν, κουδούνια προβάτων ἀντιβοοῦν ἀπό τά βράχια· καί συχνά σκεπάζει ὅλο τό θύρυβο αὐτό ἡ γλυκόλαλη καμπάνα τοῦ μοναστηριοῦ.

Μέσα σέ μιά βαθιά σπηλιά τοῦ βράχου βρέθηκε στά 362 μ.Χ. μιά ἀπό τίς τρεῖς εἰκόνες τῆς Παναγίας, πού ἔκαμε ὁ Ἀπόστολος Λουκᾶς. Δέν εἶναι εἰκόνα ζωγραφισμένη, εἶναι ἄγαλμα καμωμένο ἀπό κερί καί μαστίχα. Εἶναι τό μοναδικό ἔργο πλαστικῆς πού ἔχει ἡ ἐκκλησία μας. Διατηρεῖται λαμπρά μέσα σ' ἀσημένια θήκη, γεμάτη ἀπό πολύτιμα ἀφιερώματα.

Στήν ἴδια σπηλιά ἔβγαινε καί βγαίνει καί τώρα ἀκόμη ἀστείρευτο νερό. Ἐκεῖ χτίστηκε ἔνα ἐκκλησάκι καί δίπλα σ' αὐτό κόλλησαν τό κελί τους οἱ δύο καλόγεροι πού βρῆκαν τήν εἰκόνα.

Δέν ἔλειψαν κι ἀπό τό Σπήλαιο οἱ βαρβαρικές ἐπιδρομές· γι' αὐτό κι οἱ οἴ καλόγεροι ἀναγκάστηκαν νά χτίσουν ἐπάνω στό βράχο τοῦ μοναστηριοῦ ἔναν τρίπατο πολεμικό πύργο.

"Οταν ὁ Ἰμπραήμης κατάκλυσε ὅλο τό Μοριά, ζήλεψε καί τούς θησαυρούς τοῦ μοναστηριοῦ κι ἔκαμε ἐκστρατεία ὀλόκληρη, γιά νά τό κυριέψει. Τριακόσιοι καλόγεροι, βοηθούμενοι κι ἀπό ἄλλα τόσα παλικάρια, ἔφεραν ἀντίσταση τρομερή. Καί τό μοναστήρι σώθηκε.

"Οταν τελείωσα τό προσκύνημα τοῦ μοναστηριοῦ, ἀνέβηκα στόν πύργο· οἱ τέσσερις τοῖχοι κι ἡ στέγη σώζονται ὅπως ἦταν· μιά μαρμάρινη πλάκα, τοποθετημένη στήν εἰρόδο, θυμίζει στό διαβάτη τή φονική μάχη, πού ἔγινε στίς 24 Ιουνίου 1827. Κι ἔνα κανονάκι στήν αὐλή, ἀφωνο κι ἔρημο στή μοναξιά τοῦ βουνοῦ, συλλογιέται πόσες φορές ἀντιλάλγσαν τή βροντερή φωνή του οἱ λαγκαδιές κι οἱ κορφοῦλες τοῦ Χελμοῦ.

Ξαπλωμένος στόν ἵσκιο τοῦ πύργου, φαντάστηκα τούς ταπεινούς καλόγερους, γεμάτους πατριωτική καί θρησκευ-

τική φλόγα, νά ύψωνονται ἀλύγιστοι μπροστά στό χαλαστή του Μορια. ξαναθυμήθηκα τή λειτουργία του Γερμανοῦ· πέταξε ὁ νοῦς μου στήν πόρτα πού κρεμάστηκε ὁ Πατριάρχης· θυμήθηκα τή θυσία του Παπαφλέσσα καί τό μαρτύριο του Διάκου καί τόσων ἄλλων ἀμέτρητων κληρικῶν. Κι εἶπα μέσα μου:

Ράσο, εὐλογημένο ράσο! Πόσο σφιχτά ἀντάμωσες στήν ψυχή σου θρησκεία καί πατρίδα! Πόσα βάσανα τράβηξες καί γιά τίς δυό! "Οταν πρωτοηρθαν τά χρόνια τῆς σκλαβιᾶς, ὅλοι οἱ ἄρχοντες κι οἱ σοφοὶ ἔφυγαν ἀπό τήν Πόλη στήν Ἰταλία. Κι ὁ φτωχός ὁ ραγιάς, σάν ἥρθε στόν ἑαυτό του ἀπό τήν πρώτη ταραχή, δέν εἶδε κανέναν ἄλλο γύρω του παρά τό κουρελιασμένο ράσο του παπᾶ. Ἐκεῖνος ὁ ἀπλοϊκός παπάς δούλευε ὅλη μέρα στό χωράφι του· καί σάν νύχτωνε καλά, τράβιοῦσε γιά κανένα ἐρημοκλήσιν' ἀνοίξει τό κρυφό σχολειό. Κι ἐκεῖνος ὁ ἀδύνατος παπάς, μέ τή φλόγα τῆς ψυχῆς του, ἔχυνε βάλσαμο στόν πόνο του ραγιά ὅλα τά χρόνια τῆς σκλαβιᾶς.

Α Ωΐδιος ὁ παπᾶς ἀφηγε τό θυμιατό κι ἔπιανε τό καριοφίλι· καί τό εὐλογημένο ράσο ἀγέμιζε πάντα μπροστά σέ κάθε πόλεμο καί σέ κάθε χαλασμό. Κι ἔσωσε τή θρησκεία μας καί τήν πατρίδα μας μαζί.

Ράσο, εὐλογημένο ράσο! Δίπλα στόν τάφο του "Αγνωστου Στρατιώτη, πού ὅλοι οἱ λαοί ύψωνουν, γιά νά τιμήσουν τά θυσιασμένα νιάτα, ἀξίζεις νά σου ύψωσουμε ἔνα σεμνό μνημεῖο καί νά γράψουμε ἐπάνω:

ΣΤΟΝ ΑΓΝΩΣΤΟ ΙΕΡΕΑ

τοῦ Ταῦγετου βλέποντας τήν διοπράσινη κοιλάδα ἀναπολοῦμε
ὅλη τήν ιστορία τῆς ἀρχαίας Σπάρτης, πού τ' ὅνομά της εἶναι
γραμμένο μ' αἰώνια γράμματα, γιά νά τά διαβάζουν ὅλες οἱ
γενιές τοῦ κόσμου καί νά τή θαυμάζουν.

Παράξενα ἔρείπια βλέπουμε στήν πρωτεύουσα αὐτή τοῦ
δεσποτάτου τοῦ «Μορέως» πού εἶχε τά ἀνάκτορα τῶν Πα-
λαιολόγων καί ἀργότερα, στή φραγκοκρατία, τῶν Βιλλαρ-
δουίνων. Ἡ Περίβλεπτος, ἡ Παντάνασσα, ὁ "Αγιος Δημή-
τριος, ἡ Ἀγία Σοφία καί ἄλλες βυζαντινές ἐκκλησίες μέ τούς
τρούλους τους διατηροῦνται ἀκόμη. Μέσα στόν "Αγιο Δη-
μήτριο εἴδαμε καί τό θρόνο τοῦ Παλαιολόγου.

Ψηλότερα ἀπ' αὐτά τά ἔρείπια τῶν ἐκκλησιῶν φαίνονται
τά κάστρα καί τά βυζαντινά παλάτια τῶν δεσποτῶν τοῦ
Μοριᾶ. Ἐπάνω στούς τοίχους καί γύρω στούς θόλους κάθε
ἐκκλησιᾶς βλέπουμε ἀκόμα ἀγιογραφίες, ζωγραφισμένες μέ
τήν πατροπαράδοτη τέχνη τῶν βυζαντινῶν.

Λίγες καλόγυριες βρίσκονται στό μικρό μοναστήρι τῆς
Παντάνασσας, γιά νά ρίχνουν λάδι στά καντήλια καί νά συν-
τηροῦν τά κοσμήματα, πού εἶναι στά είκονοστάσια. Γύποδέ-
χονται μέ καλοσύνη τούς ξένους, πού εἶναι κουρασμένοι καί
διψασμένοι ἀπό τήν ἀνάβαση. Τό ἐντευκτήριό τους εἶναι σάν
κρεμασμένο στήν καλύτερη θέση πού μπορεῖ νά φανταστεῖ
κανένας.

Από πάνω ψηλά μαυρίζουν σκεπασμένες μέ ἔλατα οἱ
κορφές τοῦ Ταῦγετου. Απέναντί μας, πέρα ἀπό τή μαγε-
τική κοιλάδα τοῦ Εύρωτα, βλέπουμε τίς χιονισμένες κορφές
τοῦ Πάρνωνα καί τίς καταπράσινες, ὅλο λόφους πλαγιές του
κατάφυτες ἀπό ἐλιές, χαμηλότερα, καί ἀπό ἄλλα δέντρα,
ψηλότερα.

Αφοῦ περάσαμε ἀπό τή Μητρόπολη, φτάσαμε σέ μια
ώρα, περπατώντας μέσα σέ πυκνούς ἐλαιῶνες, στό χαριτω-

μένο χωριουδάκι, τήν δλόδροση Τρύπη. Τό χωριό αύτό είναι μιά άληθινή οαση μέσα στή μεγάλη πετρώδη έκταση. Πόσοι ταξιδιώτες βρῆκαν έκει δροσιά και ξεκούραση! Παντού τρέχουν γάργαρες πηγές. Κάθε σπίτι έχει τήν κληματαριά του, πού σέ προσκαλεῖ νά ξαπλωθεῖς στόν παχύ ίσκιο της και νά πιεῖς ένα ποτηράκι παγωμένο νερό.

B'

M

Από τή Σπάρτη στόν Ταῦγετο

Τό ίδιο βράδυ, άφοῦ γυρίσαμε στή Σπάρτη, πήραμε αύτοκίνητα και πήγαμε ώς τό χωριό 'Ανώγα. 'Από κεῖ θ' άρχιζαμε τήν άνάβαση τοῦ Ταῦγετου. Προτιμήσαμε όμως νά περάσουμε νύχτα αύτά τά μέρη, γιά ν' άποφύγουμε τήν καλοκαιρινή ζέστη.

ΟΤρεῖς ή ώρα τό πρώι... Φτάνουμε σ' ένα χωριουδάκι. Τά σκυλιά τοῦ χωριοῦ, έξαγριωμένα, δέ μᾶς δέχονται μέ πολλή εύγενεια. Δυό ςρες άνάπαιαση και ξαναφεύγουμε. Α

Σέ λίγο φτάνουμε στό δάσος. 'Ο άέρας τώρα είναι δροσερότερος. Είναι τό βουνό μέ τό άρωμά του, μέ τήν καθαρή του άτμοσφαιρα. 'Εκει ψηλά ζοῦν τσοπάνηδες σέ μικρές καλύβες. 'Αμέτρητες δροσερές πηγές κόβουν κάθε τόσο τό μακρύ δρόμο μας.

'Ο "Ολυμπος μπορεῖ νά έχει μεγαλύτερη μεγαλοπρέπεια και κορφές πιό άπόκρημνες άπό τόν Ταῦγετο· τά δάση όμως τοῦ Ταῦγετου είναι μεγαλοπρεπέστερα άπό τά δάση τοῦ "Ολυμπου. 'Εδω, όπως λέει ή μυθολογία, περπατοῦσε ή "Αρτεμη μέ τίς Νύμφες της. 'Εδω στά· παλιά χρόνια κυνηγούσαν μέ τά περίφημα λακωνικά σκυλιά, τά ξακουσμένα σ' άλη τήν άρχαία 'Ελλάδα.

"Οσο άνεβαίνουμε, τόσο πιό άγρια γίνεται ή φύση. Τά θεόρατα έλατα άνοιγουν τά κλαδιά τους στόν ούρανό, σάν νά

νύψωνουν τά χέρια τους, για νά προσευχηθοῦν. 'Ο άέρας τώρα είναι μυροβόλος, ζωγόνος, μαγευτικός. 'Η θέα όσο πάει καὶ γίνεται πλατύτερη καὶ γραφικότερη. 'Από τήν 'Αγία Βαρ-βάρα τέλος, πού φτάνουμε στίς 8 τό πρωί, φαίνεται πιά καὶ ἡ θάλασσα!

Λίγο πιό κάτω, στήν τελευταία πηγή, οἱ φιλόξενοι κά-τοικοι ἐνός χωριοῦ ἔκαμαν δέκα ὥρες δρόμο, γιά νά 'ρθουν νά μᾶς προσφέρουν μέ πολλή καλοσύνη τίς ντομάτες καὶ τά καρπούζια τῆς πατρίδας τους.

Ξεκουραζόμαστε ὡς τίς τρεῖς τό ἀπόγευμα. 'Από κεῖ ὑστερα μέ πολλή εὔκολία σέ τρεῖς ὥρες φτάνουμε στήν κορφή τοῦ Ταύγετου. 'Η χαρά μας δέν περιγράφεται..

'Αφήνουμε πιά τό δάσος καὶ περνοῦμε ἀπό ἔναν πετρότοπο, πού τοῦ δίνουν ζωή μόνο κάτι ἄγρια λουλουδάκια ἐδῶ ἔκει καὶ κάτι μεγάλες ἀγκαθωτές πλάκες ἀπό βουνίσια πρασινά-δα. Πιό ψηλά δέν ὑπάρχει τίποτε ἄλλο, παρά μόνο λίγο χιόνι μέσα σέ χαράδρες.

'Η καθαυτό κορφή τοῦ Πενταδάχτυλου — ἔτσι τόν λέν τόν Ταύγετο, γιατί ἔχει πέντε κορφές — λεγόταν στήν ἀρχαία ἐποχή Ταύγετον, γιατί εἶχε ἔκει καταφύγει ἡ Ταύγέτη, μιά ἀπό τίς Πλειάδες ἡ Ἀτλαντίδες, κόρη τοῦ "Ατλαντα, καὶ εἶχε γίνει ιέρεια τῆς Ἀρτεμῆς.

'Ο Ταύγετος είναι τό ψηλότερο βουνό τοῦ Μοριᾶ. Στά παλιά χρόνια ἡ κορφή του ἦταν ἀφιερωμένη στόν "Ηλιο·ὑπάρχει μάλιστα παράδοση πώς ἔκει θυσίαζαν καὶ ἄλογα στό θεό. Μέ τό χριστιανισμό ὅμως ἡ κορφή ὀνομάστηκε Προφητήλιας καὶ κάθιε χρόνο στίς 20 Ιουλίου πλῆθος ἀπό προσκυνητές ἀνεβαίνουν ἀπ' ὅλα τά χωριά ἔκει, πού γίνεται λειτουργία στό μικρό ἐκκλησάκι, τό χτισμένο ἀπό καλόκαρδους χριστιανούς, γιά νά προσκυνήσουν τή χάρη του.

Αὐτό τό μικρό ἐκκλησάκι είναι πολύ εὐεργετικό καὶ γιά

τούς προσκυνητές καί γιά τούς περιηγητές. Μπορεῖ κανεὶς νά καταφύγει ἐκεῖ, μάλιστα τή νύχτα πού τό κρύο εἶναι ἀνυπόφορο, στό ୟψος αὐτό τῶν 2400 μέτρων, ἐπάνω στή κορφή πού τή δέρνουν ὅλοι οἱ ἄνεμοι καί τό καλοκαίρι ἀκόμη.

Ἐκεῖ, στήν ψηλότερη κορφή τοῦ Ταύγετου, περάσαμε μιά ἀλησμόνητη νύχτα. Πρῶτα πρῶτα ἀπολαύσαμε τή δύση τή μαγευτική τοῦ ἥλιου, πού πήγαινε νά βυθιστεῖ στόν κόλπο τῆς Καλαμάτας, σκεπασμένος μ' ἔνα χρυσοπάρυφο σύννεφο.

Ο γιγάντιος δίσκος τοῦ ἥλιου, γεμάτος χρυσή φλόγα, σιγά σιγά πάει νά βουτήξει στή θάλασσα. "Ολη ἡ Μεσόγειος καίγεται! Τά βουνά γύρω γύρω παίρνουν χίλιες ὅψεις καί χίλια χρώματα. Ο Ταύγετος πίσω μας σκιάζει τήν κοιλάδα τοῦ Εύρωτα, ἐνῶ μπροστά μας φαίνεται σάν φωτιά πού καίει. 'Η θάλασσα λαμποκοπάει..."

"Οταν τέλος ἥρθε τό βράδυ, βυθισμένο μές στό ἀσήμι τοῦ δειλινοῦ, οἱ ἀγωγιάτες μας ἀναψαν μιά μεγάλη φωτιά. 'Από διάφορα μέρη τοῦ βουνοῦ τότε οἱ τσοπάνηδες ἀνάβουν ἄλλες φωτιές, γιά νά μᾶς χαιρετίσουν. Οι χωρικοί γύρω ἀπ' τή φωτιά μας τραγουδοῦν τά ὡραῖα κλέφτικα ἑλληνικά τραγούδια τοῦ καιροῦ ἐκείνου, πού ἡ τυραννία βάραινε τόν ἑλληνικό λαό καί ὁ πόθος τῆς λευτεριᾶς ἔσφιγγε τίς καρδιές. Νομίσαμε πώς βρισκόμαστε στά χρόνια κεῖνα τῶν ἀρματλῶν καί κλεφτῶν καί νιώθαμε βαθιά συγκίνηση.

Τήν ἄλλη μέρα, πρώι πρωί ἥμαστε ὅλοι στό πόδι, γιά νά δοῦμε τήν ἀνατολή τοῦ ἥλιου ἀπό τόν Πάρνωνα καί γιά νά χαιρετίσουμε γιά τελευταία φορά τή θάλασσα καί τό Ταίναρο ἀπό τήν ψηλότερη κορφή τοῦ Μοριᾶ.

Τό πρωινό ἐκεῖνο θέαμα εἶναι ἀνώτερο ἀπό κάθε περιγραφή. Πολλή ὥρα μέναμε μέ τό στόμα ἀνοιχτό, κοιτάζοντας τό Φοῖβο 'Απόλλωνα σ' ὅλη του τή μεγαλοπρέπεια νά βγαίνει πρῶτα μαυριδερός καί σιγά σιγά νά γίνεται λιγότερο σκού-

ρος, νά κοκκινίζει καί τέλος νά στερεώνεται καλά, άστραποβόλος, πάνω στό ἄρμα του, γιά ν' ἀκολουθήσει δριστικά τόν ουράνιο δρόμο του!...

Γ'

M

•Ο γυρισμός

"Επρεπε πιά νά φύγουμε κατεβαίνοντας μιά θαυμάσια καί μεγάλη πλαγιά, ἀπό τήν 'Αγία Βαρβάρα, ώς τόν 'Αι-Δημήτρη, περνώντας ἀπότομες χαράδρες. Σέ κάποια τέτοια χαράδρα 464 χρόνια π.Χ. ἀποσπάστηκαν μεγάλοι βράχοι ἀπό σεισμό καί σκότωσαν ἐπάνω ἀπό δυό χιλιάδες Λακεδαιμονίους.

Τήν κάθιδό μας αὐτή τήν ἔκοβαν πολλά καί διάφορα ρυάκια μέ ώραῖα ὄνόματα, ὅπως τό «Χρυσό Πουλί», καί μέ κρουνσταλλένια νερά, πού μᾶς προσκαλοῦσαν νά πάρουμε τό λουτρό μας. Σ' αὐτά τά μέρη συναντούσαμε πολλούς, πού ἀνέβαιναν, γιά νά κάμουν ἐκεῖ τήν ἔξοχή τους. Ἐπειδή δέν ὑπάρχουν ξενοδοχεῖα στά ἄγρια αὐτά μέρη, φορτώνουν στά μουλάρια τά πράματά τους, πᾶνε ἐκεῖ καί περνοῦν πολὺ εὔχαριστα κάμποσες ἐβδομάδες, κάτω ἀπό τά δέντρα, ὅπως γίνεται καί στήν Πάρνηθα καί στό Πήλιο καί σ' ἄλλα βουνά τῆς 'Ελλάδας.

'Επιτέλους, 'ὔστερ' ἀπό δρόμο ἔξι ώρῶν, φτάσαμε στόν 'Αι-Δημήτρη, τό τέλος τῆς ἀλησμόνητης ἔκδρομῆς μας. Στό βάθιος βρίσκεται ἔνα μικρό ἐκκλησάκι κοντά σέ μιά πηγή, ὅπου οι φιλότιμοι χωρικοί φήνουν στή σούβλα ἔνα ἀρνάκι, γιά νά μᾶς φιλοξενήσουν. Καί στίς ἄλλες κορφές ὑπάρχουν πολλές κατασκηνώσεις.

Βλέπουμε ἀπό κεῖ τή θάλασσα, ἀνάμεσα ἀπό τά πεῦκα, καί ζηλεύουμε αὐτούς, πού μέσα στίς καλύβες καί στίς σκηνές

τους θά περάσουν τίς πιό ώραιες ήμέρες καί τίς πιό γλυκές νύχτες.

Τώρα ή νύχτα βυθίζει κι ἐμᾶς σέ ἔκσταση!... Ξαπλωμένοι κάτω ἀπό τά πεῦκα χαιρόμαστε, πρίν κοιμηθοῦμε, τό ήσυχο, τό κοιμισμένο δάσος. Στό βάθος βλέπουμε μιά φωτιά κι ἀκοῦμε μακρινά τραγούδια.

‘Η τελευταία μας ήμέρα! Δυστυχῶς πρέπει ν’ ἀφήσουμε τό βουνό, τόν καθαρό ἀέρα, τά ἀρώματα τοῦ δάσους. Κατεβαίνουμε δύρες πολλές μιά στενή κοιλάδα. “Ολο καί προχωροῦμε κατά τή θάλασσα ἀπαντώντας τσοπάνηδες καί χωρικούς, πού μᾶς κοιτάζουν μέ περιέργεια.

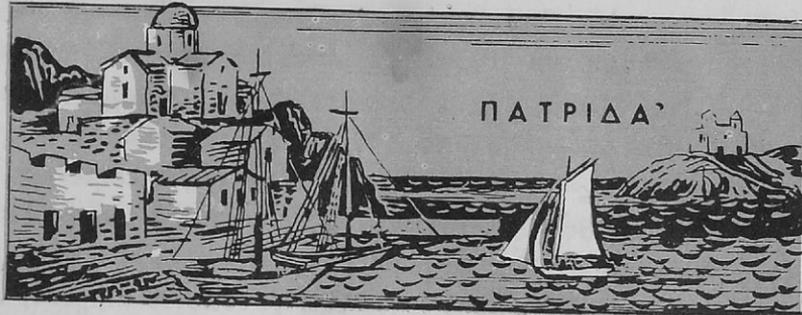
Τέλος στίς τρεῖς τό ἀπόγευμα φτάνουμε στό μικρό λιμάνι, τήν Καρδαμύλη, ἀφοῦ περάσαμε ἀπό πολλά χαριτωμένα χωριά, πού εἶναι στούς δυτικούς πρόποδες τοῦ Ταΰγετου καί βλέπουν πρός τή θάλασσα.

Τό βράδυ κάνουμε μιά ώραιά ἐκδρομή στίς σπηλιές, πού εἶναι στά περίχωρα καί πού κανένας δέν ξέρει τό βάθος τους.

‘Η θέα εἶναι πολὺ γραφική στή δύση τοῦ ήλιου. Εἴχαμε φύγει μέ λύπη μας ἀπ’ τά δάση τῆς νύφης Ταΰγέτης, ἀλλά καί ή βραδιά πού περάσαμε ἐδῶ, θά μᾶς μείνει ἀξέχαστη.

M

Ξένε, πού μόνος κι ἔρημος σέ ξένους τόπους τρέχεις,
πές μου ποιός εἶν' ὁ τόπος σου καί ποιά πατρίδα ἔχεις;
— Στ' ἀγαπημένο μου χωριό πάντα χαρές καί γέλια.
Σ' ἀλώνια τραγουδιῶν φωνές, ξεφάντωμα στ' ἀμπέλια
κι ὅταν χορεύει ἡ λεβεντιά, τῆς Πασχαλιᾶς τή μέρα,
βροντοχτυπάει τό τούμπανο καί κελαηδεῖ ἡ φλογέρα.
Στή μακρινή πατρίδα μου ἔχει εὐωδιά καί χάρη
τό ταπεινότερο δεντρί, τό πιό φτωχό χορτάρι·
τούς αλώνους τῆς ἀμυγδαλιᾶς σμίγουν ἀνθοί καί χιόνια,
καί φέρνουνε τήν ἄνοιξη γοργά τά χελιδόνια.
Στῶν μαγεμένων της βουνῶν τά μαρμαρένια πλάγια
γλυκολαλοῦνε πέρδικες καί αλαίει ἡ κουκουβάγια.
‘Η ἀσημένια θάλασσα μ’ ἀφρούς τήν περιζώνει
κι ὁ ούρανός μέ τ’ ἀστρα του τή χρυσοστεφανώνει.
Τή μακρινή πατρίδα μου, πρίν ἡ σκλαβιά πλακώσει,
τή δόξαζε ἡ παλικαριά, τή φώτιζεν ἡ γνώση.
Καί τώρ’ ἀπό τή μαύρη γῆ, τή γῆ τή ματωμένη,
πρόβαλ’ πάλ’ ἡ Λευτεριά σάν πρῶτα ἀντρειωμένη!
— Φτάνει!... Τή χώρα πού μοῦ λές, τή γνώρισα, τήν εἶδα!
Τή μακρινή πατρίδα σου ἔχω κι ἐγώ πατρίδα!

Γεώργιος Δροσίνης

"Ετσι εἶναι ὅλα τά ὄνειρα. Κάποτε γίνονται πραγματικότητες καὶ τότε χάνουν ὅλη τους τὴν φαντασμαγορία. Τό ἴδιο θά γίνει καὶ μέ τίς διακοπές. Αὐτές πού τόσο τίς περιμένατε, πού σέ κάποιες στιγμές μουντές, ὅταν ἡ βροχή ἔδερνε τίς στέγες σας κι ἔπνιγε τίς ψυχές σας, τόσο τίς λαχταρήσατε, ἐπιτέλους ἔφτασαν. Τώρα ὁ ἥλιος ἔξω χρυσαφιοῦ πλημμύρα κι οἱ πολιτεῖες μές στό φλόγωμα τοῦ δειλινοῦ μενεζελιές. Τώρα φωτεινές κι οἱ νύχτες στήν αἰθρία τους, στή γαλήνη καὶ στήν ἀστροφεγγιά τους. Οἱ διακοπές ἔφτασαν. Τά κοιμισμένα βουνά θά ξυπνήσουν ἀπό τίς φωνές σας καὶ τό μυριόστομο ἀντίλαλό τους, κι οἱ ἀκρογιαλίες θά πάρουν τό γέλιο σας κι ἀπό βράχο σέ βράχο θά σέ ταξιδέψουν καὶ κύμα χαρᾶς θά τό φέρουν ὡς τ' αὐτιά τῶν ἀνθρώπων τῆς πολιτείας, πού σκυμμένοι θά δουλεύουν γιά τό ψωμί τους. Γέλια καὶ φωνές. Δέ δόθηκε ὅμως στοὺς ἀνθρώπους ὅλο νά γελοῦν. Καὶ ἐσεῖς, παιδιά, εἴστε ἀνθρωποι. Θά 'ρθουν νά σᾶς βροῦν καὶ οἱ στιγμές τῆς μοναξιᾶς καὶ μέσα στίς μικρές ψυχοῦλες σας θ' ἀρχίσει νά ὑφαίνει τό δίχτυ της ἡ ἀράχνη τῆς ἀνίας.

Αὐτό θά γίνεται κάπου ἔκει στ' ἀπομεσήμερα. Τότε πού οἱ θάλασσες κοιμοῦνται κι ἀχνίζουν πέρα τ' ἀντικρινά βουνά. Τότε πού οἱ φυλλωσίες τῶν δέντρων νυσταγμένες ἀφήνονται νά γέρνουν πρός τή γῆ καὶ μερικά λουλούδια κλείνονται πολύ στόν ἑαυτό τους κι ὀνειρεύονται. Τήν ὥρα ἔκεινη πού σύγνεφο κανένα δέν ταξιδεύει στόν οὐρανό καὶ δυνάστης ὁ ἥλιος φλογίζει ἀλύπητα τόν κόσμο, πού χάνει τό χρῶμα του καὶ τήν πνοή του. Στ' ἀπομεσήμερα πού ὅλοι στά σπίτια τους κοιμοῦνται καὶ τά ζῶα, πτώματα πού βαριανασαίνουν, ἀγκομαχοῦν ξαπλωμένα στίς φωτερές σκιές πού ἥλιοκαμένα κι ἰδρωμένα τά πρόσωπα γυαλίζουν, ἡ γλώσσα στεγνώνει, τά μάτια καίνε

όλο τό κορμί τό δέρνει πυρετός, κι ἐσεῖς ἄγρυπνοι κάθεστε
καὶ φυλᾶτε τό σπίτι ἀκουμπισμένοι σ' ἔνα παράθυρο ἀνοιχτό
στή θάλασσα, πού ἀσωστη ἀπλώνεται μπροστά σας. Αὐτό θά
γίνεται συχνά κάπου ἐκεῖ στ' ἀπομεσήμερα, ὅταν τό ὄνειρο
θά γίνεται πραγματικότητα, διακοπές καὶ μοναξιά. Καὶ θά
θυμηθεῖτε, παιδιά, τῆς τελευταίας σχολικῆς μέρας τίς θριαμ-
βικές φωνές, τά μελανοδοχεῖα καὶ τούς κοντυλοφόρους πού
μερικοί μέ κακία τά ἔσπαζαν σάν τίς ὀλυσίδες μιᾶς ἀσήκωτης
σκλαβιᾶς, θά τά θυμηθεῖτε ὅλ' αὐτά καὶ πικρά θά γελάσετε.
Καὶ θ' ἀναπολήσετε μιά αἴθουσα μέ τριάντα ὡς σαράντα
παιδιά· τίς φωνές, τά πειράγματα καὶ τά γέλια στά διαλείμ-
ματα καὶ τή δημιουργία στίς ὥρες τῆς ἐργασίας. "Ενα σωρό¹
ἱστορίες κι ἀνέκδοτα, πού φτάνουν, γιά νά γεμίσουν δλόκλη-
ρη τή ζωή ἐνός ἀνθρώπου. "Ολ' αὐτά ἔτσι θά τά θυμηθεῖτε
καὶ μές στή μοναξιά σας θά τά νοσταλγήσετε..."

Μ' αὐτά ὅμως δέ θέλω νά πῶ πώς οἱ διακοπές, δέν ἔχουν
κανένα νόημα καὶ καμιά σημασία. Κάθε ἄλλο. Φτάνει μονάχα
τά παιδιά νά ξέρουν ν' ἀξιοποιήσουν ὅλο αὐτό τό χρόνο. Γιά
τή σημασία πού ἔχει τό ὕπαιθρο στήν περίπτωση αὐτή θά
σᾶς μιλήσω ἄλλη φορά. Σήμερα ὅμως θά μποροῦσα ν' ἀνα-
φέρω τό βιβλίο. Σ' αὐτές τίς βαριές ὥρες τῆς μοναξιᾶς ἔνα
καλό βιβλίο εἶναι μιά λύση. Ἡ μόνη λύση. Βιθίζεσαι μέσα
στίς σελίδες του κι ἀφήνεσαι νά σέ ταξιδεύει. Καὶ τά μελτέμια
φυσοῦν καὶ τά μαϊστράλια τρελοπαίζουν μέσα στίς φαντα-
σίες σου. Κι ὅλο ταξιδεύεις κι οι ὥρες φτερωμένες περνοῦν.
Μέ τά βιβλία, πού ὁ Παλαχιμᾶς στάθηκε ὁ πιό θερμός ἀπολο-
γητής τους:

«—Σάμπως ἐμεῖς ἀπ' τήν καρδιά δέν εἴμαστε τῆς φύσης;
Καὶ σάν πνοές δέν εἴμαστε κι ἀπό παντοῦ δέν πνέμε;
Καὶ δέ χαλᾶμε σάν σεισμοί καὶ σάν φωτιές δέν καῦμε;

Σάν τά πελώρια βύσσινα δέν είμαστε τῆς δύσης
καὶ σάν τά ρόδα τῆς αὐγῆς;...».

Χωρίς ἀμφιβολία τέτοια εἶναι τά βιβλία καὶ πιὸ πολὺ στίς ὥρες ἐκεῖνες τῆς μοναξιᾶς, ποὺ κοιμοῦνται οἱ θάλασσες κι ἀχνίζουν τά βουνά· ὡσπου ν' ἀρχίσει ὁ ἥλιος νά γέρνει κι ὁ μπάτης νά στέλνει στά κρόσσια τοῦ στοριοῦ καὶ στίς λινές κουρτίνες τά μηνύματα τῆς ἑσπέρας· σινιάλα ἔξόδου στούς ἀνθρώπους ἀπό τίς θάλασσες καὶ τά πεῦκα πού τούς καλοῦν στῶν χρωμάτων καὶ τῶν ἀρωμάτων, στῶν φλοίσβων καὶ τῶν ἀχῶν τους τήν παναρμονία. "Ως τότε πού ξυπνοῦν οἱ θάλασσες κι ἵσκιώνουν τά βουνά.

A. Μάρος

90. ΤΟ ΗΛΙΟΒΑΣΙΛΕΜΑ

Πίσω ἀπό μακρινές κορφές ὁ ἥλιος βασιλεύει
καὶ τ' οὐρανοῦ τά σύννεφα χίλιες βαφές ἀλλάζουν,
πράσινες, χόκκινες, ξανθές, δλόχρυσες, γαλάζες,
κι ἀνάμεσά τους σκάει λαμπρός λαμπρός ὁ ἀποσπερίτης.
Τήν πύρη τοῦ καλοκαιριοῦ τή σβηεῖ γλυκό ἀγεράκι,
πού κατεβάζουν τά βουνά, πού φέρνουν τ' ἀκρογιάλια.
'Ανάρια τά κλωνάρια του κουνάει ὁ γερο-πεῦκος
καὶ πίνει καὶ ρουφάει δροσιά κι ἀχολογάει καὶ τρίζει.
'Η βρύση ἡ χορταρόστρωτη δροσίζει τά λουλούδια
καὶ μ' ἀλαφρό μουρμουρητό γλυκά τά νανούριζει.
Θολώνει πέρα ἡ θάλασσα, τά ριζοβούνια ἵσκιώνουν,
τά ζάλογγα μαυρολογοῦν, σκύβουν τά φρύδια οἱ βράχοι,
κι οἱ κάμποι γύρω οἱ ἀπλωτοί πράσινο πέλαο μοιάζουν.

('Απόσπασμα)

Κώστας Κρυστάλλης

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ Α'

1. Πάει τό καλοκαίρι, ποίημα, 'Αριστ. Προβελέγγιου	σελ. 7
2. Στοῦβες ό αγέρας, ποίημα, Τέλλου "Αγρα	8
3. 'Αττικό φθινόπωρο, Γρηγ. Ξενόπουλου	9

ΑΠΟ ΤΗ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΖΩΗ

4. 'Αι-Δημήτρης, ποίημα, Γεωργ. 'Αθάνα	12
5. Χρονιάρες μέρες, ποίημα, Γεωργίου Δροσίνη	13
6. Χριστούγεννα στό μέτωπο	14
7. Νύχτα χριστουγεννιάτικη, ποίημα, Γεωργ. Δροσίνη	20
8. 'Ο πλοῦτος καί ή εύτυχία, Γρηγ. Ξενόπουλου	22
9. 'Η Καθαρή Δευτέρα, Χρίστου Χρηστοβασίλη	27
10. Ρούμελη, ποίημα, Ζαχ. Παπαντωνίου	36
11. 'Ανάσταση, 'Ανδρ. Καρκαβίτσα	37
12. 'Η ήμέρα τῆς Λαμπρῆς, ποίημα, Διον. Σολωμού	40
13. Τό Σταυρονήσι, Μιχ. Στασινόπουλου	41
14. Παραμύθι, Ζαχ. Παπαντωνίου	48

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΝ

15. Ζεῦ ό βασιλιάς 'Αλέξανδρος; ποίημα, Γεωργ. Δροσίνη	49
16. 'Ο έκδικητής, 'Ανδρ. Καρκαβίτσα	51
17. 'Η "Αγια Τράπεζα, ποίημα, Γεωργίου Δροσίνη	56
18. Τό κυπαρίσσι τοῦ Μιστρᾶ, 'Ιουλίας Δραγούμη	57
19. "Ενας ἀττός περήφανος, δημοτικό	59
20. Γραιικός, Γενίτσαρος καί Βενετσιάνος, Δημ. Καμπούρογλου	60
21. Τοῦ κλέφτη τό κιβούρι, δημοτικό	64
22. "Οποιος συλλογάται ἐλεύθερα, συλλογάται καλά, Γαλ. Σουρέλη	65
23. Μόν' καρτερῶ τήν ἄνοιξη, δημοτικό	70
24. Τό Σουλιωτόπουλο, Γιάννη Βλαχογιάννη	71
25. 'Η φυγή, ποίημα, 'Αριστ. Βαλαωρίτη	73
26. 'Η Δέσπω, δημοτικό	76

27. Ή τιμιότητα τοῦ Κανάρη	σελ. 77
28. Κανάρης, ποίημα, Ἀλ. Πάλλη	80
29. Ή καταστροφή τοῦ Δράμαλη, δημοτικό	81
30. Κολοκοτρώνης, Σπύρου Μελᾶ	82
31. Οἱ Κολοκοτρωναῖοι, δημοτικό	88
32. Ή ἀλωση τῆς Τριπολιτσᾶς, ποίημα, Διον. Σολωμοῦ	89
33. Ὁ γιατρός τοῦ Καραϊσκάκη, Ρήγα Γκόλφη (διασκευή) ..	90
34. Σολωμός καὶ Πύζης	94
35. Ὁ Παπαφλέσσας, Φωτάκου, (διασκευή)	96
36. Πᾶς σώθηκε ὁ Παρθενώνας	97
37. Τό νερό τῶν διψασμένων, Ἀντ. Τραυλαντώνη	98
38. Μεσολόγγι, δημοτικό	101
39. Ἐλεύθερη ἄνοιξη, Τίμου Μωραΐτινη	102
40. Τό χειλιδόνι, ποίημα, Ἀριστ. Βαλαωρίτη	104
41. Ὁ θάνατος τοῦ Παύλου Μελᾶ	105
42. Ποιητής καὶ ἥρωας	109
43. Ὁ μητροπολίτης Χρυσόστομος, Δ. Κοντογιάννη	113
44. Ἐλληνική ἐποποίητα, Ἀγγ. Τερζάκη	119
45. Μάνα καὶ γιός, Νικηφ. Βρεττάκου	125
45α. Ὁ ξεσηκωμός τῆς Κύπρου, Φώτη Χατζησωτηρίου	126
46. Τό τραγούδι τοῦ Κυπριανοῦ, Βασίλη Μιχαηλίδη	131
47. Ὑψώνοντας τή σημαία, Π. Παλαιολόγου	133
48. Ὑμνος στή σημαία, ποίημα, Στέφ. Δάφνη	136
49. Ὑμνος εἰς τήν Ἐλευθερίαν, ποίημα, Διον. Σολωμοῦ	138

ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΝ ΚΑΙ ΤΗΝ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ

50. Τό σπίτι μας, ποίημα, Γεωργίου Στρατήγη	141
51. Ή ἀνίκητη ἐλπίδα, Χρ. Χριστοβασίλη	147
52. Ὁνειρο ἔσνιτεμένο, ποίημα, Μιχ. Στασινόπουλου	149
53. Τό πάλεμα μέ τό φίδι, Στράτη Μυριβήλη	151
54. Τό ἄλογο, Ζαχ. Παπαντωνίου	155
55. Τά μάρμαρα, Κων. Κρυστάλλη	159
56. Ὁ μπαρμπα-Ιωσήφ, Ἡλία Βενέζη	164
57. Τό δάσος, ποίημα, Μιλτ. Μαλακάση	170

58. Τά δελφίνια, Θέμου Ποταμιάνου	σελ. 171
59. Θαλασσινό τραγούδι, ποίημα, Γ. Δροσίνη	175
60. "Αν ό Θεός μοῦ χάριζε τό φῶς μου γιὰ τρεῖς μέρες, "Ελλεν Κέλλερ :.....	177
61. Στά φτερά τῆς μουσικῆς, Ιωάννας Μπουκουβάλα - 'Αναγνώστου	183
62. "Ενας φίλος μου, Μαρίας 'Αμαριώτου	188
63. Τό παραμύθι, 'Αγγελικῆς Βαρελλᾶ	193
64. Τό πρῶτο μου θέατρο, Παύλου Νιρβάνα	197
65. 'Η βιομηχανία, 'Αγγελικῆς Βαρελλᾶ	202
66. 'Ηλεκτρονικός πολιτισμός, 'Αγγελικῆς Βαρελλᾶ	207
67. Οι συνεταιρισμοί στήν 'Ελλάδα, ('Από τό Δελτίο τῆς Α.Τ.Ε.)	210
68. Κυνηγοί μικροβίων, ('Από τό 'Αναγνωστικό ΣΤ' τάξεως, Δ. Μάνου, κ.ά.)	215
69. 'Αλβέρτος Σβάτσερ, Τάσου 'Αθανασιάδη	224
70. Παροιμίες, ('Από τή συλλογή Ν. Γ. Πολίτου)	229

ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΣΧΟΛΙΕΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΙ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΥΣΗ ΚΑΙ ΖΩΗ

71. 'Ο τρύγος, 'Ηλ. Βουτιερίδη	232
72. 'Ο τρύγος, ποίημα, 'Αθαν. Χριστόπουλου	238
73. 'Η πέρδικα, Στεφ. Γρανίτσα	239
74. Στά έλληνικά νησιά, 'Αν. Καραντώνη	242
75. Τούς ναυτικούς τούς γέρους συλλογίζομαι, ποίημα, Κώστα Ούράνη	246
76. Στή Ρόδο, Κώστα Ούράνη	248
77. 'Η Δῆλος, Παύλου Νιρβάνα	251
78. 'Η Κέρκυρα, Ν. Πετμεζᾶ - Λαύρα	256
79. Τό 'Αργυρόκαστρο, Γ. Α. Μέγα	259
80. Τό παραδεισιακό Πήλιο, Κώστα Ούράνη	261
81. "Υμνος τοῦ Πηλίου, ποίημα, Γ. Δροσίνη	265
82. 'Η πολιτεία τῆς λίμνης, Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου	266
83. 'Από τόν 'Απόλλωνα στόν Πλούτωνα, Πέτρου Χάρη	270
84. Στά ψηλώματα τοῦ Χελμοῦ	273

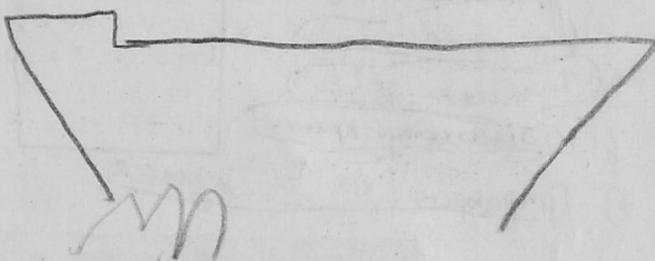
85. Ἀναρρίχηση, ποίημα, Μήτσου Λυγίζου	σελ. 281
86. Ἡ Κρήτη, Στράτη Μυριβήλη	282
87. Ἐκδρομή στόν Ταΰγετο	286
88. Πατρίδα, ποίημα, Γ. Δροσίνη	293
89. Διακοπές, Δημ. Μάνου	294
90. Τό ήλιοβασίλεμα, ποίημα, Κων. Κρυστάλλη	296

ΑΓΝΩΣΤΕΣ ΛΕΞΕΙΣ

1. ἀγαντάρω = ἀντέχω, κρατάω (σ. 153)
2. ἄλμπουρο (τό) = ίστος πλοίου (σ. 166)
3. ἀναμπομπούλα (ή) = θόρυβος, ταραχή (σ. 35)
4. ἀπίκουπα = μπρούμψτα (σ. 31)
5. ἄρκλα (ή) = ντουλάπι χωμένο στόν τοῖχο (σ. 27)
6. ἀτλάζι (τό) = εἰδος ὑφάσματος κυρίως ἀπό μετάξι (σ. 23)
7. Γελαντζής (ό) = διπλανήτης Δίας (Ζεύς) (σ. 160)
8. γραπώνω = πιάνω ξαφνικά, ἀρπάζω, ἀδράχνω (σ. 26)
9. διβάρι (τό) = ἵχθυοτροφεῖο (σ. 235)
10. δρύμες (οι) = οἱ πρῶτες 6 μέρες τοῦ Αὐγούστου πού στή διάρκειά τους, σύμφωνα μέ τίς λαϊκές προλήψεις, ἀπαγορεύεται τό λούσιμο καί γενικά ἡ χρήση τοῦ νεροῦ (σ. 30)
11. ἔλκος (τό) = τραῦμα, πληγή, βλάβη τῶν ίστων τοῦ δέρματος (σ. 206)
12. ἔξαρση (ή) = πνευματική ἀνάταση, ὑπερβολικός ἔπαινος, ἀποθέωση (σ. 134)
13. θρός (ό) = ἀδιάχοπος καί ἀδύνατος ἥχος (θροῦς) (σ. 161)
14. καζίκι (τό) = πάσσαλος, παλούκι (σ. 151)
15. καταληψία (ή) = νευρική πάθηση πού προκαλεῖ ὑπνο καί βαθιά νάρκη (σ. 206)
16. καταχυτό (τό) = ξυλοδομή τῆς στέγης (σ. 152)
17. κούρνια (ή) = τό μέρος δπου κοιμοῦνται οἱ κότες (σ. 147)
18. κράκουρα (τά) = ἄκρες τῶν βράχων, βουνοκορφές (σ. 30)
19. κρινί (τό) = ή κυψέλη (σ. 161)
20. λιθοσώρια (τά) = σωρός ἀπό λίθους (σ. 163)
21. μιντάτι (τό) = βοήθεια στρατιωτική (σ. 101)
22. μορμολύκειο (τό) = φόβητρο γιά τά παιδιά, μπαμπούλας, σκιάχτρο (σ. 177)
23. μπλοκός (ό) = δικόλιθος (σ. 160)
24. μπροστέλα (ή) = ποδιά (σ. 161)
25. μύρομαι = χύνω δάκρυα, κλαίω, θρηνῶ (σ. 7)
26. ξάτρια (τά) = τά σχοινιά πού στηρίζουν τούς ίστους (σ. 166)
27. Ὀλύτσικας (ό) = βουνό τῆς Ἡπείρου κοντά στή Δωδώνη (σ. 13)
28. περιδιαβάζω = περπατῶ ἐδῶ κι ἐκεῖ, σεργιανίζω (σ. 239)
29. πιρόγες (οι) = ἐλαφρά μονόξυλα σκάφη τῶν ίθαγενῶν (σ. 204)

30. προντίζω (προγκίζω) = ξαφνιάζω, τρομάζω τά ζῶα (σ. 30)
 31. πρωτόλουβος (δ) = πρωτόφαντος, πρώιμος (σ. 101)
 32. πυριοβολικά = τσακιάκι (σ. 31)
 33. ριζιμό (τό) = μεγάλος βράχος ριζωμένος στή γῆ (σ. 147)
 34. ρίπισμα (τό) = φύσημα (σ. 205)
 35. ροτ (τό) = μικρό πήλινο δοχεῖο λαδιοῦ, λαδικό (σ. 146, 134)
 36. ρούγα (ἡ) = δρόμος, γειτονιά (σ. 160)
 37. ρουνιά (ἡ) = ύδρορρόη (σ. 152)
 38. ρουπάω = δράμαω (σ. 29)
 39. σάδι (τό) = ζωμα, ἔδαφος ὄμαλό (σ. 161)
 40. σάλαγος (ό) = θόρυβος, βοή, προσταγή βοσκοῦ (σ. 161)
 41. σερπετός (ό) = πολύστροφος, ἐλικοειδής (σ. 239)
 42. σημανταριό (τό) = ἀδιάκοπο χτύπημα τῆς καμπάνας (σ. 161)
 43. σμάρι (τό) = πλῆθος (σ. 202)
 44. σμούλα (ἡ) = τό μέρος ὅπου κρύβεται ὁ λαγός (σ. 30)
 45. στιβανιά (ἡ) = σωρός ἀπό φτέρες ἢ ἐλάτια (σ. 160)
 46. τσιούπρα (ἡ) = κοπέλα (σ. 34)
 47. φακιόλι (τό) = μαντίλα, κεφαλόδεσμος (σ. 27)
 48. φίνος (ό) = ἐκλεκτός, ἔξαιρετικός (σ. 16)
 49. φραγή (ἡ) = φράκτης (σ. 8)
 50. χάλαρα (τά) = πελεκητοί μεγάλοι ὅγκοι μαρμάρου (σ. 163)
 51. χλαλοή (ἡ) = ὀχλαγωγία, ὀχλοβοή (σ. 147)
 52. ψίκι (τό) = συνοδεία γάμου (σ. 161)

Σημ. Τά περισσότερα ἀπό τά κείμενα τοῦ ἀναγνωστικοῦ ἔχοντος ληφθεῖ ἀπό τά ἀναγνωστικά ΣΤ' τάξεως ἐκδ. ΟΕΔΒ 1973 καὶ 1974 καὶ ἀπό τό ἐγκεκριμένο (ἀνέκδοτο) ἀναγνωστικό ΣΤ' τάξεως Ἀγγελικῆς Βαρελλᾶ καὶ Ἰωάν. Θεοχάρη.

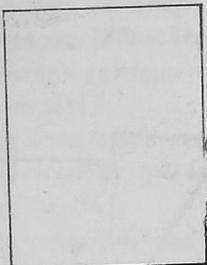

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ: ΑΓ. ΑΣΤΕΡΙΑΔΗ καὶ άλλων.

Τά άντιτυπα του βιβλίου φέρουν το κάτωθι βιβλιόσημο για ύπόδειξη της γνησιότητας αύτῶν.

Άντιτυπο στερούμενο του βιβλιοσήμου τουτου θεωρεῖται κλεψίτυπο.
Ο διαθέτων, πωλῶν ἢ χρησιμοποιῶν αὐτό διώκεται κατά τις διατάξεις του ἄρθρου 7 του Νόμου 1129 τῆς 15/21 Μαρτίου 1946 (Ἐφ. Κυθ. 1946, Α' 108).

- 1) καρύκευμα
- 2) κανεφύλλια εύκη
- 3) Σκηνικά τοξο
- 4) καρυογόνια εγκένια
- 5) ταύθερες γέζεις
- 6) χαραπερικοί προσώποι
- 7) Πηγαδοφόρες γυναικεία αγγειά

147 111 / 180
147 500 / 180
6375
08500
16600

ΕΚΔΟΣΗ ΙΘ' 1979 (VII) - ΑΝΤΙΤΥΠΑ 230.000 - ΣΥΜΒΑΣΗ 3251/25/6/79
ΕΚΤΥΠΩΣΗ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: ΚΟΙΝΟΠΡΑΞΙΑ Ι. ΚΟΥΤΣΗΣ Α.Β.Ε.Ε. - Δ. ΒΑΣΙΛΑΚΟΥ & ΣΙΑ Ο.Ε.

1500/50

1208

350-198

JACQUES LAFFITE (Ligier-Matra JS 7)

